

שבוע פרשת נח

כ"ה תשרי - א' מרחשון ה'תשס"ח (07-13 oktober 07)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמְעוּ בְּלִתְהַלְתּוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמּוֹךְ פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גִּוְיֶךָ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הַרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיבֵי־ם אֶחָד מֵהֵם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרוֹ יִשְׁירוּ תְהַלְתּוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רְזוּן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל־עַדַת אַבִּירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֹּה
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עַגֹל בְּחַרְבַּב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֵם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדִלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חָם גְּזֵרֵאוֹת עֲלֵי־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹיֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמֶּד בַּפָּרָץ לִפְנֵיו לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בְּאָרֶץ חַמְדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרְתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מַתִּים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִץ־אֲפֹם מִגַּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגַּפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְתָּיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׂדִים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
 וּתְהַנְף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלֹתוֹ: מא וַיִּתְנֶם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בָּצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנְתָּם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמַיִם לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָרָה:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבֵי מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דְּרָד עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת אֶל־עֵיר מוֹשָׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלֹתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹז גִּדְעוּ: יז אוֹיְלִים מִדְּרָד פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֶחָד תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוֹי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יַחֲוֹגוּ וַיִּנְוֵעוּ בַשָּׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלוֹיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חִפְצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְקֹהֶל עַם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאַגְם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרֵי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמָּתֵם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצַר רַעַה
 וַיִּגְזָן: מ שִׁפְדָּ בּוּז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דְרָד: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשֶׁם כְּצִאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְּנּוּ

חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז..... ב
- ב) מאמר ד"ה אלה תולדות נח ש"פ בראשית (התוועדות ב'), ה'תנש"א..... ה
- ג) משיחות ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון ה'תנש"א..... י
- ד) שיחת מוצאי שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון ה'תשי"ד..... יט
- ה) רשימת דברים, יום ב' פי נח, כ"ו תשרי, ה'תשי"ד..... כא
- ו) בעת ניחום אבלים יום ד' פי חיי-שרה, י"ט מרחשון, ה'תשי"ד..... כב
- ז) שיחת ליל ה' פי חיי שרה, כ"ף מרחשון, ה'תשי"ד לעסקני ישיבות תומכי תמימים..... כג
- ח) לקוטי שיחות (בלה"ק) נח..... כה
- ט) שיעורי תניא לשבוע פרשת נח..... לא
- י) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נח..... לח
- יא) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... מ
- יב) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נח..... מב
- יג) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נח..... עב
- יד) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת נח..... פ
- טו) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... פח
- טז) תורה אור מבואר - ד"ה ולא יקרא עוד שמך אברם פרק ב..... פט
- יז) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים..... צ
- יח) מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה..... צא
- יט) מאמרי אדמו"ר מהר"ש - ואתה הרם את מטך תרל"א..... צב
- כ) מאמרי אדמו"ר הרש"ב - קונטרס ומעין..... צג
- כא) ספר המאמרים - תרצ"ב..... צג
- כב) לקוטי דיבורים..... צה
- כג) רשימת המאסר..... צו
- כד) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת נח..... צח

בס"ד. ש"פ בראשית (התועדות ב'), ה'תנש"א*

אלה תולדות נח נח גו¹, ומבאר הצמח צדק במאמרו ד"ה זה², דמ"ש נח נח שתי פעמים הוא, כי נח הוא בחינת שבת (כדלקמן), ובשבת יש שתי בחינות, כמאמר רז"ל³ אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים, וידוע⁴, דפירוש שתי שבתות הוא⁵ שתי השבתות שישנם בכל שבת⁶, מעלי דשבתא ויומא דשבתא. ולכן נאמר נח נח ב' פעמים, כנגד⁷ שתי השבתות שבכל שבת, מעלי דשבתא ויומא דשבתא. ומוסיף בהמאמר², דפירוש זה שנח הוא שבת הוא ע"פ דאיתא במדרש⁸ דנח נח שתי פעמים הוא נייחא לו ונייחא לעולם, נייחא לאבות ונייחא לבנים, נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים, נייחא בעוה"ז ונייחא לעוה"ב. ומאמר זה (דהמדרש) שנח הוא לשון נייחא כולל גם הפירוש שנח הוא בחינת שבת, כי בשבת כתיב⁹ וינח ביום השביעי. ונח נח שתי פעמים הם שבת תתאה ושבת עילאה, שהם⁶ מעלי דשבתא ויומא דשבתא. ויש לומר, דמהטעמים על זה שמבאר עוד פעם (לאחרי שמביא ראי' מהמדרש שנח הוא בחינת שבת) שנח נח הם מעלי דשבתא ויומא דשבתא, הוא, בכדי לרמז, שהשייכות דהפירוש שבהמאמר עם הפירוש שבמדרש הוא בנוגע לנח [דמזה שנח הוא לשון נייחא מוכח שנח הוא בחינת שבת] ובנוגע לנח נח שתי פעמים. דהפירוש (שבהמאמר) שנח נח הם שבת תתאה [מעלי דשבתא] ושבת עילאה [יומא דשבתא] הוא ע"ד פירוש המדרש שנח נח הם נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים¹⁰. והענין הוא, שמעלי דשבתא (עליית המלכות) בעבודת האדם הוא בירור והעלאת הגוף ונה"ב¹¹, תחתון שבאדם¹², ויומא דשבתא (המשכת ז"א) הוא המשכת הגילוי דנפש האלקית¹¹, עליון שבאדם¹². ועל ידי שישראל שומרים שתי השבתות, שע"ז נעשה המנוחה (מהענינים המבלבלים מעבודת ה') הן בהתחתון שבאדם והן בהעליון שבאדם, ע"ז נמשך גילוי המנוחה מלמעלה בכל העולמות, בעליונים ובתחתונים, נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים¹³.

השבתות הם שבת דמעלי שבתא ודיום השבת, ולאחרי שמביא המדרש, אומר דב"פ נח הם "שבת תתאה ושבת עילאה" (ומפרש "והוא שבת דמעלי שבתא ושבתא דיומא") – כי הלשון "שבת תתאה ושבת עילאה" הוא ע"ד לשון המדרש "נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים".

11) כן משמע באוה"ת לתהלים (יהל אור) במילואים ס"ע תרכח.

12) ראה ב"ר פ"ח, יא. פ"ב, ח. וראה תו"א בראשית ג, ד ואילך. קונטרס ומעין מאמר טו. המשך תרס"ו ע' תצה. ובכ"מ. 13) ויש לומר, דבהמאמר מדבר בעבודת האדם (משמרין ישראל שתי שבתות), דעבודת האדם היא (בכלל) בסדר דמלמטה למעלה – ולכן אומר שבת תתאה ושבת עילאה; ובמדרש מדבר בהמשכה מלמעלה (שע"י עבודת האדם), שהיא בסדר דמלמעלה למטה, ולכן אומר "נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים".

* יצא לאור בשעתו, "לקראת ש"ק פ' נח . . . עש"ק ור"ח מ"ח, שנת ה'תנש"א".

- 1) ריש פרשתנו (נח).
- 2) אוה"ת פרשתנו נח, א. ביאוה"ז להצ"צ ע' יג.
- 3) שבת קיח, ב.
- 4) לקו"ת ר"פ בשלח (ב, ג). ובכ"מ.
- 5) וזהו שבירושלמי (תענית פ"א סוף ה"א) אמרו אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקונה מיד הי' בן דוד בא, שאינו סותר להמאמר אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות, כי פירוש שתי שבתות הוא שתי שבתות שבכל שבת (לקו"ת בהר מא, א).
- 6) זהר ח"א (בהקדמה) ה, ב. ח"ב קלח, א.
- 7) וכ"ה בתו"א ריש פרשתנו (ח, ג).
- 8) ב"ר ריש פרשתנו (פ"ל, ה). וראה גם זח"א נח, ב.
- 9) יתרו כ, יא.
- 10) ועפ"ז יומתק שבתחלת הענין אומר בהמאמר ששתי

(ב) וביאור הענין בפרטיות יותר, יובן בהקדים המבואר בכ"מ¹⁴ [וגם במאמר הנ"ל דהצ"צ¹⁵] דשתי השבתות שישנם בכל שבת שייך לזה שכל עיסקא דשבתא כפול¹⁶. וזהו אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים, כי כפל שייך לגאולה¹⁷. ויש לומר, דבדרז"ל כל עיסקא דשבתא כפול נכלל גם שכל אחד משתי השבתות הוא כפול, היינו שכל אחד מהם כלול משניהם. והענין הוא, דאהבה ויראה הם (בכללות) העבודה שמצד הנשמה (יומא דשבתא) וקיום מצוות מעשיות היא העבודה שמצד הגוף (מעלי דשבתא). וענין עיסקא דשבתא כפול הוא, שאהבת ה' שמצד הנשמה (עליון שבאדם) תומשך בנפש הבהמית ובהגוף (תחתון שבאדם), וכמ"ש¹⁸ ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך (בשני בתי"ן), שהאהבה תהי' בחלל הימני מקום משכן נפש האלקית ובחלל השמאלי מקום משכן נפש הבהמית, כמארז"ל¹⁹ בכל לבבך בשני יצריך²⁰. ויתירה מזו – בכל נפשך, שהאהבה מתפשטת בכל הכחות והאברים (וי"ל שהוא כמו הרץ²¹ לדבר מצוה)²², ויתירה מזו – בכל מאדך, שאהבתו את הוי' נמשכת וניכרת גם בחלקו בעולם (בכל מאדך בכל ממונך²³), וסיום הפרשה הוא²⁴ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, שע"י המזוזה שקובע בפתח ביתו ניכר²⁵ שה' אחד הוא המושל והוא השומר את הבית ואת כל אשר בתוכו²⁶, ושומר את האדם גם בצאתו מביתו, ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם²⁷. ועד"ז הוא לאידך, שקיום המצוות מעשיות (עבודה שמצד הגוף) צ"ל באהבה ויראה (עבודה שמצד הנשמה).

(ג) וממשיך בהמאמר²⁸, דמנחת שבת וכן סעודה שלישית דשבת, היא למעלה משתי השבתות (מעלי דשבתא ויומא דשבתא), ועד שלגבי בחינה זו, שתי השבתות הם בשוה. וזהו זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו²⁹, דזכור ושמור הם יומא דשבתא ומעלי דשבתא [זכור לדכורא³⁰ (משפיע) הוא יומא דשבתא, המשכה מלמעלה למטה, ושמור

(14) לקו"ת בשלח ב, ג. אוה"ת לתהלים שם ריש ע' תרכט. שם בהשמטות ע' תשכד ואילך. ד"ה לך לך תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' טו) ותר"ל (סה"מ תר"ל ע' ט). ובכ"מ.

(15) אוה"ת שם נח, ב.

(16) מדרש תהלים עה"פ (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת. יל"ש עה"פ (בשלח טז, כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת (רמז רסא).

(17) יל"ש ר"פ לך ובכ"מ בענין אותיות כפולות (מנצפ"ך). ובסה"מ תרכ"ז ותר"ל שבהערה 14 מקשר זה עם מרז"ל אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כו' נגאלים.

(18) ואתחנן ו, ה.

(19) ברכות נד, א (במשנה). ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

(20) תו"א וישב כט, ג. שערי אורה שער החנוכה י, ב. אוה"ת חנוכה רפה, ב ואילך. וראה גם תניא פ"ט.

(21) ראה אבות פ"ד מ"ב. ברכות ו, ב. שו"ע (ואדה"ז) או"ח

ס"צ ס"ב (ס"ג).

(22) המשך תרס"ו ע' תצז. סה"מ תרפ"ט ע' 263. סה"מ

קונטרסים ח"ב שנא, א.

(23) ברכות ופרש"י שבהערה 19.

(24) ואתחנן שם, ט.

(25) ראה תו"א מקץ מב, ג "וקובעין (המזוזה) בפתח

הבית להעלות הבית וכל אשר בו כו' להיות בטלים לאהבת ה' בכל מאדך בכל ממונך", ושם מג, ד "ובכל מאדך היא המזוזה שהיא בסוף ביתו עם כל הרכוש שבתוכו".

(26) ע"ז יא, א. מנחות לג, ריש ע"ב. וראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. זהר ח"ב לו, רע"א (וראה לקו"ש ח"ט ע' 121 בשוה"ג). ח"ג רסו, א.

(27) תהלים קכא, ח. זח"ג רסג, ב.

(28) אוה"ת פרשתנו סא, א.

(29) ר"ה כז, א. מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ יתרו כ, ח.

(30) זהר ח"א מת, ב. שם (בהשמטות) רסה, א. ח"ב צב, א

(ברע"מ). שם קלח, א. ח"ג צב, סע"ב (בהקדמת הרע"מ). שם

רכד, סע"א. וראה ג"כ שם פא, סע"ב.

לנוקבא³⁰ (מקבל) הוא מעלי דשבתא, העלאה מלמטה למעלה³¹], ולגבי גילוי הבחינה דמנחת שבת, המשפיע והמקבל הם בשוה, זכור ושמור בדיבור אחד. ויש לקשר זה עם מה שאומרים במנחת שבת כי מאתך היא מנוחתם, שהמנוחה דשבת (שמתגלית במנחת שבת, רעוא דרעוין³²) היא מאתך, מאתך ממש³³. ומנוחה זו היא כוללת גם המנוחה דיומא דשבתא ודמעלי שבתא, זכור ושמור.

ויש לומר, דענין זכור ושמור בדיבור אחד בעבודת האדם הוא, שקיום המצוות שלו הוא [לא מפני שהורגל כן והרגל נעשה טבע³⁴, טבע הגוף ונפש הטבעית, תחתון שבאדם, וגם לא מפני שאוהב את הוי' וחפץ לדבקה בו ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פיקודין שהם³⁵ רמ"ח אברין דמלכא³⁶, דקיום המצוות באופן זה הוא מצד הנשמה (נפש האלקית), עליון שבאדם, אלא שקיום המצוות שלו הוא מצד המצוה עצמה, מצוה מלשון צוותא וחיבור³⁷, שהוא מתאחד ומתחבר עם אוא"ס מצוה המצוות שלמעלה מהגדר דעליון ותחתון (נשמה וגוף) וכולל שניהם. וזהו"ע זכור ושמור בדיבור אחד, דכוונת המצוה השייכת לנשמה (זכור) ומעשה המצוה השייכת להגוף (שמור), הם כולא חד.

ויש לומר, שהמעלה דמנחת שבת על הכפילות (וההתכללות) דשתי השבתות שכל אחת מהם כלולה משתיהן (כנ"ל סעיף ב), היא, דבענין ההתכללות (דלעיל שם), כל אחד מהם הוא ענין לעצמו, אלא שכלול גם מענין השני. דואהבת את ה' אלקיך הוא מצד הנשמה, אלא שהאהבה דהנשמה נמשכת גם בחלל השמאלי³⁸, ועד שמתפשטת גם בכל הכחות והאברים וניכרת גם בחלקו בעולם. והענין דמעשה המצוות שייך בעיקר לגוף האדם, אלא שבכדי שקיום המצוה תהי' לשמה הוא ע"י האהבה ויראה³⁹. וענין זכור ושמור בדיבור אחד שבמנחת שבת הוא שכוונת המצוה (דהנשמה) ומעשה המצוה (דהגוף) הם כולא חד.

ד) וע"פ הידוע⁴⁰ בפירוש כי מאתך היא מנוחתם (שאומרים במנחת שבת), שמנוחתם הבאה מאתך, מאתך ממש, היא המנוחה (דשבת) שבעשי' בפועל (שביתה ממלאכה בגשמיות), שבה כל ישראל שוים, יש לומר, שעד"ז הוא בהענין דקיום המצוה מצד המצוה עצמה, צוותא וחיבור עם אוא"ס מצוה המצוה, דענין זה מתגלה בעיקר בקיום המצוות בעשי' בפועל, שכל ישראל שוים בזה. והענין הוא, דהטעם האמיתי לזה שישראל מקיים מצוה (גם כשאין לו חיות בזה) הוא, מפני שכל אחד מישראל בעצם מהותו הוא רוצה לעשות כל מה שהוא רצון ה'⁴¹. דרצון זה שמצד עצם הנשמה הוא הסיבה האמיתית

(37) לקו"ת בחוקתי מה, ג. ובכ"מ – נסמנו לקמן ח"ג ע' נט

הערה 55.

(38) להעיר מתניא פ"ט "שתתפשט גם בחלל השמאלי", היינו

שהאהבה שבחזלל הימני מתפשטת גם בחלל השמאלי, ובהמשך

הענין שם "בכל לבבך בשני יצריך".

(39) תניא פל"ט (נג, ב).

(40) ד"ה אתה אחד דלעיל הערה 33. וראה לקו"ש חט"ו ע'

227 ואילך. ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' תיד. ובכ"מ.

(41) וכפס"ד הרמב"ם הידוע בהל' גירושין ספ"ב.

(31) תו"א יתרו עג, סע"א ואילך. ובכ"מ.

(32) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו ע' תקמב ואילך.

(33) ראה ד"ה אתה אחד לאדמו"ר האמצעי (מאמרי אדמו"ר

האמצעי קונטרסים ע' יו"ד).

(34) תניא פמ"ד (סג, ב). וראה גם שם ספ"ד. פט"ו (כא, א).

שבילי אמונה (לר' מאיר אלדבי) נתיב ד שער ב. שו"ת הרמ"ע

מפאנו סל"ו.

(35) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). הובא בתניא רפכ"ג. ועוד.

(36) תניא פ"ד.

לזה שרוצה בגילוי לעשות את המצוה [אלא שברצון הגלוי שלו אינו נרגש שסיבתו הוא הרצון שמצד עצם הנשמה, ולכן נדמה לו שקיום המצוה שלו הוא מפני ההרגל, או בשביל איזו פני]. ויתירה מזו יש לומר, דגם כשעושה שלא במתכוין (נפלה סלע מידו ומצאה עני⁴²), הסיבה האמיתית לזה הוא הרצון דעצם הנשמה לעשות את רצון ה'⁴³. כי עצם הנשמה היא למעלה מידיעה, ולכן פעולת הרצון דעצם הנשמה על כח המעשה הוא גם כשאינו יודע מזה. וזהו שהענין דקיום המצוה באופן דצוותא וחיבור עם עצמות אוא"ס מצוה המצוה מתגלה בעיקר במעשה המצוה, כי הסיבה האמיתית לזה שעושה את המצוה הוא לפי שנתגלה בו הרצון שמצד עצם הנשמה שקשורה עם עצמות אוא"ס.

ויש להוסיף, שגם בקיום המצוות באופן זה ישנו הענין דזכור ושמור בדיבור אחד. דכיון שהסיבה האמיתית לזה שעושה את המצוה הוא לפי שמתגלה בו הרצון דעצם הנשמה, הרי המצוה שנעשית היא מצוה בשלימות, שיש בה גוף (מעשה המצוה⁴⁴) ונשמה (כוונת המצוה⁴⁴, שמצד הרצון דעצם הנשמה). [אלא שהגוף דהמצוה הוא בגילוי והנשמה דהמצוה היא בהעלם]. וכיון ששני הענינים [הכוונה והמעשה] הם מצד עצם הנשמה שלמעלה מהתחלקות, לכן הם כולא חד, זכור ושמור בדיבור אחד.

ה) וזהו אלה תולדות נח נח, דהטעם לזה שאומר נח נח שתי פעמים גבי תולדות נח, הוא, כי אמיתית הענין דנח נח שתי פעמים הוא, ששני הענינים דנייחא לעליונים ונייחא לתחתונים הם נקודה אחת שכוללת שניהם⁴⁵, וגילוי ענין זה הוא בעיקר בתולדות נח, דתולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים⁴⁶, כנ"ל (סעיף ד) שאמיתית הענין דזכור ושמור בדיבור אחד הוא במעשה המצוות.

ויש לומר, דהטעם שענין זה נאמר גבי נח, הוא, כי נח שייך לתשובה [דעבודתו של נח גרמה לאמירת ה' לא אוסיף גו' לא ישבותו⁴⁷], דע"י התשובה הוא גילוי עצם הנשמה⁴⁸. ולכן נאמר בו נח נח שתי פעמים, ענין אחד שכולל שני הענינים דנייחא לעליונים ונייחא לתחתונים. ויש לקשר זה עם פירוש הידוע⁴⁹ בלשון רז"ל⁵⁰ תשובה ומעשים טובים, שע"י התשובה נעשים המעשים (מעשה המצוות) מעשים טובים ומאירים⁵¹, דמעשים הוא גוף

(הענין דנח נח שתי פעמים) – ג' הענינים דתורה עבודה וגמ"ח הם כולא חד.

(47) פרשתנו ח, כא-כב. ולהעיר, שע"י הקרבנות שהקריב נח נעשה קיום העולם עוד יותר מכמו שהי' בתחילה (קיום באופן ד"לא ישבותו"), ע"ד המעלה דבע"ת לגבי צדיקים.

(48) ולהעיר מהמשך תער"ב ח"א פר"א (ע' תח) דענין "וגם את נח באהבה זכרת" הוא "מפני האהבה עצמית", "מצד עצם מעלת נש"י".

(49) לקו"ת דרושים לשמע"צ פה, א. שה"ש יז, ג. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1053 ואילך.

(50) אבות פ"ד מי"ז.

(51) דפירוש טובים הוא מאירים כמ"ש (בראשית א, ד) את האור כי טוב (לקו"ת שה"ש שם).

(42) ראה ספרי הובא בפרש"י עה"פ תצא כד, יט. תו"כ הובא בפרש"י עה"פ ויקרא ה, יז.

(43) ועפ"ז מובן, שגם כשנתינת הצדקה היא בלי ידיעתו, מתברך עלי' (ספרי ותו"כ שם).

(44) דמצוה בלא כוונה היא "כגוף בלא נשמה" – ראה תניא פל"ח (נ, א). של"ה רמט, סע"ב. וראה בהנסמן במפתח פסוקים ומחז"ל בתניא (קה"ת תשמ"ה) ע' צ הערה 11.

(45) וכמו שהוא בפשטות, שהוא איש אחד שנכפל שמו.

(46) פרש"י ריש פרשתנו.

ולפירוש הראשון שבפירוש רש"י שתולדות נח הם כפשוטם – יש לומר, דג' בני נח הם ג' הקוין חג"ת (אוה"ת פרשתנו סג, א. תו"א ר"פ וישב), שהם תורה עבודה וגמ"ח. וכאשר קיום המצוות הוא באופן דצוותא וחיבור עם אוא"ס מצוה המצוות

המצוה וטובים הוא האור והחיות דהמצוה (כוונת המצוות), וע"י התשובה, שעל ידה הוא גילוי עצם הנשמה, המעשים (דהמצוות) עצמם הם טובים ומאירים, שמאיר בהם בגילוי הכוונה שמצד עצם הנשמה.

ו) ויהי רצון, דכיון שנמצאים כעת בסעודה שלישית דשבת ששייכת למנחת שבת, ובפרט שהקריאה בתורה דמנחת שבת זה היא אלה תולדות נח נח, תהי' מנוחה מכל הענינים המבלבלים לעבודת ה', הן בנוגע לעניני הגוף והן בנוגע לעניני הנשמה, וכנ"ל (סעיף ג) שהמנוחה דמנחת שבת כוללת שני הענינים. וכיון שאת העולם נתן בלבו של האדם⁵², עי"ז תומשך המנוחה גם בכל העולמות, נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים (כנ"ל סעיף א). ויתירה מזו, דכמו שנח ראה עולם חדש⁵³ (דנוסף לזה שהי' נייחא בכל העולמות, נעשה גם חידוש בעולם), כן נזכה בקרוב ממש לעולם חדש, השמים החדשים והארץ החדשה⁵⁴, ובפרט לאחרי הקריאה בתורה (בשחרית) בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ⁵⁵, שע"ז פועלים שהקב"ה בורא מחדש את השמים ואת הארץ וכל צבאייהם. ובקרוב ממש יהי' בנין בית המקדש השלישי שכנגד יעקב⁵⁶, שבו נכללים גם ביהמ"ק הראשון והשני⁵⁷ שכנגד אברהם ויצחק⁵⁶ — בדוגמת מנחת שבת וסעודה השלישית דשבת, נחלת יעקב⁵⁸, הכוללת גם שתי השבתות דמעלי שבתא ודיומא דשבתא. ועוד ועיקר, שכל זה יהי' בקרוב ממש, ממש.

(52) ע"פ ל' הכתוב — קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

(53) ב"ר פרשתנו פ"ל, ח.

(54) ישע"י סו, כב. וראה ד"ה כי כאשר השמים החדשים בתו"א בראשית (א, סע"ג ואילך) ובלקו"ת שה"ש (מח, ג ואילך).

(55) בראשית א, א.

(56) פסחים פח, א. וראה לקו"ת מטות פג, ג-ד.

(57) זח"ג רכא, א.

(58) ישע"י נח, יד. שבת קיח, סע"א ואילך. זח"ב פח, ב. וראה אוה"ת פרשתנו סב, סע"ב ואילך.

בס"ד. משיחת ש"פ נח, ב' רר"ח מרחשון ה'תנשא.

תרגום מאידית

הוא אומר ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו"ג, ורש"י מביא זאת (דעת רבנן) בפירושו עה"פ, שמזה מובן, שהפסוק בבראשית (אף לדעת רש"י - פשוטו של מקרא) למצוה נאמר¹⁰ (נוסף על לברכה)¹¹.

ואעפ"כ הציווי חוזר ונשנה בפ' נח ("כאן לציווי"¹²), "ואתם פרו ורבו גו"¹³, הגם שציווי זה כבר נאמר בפ' בראשית¹⁴.

כאשר עושים השוואה בין שתי הציווים רואים חילוק ביניהם: בפ' בראשית כתוב "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה", משא"כ בפ' נח - "ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה" - (א) הוא מוסיף "שרצו בארץ ורבו בה", (ב) הוא משמיט את תיבת "וכבשוה".

שהכתוב בפ' בראשית "ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו גו"¹⁵ לברכה נאמרה (ולא למצוה), "כברייאת דבר קפרא (כתובות ה, א) דקתני הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, ומשמע שהיא סוברת דקרא ויאמר להם אלקים פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלקים". וכן הוא במהרש"א סנהדרין שבהערה 2 (שהכתוב בבראשית לברכה נאמר), אבל דוחה שם דעת הרא"ם שהמשנה דיבמות פליגא על ברייתא דבר קפרא ועל הסוגיא בסנהדרין שם, ומבאר שלכו"ע (גם להמשנה ביבמות שם) ס"ל דמצות פו"ר למדים מקרא דנח "ואתם פרו ורבו". ועצ"ע.

(12) פרש"י כאן.

(13) וגם לפירוש השני בפרש"י - "ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפרי' ורבי' לשופך דמים" - ה"ז ביאור בהכפל כאן בפ' נח. ואף שיש לבאר עפ"ז הטעם שנכפל הציווי בפ' נח לאחרי שנאמר בפ' בראשית (כדי ללמוד היקף זה) - עדיין צריך ביאור למה הוצרך לציווי שני על עצם המצוה ד"פרו ורבו", נוסף על הקושיא שבהערה הבאה. ולהעיר שבנחלת יעקב שם מבאר בדברי רש"י אלו, שזהו "להיקף בלבד ואין מוכרח לומר ולדחוק שצוה פעמיים".

ולהעיר שלפי פירוש השל"ה שם בדברי רש"י (אליבא דר' יהודה דלא דריש סמוכים אלא היכא דמוכח או דמופנה*) (יבמות ד, א), פסוק הראשון (בפ' נח) "ויברך אלקים גו' ויאמר להם פרו ורבו גו'" הוא לברכה ולמצוה (ואז "ואתם פרו ורבו" מופנה ואתי להיקף). [ולהעיר שעפ"ז נמצא שהציווי נאמר בפועל שלש פעמים: בפ' בראשית/ב' פעמים בפ' נח!].

(14) ברא"ם שם מתרץ, שזהו כוונת רש"י "באומר אחר זה (פסוק ט) "ואני הנני" - מסכים אני עמך, שנח הי' דואג לעסוק בפו"ר עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד" (וראה באר השדה נח שם). אבל נוסף לקושיית מהרש"א (סנהדרין שם) "דדי הי' לו בהבטחה ע"ז ולמה הוצרך לצוות לו פעם שנית גם בלשון כפול" - הרי בכללות הענין משמע, שהציווי השני נח הוא ציווי כללי (שממנו למדים מצוה זו על כל הדורות), ולא רק להבטיח לנח שלא ידאג, כדלקמן בפנים. ועפ"ז מובן גם בנוגע התירוץ בנחלת יעקב ובגו"א

א. בנוגע להציווי בפרשתנו לנח ובניו¹⁶ "ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה"² - ידועה השאלה³: למה הקב"ה הי' צריך לצוות שוב לאחר שכבר ציווה בפ' בראשית (לכללות מין האדם) "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"⁵.

ואין לתרץ שהאמירה בפ' בראשית היא ברכה ואינה ציווי⁶, וההוספה בפ' נח הינה ציווי על מצוה זו - שכן (כמבואר במפרשים⁷): מהפסוק (בפ' בראשית) "פרו ורבו גו' וכבשוה" למדים במשנה ובגמרא⁸ מי מחוייב במצוה זו [לדעת רבנן - "האיש מצווה על פרי' ורבי' אבל לא האשה", כמ"ש "וכבשוה", "איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש"⁹, ולדעת רבי יוחנן בן ברוקה - "על שניהם

(1) פרשתנו ט, ז.

(2) ופסוק זה נאמר למצוה - כדמשמע מסנהדרין (נט, ריש ע"ב) "והרי פרי' ורבי' שנאמר לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו גו'" (ראה מהרש"א שם. רא"ם לפרש"י כאן. של"ה חלק תושב"כ ריש פרשתנו. ועוד).

(3) ראה מקומות שבהערה הקודמת. נחלת יעקב וגו"א כאן.

(4) א, כז.

(5) ואין קשיא ממה שנאמר כבר לעיל בפ' נח (ט, א) "ויברך אלקים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ" - כפרש"י כאן "הראשונה לברכה וכאן לציווי", שהכוונה ב"הראשונה" י"ל שהיא לא למש"ע בפ' בראשית (כי שם נאמר למצוה, כדמוכח מפרש"י שם שלמדים מ"וכבשוה" ש"האיש שדרכו לכבוש מצווה בפרי' ורבי' ולא האשה"), אלא הראשונה לנח - כמבואר בנחלת יעקב לפרש"י כאן. של"ה שם.

(6) ראה רמב"ן בראשית שם. פרשתנו ט, ז. רא"ם שם.

(7) נחלת יעקב ושל"ה שם.

(8) יבמות ספ"ו - סה, ב.

(9) וגם לדעת ר' יוסף (יבמות שם) שטעמא דרבנן הוא מדכתיב (וישלח לה, יא) "אני א"ל שרדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו" - מבואר בנחלת יעקב שם, ש"שפליגי על הלימוד של וכבשוה וס"ל דגילוי מילתא ילפינן מיעקב ומ"מ מודה דעיקר המצוה לאדם נאמרה, וכן משמע מהתוספות (יבמות שם) שכתבו אע"ג דלאדם קאמר פרו ורבו ההוא ברכה בעלמא ולא למצוה, ומדלא אע"ג דלאדם קאמר פרו נצטווה ש"מ דה"ק ההוא לשון רבים דנאמר גבי אדם לברכה בעלמא דכתיב ויברך ולא למצוה אל האיש בלחוד" (לדעת רבנן, משא"כ לדעת ריב"ב ברכה ומצוה אומר על שניהם). אבל ראה באר השדה לפרש"י בראשית שם. ועצ"ע.

(10) וכן הוא דעת החינוך שמצוה ראשונה היא "פרו ורבו גו'" שנאמר בפ' בראשית. אבל בהמ"צ להרמב"ם מ"ע ר"ב, מביא הכתוב "ואתם פרו ורבו" דפ' נח. ולהעיר שברמב"ם הל' אישות רפט"ו מביא סתם "מצות עשה של תורה שנאמר פרו ורבו".

(11) כמבואר בנחלת יעקב ושל"ה שם בדחיית פירוש הרא"ם כאן,

(* משא"כ לדעת רבי אליעזר (הדורש היקף זה שמי שאינו עוסק בפו"ר הריהו כשפ"ד (יבמות טג, ב) דדרשינן סמוכין אע"ג דליכא לא מוכח ולא מופנה (יבמות ד, א)) הנאמר לראשונה בפ' נח ("ויברך גו' ויאמר להם פרו ורבו גו'") הוא כולה לברכה (ולא למצוה).

ג. ויובן זה ע"פ הביאור בכללות החידוש שנעשה בעולם על-ידי המבול (לגבי מצב העולם לפני זה, בהתחלת הבריאה בפ' בראשית), כמ"ש במדרש²⁴ שנח "ראה עולם חדש":

"עולם חדש" פירושו, שניתוסף חידוש במציאות העולם (לא רק לגבי מצב העולם בזמן המבול, אלא גם ובעיקר), לגבי מצב העולם קודם המבול, בהתחלת הבריאה.

ולכאורה אינו מובן: מהו החידוש בעולם שנפעל ע"י המבול לגבי החידוש בהתחלת הבריאה - חידוש אמיתי (מאין ליש) אשר "בראשית ברא²⁵ אלקים את השמים ואת הארץ"²⁶, והקב"ה מהוה ומחי' ומקיים את העולם מאין ואפס ממש בכל רגע ורגע מחדש²⁷?

והביאור בזה: מבואר בכ"מ²⁸, שהמבול בא (לא רק כדי להעניש את החוטאים, כי אם ובעיקר) "לטהר את הארץ" (מי המבול שירדו ארבעים יום ה"ה בדוגמת מי המקוה של מ' סאה שמטהרים את האדם), המבול זיכך ועידן את כל העולם.

בהתחלת הבריאה (קודם המבול), שלימות העולם היתה קשורה (לא עם הטבע ותכונות המציאות דהעולם גופא, אלא) עם האופן וכח בריאתו ע"י הקב"ה - "עולם על מילואו נברא"²⁹.

ולכן יכל להיות, כפי שהי' בפועל, שעל-ידי ש"רבה רעת האדם בארץ", זה הביא לכך ש"וינחם ה' כי עשה גו' אמחה גו"³⁰, חורבן העולם והפסק בסדרי הבריאה - כיון שהגם שהבריאה נבראה ע"י הקב"ה (על מילואו), ובאופן ש"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"³¹, הרי, היות שהבריאה היתה מצד אופן בריאתו ע"י הבורא (ולא מצד תוכן העולם גופא) ולכן החטאים (שריחקו את העולם מהבורא ומרצונו) גרמו לירידה באופן כזה, שלא הי' שייך שהיא תתברר ותתעלה ("לא הי' שייך בירור"³²).

אפילו להפירושו¹⁵ שבפ' בראשית מדובר אודות ברכה (ולא ציווי) - עדיין צריך ביאור, מדוע הקב"ה לא אמר את הברכה והציווי ביחד בהמשך אחד, אלא חילק ביניהם: בפ' בראשית (בבריאת האדם) הוא בירכם עם הברכה "פרו ורבו גו'", ורק לאחר המבול ציווה אותם ב"ואתם פרו ורבו".

ועוד: גם בפ' נח הקב"ה בירכם תחילה, "ויברך אלקים גו' פרו ורבו גו'", ולאח"ז אמר להם הציווי ("ואתם פרו ורבו")¹² - מתעוררת לפי"ז השאלה: מדוע הקב"ה הי' צריך לברכם שוב, לאחר שכבר בירך את אדם וחוה (כללות מין האדם) בפ' בראשית "ויברך אותם אלקים גו' פרו ורבו גו'?"

ב. הביאור בזה בפשטות הוא: לאחר המבול כאשר "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה גו"¹⁶, ו"וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"¹⁸ - הקב"ה בירך מחדש (את החיות וכו') - "ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ"¹⁹, וגם בירך) וציווה לנח ובניו "פרו ורבו גו'" - כדי לבנות מחדש.

ובפרט ש"הי' נח דואג לעסוק בפרי' ורבי' עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד"²⁰ (הגם שידע על ציווי ה' בפ' בראשית), לכן הי' זקוק נח לציווי מיוחד של "פרו ורבו גו"²¹.

אבל נוסף לכך שאין זה מתרץ (עכ"פ חלק (גלאטיק)) מדוע צריכים לציווי נוסף מה' ובלשון כפול (ולא די הברכה ("ויברך אלקים גו' פרו גו'")) והבטחה²² (שלא לשחת העולם עוד)) - הנה מכללות הענין משמע, שהציווי (והברכה) לנח ("ואתם פרו ורבו") אינה רק כדי לחדש את הציווי לאדם (בפ' בראשית), שנח יבנה מחדש שוב את העולם, אלא נוסף בזה חידוש כללי בהציווי (וברכה) [כמובן גם מזה שבכמה מקומות לומדים על המצוה לדורות דוקא מהציווי הזה לנח²³].

(23) ראה לעיל הערה 10. וראה סנהדרין שם.

(24) ב"ר פרשתנו פ"ל, ח.

(25) ראה רמב"ן עה"פ: ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא.

(26) בראשית א, א.

(27) תניא שער היחוד והאמונה פ"א.

(28) תו"א ריש פרשתנו (ח, ג ואילך). ובארוכה - תו"ח שם (נט, ב ואילך). ובכ"מ.

(29) ראה ב"ר פיי"ב, ו.

(30) בראשית ו, ה ואילך.

(31) שם א, לא.

(32) סד"ה את קשתי תרנ"ד. ועוד.

שם (וראה גם אוה"ח שם ט, ז): "דהואיל ובכניסתם לתיבה אסר להם תשמיש (פרש"י פרשתנו ו, יח. ז, ז) וביציאתם התיר להם (שם ח, טז) והי' אפשר לטעות ולומר שיהא רשות ולא מצוה, לפיכך הוצרך שנית לצוות ולהזהירם על כך" - שזהו ציווי פרטי בנוגע למצבו של נח אז, ולא מבואר בזה החידוש כללי בציווי זה אל נח.

(15) ראה לעיל הערה 11.

(16) פרשתנו ז, כג.

(17) בראשית ו, ו.

(18) ולהעיר שגם בהתיבה אסר להם תשמיש, כבהערה 14.

(19) פרשתנו ח, יז.

(20) פרש"י שם ט, ט.

(21) כביאור הרא"ם הנ"ל (הערה 14).

(22) כקושיית המהרש"א שבהערה הנ"ל.

פעל מנוחה ונייחא "לעליונים" ו"לתחתונים"⁴¹ כפי שהם מתאחדים יחדיו (כפי שנח הוא אדם אחד שנכפל שמו), שתחתונים (מצד ענינם הם) יתאחדו עם העליונים.

- הענין דשבת ומנוחה הי' בסיום וגמר הבריאה (קודם המבול), וזה פעל שלימות כבר בבריאה ("מה הי' העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה"⁴²) - אבל זה הי' חלק (גמר ושלימות) מהבריאה ע"י הקב"ה, "ויכלל⁴³ אלקים גו"⁴⁴; משא"כ ע"י נח ("מי נח") נתוספה (ע"י עבודת האדם) מנוחה בעולם מצד ענינו גופא. ולכן הרי זה גם נייחא בנפליים⁴⁵ ("כפליים לתושי", שבא ע"י עבודת המטה⁴⁶).

בכדי לפעול טהרת הארץ (בכדי שהעולם מצד ענינו גופא יוכל להזדכך ולהתעלות) נדרשים שני ענינים: (א) טהרת העולם שנפעלת ע"י הביטול ד"ותשחת" ו"חמס" בארץ ע"י המבול ש"בלה את הכל כו"⁴⁷, (ב) הפעולה החיובית דבירור וזיכוך העולם (ולא שבירת העולם).

ויש לומר, שבכללות נפעל זה ע"י (א) המבול שטיהר את העולם מ"מלאה הארץ חמס"⁴⁸, ע"י "בלה את הכל" (כל מה שחוץ מן התיבה), שבגלוי הי"ז היפך מנוחת וקיום העולם, ו(ב) תיבת נח, שעל"י צוה הקב"ה⁴⁹ "עשה לך תיבת גו", שבזמן המבול (ש"בלה את הכל") ימצאו נח ובני ביתו בתיבה, וינצלו ממי המבול וישארו במציאותם, ואח"כ הי"ז נותן כח לפעול העבודה בבירור וזיכוך העולם בדרך נייחא (לעליונים ולתחתונים), לא ע"י ביטול העולם:

הקב"ה צוה על נח להכניס לתיבה מכל חלקי העולם: מין המדבר - נח ובני ביתו, מין החי - "מכל החי וגו'", מין הצומח ומין הדומם - "מכל מאכל אשר יאכל"⁵⁰, וגם כל העולמות דסדר השתלשלות - כמבואר

וכיון שע"י החטא דדור המבול התקלקל העולם עד כדי כך ש"מלאה הארץ חמס"³³, ומצד העולם לא הי' שום אפשרות לבירור ועל"י, לכן לא נשאר שום טעם למציאות העולם, ו"וינחם ה' כי עשה גו' אמחה גו'".

משא"כ לאחרי המבול, שאז נפעלה טהרת וזיכוך הארץ (של העולם גופא), שגם כאשר היא במצב ירוד ביותר, תוכל להתברר ולהתעלות (ע"י עבודת התשובה), החל מהעבודה של "נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו"³⁴ (מבלי הבט על ההנהגה דכל אנשי דורו) - לכן נעשה אז תוקף בהבריאה, "לא ישבותו", עד לכריתת הברית של "ולא יכרת כל בשר. ולא יהי' עוד מבול וגו'"³⁵ - בכל מצב שהעולם יהי' בו³⁶.

וזהו מהות החידוש בעולם - "עולם חדש" - שנפעל ע"י המבול: החידוש הגמור בהבריאה שאז הכניס הקב"ה יכולת ותכונה חדשה בעולם, שהעולם בעצמו יוכל להזדכך ולהתעלות.

ד. ענין זה מרומז גם בשם נח (ושם כל הפרשה): נח הוא מלשון נייחא³⁷, ו"נח נח" שתי פעמים הוא נייחא בכפליים - "נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים"³⁷. וכמבואר בכ"מ³⁸, שנח הוא בחי' שבת (וכמ"ש³⁹ "וישבת" ותרגומו "ונח"), "נייחא דרוחא", "שהוא בחינת שביטה, כאדם השובת ממלאכתו".

נח (איש צדיק) פעל והכניס מנוחה בעולם, ולכן נקראים מי המבול על שמו "מי נח"⁴⁰ - כיון שטיהרו את הארץ, שע"י נעשה מנוחה בעולם (נוסף על המנוחה לאחרי המבול, גם ובעיקר מנוחה בעולם לגבי מצבו קודם המבול), שגם העולם, מצד ענינו גופא, יהי' שייך לבירור וזיכוך. וע"יז - מקבל העולם תוקף מנוחה ד"לא ישבותו".

ויתירה מזו: "נח נח" שתי פעמים מורה, שהוא

(33) פרשתנו ו, ג.

(34) ריש פרשתנו.

(35) שם ט, יא.

(36) בכל הנ"ל - ראה לקו"ש חט"ו ע' 51 ואילך.

(37) ב"ר פרשתנו פ"ל, ה. וראה זח"א נח, ב.

(38) תו"א ריש פרשתנו (ח, ג). שם ט, סע"א ואילך. י, א. ובכ"מ.

(39) בראשית ב, ב.

(40) ישעי' נד, ט.

(41) מנוחה - הן בלשון הקודש (נח), והן בלשון ארמית (נייחא),

ע"ד עליונים ותחתונים. ולהעיר שארמית הוא א' משבעים לשון אוה"ע, וביחד ע"ז קשור במיוחד עם לה"ק (ראה לקו"ש חכ"א ע' 447 הערה 10. ו"ש"ו). וע"י השימוש בהע' לשון נפעל בירור באוה"ע (ראה תו"א משפטים עז, ד. עה, ג), שהכח לזה ניתן ע"י המבול, "מי נח", שבא לטהר ולזכך את הארץ.

(42) פרש"י עה"פ בראשית ב, ב.

(43) שם.

(44) וגם קיום מצות שבת ע"י אדה"ר הוא קיום השבת שמיקדשא וקיימא מלמעלה (ביצה יז, א).

(45) משא"כ הכפל במעשה בראשית - יום שלישי שהוכפל בו כי טוב, ויום הששי שהוכפל בו טוב: (א) הי"ז טוב מלמעלה, "וירא אלקים כי טוב" (בראשית א, יב. ועד"ז שם, לא), (ב) גם הכפל הוא חלק מהבריאה, כי הכפל ביום השלישי הוא לגמר מלאכת יום השני (פרש"י שם, ז), והכפל ביום הששי הוא לגמר כל הבריאה, "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד".

(46) ראה בארוכה סה"מ מלוקט ח"א ע' שסד ואילך. וש"נ.

(47) פרש"י עה"פ ו, יז.

(48) פרשתנו שם, יג.

(49) שם, יד.

(50) שם, יט ואילך.

וכבשוה" שאמר הקב"ה לאחר בריאת האדם ("ויברא אלקים את האדם גו' זכר ונקבה ברא אותם" 64) - היא ברכה כללית וציווי כללי שמבטא את תפקיד ותכלית בריאת האדם: שיתרבה ויתישב בארץ וכבוש אותה, ובלשון הידוע 65 - לעשות לו יתברך דירה בתחתונים 66. הקב"ה ברך ונתן לאדם כח שימשול על כל העולם וכל הנבראים ("ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיי הרומשת על הארץ" 67), שיכבוש את העולם ויעשה ממנו "דירה" עבור הקב"ה.

אבל בתחלת הבריאה, כיון ששלימות האדם (כולל - הברכה וציווי ד"פרו ורבו גו") היתה (לא מצד טבעו ותכונותיו גופא, אלא) מצד כח בריאתו ע"י הקב"ה, לכן היתה אפשרות, כפי שהי' בפועל, שעיי"ז ש"רבה רעת האדם בארץ", הביא זה לכך ש"וינחם ה' כי עשה גו' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה גו" 30, כולל - ביטול הברכה והציווי ד"פרו ורבו גו" 68, כיון שהאדם - מצד עצמו - לא הי' נקי לזה, ואדרבה: במקום "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" והפיכת העולם לדירה לו יתברך, הרי "רבה רעת האדם בארץ" כולל - הנהגה היפך ד"פרו ורבו גו' וכבשוה" ע"פ התורה], והביא ש"אמחה את האדם גו".

ולכן, לאחר המבול - כשנעשה "עולם חדש", נפעלה הטהרה וזיכרון הארץ (דעולם גופא), החל בעבודה ד"נח נח איש צדיק גו" - הי' צריך לברכה וציוויי חדש על "פרו ורבו גו", בהתאם לה"עולם חדש" (ומצב חדש אצל נח ובניו 69), ברכה וציווי על העבודה ד"פרו ורבו גו", באופן ש(א) עושים מהעולם (מצד ענינו גופא 70) דירה לו יתברך, ו(ב) ברכה וציווי

בחסידות 51, שג' הדרגות בתיבה, "תחתיים שניים ושלישים" 52 הנם כנגד ג' עולמות ביי"ע (ביי"ע דכללות, וביי"ע הפרטית 53),

ובתיבה (וכל הנמצאים בא - כל סדר השתלשלות) שרר מצב דשלוש ומנוחה, מעין לעתיד לבוא 54 - "וגר זאב עם כבש גו' לא ירעו ולא ישחיתו גו'", כיון ש"מלאה הארץ דעה את ה" 55 [היפך הגמור מהמצב בעולם אז - "מלאה הארץ חמס"ן].

ומזה בא הכח, שאח"כ כאשר יהי' "צא מן התיבה" 56, ובכל הזמנים אחרי זה - יוכלו לפעול בירור וזיכרון העולם, באופן שהעולם עצמו יתעלה (באופן של נייחא).

וכמרומו גם בלשון הציווי (בעשיית התיבה 57) "ואל אמה תכלינה מלמעלה": "אמה" 58 ר"ת "אלקיני מלך העולם", עיי"ז 59 אלקינו (אלקה דבנ"י) נעשה הקב"ה - מלך העולם [בנ"י ממליכים את הקב"ה, "תמליכוני עליכם" 60, כמלך ישראל, ועיי"ז - מלך על כל העולם], שגם בעולם מלשון העולם 61 והסתר תגלה מלכותו ית'. "תכלינה מלמעלה" שגם הכלים יעשו מלמעלה 58. ולהוסיף, ש"תכלינה" הוא מלשון כליון, וביחד עם זה הי' גם מלשון תענוג - ע"ד "ויכולו" דשבת, מלשון כליון ומלשון תענוג 62 - שנפעל הכליון ועלי' דעולם לא באופן של כליון וביטול, אלא באופן שמציאות העולם עצמה מתעלית (ע"ד תענוג שבת שחודר באכילה ושתי 63).

ה. ע"פ הנ"ל יובן הטעם והחידוש בהציווי "ואתם פרו ורבו גו'" לאחר המבול לגבי הציווי לאדם (קודם המבול):

הברכה וציווי ה' "פרו ורבו ומלאו את הארץ

65) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

66) ראה חסד לאברהם (מעין שני נהר סד) בנוגע למצות פו"ר, ד"שכינה בתחתונים תלוי' במצוה זו". ולהעיר מהמבואר בכ"מ, שע"י מצות פו"ר נעשה גילוי כח הא"ס למטה - ראה בנדו"ד לקו"ש חכ"ה ע' 32. וש"נ.

67) בראשית שם, כט.

68) ראה לקמן הערה 72.

69) ראה מדרש הנעלם פ' נח (הובא בבאר השדה נח שם בבואר דברי הרא"ם שבהערה 14), אם התורה היתה ממדרשו של שם למה הוצרך הקב"ה לצוות לבי"ע אותן הו' מצוות שנצטוו שהרי בתורה נכתבו קודם לכן כו'. ומבאר שם (בבאר השדה), שכיון שבא מבול לעולם ותשחת הארץ והשתא פנים חדשות באו לכאן והעולם נתחדש וזכרת עמהם ברית, מן הראוי הי' שיתן להם הקב"ה תורה חדשה שלימה, אלא משום שחשש הקב"ה שיפרקו עול כו' לכן בירר להם ז' מצוות כו', ולכן חזר וצוה להם שישמרו הו' מצוות הללו.

70) ראה בארוכה של"ה חלק תושב"כ ריש פרשתנו בבואר ההפרש בין ציווי פו"ר לאדה"ר והציווי לנח ובניו. ושם - שהציווי לאדה"ר

51) אוה"ת פרשתנו תרכז, א.

52) ו, טז.

53) ראה אוה"ת שם. וראה לקו"ש ח"כ ע' 296 הערה 26.

54) ד"ה כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלך לאזניא ע' נו), ועם הגהות - אוה"ת פרשתנו (כרך ג) תרסט, א ואילך. מאמרי אדה"ז - ענינים (ע' פז), ועם הגהות - אוה"ת שם תרלד, א ואילך. שם תרלז, ב. המשך וככה תרל"ז פצה"צו. ועוד. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 29.

55) ישע"י יא, ו-ט.

56) ח, טו.

57) ו, טז.

58) פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר - נעתק בלקו"ש ח"א ע' 10. ח"ט ע' 329. אג"ק ח"א ע' מט.

59) ראה לקו"ת אחרי כו, א. ובכ"מ.

60) ראה ר"ה טז, א. לד, ב.

61) לקו"ת שלח לו, ד.

62) בראשית ב, ב. אוה"ת עה"פ.

63) ראה טושו"ע ודאדה"ז או"ח סרמ"ב.

64) בראשית א, כז.

גופא, ואדרבה - העולם מצ"ע עדיין אינו כלי לאלקות. ולכן צריכים לכבשו, באופן של ממשלה.

משא"כ לאחרי כח הטהרה והזיכוכ בעולם שנפעל ע"י המבול וע"י עבודת נח - ההדגשה אינה על כיבוש הארץ, היפך רצון העולם, כיון שאדרבה - אז ניתן הכח לפעול שלימות העבודה באופן ד"מלכותו ברצון קבלו עליהם". ולכן לא נאמר שם "וכבשוה", אלא הלשון "פרו ורבו", שמורה על עבודה חיובית (בדרך נייחא, ברצון), ויתירה מזו - "פרו ורבו" שרצו בארץ ורבו בה", הוספה בפעולה החיובית והתפשטות בריבוי⁷⁸ תולדות האדם בכל הארץ⁷⁹ (משא"כ בפ' בראשית נאמר רק "פרו ורבו ומלאו את הארץ").

ובפרטיות יותר:

כיון ש"וכבשוה" נאמר בציווי הראשון והכללי ד"פרו ורבו גו" (לאחרי בריאת האדם) שמבטא את תכלית בריאת האדם (כנ"ל), מובן שבוה עצמו ישנה (ג"כ) מעלה:

תוכן העבודה דעשיית דירה בתחתונים הוא, שתחילה תהי' מציאות של תחתונים, שמצ"ע אינם כלים לאלקות, וע"י עבודת האדם "יכבוש" אותם ויהפכם לדירה לו יתברך.

ובזה גופא ישנם שני ענינים: כיבוש בדרך כפי' וממשלה - בירור בדרך מלחמה (עם תחתון שמצ"ע אינו מבורר ומזוכך כו'), ובכללות - העבודה לפני זיכוכ וטהרת העולם ע"י המבול; העבודה באופן ד"מלכותו ברצון קבלו עליהם" - בירור בדרך מנוחה (נייחא), ובכללות - סדר העבודה שנתחדש לאחר המבול (כשניתן הכח שהעולם מצד ענינו יזדכך)⁸⁰,

פרו ורבו.

(75) ראה רמב"ן עה"פ בראשית שם: וכבשוה, נתן להם כח וממשלה בארץ לעשות כרצונם כו'.

(76) ברכת אמת ואמונה.

(77) ראה לקו"ת דברים א, ריש ע"ב. דרושים לר"ה נו, סע"ב. סידור (עם דא"ח) נג, ג. מילואים ליהל אור - ע' תרפה. ובכ"מ.

(78) ראה פרש"י ר"פ שמות עה"פ וישרצו: שהיו יולדות ששה בכרס אחד.

(79) ראה רמב"ן עה"פ: יכפול המצוה לחזוק לומר שיתעסקו בה בכל יכולת או שציון ביישוב כל הארץ.

(80) ועפ"ז יש לומר, שהענין ד"וכבשוה" הוא (בפרט אחד) עוד יותר לאחרי המבול, כי קודם המבול היו ב' קצוות - צדיקים שעבודתם היא באופן ד"מלכותו ברצון" (ואין צורך בכיבוש), ורשעים (עד "מלאה הארץ חמס"), שלא שייך לכובשם ולבררם. משא"כ לאחרי הטהרה והזיכוכ של המבול, יש מציאות של עולם ששייך לכבוש ולברר כו' (וראה לקו"ש חט"ו ע' 51 ואילך).

שיהי' (לא בטל, אלא) קיים ונצחי על כל הזמנים⁷¹ ("לא ישבותו", "ולא יכרת כל בשר. . ולא יהי' עוד מבול וגו'") - לא כהברכה וציווי⁶⁹ הראשון שהי' (א) לא לפי ערך גדרי העולם⁷⁰, ובמילא (ב) לא הי' לו קיום למטה (ע"י האדם)⁷².

ויש לומר, שהכח (בכללות) גם על הברכה והציווי השני (לנח ובניו) בא מהברכה והציווי הראשון (לאחרי בריאת האדם), שהי' ציווי כללי הכולל כל אופני העבודה ד"פרו ורבו גו" (מצד הציווי למעלה - לפני המבול, ומצד עבודת המטה - לאחרי המבול), אבל שלימות הענין נפעלת ע"י הברכה והציווי וקיום מצוה זו בפועל לאחרי המבול.

ו. עפ"ז יובן גם טעם השינוי בלשון הציווי בפ' נח שבו לא נאמר "וכבשוה" ומוסיפים "שרצו בארץ ורבו בה", בשינוי מלשון הציווי בפ' בראשית:

"וכבשוה" פירושו שכובשים ענין בעל כרחו, לא ברצון הנכבש⁷³ [כמובן גם מדרשת חז"ל⁸ (הובא בפרש"י) על "וכבשוה", "איש דרכו לכבוש ולא האשה", שמורה על כיבוש הארץ במלחמה⁷⁴]. ע"ד ענין הממשלה⁷⁵ שהיא בעל כרחו, לא כענין המלכות - שהיא ברצון (כהלשון⁷⁶ "ומלכותו ברצון קבלו עליהם")⁷⁷.

זאת אומרת, ש"וכבשוה" (בכללות) מורה על מצב שבו צריכים להלחם ולכבוש בעל כרחו, כיון שמצ"ע (ברצונו) אין לו שום שייכות לזה.

בעבודה דעשיית דירה בתחתונים בתחלת הבריאה (לפני טהרת וזיכוכ העולם ע"י המבול) - נדרשת במיוחד פעולה באופן ד"וכבשוה", כיון שהשלימות בעולם היא מצד כח הבורא ולא מצד ענינו (דהנוולט)

הוא "מלמעלה למטה", והציווי נח - "מלמטה למעלה".

(71) ועפ"ז יומתק ביאור הרא"ם (דלעיל הערה 14), שטעם כפל הציווי הוא משום שהי' נח דואג לעסוק בפו"ר שמא לא יתקיים העולם.

(72) ראה תנחומא ישן ברכה א' (נעתק בתו"ש פרשתנו ט אות ב): כשברא את האדם ברכו שנאמר ויברך אותם אלקים, והי' העולם מתנהג באותה ברכה, עד שבא דור המבול ובטלוה, שנאמר ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי, ראה הקב"ה שבטלה מהם אותה ברכה, חזר ויברך את נח ואת בניו כו'. וראה ש"ל"ה שם, שבאם לא חטא אדם הי' נתקיים בו המצוה ד"פרו ורבו גו" באופן של א' מהתולדות יתקיימו באיש, וע"י החטא כו' ובא המבול ולא נתקיים אפילו במין, ואלה תולדות נח שיצא מן התיבה קיום העולם בפו"ר קיום במין, עד זמן משיח בן דוד אז יתקיים באיש כו', עיי"ש.

(73) ולהעיר מפרש"י ר"פ בראשית: לטטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים.

(74) ראה רש"י קדושין לה, א ד"ה (איש) דרכו לכבש" - את הארץ במלחמה ואין דרכה כו', וכיון שלא קרינן בה וכבשוה לא קרינן בה

[וכמ"ש גם בזהר⁸⁷, שאיש ואשה כל א' מהם לעצמו הוא "פ"לג גופא"], עאכו"כ במצות פו"ר, שבה יש לאשה חלק וסיוע במעשה בפועל [ולכן "יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו"⁸⁸], עד שדוקא בה תלוי זה שהאיש יוכל לקיים את הציווי (ע"י "והיו לבשר אחד"⁸⁹), ויתירה מזו: עיקר ענין ההולדה נפעל דוקא ע"י האשה - הרי ודאי שמצות האיש כוללת ונמשכת גם לאשה⁹⁰.

וע"ד מצות "פרו ורבו", כן הוא גם בנוגע להפרט (במצוה זו) ד"וכבשוה", שהגם ש"איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש", כולל ה"וכבשוה" דהאיש ונמשך להאשה.

ח. ויש לומר יתירה מזו: נוסף על זה שה"וכבשוה" דהאיש נמשך לאשה - הרי גם אצל האשה ישנה (בעבודה רוחנית) הפעולה שנפעלת ע"י "וכבשוה"⁹¹ [וזה גופא נמשך אלי' ע"י בעלה (בהיותה) "אחת מצלעותיו"], וע"פ הוראות הבעל, כמאחז"ל⁹² אשה כשרה שעושה רצון בעלה].

כמובן בפשטות, שאשה ובת בישראל נבראה (כמו האיש) לפעול ו"לכבוש" חלקה בעולם. ובפרטיות: בהיותה עקרת הבית (ועד"ז גם הבת המתחנכת בהתאם לזה) מוטלת עלי' האחריות "לכבוש" ולהיות בעה"ב בביתה ועל כל בני הבית, ולהאירם עם "נר מצוה ותורה אור"⁹³. ואדרבה: עיקר והתחלת עבודת ה"הכיבוש" מתחילה בבית, ולאח"ז ה"ז נמשך מחוץ לבית (ע"י האיש שדרכו לכבוש). ועד"ז בכיבוש המלך, הרי קודם הוא כובש את מדינתו שלו ואח"כ מדינות אחרות (מלך טיפש כובש מדינות אחרות לפני מדינתו שלו...).

וזה שאחז"ל ש"איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש", י"ל הפירוש בזה, שזה מבאר החילוק באופן ופעולת הכיבוש בין איש ואשה⁹⁴:

ולכן לא נאמר שם "וכבשוה", כיון שעיקר החידוש לאחר המבול הוא הכח על העבודה בזיכוך וטהרת העולם [אף שגם לאחר המבול ישנה עבודה בדרך כיבוש (אפילו בנוגע לבני אדם), עאכו"כ בנוגע לממשלת האדם בחיות הארץ כו', כפי שנאמר בפ' נח (בהמשך להברכה ד"פרו ורבו גו"י)⁸¹ - "ומוראכם וחתכם יהי' על כל חית הארץ וגו'"].

ז. ע"פ הנ"ל תובן דרשת חז"ל⁸⁵ על "וכבשוה" (חסר וא"ו) - "איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש" (ובלשון רש"י עה"פ: "האיש שדרכו לכבוש מצווה על פו"ר ולא האשה"), כדעת רבנן (וכ"ה ההלכה⁸²): הפירוש בזה אינו - כדעת הטועים - שהענין והתוצאה ד"וכבשוה" אינו אצל אשה, שהרי "פרו ורבו גו"י" הוא ציווי כללי שנאמר לאחרי בריאת האדם, המבטא את התפקיד של כל אדם (איש או אשה), לרבות (להוליד ילדים) ולהתיישב ולפעול בעולם.

ויש לומר הביאור בזה:

הציווי ("פרו ורבו גו' וכבשוה") להאיש כולל גם את האשה, כיון שהיא חלק מהאיש, כמ"ש⁶⁴ שבריאית האדם ("ויברא אלקים את האדם") היתה באופן ד"זכר ונקבה ברא אותם", ולאח"ז - נבראה האשה ע"י "ויקח אחת מצלעותיו"⁸³ [וכפרש"י⁶⁴: שנבראו שני פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן], ולכן מובן, שהציווי ("פרו ורבו גו"י") להאיש (שבא מיד לאחר "ויברא אלקים את האדם גו' זכר ונקבה ברא אותם") כולל גם את האשה, בהיותה חלק ("אחת מצלעותיו") מהאיש⁸⁴.

ובמכ"ש וק"ו מהביאור בכתבי האריז"ל⁸⁵ בנוגע למצוות עשה שהזמן גרמא (שנשים פטורות מהן), ש"בעשות הזכר את המצוה אין מהצורך שגם הנשים תעשנה לברכה כי כבר נכללת עמו בעת שעושה אותה המצוה כו', וז"ע מה שארז"ל⁸⁶ אשתו כגופו דמיא"

(88) ר"ן רפ"ב דקידושין. וראה קרבן נתנאל על הרא"ש שם. לקו"ש ח"ד ע' 41 ואילך. ועוד.

(89) בראשית ב, כד.

(90) ואדרבה: כיון שהאשה היא חלק מן האיש - אינו מתאים שיהי' ציווי בפ"ע אל האשה (דכל יתר (בקדושה) כנטול דמי - חולין נה, ב. ועוד).

(91) ולהעיר מהשקנו"ט באם האשה יוצאת למלחמה (מלחמת מצוה) - ראה ס' לאור ההלכה (להרש"י זיין) ע' כה ואילך. וש"נ.

(92) יל"ש שופטים רמז מב. ועוד.

(93) משלי ו, כג.

(94) ולהעיר שגם להדיעות שאשה יוצאת למלחמת מצוה (ראה לעיל הערה 91), פעולתה שונה מפעולת האיש במלחמה - ראה לאור ההלכה שם.

(81) ט, ב.

(82) רמב"ם ה' אישות פט"ו ה"ב. טושו"ע אהע"ז סו"ס א.

(83) בראשית ב, כב.

(84) ולהעיר מהפרת נדרים, שהבעל מפיר נדרי אשתו (והאב מפיר נדרי בתו) - משנה כתובות מו, ב. רמב"ם ה' נדרים פי"א ה"ו ואילך. וראה בארוכה אנציקלופדי' תלמודית ערך הפרה (כך י' ע' קיא ואילך). וש"נ.

(85) טעמי המצוות פ' בראשית. שער מאמרי רשב"י לתקו"ז תס"ט. וראה מערכת האלקות פ"י. וראה אוה"ת בא ע' שמט"ש. פינחס ע' אקצט"א-ר.

(86) מנחות צג, ב (וראה תוד"ה ידו שם). ברכות כד, א. וש"נ. זח"ב קיז, ריש ע"ב.

(87) ח"ג ז, ב. קט, ריש ע"ב. רצו, א.

ש"אין דרכה לכבוש", פועלת באופן "פנימה", בכבוד ובדרך ארץ (באופן של נייחא⁹⁹), השפעה פנימית - כך שהמושפע מקבל ברצון עצמו ההשפעה (ע"ד מעלת העבודה לאחרי המבול). כפי שרואים בפועל, שכשמדברים עם הזולת עם כבוד ודרך ארץ, בדרכי נועם ודרכי שלום, ה"ז פועל עליו שלא בערך יותר מאשר אם צועקים עליו ומפחידים אותו ורוצים לכפות עליו "כך ולא אחרת". עד שדרך העבודה דנשי ובנות ישראל, נעשה גם לימוד ומורה-דרך לאנשים ובנים איך שהם צריכים לעשות עבודתם, דוקא בדרך כבוד, ובדרך פנימה¹⁰⁰.

נ"יש לומר יתירה מזה: מדרשת חז"ל הנ"ל מובן, שענין הכיבוש - ש"איש דרכו לכבוש ואין האשה דרכה לכבוש" - אינו חלק מעצם המצוה ד"פרו ורבו" (אלא ראי' צדדית, שהאיש - שדרכו לכבוש - מצווה בפר"ר). ועפ"ז מובן, שאדרבה - עיקר הענין ד"פרו ורבו גו'" הוא באשה ולא באיש. ולכן האיש מצווה ע"ז ולא האשה: אצל האיש צריך ציווי על פו"ר כי לולא ציווי התורה א"א לסמוך עליו שמצד תכונתו יתעסק בפר"ר; משא"כ האשה אינה צריכה ציווי ע"ז - כי מרגישה את שליחותה בעולם להיות עקרת הבית ולהעמיד דורות של יהודים, עושה זאת מצד עצמה].

י. ויש לקשר הנ"ל עם קביעות שנה זו שקוראים פ' נח ביום ב' דראש חודש מרחשון: ראש חודש יש בו דבר והיפוכו. הוא מותר במלאכה, אבל אינו נקרא יום המעשה¹⁰¹, עד שהנשים נזהרות בו ממלאכות שונות¹⁰² (עכ"פ מלאכות קשות). שזה מורה על המשכת מנוחה (שביתה ממלאכה) בעניני חול שבעולם. בדוגמת החידוש דנח, שפעל נייחא בעולם.

וראש חודש מרחשון הוא לעולם ב' ימים, ע"ד נח נח" שתי פעמים, נייחא בכפליים.

וחודש מרחשון הוא התחלת תקופת הגשמים¹⁰³ (מר מלשון טפת מים¹⁰⁴), הקשורים עם עבודת המטה, "ואד

כיבוש בפירושו הפשוט (כנ"ל ס"ו) - שכופים על הנכבש בעל כרחו (היפך רצונו) ע"י היציאה נגדו במלחמה בתוקף וחיזוק (ולפעמים - בצעקות) - הוא דרך האיש, "איש דרכו לכבוש", אבל אין זה דרכה של אשה, "ואין האשה דרכה לכבוש" (באופן דכיבוש האיש), כיון ש"כבודה בת מלך פנימה"⁹⁵, ואין דרכה לצאת בתוקף וחיזוק (הקשור לעתים עם גאוה) המנקר את העינים וכו'.

משא"כ ענין ה"כיבוש" (הנ"ל ס"ו), שכובשים והופכים את התחתון דעולם (שמצ"ע אינו כלי לאלקות) לדירה לו יתברך - נמצא (גם) אצל אשה⁹⁶;

וה"כיבוש" אצל אשה הוא באופן ד"וכבשה" חסר וי"ו, ללא המשכה מחוץ הימנה והמשכה מחוץ להגבלות שלה, אלא באופן ד"כבודה בת מלך פנימה", "פנימה" דוקא - הן פנימה במקום, שעיקר עבודתה הוא בבית פנימה (כעקרת הבית), והן פנימה בתוכן - שאופן פעולתה אינו בתוקף ובחריפות, אלא פנימה - עם עדינות פנימית, וכבודה - בדרך כבוד ודרך ארץ ומנוחה.

ט. ועפ"ז מובנת גם השייכות דהלימוד "וכבשה", ש"איש דרכו לכבוש ואין אשה דרכה לכבוש" עם זה שהאיש מצווה על פו"ר: כיון ש"איש דרכו לכבוש", באופן של השפעה בתוקף וכו', לכן הוא מצווה בפר"ר, משא"כ האשה שאין דרכה לכבוש מקבלת המצוה מהאיש; ומזה נמשך גם באופן העבודה, שפעולת האיש נרגשת ביותר (בדרך כיבוש), משא"כ פעולת (ו"כיבוש") האשה באופן ד"פנימה"⁹⁷.

אמנם מזה מובן גם, שלא זו בלבד שאצל האשה אין שום חסרון לגבי האיש, אלא אדרבה: באופן פעולתה יש מעלה לגבי פעולת האיש: מכיון ש"איש דרכו לכבוש", ה"ז מורה שעיקר האופן שיכול לפעול הוא ע"י כיבוש וממשלה⁹⁸ (ולא ע"י מלכותו ברצון קבלו עליהם), הן מצד החסרון במצב התחתון והן מצד החסרון בכח האדם, שהשפעתו היא השפעה חיצונית (ע"ד העבודה קודם המבול); משא"כ האשה,

95) תהלים מה, יד.

96) ולהעיר מיבמות סג, א: אדם מביא חיטין חיטין כוסס, פשתן פשתן לובש (בתמי), נמצאת מאירה (האשה) עיניו ומעמידתו על רגליו.

97) ועפ"ז יש לקשר זה גם עם לימוד הראשון בפרש"י (ב"וכבשה" חסר וי"ו), "ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית", וי"ל פירוש הפנימי בזה: שפעולת האשה פנימה (בדרך צניעות), "שלא תהא יצאנית", נפעלת בה ע"י הזכר המשפיע.

98) ולהעיר ש"הוא ימשול בך" הוא עונש חוה על החטא (בראשית

ג, טז).

99) ולהעיר שאשה היא כנגד ספירת המלכות, שבת מלכתא.

100) ולהעיר שגם דברי תוכחה צ"ל לא ברבים, כ"א בינו ולבין עצמו (רמב"ם הל' דיעות פ"ו ה"ז. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ח).

101) ראה שמואל"א כ, יט ובמפרשים שם. יחזקאל מו, א. פדר"א פמ"ה. ועוד. וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 107, וש"נ.

102) ראה טושו"ע או"ח סתי"ז. וראה פדר"א שם. וראה לקו"ש ח"ח ע' 315-316. וש"נ.

103) תענית ה, א ואילך. פרי חדש אה"ע סקכ"ו ס"ז. וראה יל"ש

מלכים רמז קפד.

104) ישע"י מ, טו. וראה פר"ח שם.

אצלן גם העבודה מחוץ לבית¹¹⁴ - אבל גם באופן ד"כבודה בת מלך פנימה" - עם נשים ובנות אחרות - בהפצת היהדות בכלל והפצת המעיינות חוצה [כולל הענין דלהקהיל קהילות דנשים בכל שבת ללמוד תורה¹¹⁵, ולנהל "מסיבות שבת" עבור ילדות וכיו"ב], והם (נשי ובנות ישראל) מנצלים בזה תכונותיהן וכשרונותיהן המיוחדות [כמו חוש הציור, שבזה נוגע במיוחד רגש, שישנו לפעמים יותר אצל נשים ובנות], ובכללות - עדינותן והנהגה פנימה - להוסיף בהפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה.

יב. ויה"ר שע"י ההוספה בעבודת נשי ובנות ישראל שבדורנו - תבוא כבר הגאולה האמיתית והשלימה, שבאה בזכות נשים צדקניות שבדורנו זה (דור האחרון בגלות), שהוא גלגול מדור יוצאי מצרים¹¹⁶, שבזכות נשים צדקניות באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים¹¹⁷, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹¹⁸, ובאופן ד"אראנו" דוקא,

כפי שהולכים לקרוא עתה "לך לך מארצך גוי אל הארץ אשר אראך"¹¹⁹, ואח"כ - בפרשה שלאח"ז - "וירא אליו ה'"¹²⁰, וכידוע הסיפור¹²¹ שכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בהיותו ילד בכה ושאל אצל זקנו, הצמח צדק, מדוע ה' לא נראה אליו? - יקויים אצל כאו"א, "נער ישראל ואוהבהו"¹²², "וירא אליו ה'",

ועד השלימות בזה - "והיו עיניך רואות את מוריך"¹²³, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

יעלה מן הארץ¹⁰⁵, (לא כטל שנמשך מלמעלה¹⁰⁶). אשר כ"ז מוסיף כח בעבודתם של ישראל - שמונין ודומין ללבנה¹⁰⁷ (חודש), עד שהם עתידים להתחדש כמותה¹⁰⁸.

ובזה ניתוסף בר"ח מרחשון בשנה זו - שנת ה'תנש"א ר"ת ה' תהא שנת אראנו נפלאות - שבמצב העולם נמשך חידוש דנפלאות (נוסף על החידוש ד"ה' תהא שנת נסים" בשנה שעברה), ובפרט שבשנה זו עצמה - כבר עבר חודש (מלשון חידוש) שלם, ונמצאים כבר בתחלת חודש (חידוש) השני - ה"ז מוסיף עוד יותר ב"עולם חדש" שנפעל לאחרי המבול (בפ' נח).

יא. הלימוד מהאמור לעיל:

בבואנו עתה מחודש תשרי, "המרוכה במועדות"¹⁰⁹, ונכנסים לעבודה הרגילה דכל השנה, איש תחת גפנו ותחת תאנתו¹¹⁰ - צ"ל אצל כל יהודי "צא מן התיבה" (היציאה מתיבות התורה והתפלה¹¹¹ לבכל דרכיך דעהו¹¹², ע"ד היציאה מחודש תשרי¹¹³), ולצאת להתעסק בעבודה ד"פרו ורבו גוי", עד "וכבשוה" - לעשות דירה לו ית' בתחתונים, וישנו הכח ע"ז - הברכה והציווי - מהקב"ה.

וזוהי עבודה עבור כאו"א, אנשים ונשים, כ"א לפי אופן ודרך עבודתו - איש (גם) באופן ד"דרכו לכבוש", ואשה - באופן ד"כבודה בת מלך פנימה".

ונוסף על העבודה דנשי ובנות ישראל בביתם פנימה, רואים שבדורות האחרונים במיוחד - ניתוסף

של יחוד כו" - וכידוע השקו"ט בזה בספרים**. ובכגון דא - יש לברר חילוקי הדינים ופרטים בזה - אצל רב מורה הוראה. 115) יל"ש ר"פ ויקהל. וראה תו"ש עה"פ (אות ה) וש"נ. והובא להלכה בשו"ע אדה"ז סר"צ ס"ג. וראה בארוכה ספר השיחות תש"נ ע' 86 ואילך.

116) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וס' הליקוטים עה"פ שמות ג, ד.

117) סוטה יא, ב. במדב"ר פ"ג, ו.

118) מיכה ז, טו.

119) ר"פ לך לך.

120) ר"פ וירא.

121) שיחת ש"פ וירא כ"ף מרחשון תרצ"ג. "היום יום" ט חשון.

וראה לקו"ש ח"כ ע' 61 ואילך. וש"נ.

122) הושע יא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 20. וש"נ.

123) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו.

105) בראשית ב, ו.

106) ראה לקו"ת האזינו עג, א ואילך. ובכ"מ.

107) סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. זח"א רלו, ב.

108) נוסח קידוש לבנה - סנהדרין מב, א.

109) ראה ב"י או"ח סתצ"ב (ד"ה ומ"ש). שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

הוספה לשו"ע אדה"ז (להר"ג מדובראונוע) או"ח סקל"א ס"ח.

110) מ"א ה, ה.

111) כפירוש הבעש"ט בפסוק "בא אל התיבה" - כתור שם טוב

בהוספות ס"ח ואילך. וש"נ (וראה צוואת הריב"ש סו"ס עה). וראה

לקו"ש ח"א ע' 6 ואילך.

112) אבות פ"ב מ"ב.

113) ראה בארוכה שיחת אדר"ח מרחשון תשמ"ט. כ"ח תשרי שנה

זו. ועוד.

114) ויש לעורר על הזהירות שצ"ל בנסיעת אשה ובת מישראל

במונית או במכונית כשהנהג הוא גבר* (שאפשר להיות בזה חשש

(* ובפרט שבזמננו (ובפרט בעיר גדולה כמו ניריארק וכיו"ב) אפשר לאשה למצוא (או להזמין) מונית עם אשה נהגת.

** ראה אוצר הפוסקים ח"ט עב. ב. דבר הלכה סימן טו הערה א. שערים מצוינים בהלכה סימן קנב הערה ג. שו"ת חלקת יעקב ח"ב

ט"ד. שו"ת ציץ אליעזר ח"ו קונטרס היחוד פט"ו ס"דח. ועוד.

השלמות

יג. כרגיל לסיים בנוגע לאלה שהכינו משקה המשמח עבור התוועדויות ומסיבות בקשר לפעולות בעניני יהדות, תורה ומצוותי' - שיעלו למעלה, ויכריזו פרטי הדברים, ומהם יראו וכן יעשו רבים. ויהי' שפעולות אלה (החל מקבלת החלטות טובות) ימהרו ויזרזו ויביאו תיכף את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו - כפס"ד הרמב"ם¹ "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם (כאילו) חציו זכאי וחציו חייב . . . עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה", החל מה"תשועה והצלה" העיקרית - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפרט בימינו אלה - לאחר שכבר "כלו כל הקיצין"², וכבר סיימו כל עניני העבודה, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שכבר סיימו גם "לצחצח את הכפתורים"³, ולא נשאר אלא הענין ד"עמדו הכן כולכם"⁴ לקבל פני משיח צדקנו, וכמדובר כמ"פ בהתוועדויות שלפנ"ז, בבית-הכנסת ובית-המדרש, "ברוב עם", ובתוקף הפסק-דין של כו"כ רבנים, שברור בוודאות שהגאולה צריכה לבוא תיכף ומיד ממש.

וכן תהי' לנו - שתיכף ומיד ממש יקויים היעוד המרומז בשמו הראשון של נשיא דורנו (יוסף) - "יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל"⁵ (כיון שכבר היתה העבודה ד"יוסף ה' לי בן אחר"⁶, לעשות מ"אחר" "בן"⁷), ומתוך שמחה וטוב לבב, כמרומז בשמו השני (יצחק) - "אז ימלא שחוק פיניו"⁸.

ובלשון הפרשה שהולכים לקרוא בתפלת מנחה - "לך לך גו' אל הארץ אשר אראך"⁹, לארצנו הקדושה, אשר, בזמנו של אברהם אבינו נאמר כבר (בהמשך הפרשה) "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה"¹⁰, "לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו' את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני וגו'"¹¹, ארץ עשר אומות¹², ובארצנו הקדושה עצמה באים לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש השלישי - ל"עזרה", שבה חוגגים שמחת בית השואבה בחג הסוכות¹³ דמיני' אזלינן, והמשכו בשמע"צ ושמח"ת ובשבת בראשית, עד לשבת פ' נח - שתיכף ומיד ממש (לפני הקריאה בתורה בתפלת מנחה) ממשיכים השמחה בביהמ"ק השלישי, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

[לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלוי"צ ז"ל. ואח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(9) ולא רק באופן של ראי' בלבד, ע"ד מ"ש במשה רבינו "כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא גו'" (ס"פ האינו), אלא שרואים את הארץ כשנמצאים בתוכה.
 (10) לך לך יג, יז.
 (11) שם טו, יח-יט.
 (12) פרש"י שם, יט.
 (13) סוכה נא, סע"א - במשנה.

(1) ה' תשובה פ"ג ה"ד.
 (2) סנהדרין צז, ב.
 (3) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.
 (4) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.
 (5) ישע"י יא, יא-יב.
 (6) ויצא ל, כד.
 (7) ראה אוה"ת עה"פ. ועוד.
 (8) תהלים קכו, ב.

בס"ד. שיחת מוצאי שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון ה'תשי"ד.

– לאגודת נשי ובנות חב"ד* –

א. עתה¹, אפשר לומר, עומדים אנו על סף השנה החדשה, בהנוגע לפועל ממש בחיי היום-יום.

כמעט כל חודש תשרי עסוקים בהכנות ליום-טוב ובימים-טובים עצמם. אבל עתה, משנסתיימו הימים-טובים חודש תשרי – נכנסים אל ימי החול של כל השנה, ומתחיל הסדר, על-פי פתגם רבותינו נשיאינו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ד"ויעקב (דקאי על כל אחד ואחת מישראל, איש ואשה) הלך לדרכו² – מילוי שליחותו של הקב"ה, שיש לכל אחד ואחת, בחיי היום-יום שלו.

בזמן זה צריכות נשי ישראל בכלל, ובפרט נשי חב"ד – ראשי תיבות ח'כמה ב'ינה ד'עת – להתבונן בהאחריות המוטלת עליהן בנוגע לביתן.

עליהן לדעת, שעליהן מוטל התפקיד להביא חמימות, אור ושמחה – חמימות, אור ושמחה אמיתיים – בביתן.

כדי שהבית יהי' בית יהודי אמיתי, שאז יהי' זה בית חם, מואר ושמח – הדבר תלוי במידה רבה ביותר באשה, עוד יותר מאשר בבעל. הבעל עסוק במשך חלק גדול מהיום בענייני פרנסה מחוץ לבית, ולכן האשה היא עקרת הבית – היסוד העיקרי של הבית. הנהגת הבית וחינוך הילדים הם בעיקר באחריות האשה.

ב. תפקידים אלו ואחריות זו של האשה היהודי – רמוזים ומודגשים בג' המצוות שניתנו במיוחד לנשי ישראל:

(א) הדלקת נרות ערב שבת וערב יום-טוב.

(ב) הפרשת חלה.

(ג) טהרת המשפחה.

כמה מהרמזים במצוות אלו הם:

(א) הדלקת נרות: הדלקת נר שבת ויום-טוב – ומשבת ויום-טוב³ לוקחים כוחות עבור ימות החול – מביאה שלום בית⁴, ומאירה את הבית היהודי גם בגשמיות בהאור ד"נר מצוה"⁵. ענין זה מורה על תפקידה של האשה להביא שלום ואור ד"נר מצווה ותורה אור" אל הבית, ואז שוֹרָה שם אורו של הקב"ה⁶.

(ב) הפרשת חלה: "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה"⁷ – היא תרומת הקודש שמפריש יהודי מעיסתו ומלחמו, המאכל העיקרי⁸ של האדם, ועוד לפני שהוא עצמו נהנה ממנו.

מצות החלה שזכתה לה האשה – מורה על תפקידה להפריש לצדקה בפרט, ולתורה ומצוות הוי' בכלל, חלק, והחלק הראשון – בחשיבות ובגודל – מהפרנסה. על ידי זה פועלים, שהמאכל – ובכלל הפרנסה – יבוא לידי שימוש כפי שצריך להיות, לבריאות ולברכה⁹. כל הפרנסה תשמש רק לעניינים טובים ובריאים, ולא חלילה לרופאים, רפואות ועניינים של עגמת נפש.

(3) זח"ב סג, ב. לקו"ת ברכה צח, ב.
(4) שבת כג, ב.
(5) משלי ו, כג.
(6) תנחומא (הוצאת בובער) ר"פ נח.
(7) שלח טו, כא.
(8) ספר החינוך מצוה שפה.
(9) יחזקאל מד, ל.

(* כ"ק אדמו"ר שליט"א יצא למרפסת שבהחצר (ששם עמדו הנשים).

(1) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 578 ואילך. ונשלחה לכו"כ – ראה מכתב כ"ג כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' סז). במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ.

(2) ויצא לב, ב. וראה שיחת ש"פ בראשית דאשתקד ס"ג (תורת מנחם – התוועדיות ח"ז ס"ע 130). וש"נ.

(ג) טהרת המשפחה: על ידי מצות נדה, טהרה וטבילה שניתנה לאשה היהודי – מביאה היא טהרה וקדושה לחיי המשפחה. על ידי מצוה זו זוכים לילדים טובים ובריאים¹⁰, שלמים בגוף ושלמים בנשמה, ילדים שלאחר-מכן ילכו בדרך התורה והמצוות ויביאו נחת-רוח ושמחה אמיתיים להוריהם – על ידי זה שהאשה ממלאת את תפקידה, תפקידה של האם היהודי' לדאוג לחינוך יהודי אמיתי וטהור לילדים, הבנים והבנות, שיהי' חינוך כשר על טהרת הקודש, שכל המשפחה תהי' משפחה טהורה וקדושה.

ג. נשי ובנות חב"ד ונשי ישראל בכלל:

מתחילה עתה שנה חדשה. זכרונה את התפקיד והאחריות הגדולים והנעימים המוטלים עליכן למען הנהגתו של הבית.

אתן יכולות לעשות, שהבית יהי' בית יהודי, בית חם, בית מואר.

אתן יכולות להביא את הברכה האלוקית לביתכן, שלכן, וכל בני ביתכן, תהי' שנת בריאות, שנת שמחה ושנת אושר, בגשמיות וברוחניות.

ד. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נהג לברך שיהי' "חורף בריא". הנני מברך אתכן בלשון הרב – אתכן, את בעליכן וילדיכן – חורף בריא, שמח ומאושר, וטוב תמיד¹¹.

זה שיש לו אשה טובה) – על ידי (ראה אגה"ק סי"א: שישמח כו' בכל עת ושעה) – שויתי הוי' לנגדי תמיד (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 210 ואילך. וש"נ).

(10) תנחומא ר"פ מצורע: שימש אדם את אשתו נדה בניו לוקין כו' לעשר שנה כו' לעשרים שנה וכו'. מסכת כלה: עז פנים כו'.

(11) וטוב לב משתה תמיד (רמ"א סוף או"ח ובסנהדרין ק, סע"ב:

בס"ד. רשימת דברים, יום ב' פ' נח, כ"ו תשרי, ה'תשי"ד.

– לתלמידי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, מאָנטרעאַל –

בלתי מוגה

א. בעמדנו בהתחלת השנה, צריכה להיות ההחלטה בנוגע להבא לנצל את הזמן כדבעי ללימוד התורה, הן נגלה והן חסידות, לימוד בהתמדה ושקידה ומתוך יגיעה, והרי התורה פוסקת "יגעת ומצאת"¹.

אחת העצות לסייעתא דשמיא בלימוד התורה, היא, עשיית צדקה עם הזולת, כולל (וזוהי כוונתי בנדון דידן) צדקה רוחנית, היינו, לקרב בחורים, נערים, ובני ישראל בכלל ליהדות – כדברי אדמו"ר הזקן² שעל ידי הצדקה (ובנדון דידן צדקה רוחנית) נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, כך, שבמשך זמן מועט יצליחו לפעול עניינים כאלה שבדרך כלל דורשים ריבוי זמן.

ב. ובנוגע לפועל:

כיוון שבימים אלה חוזרים אתם למאָנטרעאַל, הנה, בהזמן הפנוי שמצד סדרי הישיבה עומד לרשותכם (כדי שלא לבלבל את סדרי הלימוד והחזרה כו' על פי סדרי הישיבה), עליכם לילך ולחפש יהודים, בחורים, אברכים כו',

– ובפרט בעיר כמו מאָנטרעאַל, אשר, בשנים האחרונות הגיעו לשם הרבה יהודים, כן ירבו –

ולקרב אותם לענייני יהדות, תורה ומצוותי, וכמובן, יש למצוא את האותיות המתאימות, שהרי לא לכל אחד יכולים לגשת באותו אופן, אלא צריכים למצוא את האותיות המתאימות עבורו, ולקרב אותו אל העניינים שהוא שייך אליהם,

ויש לעשות זאת מתוך קירוב ואהבת ישראל, להתקרב אליהם, ועל ידי זה יוכלו לקרב אותם אל הישיבה, ולעשות זאת בשמחה ובפנימיות, מתוך דברים היוצאים מן הלב, מפנימיות הלב, שאז נכנסים אל הלב³,

ועל ידי זה תהי' לכם הצלחה במשך זמן הלימודים בישיבה, וכן בהסתדרות שלכם במשך השנים הבאות.

ג. סעו לשלום, ותמסרו לכולם פרישת-שלום שמחה ("א פריילעכן גרוס"),

וכמו כן תמסרו מהעניינים שקבלתם ושמעתם כאן ("וואָס מ'האַט דאָ אָנגענומען און געהערט") – אם לא הכל, על כל פנים נקודות מהעניינים שדוברו בהמאמר ובהשיחות,

וכן תמסרו את הדברים האמורים לעיל (על דבר העניין דצדקה רוחנית) לכל שאר התלמידים.

סעו לשלום מתוך החלטה טובה, ותצליחו בלימודיכם בנגלה ובחסידות, ובעבודה עם הזולת.

שיהי' לכם חורף בריא, והצלחה בגשמיות וברוחניות, ונשמע מכם בשורות טובות.

סעו לשלום.

(3) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.

(1) מגילה ו, רע"ב.

(2) תו"א בראשית א, ב. וראה אוה"ת שם (כרך ו) תתרכו, ב ואילך.

בס"ד. יום ד' פ' חיי-שרה, י"ט מרחשון, ה'תשי"ד.

– בענת ניחום אבלים אצל האדמו"ר יואל טייטלבוים מסאטמאר שליט"א* –

בלתי מוגה

א. האדמו"ר מסאטמאר שליט"א שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות "יום אידם" הנקרא "הלאוין" (שחל באותו שבוע), האם יש להחשיבו כ"יום אידם" ביום הולדתו של אותו האיש (הנקרא "קריסמעס"), שהחגיגות שעשוין בו קשורים עם עניין של עבודה זרה¹, או שמא אינו אלא משחק ("קינדער שפיל") בעלמא, ואין בו משום עבודה זרה?

והוסיף, שבמדינתם ("אין דער היים") נזהרו ביותר – לא רק בנוגע לילדים, אלא גם בנוגע למבוגרים – שלא יצאו לרחוב כו', משום שהגויים נהגו לערוך החגיגות שלהם לאחרי שהיו יוצאים מבית-יודאס, ולכן נראה לומר שיש בזה משום עבודה-זרה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א הסכים עמו, והוסיף, ש"יום אידם" הנ"ל לא הי' ידוע ומפורסם במדינת רוסיא.
ב. האדמו"ר מסאטמאר שליט"א שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א מהו הטעם שהקביעות דליל ניתל (שנוהגים שלא ללמוד בו) היא על פי הלוח שלהם, ולא על פי הלוח דבני ישראל? ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
הטעם שאין לומדים בניתל הוא כדי² שלא להוסיף חיות באותו האיש ובהולכים בשיטתו עתה (שלא תהי' להם יניקה), וכיוון ששיטתו ויום אידם זה הוא על פי לוח שלהם, ואז חוגגים כו', לכן, גם הזהירות שלא להוסיף חיות היא באותו זמן שחוגגים הם, על-פי לוח שלהם.
ועל פי זה נראה לומר שבכל מדינה יש להיזהר בזה בליל אידם הנהוג במדינה זו בזמן הזה. – ברוב המקומות נקבע יום אידם ל-25 בדצמבר,
ולכן נזהרים ביום זה, ואילו במקומות שבהם חוגגים יום אידם ביום אחר (ולדוגמא: ב-6 בינואר), יש להיזהר באותו יום³.

* * *

ג. האדמו"ר מסאטמאר שליט"א שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א בנוגע לאמירת קדיש, האם להסתפק בכך שחתנו (בעלה של הנפטרת) יאמר קדיש עד השלושים, או שהוא בעצמו יאמר קדיש כל י"א חודש? והתחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לדבר במעלת אמירת הקדיש כל י"א חודש, בפרט על פי המבואר בקבלה⁴.
[בינתיים נכנס ראש ישיבה ליטאי, וכששאל באיזה ענין עוסקים? פטרו האדמו"ר מסאטמאר במחיד, באמרו, שעניינים אלו – עניני קבלה – אינם שייכים אליו...].
אחרי כן שאל האדמו"ר מסאטמאר שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות זמן הקמת המציבה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שמנהג חב"ד להקים המציבה בסמיכות האפשרית לימי השבעה⁵.
כן הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א שעל פי מנהגנו האבל מניח תפילין גם ביום הראשון⁶.
[בצאת כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאחרי אמירת הנוסח "המקום ינחם כו'") ביקשו כמה וכמה אברכים (באמצעות המזכיר) לקבל שלום, והסכים כ"ק אדמו"ר שליט"א, ועמד משך זמן ליתן שלום, וברך כמה מהם – על פי בקשתם – בענייניהם הפרטיים].

554. סה"ש תש"נ ח"א ע' 192 הערה 27.
(4) ראה שער הכוונות ענין הקדיש. פ"ח שער הקדישים. סידור האריז"ל לפני עלינו. הובא בשירי ברכה יו"ד סו"ס שעו.
(5) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ד ע' קיג. חט"ז ס"ע רנז ואילך. ח"ז ע' ער. ח"כ ע' קפד. ח"ב ע' נב. ח"ג ע' תיא.
ח"ה ע' רלג. תורת מנחם – מנחם ציון ח"א ע' 254.
(6) ראה גם תורת מנחם שם ח"ב ע' 356 וש"נ.

(* אחר פטירת בתו מרת חי' רוזה ע"ה – נפטרה י"ד מר-חשון תשי"ד.
(1) ראה פרש"י ריש ע"ז: "דאזיל ומודה לעכו"ם ביום אידו".
(2) ראה "רשימות" חוברת קטע ע' 15 (נעתק ב"היום יום" – י"ז טבת*.)
(3) לשלימות הענין – ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ריש ע' רכז. ח"ג ע' קכ. ח"ד ע' שנא ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 254.

(* הקביעות ד"ז טבת בשנת תשי"ג (שבה י"ל לוח "היום יום") היתה ב-25 לדצמבר, יום אידם, כדלקמן בפנים (המו"ל).

בס"ד. שיחת ליל ה' פ' חיי שרה, כ"ף מרחשוון, ה'תשי"ד.

– לעסקני ישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

פתיחה

א. היסוד של עם ישראל הוא ענין האחדות. בשעת מתן-תורה היו כל בני ישראל באחדות, ובגלל זה – אמרו חכמינו ז"ל¹ – נתן הקב"ה את התורה לבני ישראל, אשר, על ידי זה נעשו ישראל לעם.

ואחדות זו שבני ישראל מאוחדים יחדיו היא הכוח לעמידתם בשלמות ובחזק גם בהיותם בגלות, שנשארים קיימים מכל אומות העולם ("מ'לעבט זיי איבער"), והולכים וגדלים – שכן, כאשר לוחצים על בני ישראל במקום אחד, מקבלים הם עזר וסיוע משאר בני ישראל הנמצאים בשאר המקומות², כך שהחזק עוזר ומסייע להחלש.

ב. אחדות זו נוגעת בכל העניינים, הן בעניינים הגדולים, הן בעניינים הממוצעים והן בעניינים הקטנים. ובמילא, צריך כל יהודי לדעת שמוטל עליו חוב וזכות לא רק בתור פרט, אלא גם להשפיע על הכלל. ומזה מובן גם בנוגע לעניינינו – התכלית שבשבילה התאספנו עתה – להשתדל לעזור להשיבה – שצריך לדעת שאין המדובר רק אודות עזרה לקבוצה מסוימת, תלמידים וראשי ישיבות של תנועה מסוימת, תנועת חב"ד, אלא המדובר הוא אודות עזרה לבני ישראל בכלל, ובפרט לבני ישראל שקשורים בתוקף ובחזק ("הארט און שטארק") עם הקב"ה ותורתו.

ג. כאשר מתבוננים במצב ההווה – הנה מחד גיסא נוצר רושם מאד לא טוב, אבל לאידך גיסא, יש תקוה טובה ביותר:

כאשר מסתכלים ורואים שיש חלק מבני ישראל שאינם מכירים בכך שיהודים צריכים להיות קשורים עם תורה ומצוות, שזהו כל קיומו של עם ישראל – הרי זה יוצר רושם עצוב מאד. אבל, כאשר מסתכלים ורואים שלאחרונה יש תנועה חזקה שדוגלת ולוחמת לחיזוק התורה ומצוות, ותנועה זו הולכת ומתפשטת בין קבוצות גדולות וחוגים גדולים – הרי זה נתן תקוה גדולה שהנה הנה ("באלד באלד") יהי ניצחון האמת.

ד. אחת הסיבות לכך שעד עתה לא הצליחו, היא, העדר שימת-לב לחנך את הדור הצעיר, ולא עוד אלא שגם אלה שעסקו בכך, רצו לחנך את הדור הצעיר "מלמעלה למטה", היינו, שהצעירים יביטו על הזקנים, בעלי הניסיון, וילמדו מהם – דבר שלא התקבל אצל הדור הצעיר, כיון שרצונם להיות עצמאיים. כיצד יכולים להשפיע על הדור הצעיר? – על ידי זה שמחנכים את הנוער מקטנות, תוך כדי השתדלות שאחרי כן יהיו הם בעצמם מחנכים. זוהי הדרך לכבוש את הדור הצעיר, וגם את דור הביניים.

ה. זוהי אחת המטרות העיקריות בישיבות. בישיבות מחנכים את התלמידים לא רק בתור פרט, אלא המטרה העיקרית היא לנטוע בהתלמיד את הרעיון שעליו לפעול בכל החוג – תחילה בחוג מצומצם, ואחרי כן בחוג רחב יותר – לקרבם ליהדות, עד כדי כך, שיהיו לא רק במלחמת הגנה ("דעפענסיוו"), אלא גם במלחמת תנופה ("אפענסיוו"), היינו, שגם הם ילחמו בשביל יהדות.

וענין זה בולט יותר בישיבות ליובאוויטש. בישיבות ליובאוויטש מלמדים את התלמידים לא רק שהם בעצמם יהיו דתיים, הן לשמים והן לבריות ("פרום צום אויבערשטן און פרום צו לייטן"), אלא מלמדים אותם עוד בהיותם בישיבה לנצל את הכישרונות והאפשרויות שלהם לצורך השפעה על הזולת, להיות "מנהיגים".

ו. וזהו מה שאמרתי קודם בנוגע לאסיפה זו כדי לעזור לישיבה, שלא מדובר כאן אודות עזרה לקבוצה או תנועה מסוימת – כי, עם כל השתתפות של נדבה בישיבה, נוטלים חלק בעזרה לכלל היהדות, כיון שתלמידי הישיבה יגדלו להיות לוחמים עבור יהדות ומנהיגים אצל בני ישראל, בניו-יורק, בארצות-הברית כולה, וגם מעבר לים.

(2) ראה סה"מ תרפ"ט ס"ע 113 ואילך.

(1) ראה ויק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום. ועוד.

תלמידי הישיבה הם אנשי-החיל ("סאָלדזשער'ס", "סאָלדאָט'ן") היוצאים לקו הראשון במלחמה עבור יהדות, ולכן, כאשר תומכים בישיבה שתוכל לקבל תלמידים נוספים, אזי נוטלים חלק בניצחון המלחמה עבור יהדות, בניו-יורק, בארצות-הברית ובכל העולם.

ז. הסימן לכל דבר חי הוא – תכונת הצמיחה והגידול.

ולכן, בטוחני שלא זו בלבד שלא יקטינו את השתתפות התמיכה לגבי מה שנתנו בשנה שעברה, אלא כל אחד יגדיל את השתתפות התמיכה שלו, וגם את האנרגי שלו בעבודתו לטובת הישיבה, יותר מאשר בשנה שעברה. ובפרט שבמשך השנה גדלה הישיבה, ונוסף מספר גדול של תלמידים וראשי ישיבות – הרי בוודאי שצריכים להוסיף יותר.

ובודאי שעל ידי זה תהי' תוספת הצלחה לכל אחד ואחד בענייניו הפרטיים.

ח. השם ית' יעזור שכל זה יהי' בהצלחה,

ואשר בקרוב נזכה לביתא משיח, ש"אז – אומר הקב"ה – אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו'"³ להכיר את העיקרון ("פרינציפ") של תורה ומצוות, וישרור שלום ואחדות בעולם. יתן השם ית' הצלחה בגשמיות וברוחניות.

* * *

סגירה

ט. איתא במדרש⁴ בנוגע לעשיית מצוה, דבר שציוה הקב"ה לעשות, שזהו על ידי זה שהקב"ה נותן לו כוח לעשות זאת.

אבל אף על פי כן, העובדה שיהודי נגש לעשות מצוה, הרי זה דבר התלוי בהאדם עצמו, כמאמר רבותינו ז"ל⁵ "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ועל זה ניתנה לו בחירה; אלא שכאשר בוחר בטוב, אזי עוזר לו הקב"ה, אבל הבחירה עצמה תלויה באדם, והוא צריך להתייגע על זה.

ולכן, כאשר יהודי מתנהג על פי רצון ה', לאחרי שהגיע לזה על ידי ריבוי יגיעה – יכול הוא לתבוע מהקב"ה למלא את רצונו, היינו, שכשם שהוא עושה את רצונו של הקב"ה, כך עושה הקב"ה את רצונו⁶.

י. ובנדון דידן: כיוון שכל אחד נענה בחיוב ובחום ("האָט זיך אָפגערופן וואַרעם") ונתן עבור ענייניו של הקב"ה [כמדובר לעיל שהנתינה עבור הישיבה היא נתינה עבור חיזוק היהדות בכלל], והוסיף לפי כוחו – יש לקוות להקב"ה שיוסיף גם הוא ברכה והצלחה בכל העניינים.

ויש להוסיף, שכיון ששנה זו היא שנת העיבור, שיש בה גם חודש הי"ג – בוודאי יוסיפו גם כנגד חודש העיבור. ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא – שגם הקב"ה יוסיף עוד יותר.

יא. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ה' אומר⁷ שכאשר יהודי לוקח על עצמו התחייבות לצדקה ("פלעדזש"), אף על פי שלעת-עתה אינו רואה כיצד יוכל לעמוד בכך, ואף על פי כן עושה זאת בלב שמח – הנה מיד כשמחליט ליתן נדבתו, פותחים לו מלמעלה צינורות ("טשענעלס") חדשים ואפשרויות חדשות בענייני פרנסה, שיוכל לשלם את נדבתו.

ויתירה מזה: כיון שנתנית הצדקה צריכה להיות רק חומש או מעשר⁸, נותן לו הקב"ה עבור פרנסתו בריבוי כל כך, עד שההתחייבות שקיבל על עצמו תהי' רק חומש או מעשר.

יב. יעזור השם ית' שתהי' הנתינה בלב שמח וביד רחבה, אשר, על ידי זה יתוסף הצלחה להמנדבים, להם ולמשפחותיהם, הצלחה לישיבה, לראשי הישיבות, לתלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, שיראו פרי טוב בעמלם, ונזכה לישועות עבור כלל ישראל.

(7) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ח ס"ע תקיג ואילך. לקו"ש חכ"ז ע' 105 ואילך. וראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ה ריש ע' 189.

(8) ראה טושו"ע יו"ד ר"ס רמט.

(3) צפנ"י ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(4) ראה תנחומא אמור ג. ויק"ר פכ"ז, ב. וראה גם תנחומא נשא

יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(5) ברכות לג, ב. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(6) ראה אבות פ"ב מ"ד.

לקוטי שיחות נח כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

מביא לכן רש"י פירוש נוסף⁸, שגם מעשים טובים, אשר⁹ נוצרים ו"נולדים" על ידי האדם¹⁰, נקראים "תולדות", ואדרבה: אלה הם עיקר ה"תולדות" של צדיקים. ולכן, לא זו בלבד שהתורה אומרת שתולדות נח הם המעשים הטובים, אלא היא מקדימה את המלים "נח איש צדיק" לפני "ויולד נח שלשה בנים", כדי להבהיר שעיקר "תולדות נח" הוא – "נח איש צדיק"¹¹.

אך גם פירוש זה איננו "חלק", כי המשמעות הפשוטה של "תולדות" היא ילדים¹². לפיכך זקוק רש"י גם לפירוש הראשון, שמשמעות המלה "תולדות" היא גם כפשוטה.

וכיון שבפירוש "הואיל והזכירו..." הקושי הוא רק בהמשך הפסוקים, ואילו בפירוש "ללמדך..." משמעות המלה "תולדות" אינה כל כך ברורה – לכן מקדים רש"י את הפירוש "הואיל והזכירו...", כי זהו הפירוש העיקרי.

ב.

"זכר צדיק לברכה" - אינו מיושם בעקביות

לאחר כל האמור לעיל יש להבין:

(א) הקושי שהוזכר לעיל – מהו הקשר בין "תולדות נח" לבין "נח איש צדיק" – קשור, לכאורה, רק למלים "תולדות נח איש צדיק", ולא למלה "אלה" – מדוע, אפוא, מצטט רש"י מן הפסוק גם את המלה "אלה"¹³?

שם "ללמדך בא" – שאני בנודי, שע"י שמפסיק ב"נח איש צדיק" אין לשון הכתוב מיושב כלל – כי לא כתב עדיין מאומה בנוגע ל"תולדות נח" שהתחיל בו.

(6) ואף שהכתוב צריך לשבח, מ"מ הו"ל לסיים תחלה הענין ד"אלה תולדות נח" – שם חס ויפת, ואח"כ לשבח. וכמו בפ' וירא (יה, יז"ה), שבתחלה כתיב "אשר אני עושה" – סיום הענין ד"המכסה אני מאברהם" – ורק לאחר"ז (ובפסוק שלאחריו) מברכו "ואברהם היו יחד וגו'".

(7) אף שמצינו עד"ז בעוד מקומות (ראה רש"י וארא ו, כט"ל. ועוד).

(8) במשכיל לדוד כאן, שמה שהזקק רש"י לפי שני הוא, משום "דהכא לא נכתב שום ברכה אלא שבה ואין זה ענין לזכר צדיק לברכה". אבל ראה לקמן סעיף ט' וי, שפירוש הפשוט של הכתוב זכר צדיק לברכה הוא – שצריך לשבח.

(9) ראה גם גו"א כאן: שהמעשים הם פרי שמוליד האדם. ולהעיר ממרו"ל (סוטה מו, סע"א): מאי פירות... מצות.

(10) משא"כ מאורעות – ראה לעיל הערה 3.

(11) ראה גם רא"ם, גו"א וש"ח כאן.

(12) וגם: דלפירוש זה "הול"ל אלה תולדות נח מעשיו צדקתו תומתו וכיוצא" (משכיל לדוד כאן).

(13) ואף שתיבת "אלה" אינה ענין בפ"ע ונמשכת ל"תולדות נח" – בכ"ז, כאם אין תיבה זו שייכת לפירושו, לא ה"י מעתיקה. וכמו שמצינו (יתירה מזו), שמעתיק (לקמן ז, ב) תיבת "הטהורה" ולא תיבת "הבהמה" שלפני"ז – אף שתיבת "הטהורה" היא הנואר דתיבת "הבהמה".

א.

"אלה תולדות נח..."

בתחילת הפרשה מצטט רש"י את המלים "אלה תולדות נח איש צדיק", ומפרש: "הואיל והזכירו סיפר בשבחו, שנאמר¹ זכר צדיק לברכה. דבר אחר, ללמדך שעיקר תולדותיהם² של צדיקים מעשים טובים".

הקושי בפסוק זה, אשר רש"י צריך לפרשו, מובן בפשטות, ורש"י אף אינו צריך לציין קושי זה, ויכול להתחיל מיד בפירושו: משמעות המלה "תולדות" בדרך הפשט בכל מקום היא: ילדים (צאצאים), ולא מאורעות³. ולכן אין מובן: כיצד מהוות המלים "נח איש צדיק" המשך ל"אלה תולדות נח"?

לפיכך אומר רש"י, שהמשך של "אלה תולדות נח" הוא אכן בפסוק הבא – "ויולד נח שלשה בנים...", אלא שביניהם מופיעות המלים "נח איש צדיק" כמאמר מוסגר, כי כאשר מזכירים צדיק יש לשבח.

ברם, כיון שאין מתקבל כל כך⁴ על הדעת שהתורה תפסיק⁵ באמצע ענין, ובמיוחד בתחילתו, על ידי מאמר מוסגר⁶, ובמיוחד, שהדבר גורם לכך שלאחר ההפסקה יהיה צורך להוסיף את המלים "ויולד נח שלשה בנים" המופיעות כאן בפעם השנייה⁷,

(1) משלי י"ד, ז.

(2) עד"ז הוא גם בב"ר כאן (פ"ל, ו): "מה הן פירותיו של צדיק מצות ומע"ט".

אלא שרש"י מוסיף: (א) "שעיקר תולדותיהם כו" – והוכחתו ע"ז היא ממה שהכתוב מקדים "נח איש צדיק" ל"ויולד נח שלשה בנים" (כדלקמן בפנים). (ב) "ללמדך כו", שכוונת הכתוב הוא ללמדנו "שעיקר תולדותיהם כו" – והוכחתו על זה היא (זה ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים מע"ט" הוא רק ביאור ע"ז שהכתוב יכול לכלול "נח איש צדיק" ב"תולדות נח", אבל: באם אין כוונת הכתוב ללמדנו זאת לעוד צדיקים – ה"י רק מספר שנה ה"י איש צדיק, ולמה נאמר "אלה תולדות נח"? ומוזה מוכח שהכתוב בא "ללמדך כו". כן השמיט רש"י "מצות", כי: א) (ע"ד הפשט) אין זה ממעלת צדיק דוקא (ובלבד שלא יח"י רשע). ב) נח ה"י בעל מעש"ט (ראה פרש"י לעיל ה, כט)) – וא"כ מנ"ל דגם מצות (שמחוייב בהם) ה"י (עיקר) תולדותיו?

(3) בראב"ע, רד"ק וחזקוני כאן, שפירוש "תולדות" כאן הוא "קורות". ובחזקוני כאן: "וכן פרש"י (ר"פ וישב) גבי אלה תולדות יעקב יוסף" (וכן תפס הרמב"ן בכוונת רש"י שם). אבל מלשון רש"י שם "ואלה של תולדות יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם", מוכח שגם שם מפרש "תולדות" כפשוטו, ופי "אלה תולדות יעקב" הוא: אלה ישוביהם וגלגוליהם של תולדות יעקב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה עמ' 113 ואילך.

(4) שלכן הוזקק רש"י להביא רא"י – "שנאמר כו".

(5) ואף שמצינו בכ"מ כעין זה (ראה גם רש"י לעיל ג, א. שם, כ – אבל

(*) אף דפירוש "זכר צדיק לברכה" בפ' וירא שם, הוא ברכה כפשוטה ולא שבח (ראה לקמן סעיף ט' וי) – אין סברא לחלק בענין הסמיכות ד"זכר צדיק" לברכתו – בין ברכה לשבח.

נח", הכרחי לומר "נח איש צדיק", כי ב"תולדות נח" נכללים מעשיו הטובים, והם עיקר תולדותיו – והתורה אינה יכולה להשמיט את העיקר ולהזכיר רק את התולדות המופיעים לאחר מכן.

לעומת זאת, בפרשה הקודמת נאמר "ויולד נח" (וכך גם לגבי צדיקים אחרים), ולא "תולדות נח" – ולכן מתאים לומר שם "את שם את חם ואת יפת", ולא את ה"מעשים טובים" שלו.

אך דבר זה עצמו טעון ביאור: כיון ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים" הם המעשים הטובים, כיצד ייתכן שבפרשה הקודמת נאמר רק "ויולד נח את שם..." ואין מוזכרים כלל התולדות העיקריים?

ד.

"תולדות יצחק - יעקב ועשו"

לכאורה, ניתן היה לשאול על הפירוש השני של רש"י שאלה עצומה יותר: לגבי יצחק נאמר הביטוי "ואלה תולדות יצחק"²¹, ולמרות זאת מוזכרים שם רק "יעקב ועשו"²², ואין מוזכרים כלל מעשיו הטובים?

יותר מכך: מהניסוח "ואלה תולדות יצחק", שרק אלה – יעקב ועשו – הם "תולדות יצחק", יוצא, שלא זו בלבד שהתורה אינה מזכירה כאן את מעשיו הטובים, אלא היא שוללת את הכללתם במשמעות של "תולדות יצחק". וכיצד מתאימים דברים אלו לדברי רש"י כאן, שלפיהם מובן ההיפך, שהמעשים הטובים הם עיקר תולדותיהם של צדיקים?

ה.

פסוקנו מלמד לגבי כל הצדיקים

אך לאמיתו של דבר אין בכך כל קושי:

אילו היתה התורה מזכירה את "נח איש צדיק" בין

(ב) לפי הכלל "זכר צדיק לברכה" היתה התורה צריכה לומר את שבחו של נח כבר בפרשה הקודמת¹⁴, כאשר נזכר שמו בראשונה¹⁵ – מדוע מופיעות המלים "נח איש צדיק" רק בפרשת נח¹⁶?

כן אפשר לשאול לפי כלל זה לגבי צדיקים אחרים ששמותיהם מוזכרים בפרשה הקודמת: מדוע אין התורה מספרת בשבחו של מתושלח כאשר שמו מוזכר בפרשת בראשית? והרי צדקתו כה גדולה, עד שמפני כבודו עיכב הקדוש-ברוך-הוא את פורענות המבול למשך שבועה ימים¹⁷!

וכן אפשר לשאול גם לגבי חנוך, באותה פרשה: מדוע אין התורה משבחת אותו – "ויתהלך חנוך את האלקים"¹⁸ – מיד כאשר מוזכר שמו לראשונה.

כיצד ייתכן, אפוא, להסביר, שב"נח איש צדיק" הכוונה היא לספר בשבחו מפני הכלל "זכר צדיק לברכה", כאשר אותו כלל אינו מיושם לגבי צדיקים אחרים, ואף לגבי נח עצמו כשהוא מוזכר פעמים רבות לפני כן?

ג.

"ויולד נח" - אין מוזכרים מעשיו הטובים

כן יש לשאול לגבי הפירוש השני "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים": גם בפרשה הקודמת¹⁹ נאמר "ויולד נח...", וכן אצל צדיקים אחרים, ואם כך, מדוע אין הפסוק הקודם בא "ללמדך", מדוע אין התורה מספרת שם על מעשיו הטובים, שהם עיקר תולדותיו?

אך אין זה קושי גדול. שהרי, אמנם "מעשים טובים" נקראים "תולדות", והם "עיקר תולדותיהם של צדיקים", אך מובן בפשטות, שאין מתאים להתבטא לגביהם בביטוי "ויולד"²⁰. ולכן, בפרשתנו, כאשר נאמר "אלה תולדות

16) ראה מה שתייך ע"ז בלבוש האורה כאן. אבל (א) מפשטות לשון רש"י מוכח, ש"הואיל והזכירו" קאי על "אלה תולדות נח" שרש"י מעתיק תיבות אלו בהתחלת פירושו. (ב) לפי תירוץ, צ"ל (כמו שכתב הוא עצמו) ש"תולדות" כאן פ"י סיבות – לא כ"תולדות" בכ"מ (ראה לעיל הערה 3).

17) רש"י פרשתנו ז, ד.

18) בראשית ה, כב. שם, כד.

19) ה, לב.

20) וע"ד שלדעת הפשטנים ד"תולדות" פ"י קורות ומאורעות (ראה לעיל הערה 3).

21) אין לומר ע"ז "ויולד".

22) ר"פ תולדות.

22) פרש"י שם (וראה בארוכה לקו"ש ח"ה שם).

14) בנוגע לקושיית מפרשי רש"י מה שכמה פעמים נזכר בכתוב אברהם יצחק ויעקב, ואינו מספר בשבחם – יש לתרץ בפשטות, שאדרבה: לא רק שהכתוב מזכיר את שבחם, כ"א גם מספר באריכות מפ' לך ועד סוף פ' ויחי. ואינו מוכרח להזכיר שבחם מיד בפעם הראשונה שמזכירים, כי הזכרת שם בפעם הראשונה היא גם התחלת סיפור שבחם. משא"כ בנח, שכל (עיקר) שבחו הוא רק בהתיבות "נח איש צדיק"*. הו"ל לספר שבחו מיד בפעם הראשונה כשמוזכרו – בתניפות להזכרתו.

15) ונ"ש "ויולד בן – שממנו נבנה העולם" (ה, כח ופירש"י שם), וכן "זה ינחמנו גו'" (שם, כט)

– בפשטות אינו סיפור שבחו, כ"א סיפור וביאור הטעם ד"ויקרא את שמו נח" – וכמפורש "לאמר זה ינחמנו גו'". (ואדרבה אם נאמר שהוא כן סיפור שבחו – למה משבחו הכתוב בפרשתנו עוה"פ, וכי ישבח אותו כל פעם שיזכירו? ועד"ו במש"כ "ונח מצא חן").

(* כי מה שקיים ציווי ה' בנוגע לעשיית התיבה וכו' – הרי ה' זה (כסיום הציווי) בכדי 'ובאת אל התיבה גו'" להציל מהמבול. ועוד, שזוהי "מצוה" ולא (לפנים משורת הדין) – מנעשים טובים" (ראה לעיל הערה 2 בסופה).

ולכן אין קושי³⁰ בכך שבפרשת בראשית אין התורה מספרת את שבחם של הצדיקים, ואינה מפרטת, לפי הפירוש השני, את מעשיהם הטובים – כי אין מדובר שם עליהם עצמם, אלא הם מוזכרים רק בהיותם "תולדות אדם".

ז.

עדיין יש קושי בפירושי רש"י

אך תירוצו זה עדיין אינו לגמרי "חלק". כי גם ב"עשרה דורות שמאדם עד נח" – למרות שהם נמנים, לכאורה, רק לצורך סיפור דור המבול, כדלעיל – אנו רואים, שלגבי חנוך נאמר גם "ויהיה חנוך את האלקים"¹⁸, ולא רק "ויחי חנוך... ויולד...". וכך גם לגבי נח נאמר "זה ינחמנו..."³¹. וכיון שגם בפרשת בראשית מוזכרים פרטים מסויימים, מדוע אין מוזכר כבר שם ה"שבח" שלהם ו"עיקר תולדות" שלהם?

וכיון שבשני הפירושים של רש"י קיימים שני קשיים אלה – מדוע מוזכר ענין זה רק עתה, בפרשת נח, ולא לפני כן – צריך היה להביא, לכאורה, פירוש נוסף, שלישי, שאותו מביאים המפרשים, כדלהלן – ולפיו אין קיים כלל הקושי שלעיל,

לכן מצטט רש"י מן הפסוק בנוסף למלים "תולדות נח נח איש צדיק" גם את המלה "אלה", ובכך הוא מסביר מדוע אין להבין זאת כמפרשים האחרים, כפי שיוסבר להלן.

ח.

"אלה" - ענין חדש

כבר הוסבר מספר פעמים, שכאשר רש"י אינו מסתפק בשני פירושים והוא מביא גם פירוש שלישי, אין זה, בדרך כלל, מפני קשיים שונים המתעוררים בכל אחד מהפירושים הראשונים בנפרד – אלא מפני קושי מסויים, או אי-בהירות, שקיימים אצל שני הפירושים באופן שווה. כלומר, כאשר שני הפירושים אינם מתיישבים מסיבה זו,

ה"תולדות" שלו, רק משום שכך היא המציאות, שמעשיו הטובים הם עיקר תולדותיו ולא משום שהתורה רוצה ללמדנו זאת כאן, אז היה מקום לשאול: מדוע אין התורה מזכירה את המעשים הטובים גם ב"תולדות יצחק";

אך כיון שפסוק זה בא, כדברי רש"י, "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" – זהו לימוד לגבי כל הצדיקים²³ – אין צורך לחזור על כך אצל כל צדיק בנפרד, כי בפסוקנו נאן כבר מדובר על כל הצדיקים.

אך זוהי תשובה לכך שב"תולדותיהם של צדיקים" שלאחר פסוקנו אין מוזכרים מעשיהם הטובים. אך מדוע אין התורה מזכירה זאת בפרשה הקודמת?

ו.

בפרשת בראשית - "ספירת תולדות אדם"

כדי להבין את כל האמור לעיל, יש להקדים ולבאר את דברי רש"י על הפסוק "זה ספר תולדות אדם"²⁴, האומר: "זו היא ספירת תולדות אדם". כלומר, כל המסופר על כל האנשים המוזכרים בפרשה זו – "זה ספר" – על שת, אנוש וכו', וכן על נח ובניו – באים רק לצורך הספירה, הסיפור של תולדות אדם:

בפרשה הקודמת עוסקת התורה בעשרה הדורות שמאדם ועד נח לא כתכלית הסיפור כשלעצמם, אלא כתולדות, יוצאי חלציו של אדם הראשון. התורה רוצה לספר בפרשה זו אודות מאורעותיו של אדם הראשון – שרוב תולדותיו היו "רבה רעת האדם בארץ"²⁵, שהרע שבהם נבע מהיותם יוצאי חלציו של אדם הראשון, אשר הביא את הרע למין האנושי על ידי חטא עץ הדעת, ואשר משום כך אמר הקדוש-ברוך-הוא²⁶ "אמחה את האדם...", ושעל חלק מ"תולדותיו" – על נח, אשר "מצא חן בעיני ה'"²⁷, ואף על ילדיו²⁸ המוזכרים שם – לא חלה גזירה זו. וכיון שכל זה ארע מאוחר יותר, בדור המבול, מונה התורה בקצרה את כל עשרת הדורות שהיו עד אז. אך הכוונה איננה לספר עליהם עצמם, אלא "ספירת תולדות אדם"²⁹.

(29) ע"פ מ"ש בפנים, יובן מה שהתחלת פ' נח הוא מהפסוק אלה תולדות נח – אף שלכאורה גם בפסוקים הקודמים מדובר כבר אודות נח ותולדותיו – כי המדובר בנוגע לנח בפסוקים הנ"ל, גם "ונח מצא חן בעיני ה'", הוא רק מה שנוגע ל"ספר תולדות אדם". וראה לקמן הערה 58.

(30) ראה עדין לבוש האורה כאן (אלא שמפרש "תולדות" – סיבות, וכנ"ל הערה 16).

(31) ה, כט. ואולי י"ל, שג"ז נוגע ל"ספירת תולדות אדם", כי מכיון שהסיבה לזה ש"היתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים" היא – "קללתו של אדם הראשון", לכן ב"ספירת תולדות אדם", מספר שבימי נח נחה. (ועפ"ז תומתק הדגשת רש"י שם "מקללתו של אדם הראשון" – דלכאורה, למאי נפק"מ כאן).

(23) וההוכחה שכן הוא בכל הצדיקים – י"ל בפשטות, דאין סברא לחלק בזה בין נח ושאר צדיקים, ובפרט שהי' מקטני אמנה (רש"י לקמן ז, ז. וראה ג"כ לקמן בפרש"י דפסוק זה: ויש שדורשים אותו לגנאי). ולהעיר דגם לשון רש"י "ללמדך" (ראה לעיל הערה 2) משמע שזהו לימוד למקום אחר (ג"כ).

(24) בראשית ה, א. (25) שם ו, ה. (26) שם ו, ז. (27) שם ו, ח.

(28) אבל מה שהיו פחותים מבני מאה (ראה רש"י לעיל ה, לב), לא הי' מצילים – שהרי פשוט שבדור המבול היו הרבה אנשים שלא הגיעו למאה שנה, ובכ"ז נמחו. ונוסף על זה: זה גופא מה שנה הוליד לת"ק שנה "כדי שלא יחא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין", הוא לפי ש"נח מצא חן בעיני ה'", שלכן כבש את מעיינו עד ת"ק שנה (פרש"י שם).

של "ונח מצא חן בעיני ה'", אלא הוא מופיע מפני הענין של "זכר צדיק לברכה", או כדי "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים".

ט.

בפשטות, יש לשבח צדיק בהזכרתו

בפירוש רש"י זה יש ענין נוסף, לגבי המשמעות של "זכר צדיק לברכה":

בהמשך, בפרשת וירא, על הפסוק "ואברהם היו יהיה"³⁵, אומר רש"י: "מדרש אגדה זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו ברכו". ולכאורה, מדוע מביא זאת שם רש"י בשם מדרש אגדה – בשונה מפסוקו, שבו מסביר רש"י בדרך הפשט, שהמלים "נח איש צדיק" מופיעות משום "זכר צדיק לברכה"³⁶?

ההסבר לכך פשוט ביותר: לאחר "זכר צדיק לברכה" ממשיך הפסוק¹ ואומר "ושם רשעים ירקב". אין הכוונה לומר שאת הרשע הנזכר יש ח"ו לקלל³⁷, אלא ששם של הרשעים "ירקב" ונשכח, כיון שאנשים אינם חפצים להזכירם³⁸. וכיון ששני ענינים אלו – "זכר צדיק לברכה" ו"ושם רשעים ירקב" – מופיעים באותו פסוק, זה בהמשך לזה, מובן, שהמשמעות של "זכר צדיק לברכה" דומה למשמעות של "ושם רשעים ירקב".

מכך מובן, שהמשמעות הפשוטה של "זכר צדיק לברכה" איננה שצריך לברך צדיק בעת הזכרתו, שהרי לפי זה אין דמיון בין שני חלקי הפסוק, אלא שצריך לשבח צדיק בהזכרתו, בדומה למשמעות של "ושם רשעים ירקב", כי אי-הזכרת שמו של אדם היא גנאי – ההיפך משבח.

לפיכך, כאשר מדובר בפסוקו על "סיפר בשבחו" אומר רש"י "שנאמר זכר צדיק לברכה" – כי המשמעות הפשוטה של פסוק זה היא, שכאשר מזכירים צדיק יש לשבחו. לעומת זאת בפרשת וירא, המלים "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום...." אינן שבח, אלא ברכה, כפי שמדגיש רש"י "הואיל והזכירו ברכו", ומשום כך אין רש"י יכול להביא לכך הוכחה מהפסוק – "שנאמר...", אלא עליו להביא

אז מביא רש"י פירוש שלישי, למרות היותו רחוק יותר מדרך הפשט, ומשום כך רש"י מביאו אחרון, לאחר שני הפירושים. כי דוקא בו אין קושי זה מתעורר.

ולגבי פסוקו: יש המפרשים³², ש"נח איש צדיק" מהווה המשך לפסוק הקודם "ונח מצא חן בעיני ה'", ולא "אלה תולדות נח": שהסיבה ל"מצא חן..." היא משום "נח איש צדיק..."³³.

ולפי מפרשים אלו יש לומר, שבין "ונח מצא חן..." לבין "נח איש צדיק" נאמר "אלה תולדות נח", משום שהפסוק "ונח מצא חן בעיני ה'" אינו ענין בפני עצמו, אלא הוא המשך לנאמר לפני כן: שלמרות שלגבי כל האנשים אמר הקדוש-ברוך-הוא "אמחה את האדם", הרי נח מצא חן בעיני ה', והוא הוציאו מגזירה זו. וכיון ש"ונח מצא חן בעיני ה'" קשור להצלתו מן המבול, לכן ממשיכה התורה ואומרת מיד "אלה תולדות נח", שנח כל כך מצא חן בעיני ה', עד אשר גם ילדיו נצלו²⁸. ולאחר שמסתיים בפסוק ענין מציאת החן, מוסבר הטעם ל"מצא חן..." – כי "נח איש צדיק".

אמנם, פירוש זה קשה הרבה יותר להבנה, כמובן, בפשטות הפסוק מאשר שני הפירושים שמביא רש"י, למרות זאת, כיון שבשני הפירושים של רש"י יש אותו קושי, כדלעיל בסעיף ז', יש מקום, לכאורה, להביא גם פירוש זה. ומדוע אין רש"י מביאו?

הסיבה לכך שרש"י שולל לחלוטין פירוש זה, עד שאינו מביאו אפילו כפירוש שלישי, נרמזת בצטטו לפני פירושו גם את המלה "אלה":

יש כלל בתורה, המובן גם בדרך הפשט³⁴, שבכל מקום שנאמר "אלה", ללא וא"ו החיבור, אין זה המשך לנאמר לפני כן, אלא התחלת ענין חדש. וכיון שכאן נאמר "אלה תולדות נח", הכרחי לומר, שמתחיל כאן ענין חדש שאינו המשך לפסוק הקודם.

ולכן מוכרח רש"י לבאר ש"נח איש צדיק" אינו המשך

(32) רמב"ן ס"פ בראשית.

(33) בבלוש האורה כתב, ש"כ"ה כוונת רש"י בפירושו הראשון. אבל ראה הערה 16.

(34) ראה פרש"י ר"פ משפטים: כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים. ואף שהתלמיד לא למד עדיין פרש"י דפ' משפטים – הרי החידוש שברש"י שם הוא ש"כ"מ שנאמר אלה פסל כו"ה היינו שהמנויים להלן אינן כמו המנוי לפניו (וכמו בפ' משפטים שם, שבאם ה' נאמר אלה המשפטים בלא וא"ו – ה' פ' שאינם מסניי כמו הראשונים). אבל מה ש"אלה" (בלא וא"ו) הוא התחלת ענין חדש – פשוט הוא גם בלי פירוש רש"י. [נושאי "אלה" דלקמן יו"ד – כ, לא, לב (ועד"ז לעיל ב, ד – ד – ראה רש"י שם) – שהוא סיוס (ויסוים) הענין הנאמר "למעלה", לפניו].

(35) וירא יח, יח.

(36) ובפרט שבפרשתנו מפסיק ב"נח איש צדיק" בין "אלה תולדות נח" ל"ויולד נח גו" (מש"א"כ בפ' וירא שם). וראה לעיל הערה 5; 6.

(37) ראה גם חד"ג מהרש"א יומא לח, ב ד"ה מדאורייתא מנלן.

(38) כדפרש"י במשלי שם.

ועפ"ז יובן גם דיוק לשון רש"י עה"פ (לך יג, יג) ואנשי סדום: "ורבותנו למדו מנאן שם רשעים ירקב" – דלכאורה אינו מובן: (א) למה צריך לימוד והוא מפורש בכתוב? (ב) מהו "מנאן" דוקא, וה"ז פסוק מפורש במשלי? – כי פירוש הפשוט במשלי שם הוא, שאין מזכירים אותם (ולא שמגנים אותם) כדפרש"י שם.

הוכחה ממדרש אגדה³⁹.

בפשטות: המשמעות הפשוטה של "זכר צדיק לברכה" במשלי היא, שצריך לשבח את הצדיק, כדלעיל. ושאלת רבינא – מהו המקור "דאמור רבנן" (שהרי מלשון חכמים משמעות המלה "ברכה" היא ברכה ממש) לכך שצריך לברך צדיק בהזכרתו? על כך השיב "ההוא מרבנן" שיש לדווש זאת מן הפסוק "זכר צדיק לברכה", כי בדרך כלל משמעות המלה "ברכה" היא ברכה ממש, ומובן שגם כאן היא יכולה להתפרש, לפחות בדרך הדרש, כברכה ממש.

על כך שאלו רבינא שאלה נוספת "מדאורייתא מנא לך" – היכן מוצאים מן התורה שיש לברך צדיק בהזכרתו? על כך באה התשובה "דכתיב וה' אמר... ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום", שזהו המקור הראשון לכך, כי בפרשת נח אין מדובר על ברכה, אלא על שבח, כדלעיל בסעיף ט'⁴⁵.

יא.

השבח מסייע לצדיק בעבודתו

מהענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

כדי להבין מהי אכן התועלת בכך שצריך לשבח צדיק, עד אשר, כדלעיל, הדבר פשוט יותר מהכלל שצריך לברכו, יש להקדים ולבאר את דברי הגמרא⁴⁶: "לשון תליתאי קטיל תליתאי", שלשון הרע אינו מזיק רק לאדם המדבר ולאדם השומע, אלא גם לאדם שעליו מדברים. כי האדם שעליו מדברים לשון הרע ינקום במדבר, וגואל הדם של המדבר ינקום בו⁴⁷.

והרי "לא יאונה לצדיק כל און", ורק "מרשעים יצא רשע" – כפי שמציין רש"י על הפסוק⁴⁸ "והאלקים אינה לידו" – וכיון שחז"ל מתבטאים וקושרים זאת ל"לישנא תליתאי (לשון הרע) קטיל תליתאי", מובן שכל השלשה אשר נהרגים, "קטיל", קשורים לעבירה של לישנא תליתאי.

י.

הדיון בגמרא על המקור ל"זכר צדיק לברכה"

לפי האמור לעיל יובנו דברי הגמרא במסכת יומא⁴⁰. וכך נאמר שם: "אמר ליה רבינא לההוא מרבנן... מנא הא מילתא דאמור רבנן (=מנין לומדים חכמים את דבריהם) זכר צדיק לברכה, אמר ליה: דהא כתיב⁴¹ זכר צדיק לברכה. מדאורייתא מנא לך (=מן התורה מנין לנו זאת), דכתיב⁴¹ וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, וכתיב³⁵ ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום".

ולכאורה, אין מובן: "זכר צדיק לברכה" הוא פסוק מפורש, ומהי כוונת רבינא בשאלתו "מנא הא מילתא דאמור רבנן...?"

במבט ראשון נראה, שבשאלתו "מנא הא מילתא..." התכוון רבינא מלכתחילה לשאול היכן נרמז כלל זה בתורה⁴², אך "ההוא מרבנן" לא הבין את שאלתו וחשב שהוא שואל מהו המקור לכך בכלל, ולכן השיב "דהא כתיב...". לפיכך ביאר לו רבינא את שאלתו שוב – "מדאורייתא מנא לך".

אך אין להסביר כך, כי מניסוח השאלה "מנא הא מילתא דאמור רבנן..." מובנת כוונת רבינא⁴³, שהפסוק "זכר צדיק לברכה" אינו אומר כלל זה, כי משמעותו הפשוטה היא אחרת. ויש להבין: הרי זהו אותו ניסוח, ובודאי הכוונה היא לאותה משמעות ולאותו ענין?

כן אינו מובן: מדוע צריכה הגמרא להביא הוכחה מן הפסוק "ואברהם היו יהיה..." שבפרשת וירא, כאשר יש לכך הוכחה מפסוק קודם – בתחילת פרשת נח⁴⁴?

אלא, לפי האמור לעיל מתורצות שתי שאלות אלו

(43) אין לומר בנדר"ד ד"לא היו בקיאין בפסוקים" (ע"ד תורה תרווייהו – ב"ב קיג, רע"א) כיון שמזכיר לשון הכתוב. ועוד, לאחרי שא"ל דהא כתיב כו' – מהי השאלה לאח"כ מנה"מ דאמור רבנן שם רשעים ירקב – שהוא סיומו דהכתוב זכר צדיק לברכה שא"ל.

(44) ב"גליון הש"ס" ליומא שם, מציין לרש"י בחומש ר"פ נח. ואולי כוונתו היא להקשיא שבפנים.

(45) וכ"ה גם בנוגע לשאלת הגמרא שם "מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב" – כי פירוש הפשוט במשלי שם הוא, שאין מזכירים אותם (כדפרש"י שם (הובא לעיל סעיף ט'). וע"ד שאמרו בגמרא שם לפני" דלא מסקינן בשמיהו"). וראה לעיל הערה 38.

(46) ערכין טו, ב. רמב"ם הל' דיעות פ"ז ה"ג. ברש"י שם "זה לשון הרכל כו'". אבל ברמב"ם שם: לשון הרע. ועיין שו"ע אדה"ז חו"ח סקנ"ו ס"ג.

(47) הבעש"ט מפרש (הובא בהיום יום ע' קד): "דעם אויטראנטער דעם דערציילעך און דעם צוהערער" (ואפשר שזהו ע"פ פירוש רבינו גרשום שם). ומש"כ בפנים הוא ע"פ הרמב"ם שם. וראה ג"כ ויק"ר ר"פ אמור (הובא בשו"ע אדה"ז שם).

(48) משפטים כא, יג. והוא ממכות (י, ב). מכילתא שם.

(39) ע"פ מ"ש בפנים יומתק

(א) מה שהתייבות "מדרש אגדה" כותב רש"י בתחלת פירושו – ולא בסוף הפירוש (כדרכו בכ"מ: ראה פרש"י בראשית א, יב. ד, יט. ועוד. אבל ראה שם א, כז. ג, כא. ועוד. וצ"ע. ואכ"מ) – כי כוונתו ב"מדרש אגדה" היא (לא רק בנוגע לפירוש הכתוב "ואברהם היו יהיה", כ"א) ל"זכר צדיק לברכה".

(ב) מה שמקדים "מדרש אגדה" ל"פשוטו" – כי לאחרי שישנו מקור ב"מדרש אגדה" שכשמוזכרים צדיק צריך לברכו, מתאים הפירוש "הואיל והזכירו ברכו" יותר לפשוטו של מקרא מהפירוש "וכי ממנו אני מעלים כו'". (ג) מה שבפרשתנו כותב "הואיל והזכירו סיפר שבחו שנאמר זכר צדיק לברכה" (בתחלה "הואיל והזכירו כו' ואח"כ "שנאמר) זכר צדיק לברכה"), ואילו בפ' וירא שם כותב "הואיל והזכירו ברכו" לאחרי "זכר צדיק לברכה" – כי בפ' וירא, צריך לחדש תחלה ולהביא מקור מ"מדרש אגדה" שצריך לברך צדיק כשמוזכרים אותו, ורק לאח"כ אפשר לפרש עפ"ז את הפסוק – "הואיל והזכירו ברכו", משא"כ בפרשתנו.

(40) שם.

(41) וירא יח, יז.

(42) כי ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט, א – הובא בתוס' ישנים יומא שם ד"ה מדאורייתא מנ"ל).

ה"יפה", אלא גם (בעיקר?) לאדם שבעיניו הוא נושא חן, כנאמר "חן אשה על בעלה" – "אפילו היא מכוערת"⁵⁵.

ובמיוחד כאשר כאן נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'", שלמרות שהדבר תלוי בהנהגתו, אך בעיקר זה הגיע לא מצד עבודתו, אלא בדרך של מציאה⁵⁶ ואתערותא דלעילא⁵⁷.

וזהו ההבדל בין הסיפור על נח בפרשת בראשית לבין הסיפור עליו בפרשת נח: בפרשת בראשית מדובר על ענינים שהיו אצל נח באופן של מציאה – באתערותא דלעילא – "מצא חן בעיני ה"⁵⁸. ואילו בפרשת נח מדובר על "נח איש צדיק", על מעשיו הטובים ועל הדרגות שהשיג על ידי עבודתו⁵⁹.

לכן מופיע הסיפור בשבחו של נח רק בפרשת נח: התועלת של "סיפר בשבחו" היא (כאמור לעיל בסעיפים יא יב), כדי לסייע לאדם שאותו משבחים, בעבודתו, ועבודתו של נח מתחילה רק בפרשת נח, כדלעיל.

יג.

השבח לזולת הוא כלי לשפע טוב

ההוראה הנלמדת מכך בעבודה הרוחנית היא: יהודי צריך להשתדל לראות את הטוב ביהודי אחר ולדבר במעלותיו ובשבחיו⁶⁰, כי בעצם הדיבור על כך הוא מביא לידי כך, שהטוב שבזולת יבוא לידי גילוי, ועל ידי כך נגרמות תוצאות חיוביות בעבודתו של הזולת.

ובנוסף להשפעה החיובית בעבודה הרוחנית, הרי באותה עת מהווה השבח גם כלי להמשכת שפע טוב מלמעלה. כדבריו הידועים של אדמו"ר הזקן⁶¹, שכאשר אב רואה שבניו הם "באהבה באהבה בשלום וברעות, איש את רצון רעהו וכל אחד דואג לטובת חבירו כלטובת עצמו ומהם גם המניחים דאגת עצמם בשביל מילוי צרכי חבריהם – אז האב נתמלא עונג ונחת רוח מהנהגת בניו ומפליא לעשות לקיים משאלותיהם".

(משוחח ש"פ נח תשכ"ז)

ולכאורה: המדבר והשומע השתתפו שניהם בעבודה, עבירה כה חמורה שעליה נאמר בגמרא שהיא זהה בחומרתה לעבודה זרה, לגילוי עריות ולשפיכות דמים ביחד⁴⁹ – ומוכן, שהלשון הרעה מזיקה להם. אך מהי אשמתו של האדם שעליו דברו – הוא הרי לא השתתף בעבירה, ומדוע עליו לסבול?

ההסבר לכך הוא: הדיבור הוא הוצאת דבר מההעלם (מחשבה) לגילוי. ולכן, כאשר מדברים על השלילה שבזולת ועל ידי כך מביאים שלילה זו מהעלם לידי גילוי – עלול הדבר להזיק⁵⁰. אילו לא היו מדברים על כך, היתה שלילה זו נשארת בהעלם ולא היתה מתגלה ומוכעת בפועל.

אך הרי "מדה טובה מרובה ממדת פורענות"⁵¹. ואם דיבור בגנותו של הזולת הוא בעל השפעה מזיקה, הרי מכל שכן שכך, ואף יותר מכך, הוא במדה טובה. שכאשר מדברים בשבחו ובטובתו של הזולת, יש לכך בודאי השפעה חיובית על האדם שאותו משבחים, והוא זוכה על ידי כך לחיזוק ולסיוע בעבודתו – מביאים לידי גילוי ולביטוי בפועל את טובתו ומעלותיו.

הדברים אמורים אפילו לגבי שבח שאנשים משבחים. ועל-אחת-כמה וכמה לגבי שבחים של הקדוש-ברוך-הוא, ובמיוחד כאשר הם כתובים במפורש בתורה⁵².

וזהו הטעם לענין של "זכר צדיק לברכה", כי על ידי עצם השבח לצדיק, מסייעים לו בעבודתו⁵³.

יב.

עבודתו של נח מתחילה בפרשת נח

לפי זה יובן הטעם, בפנימיות הענינים, לכך שהענין "הואיל והזכירו סיפר בשבחו" מופיע לראשונה בפרשת נח, למרות שהתורה מזכירה את נח כבר בפרשת בראשית:

בסוף פרשת בראשית נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'".

הענין של "חן" אינו קשור רק לאדם הנושא חן, כ"יופי" הקשור רק ל"תואר" ול"מראה"⁵⁴ של האדם

(49) ערכין שם. רמב"ם שם.

(50) וע"ד אל יפתח אדם פיו לשטן (כתובות ח, ב ובחדא"ג ד"ה לעולם).

וראה שו"ע אדה"ז הל' שמירת גוף כו' סי"ב. ולהעיר מהיום יום ע' ק.

(51) סוטה יא, א. ויש"י. רש"י יתרו כ, ו.

(52) להעיר מויק"ר פל"ד, ח: שאלו ה' ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו..

ה' טוענו ומוליכו אצל אביו.

(53) וראה לקו"ש חכ"ז ע' 163 ואילך.

(54) ראה פרש"י לויצא (כט, ז) ובשאר מפרשים שם.

(55) סוטה מז, א. פרש"י שם.

ואפילו כשמוצא חן בעיני הכל – אי"ז (רק) מצד תואר ומראה האדם. שלכן נשאה אסתר חן בעיני כל רואי' (אסתר ב, טו) אף שירקקת היתה – כי חוט של חסד (מזמנעה) משוך עלי' (מגילה יג, א). וראה לקו"ש ח"ד [מתמורג] ע' 102, ש"יופי" בא מענינים הפנימיים, וכן – ממקופים.

(56) להעיר מבי"ר ספכ"ח (וראה גם סנה' קח, א): לא שה' כדאי אלא

שמצא חן. וראה מ"כ שם שמקשר זה עם מרז"ל "חן אשה על בעלה כו'".

(57) ראה גם ד"ה ועתה אם נא תש"ה ספ"א, שונה מצא חן הוא בדרך

מלמעלה"ט.

(58) ועפ"ז יומתק יותר מה ש"ונח מצא חן בעיני ה'" הוא בהסיום דפ'

בראשית – ראה לעיל הערה 29. וראה לקו"ש חט"ו ע' 83 ואילך.

(59) לפי פירוש השני שבש"י, גם "נח איש צדיק" הוא סיפור עבודתו.

ועפ"ז מוכן בפשטות מה שלא נאמר לפני"ז, כי בפי' בראשית מסופר ע"ד

האתנולד"ג. והחידוש שבהשיחה הוא, שגם לפירוש הראשון ש"נח איש צדיק"

אינו ענין עבודתו, ורק בא דרך אגב מהטעם ד"הואיל והזכירו סיפר בשבחו"

– שלפ"ז ה"י אפ"ל לכאורה, שזה ה"י צ"ל כתוב בפי' בראשית, בפעם הראשונה

שמזכירו – וע"ז בא הביאור, שגם לפירוש זה, מכין שהסיפור בשבחו הוא

ככדי לסייע אותו בעבודתו, לכן בא זה בפי' נח דוקא.

(60) מוכן שלא באופן עליו מדובר בשו"ע אדה"ז חו"ט סקנ"ו סי"ב, יג.

(61) קובץ מכתבים לתהלים ע' 199 (אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' ג תיג).

עיי"ש. וראה גם ספר השיחות תש"ד ע' 5 (מאדמו"ר מהר"ש).

יום ראשון כ"ה תשרי

לְהִבִּין אִמְרֵי בֵינָה, – בהבנה של תורה, על דרך הלשון במשלי,² ועל דרך מאמר הגמרא³: "אל'ף'בי'ת – אלף בינה", מפרש רש"י: למוד תורה, מִה שְׁכָתוֹב בְּסֵפֶר הַנִּקְרָא "צִוּוֹת רִיב"ש", – צוואתו של רבי ישראל בעל שם טוב – כך נקרא הספר, הַגֵּם

שְׂבָאֵמֶת אֵינָה צִוּוֹתוֹ

כְּלָל⁴, וְ – הבעל שם טוב,

לֹא צִוָּה כְּלָל לִפְנֵי

פְּמִירְתּוֹ, רַק – הענינים

שבספר, הֵם לְקוּמֵי

אִמְרוֹתָיו הַמְּהוֹרוֹת – על

דרך "טהורה היא" הנאמר

לגבי הנשמה, המציין

מדרגת הנשמה

שב"אצילות"; "טהורה"

מלשון "כעצם השמים

לטוהר"⁵, שְׁלֵקְטוּ לְקוּמֵי

פְּתֵר לְקוּמֵי, – כלומר,

שלא אחד ליקט את

הדברים, אלא היו כמה

וכמה שלקטו אימרות

מתורת הבעל שם טוב. "לקוטי בתר לקוטי" הוא לשון במסכת

תענית⁶, וְלֹא יִדְעוּ לְבִנּוֹן הַלְשׁוֹן עַל מַתְּבַנְתּוֹ, – שתבטא במדויק

תוכן הענין, כפי שיסביר להלן, שהבעל שם טוב היה אומר תורתו

בשפת אידיש, ואילו התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן לשון

הקודש, אֲךָ הַמְּבִינֵן הוּא אֵמֶת לְאֵמֶתוֹ. – וזאת מתחיל רבנו הזקן

להסביר המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"כ: וְהוּא, –

המאמר יוסבר, בְּהַקְדָּיִם מֵאִמֵר רַז"ל⁷: "כָּל הַכּוּעֵם כְּאֵילוֹ עוֹבֵד

עֲבוֹתִים וְכוּ", וְהַטָּעַם – מדוע הכועס הוא כאילו עובד עבודה זרה,

מוֹכֵן לְיִוְדָעֵי בֵינָה⁸, לְפִי שְׂבָעֵת כְּעֵסוֹ נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ הַאֵמוּנָה;

– בהקדוש ברוך הוא והשגחתו, שהיא השגחה פרטית על כל נברא

ונברא, כִּי אֵלֹהֵי הַמְּאֵמֵן שְׂמֵאת ה' הִיְתָה זֹאת לוֹ – הדיבורים

או המעשים שהביאו אותו לידי כעס – שהם באו מהקדוש ברוך

הוא, לֹא הָיָה כְּכֵעֵם כְּלָל. – על מי שדיבר אותם דיבורים או עשה

אותם מעשים. וְאֵף שְׂכֵן אֲדָם שֶׁהוּא כְּעַל בְּחִירָה מְקַלְלוֹ אוֹ

מִכֶּהוּ אוֹ מוֹיֵק מְמוֹנֵו, וּמַתְּחִיב בְּדִינֵי אֲדָם וּבְדִינֵי שָׁמַיִם עַל

רַע בְּחִירְתּוֹ – שבחר לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו

וכו', אי אפשר הרי, לכאורה, לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא

שליח בלבד של הקדוש ברוך הוא והשגחתו; וראיה לדבר, שהרי

כה. תוכנה של אגרת הקודש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של הבעל שם טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"כ בהוצאת קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקדוש ברוך הוא באמצעות המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה או היראה הן בגלות וכו'.

בהמשך כתוב שם, שכך הדבר

גם כשהוא שומע מישהו מדבר

בשעה שהוא מתפלל, יחשוב

לעצמו "לשם מה הביא אותי

הקדוש ברוך הוא כאן שהלו

ידבר בשעת תפילתי, הרי זה

הכל בהשגחה פרטית", אלא,²⁷⁶

הדיבור הוא השכינה והיא

(השכינה) "שרתה" (כך כתוב

שם הלשון, אך כפי שיסביר רבנו

הזקן (באגרת זו) הלשון

המתאימה היא לא "שרתה" כי

אם "תלבשה" בפיו של אותו

אדם, כדי שאתחוק בעבודת

התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן)

אם המדבר הוא גוי או קטן, הרי

יוצא שהשכינה עצמה עצמה כביכול בסוג אדם כזה, צריך הדבר בודאי

להביא אותו לזיזת יתר בעבודתו.

כפי הנראה, התנכלו מנגדי תורת החסידות למאמר זה של הבעל שם טוב האומר שהשכינה שרתה בגוי המדבר בשעה שיהודי מתפלל – הדבר היה

קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה (או אפילו התלבשות) של שכינה בגוי וכו'.

ענין זה בא רבנו הזקן להסביר באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל

"כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא

מהקדוש ברוך הוא, וכשהלו הכה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביאו

לידי כעס, התלבשה בזה הארה מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו

אדם, בשעת מעשה, כשהכה אותו או כשדיבר אותם דיבורים.

וכפי שהוא מביא ראיה על כך ממה שאמר דוד המלך כששמעי בן גרא קילל

אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש ברוך הוא יאמר

זאת לשמעני, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת מעשה את שמעי ונתן

לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה' אמר לו קלל", וכפי שרבנו

הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת השכינה גם בקליפת וכו'.

מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל שם טוב והקושיא האמורה

שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו

של רבנו הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא להיות נפרד חס ושלום

מתנועה של הבעל שם טוב, אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין, כך

גם בעניניו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת

הבעל שם טוב, אלא הוא מסביר את הענין, ובמילא מתורצת הקושיא

שהקשו על כך.

1. "התמיים" חוברת ב' עו' 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר ה"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ו, ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא - ראה לקוטי לוי יצחק בתניא כאן.

ברוך הוא יאמר לשמעי לקלל את דוד? **אֵלָא שְׂמַחְשְׁבָה** זו **שְׂנַפְלָה לְשִׁמְעֵי בְּלָבוּ** ומהו – לקלל את דוד, יִרְדֶּה מֵאֵת ה', – הקדוש ברוך הוא סיבב הסיבות שתעלה בלבו ובמוחו של שמעי מחשבה זו, **וְיִרְדֶּה מֵאֵת ה' – שֵׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַמְחִיָּה בְּלֵ אֵלָא שְׂמַחְשְׁבָה** – כלשון הפסוק:¹⁰

וְזָכַרְתָּם – כְּלִשׁוֹן הַפְּסוּקִים:
”וּבְרוּחַ פִּי כָל צְבָאִים,”
הַחַיָּה רִוְחוֹ שֶׁל שְׂמַעִי
פְּשָׁעָה שֶׁדָּבַר דְּבָרִים אֱלוֹ
לְדוֹד; כִּי אֱלוֹ נִסְתַּלַּק
”דוֹת פִּי” וְתִבְרַךְ רַנַּע
אֶחָד מְרוּחוֹ שֶׁל שְׂמַעִי –
לֹא יִכּוֹל לְדַבֵּר מֵאוֹמָה
(וְזוֹהוּ ”כִּי ה' אָמַר לוֹ”
– פְּעַת הָיָא מְמַשׁ –
 כשדיבר אותם דיבורים,

”קָלַל” אֵת דְּוֹד, – בכך שבשעת מעשה החיה אותו ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, **”וְיָמִי יֵאמֶר לוֹ וְגו'”** – מדוע עשית כן, על המלה “לו” מציין הרבי ב”הערות ותיקונים בדרך אפשר” (שנדפס בסוף ה”תניא”) שלכאורה מלה זו (“לו”) מיותרת, שהרי בפסוק כאן¹¹ כתוב: **”וְיָמִי יֵאמֶר מְדוּעָ עֲשִׂיתָ כֵן,”** בלי המלה “לו”. – מה שהרבי אומר ש”לכאורה” המלה “לו” מיותרת, יש שרוצים לפרש, שזה מפני שיכול להיות שכוונת רבנו הזקן היא על פסוק אחר בקהלת¹²: **”וּבְאִשֶּׁר דָּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וְיָמִי יֵאמֶר לוֹ מִה תַּעֲשֶׂה,”** שמשמעו “מי יכול לומר להקדוש ברוך הוא מה אתה עושה?” אך כיוון שהרי דחוק לומר שבדברו אודות הפסוק המסתיים ב”ומי יאמר”, יביא רבנו הזקן פסוק אחר (בקהלת), אפשר אולי לומר, שהמלה “לו” שמביא רבנו הזקן הוא לא מהפסוק אלא הוא מפרש ש”מי יאמר מדוע עשית כן” אין הכוונה לשמעי בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא הכוונה היא “לו” לה” ש”אמר לו קלל”: “מי יכול לומר להקדוש ברוך הוא מדוע עשית כן לצוות לשמעי לקלל את דוד”.

דרך המכילתא (שמביא רש”י) על הפסוק: **”והאלקים אנה לידו”**, שזהו מה שכתוב¹⁰: **”מרשעים יצא רשע”**, שלמרות שגזר על הניזק לקבל אותו נזק – מסבב הקדוש ברוך הוא שאותו אדם מסיימים יהיה המזיק שיוזק לניזק. אך, שם מדובר בשוגג, מה שאין כן כשהדבר

הוא במזיד, כשהמזיק עושה זאת בבחירתו, ואם הוא לא היה עושה זאת, הרי (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית¹¹) הרבה שלוחים למקום לבצע על ידם את הגזירה. על כל פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות בכעס על האדם שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה הסיבה על מה שאירע לו,

הסיבה היא גזר הדין מן השמים, להלן יאמר רבנו הזקן יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין, דבר הנותן את האפשרות הכללית שהמזיק יוכל להרע לו – אלא אפילו הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות זאת, הרי הכוח לרעיון זה בא מהקדוש ברוך הוא (אלא מובן הדבר שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול לדחות מחשבה זו ולא לעשות אותו מעשה). אך כעסו הוא הרי לא מפני שמרגיש אותו שהמזיק בחר בבחירתו להרע לו, אלא מרגיש אותו למה הוא הזיק לו, וזאת מפני שחסרה לו האמונה שהסיבה להזיקו היא גזר מן השמים ולא בחירתו הרעה של המזיק. ובלשון רבנו הזקן: **”וְלֹא עוֹד,”** – מה שהגזירה מן השמים נתנה את הרשות והאפשרות הכללית שהוא ייזוק, **אֵלָא אֶפְלוּ בְּשָׁעָה זוֹ מְמַשׁ שְׂמַחְשְׁבָה אוּ מְקַלְלוּ – הָרִי בְּאוֹתוֹ זְמַן מְמַשׁ מֵתַלְבֵּשׁ בּוֹ – בְּמִזִּיק, כִּי ה' וְרוּחַ פִּי וְתִבְרַךְ הַמְחִיָּה וְיִמְנָמוּ, וְכִמּוֹ שְׂכַתּוֹב¹²: ”כִּי ה' אָמַר לוֹ קָלַל,”** – דוד אומר זאת, שהקדוש ברוך הוא אמר לשמעי בן גרא לקלל את דוד, **וְהִיָּן אָמַר – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעִי?** – היכן מוצאים אנו שהקדוש

יום שני כ"ו תשרי

מְלַבְּשׁוֹת בְּשָׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחְיֹתָם וְלְקַנְיָם. – וכפי שמוסבר בפרוטרוט ב”שער היחוד והאמונה” פרק א' ופרק ב' – שכן הדבר בכל הנבראים. **וְלֹא כְּהַפְּלוּסוֹפִים שְׂכּוֹפְרִים כְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית,** – בהשגחתו הפרטית של

הקדוש ברוך הוא על כל נברא ונוצר, והם סוברים שלמרות שהעולם נברא מהקדוש ברוך הוא ואינו קדמון, אך אין הקדוש ברוך הוא משגיח על הנבראים, שכן, **וְיִמְדַּמִּין כְּדַמְיוֹנָם**

וְכַנּוּדָע מַה שְׂכַתּוֹב הַפְּעַל-שְׂמִיטוֹב ז'ל עַל פְּסוּקִים¹⁴: ”לְעוֹלָם ה' דְּבִרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם,” – הסביר הבעל שם טוב פסוק זה באריכות ובביאור והפיץ את הנקודה המובאת במדרש תהלים (כמובא לעיל

– “שער היחוד והאמונה” פרק א'), **שְׂצִרוּף אוֹתִיּוֹת שְׂנַבְרָאוּ בְּהֵן הַשָּׁמַיִם, שְׁהוּא מֵאִמֶר: ”יְהִי רְקִיעַ כּוֹ”** – בתוך המים¹⁷, שממאמר זה נבראו השמים, הן – אותיותיו של מאמר זה, **נְצִבּוֹת וְעִמּוּדוֹת**

אגרת הקדש

וכנודע מ”ש

הַבַּעַשׁ”ט ז”ל ע”פ לְעוֹלָם ה' דְּכִרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם שְׂצִרוּף אוֹתִיּוֹת שְׂנַבְרָאוּ בְּהֵן הַשָּׁמַיִם שְׁהוּא מֵאִמֶר יְהִי רְקִיעַ כּוֹ” הֵן נְצִבּוֹת וְעִמּוּדוֹת מְלוּבְשׁוֹת בְּשָׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחְיֹתָם וְלְקַנְיָם וְלֹא כְּהַפְּלוּסוֹפִים שְׂכּוֹפְרִים כְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית וּמְדַמִּין כְּדַמְיוֹנָם הַכּוּזָב אֵת מַעֲשֵׂה ה' עוֹשֶׂה

9. משפטים כא, יג. 10. שמואל א' כד, יד. 11. יח, ב. 12. שמואל ב' טז, י. 13. תהלים לג, ו. 14. ש”ב שם. 15. ח, ד. 16. תהלים קיט, פט. 17. בראשית א, ו.

הרבי, טבע זה במים, שהם זורמים במורד ואינם ניצבים במקום כחומה, טבע זה עצמו הוא נברא "יש מאין" במים. כלומר, נוסף על שהמים עצמם נבראו "יש מאין" – נברא בתוך המים הטבע להיות זורמים ולא לעמוד במקום כחומה; הרי, כשבאה הרוח העזה והשפיעה במים להיות ניצבים כחומה, מה היה על הרוח לפעול במים? – לא היה על הרוח ליצור דבר חדש, "יש" מ"אין", אלא היה עליה לשנות "יש" אחד ל"יש" שני, לשנות את טבע המים מלהיות זורמים ומתנועעים, ל"יש" אחר של טבע, להיות ניצבים כחומה, ובכל זאת, כיוון שיש בכך משום חידוש במים להיות ניצבים כחומה – מן ההכרח שאותו כוח שפעל את החידוש, הרוח שעשתה את

המים ניצבים, יברא את החידוש כל רגע, ומשרק פוסק כוח זה – מתבטל החידוש, הרי זה מוכיח שגם בחידוש של "יש מיש" מן ההכרח שעל הכוח המחודש להיות ולפעול תמיד את החידוש. אלא, על כך שהטבע במים להיות ניגרים במורד הוא נברא "יש מאין" – מביא רבנו הזקן ראייה להלן, שאין זה ענין עצמי במים, שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזוהו מים, מן ההכרח שיזרום במילא במורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס מקום" הוא ענין עצמי בנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד "יש מאין", אלא עם יצירת הנברא הוא במילא באופן שהוא "תופס מקום", אך זרימת המים איננה כך – שכן, ישנם הרי נבראים שהטבע שלהם אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר לגמרי, הם עומדים, כמו למשל חומת אבנים שעומדת – ואינה זקוקה לדבר מן החוץ שיחזיק אותה, ובלשון רבנו הזקן: **שְׁחֲרֵי חוֹמַת אַבְנִים נִצְבֶּת מְעַצְמָה בְּלִי רוּחַ, רַק שְׂמִיכֵת הַמַּיִם אֵינָם בָּנִין.** – ואם יש טבע המים שלא להיות עומדים אלא להיות זורמים במורד, הרי טבע זה הוא דבר נברא "יש מאין" בתוך המים. מה, איפוא, היה על הכוח האלקי שהתלבש ברוח, לפעול? – הוא לא היה צריך לפעול "יש מאין", ליצור דבר חדש לגמרי שלא היה לפני זה בנבראים, היה עליו רק לשנות "יש" אחד ל"יש" אחר (מטבע הזרימה לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה פלא גדול, "חידוש", שאנו מבינים שעל הכוח המחודש – הכוח שפעל חידוש זה – לפעול תמיד בחידוש, אחרת יתבטל החידוש מיד, הרי כל שכן וקל וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן, שבחידוש של "יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים – בודאי שמן ההכרח שעל הכוח המחודש – הכוח האלקי שברא את הדבר – לפעול תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה שמדמים הפילוסופים מעשה שמים וארץ למעשה אדם שבכוחו ליצור רק "יש מיש" – הרי גם ב"יש מיש" – באופן שצריך להיות חידוש, שינוי מ"יש" אחד ל"יש" אחר

הפּוֹנֵב אֶת מַעֲשֵׂה ה', **"עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"**, לְמַעֲשֵׂה אֲנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו; – למעשים שאדם עושה מגולם (מחתיכת זהב או כסף וכדומה) כלי, ולתחבולותיו שמערבב חומרים שונים ועושה מהם כלי, **כִּי בְּאִשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָה בְּלִי – שׁוֹב אֵין תְּכֵלֵי צִרְדָּה לִידֵי הַצּוּרָה, שְׂאֵפֵי שְׂדֵדָיו**

אגרת הקדש

– של הנפח, מְסֻלְקוֹת הַיָּמֵנוּ – מהכלי, הוא – הכלי, קָיָם מְעַצְמוֹ. – בלי עזרתו של הנפח; כך הדבר, חושבים הם, בבריאת שמים וארץ, שאחרי שהקדוש ברוך הוא ברא אותם, אין הם זקוקים יותר חס ושלום להקדוש ברוך הוא, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית – שעל הקדוש ברוך הוא להשגיח תמיד על הנבראים, וְשֶׁהַמְּרִאוֹת עֵינֵיהֶם, – עיניהם דבוקות מלראות, הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֲנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, שְׂהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ – מדבר שכבר קיים יוצר האדם "יש" שני, כמו למשל מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו, יוצר האדם כלי, הרי שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן זה כבר היה קיים, **רַק שְׂמִשְׁנָה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה,** – מצורת חומר הכסף הוא מייצר דמותו וצורתו של הכלי; הרי, כיוון שלא יצר שום דבר חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי שהוא יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף יש מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי שהאדם לא חידש בכך שום דבר, לכן אין הכלי, לאחר יצירתו, זקוק לידי האדם שיצר אותו, – אין הפילוסופים רואים את ההבדל בין מעשה אדם אלה, **לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שְׂהוּא יֵשׁ מֵאֵין.** – לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים שום דבר, ועם בריאתם, נתהוו "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה קיים לפני זה כלל, ואו, כשנוצר דבר חדש (יסביר רבנו הזקן להלן) מן ההכרח שהכוח שיצר את הדבר החדש, יהיה בו ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש מתבטל. על כל פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", והוא פלא גדול יותר מקריעת ים־סוף על הַרְדָּה מִשָּׁל, אֲשֶׁר הוֹלִידָה ה' – את הים, בְּרוּחַ קְדָיִם עָזָה בְּלִי תְּלִילָה – הכוח האלקי שבקע את הים התלבש ברוח מזרחית עזה, וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם¹⁸, – ונצבו כחומה, וְאֵלוּ פָּסַק הָרוּחַ בְּרַנֵּעַ – הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְרָרִים בְּמִוֶּרֶד בְּרִדְבָם וּמְבָעִם, וְלֹא קָמוּ בְּחוֹמָה, – ב"שער היחוד והאמונה" הוא מוסיף שזה "בלי ספק", כלומר, שאין שום מקום לחשוב שהמים היו נשארים ניצבים כחומה אחרי שהרוח היתה פוסקת לרגע, אלא הם היו בודאי חוזרים לטבעם לזרום במורד, אֵפֶי שְׂמִיכֵת זֶה בְּמַיִם – להיות ניגרים במורד, הוא גם ב"יש נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין, – שבמקום שלפני זה היה "אין", לא היה טבע כזה, נוצר "יש", נוצר טבע כזה. כלומר, בהתאם לפירושו של

ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא יש מיש – מדבר שכבר קיים יוצר האדם "יש" שני, כמו למשל מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו, יוצר האדם כלי, הרי שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן זה כבר היה קיים, רק שמשנה הצורה והתמונה, – מצורת חומר הכסף הוא מייצר דמותו וצורתו של הכלי; הרי, כיוון שלא יצר שום דבר חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי שהוא יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף יש מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי שהאדם לא חידש בכך שום דבר, לכן אין הכלי, לאחר יצירתו, זקוק לידי האדם שיצר אותו, – אין הפילוסופים רואים את ההבדל בין מעשה אדם אלה, למעשה שמים וארץ, שהוא יש מאין. – לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים שום דבר, ועם בריאתם, נתהוו "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה קיים לפני זה כלל, ואו, כשנוצר דבר חדש (יסביר רבנו הזקן להלן) מן ההכרח שהכוח שיצר את הדבר החדש, יהיה בו ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש מתבטל. על כל פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", והוא פלא גדול יותר מקריעת ים־סוף על הַרְדָּה מִשָּׁל, אֲשֶׁר הוֹלִידָה ה' – את הים, בְּרוּחַ קְדָיִם עָזָה בְּלִי תְּלִילָה – הכוח האלקי שבקע את הים התלבש ברוח מזרחית עזה, וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם¹⁸, – ונצבו כחומה, וְאֵלוּ פָּסַק הָרוּחַ בְּרַנֵּעַ – הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְרָרִים בְּמִוֶּרֶד בְּרִדְבָם וּמְבָעִם, וְלֹא קָמוּ בְּחוֹמָה, – ב"שער היחוד והאמונה" הוא מוסיף שזה "בלי ספק", כלומר, שאין שום מקום לחשוב שהמים היו נשארים ניצבים כחומה אחרי שהרוח היתה פוסקת לרגע, אלא הם היו בודאי חוזרים לטבעם לזרום במורד, אֵפֶי שְׂמִיכֵת זֶה בְּמַיִם – להיות ניגרים במורד, הוא גם ב"יש נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין, – שבמקום שלפני זה היה "אין", לא היה טבע כזה, נוצר "יש", נוצר טבע כזה. כלומר, בהתאם לפירושו של

המרכיבות את "דבר ה'" הבורא כל נברא, כפי שהוא אומר ב"שער היחוד והאמונה" בפרק א', שגם הנבראים שאינם נזכרים בעשרה המאמרות נמשך להם חיות מעשרה המאמרות על ידי צירופי האותיות השונים ועל ידי חילופים ותמורות של האותיות (שאות

אחת מחליפה את שניה וכו'), ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובהינתן דומם שפה - שעפר²⁰ יש בו הרי גם כוח הצומח להצמיח צמחים, וצמיחה היא הרי ענין שנראה בו חיות לצמח מקטן לגדול, ואילו הדומם שבעפר, שלא נראה בו שום ענין של חיות, אפילו לא חיות של צמיחה מקטן לגדול תינתן וקיימן הוא "דבר ה'" מי מאמרות

המלבש ביה וקיימן להיות דומם ו"ש" מ"אין", ולא יתרו לאין ואפס ממש בשחינו. - לפני שנברא מ"אין" ל"ש". וזהו שכתב הארי"ז²¹, שגם בדומם, כאבנים ועפר ומים, - שלא נראה בהם לכאורה שום חיות, יש בהם פחינת נפש וחיות רוחנית. - והוא "דבר ה'" שברא אותו ומחיה ומקיים אותו להיות דומם ולא לשוב להיות "אין" כפי שהאבן או העפר או המים היו לפני שנתהוו. להלן מסביר רבנו הזקן, ש"דבר ה'" המהווה כל הנבראים - הוא ה"שכינה":

(כמו מטבע המים לזרום במורד לטבע של להיות עומדים כחומה) מן ההכרח שעל הכוח המחדש לפעול תמיד, הרי זה מחייב, שהכוח האלקי שיצר את הנברא מן ההכרח שיהיה תמיד בנברא. הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם מעשה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם חושבים שאין זה מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד תמיד בדבר המחדש, ואם כאן, שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני - מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד ויפעל תמיד בדבר המחדש - וכל שכן וקל וקמר בבדיאת יש מאין, שהיא למעלה מהטבע, והפלא ופלא יותר

מקריעת ים-סוף, הרי על אחת כמה וכמה שבהסתלקות הם ושלום כח הפורא יש מאין מן הנברא - ושוב הנברא לאין ואפס ממש, אלא צריך להיות כח הפועל - הכוח היוצר ופועל את הנברא, בנפעל - בנברא, תמיד, להחיותו ולקיימו, ובהינתן זו¹⁹ - של כוח הבורא העומד תמיד בנברא להחיותו ולקיימו, הוא "דבר ה'" ו"רוח פיו" שבעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, - "דבר ה'" שבעשרה מאמרות הבורא את הנברא, עומד תמיד בנברא, שמעשרה המאמרות באים צירופי אותיות הדיבור

יום שלישי כ"ז תשרי

את ילדיה ואת החוסים בקרבה, ובלשון המקבלים נקרא בשם "מלכות", על שם "דבר מלך שלטון"²², כי המלך מנהיג מלכותו בדבורו, ועוד מעמים אחרים ידועים ליוצעי חן. - חכמה נסתרה (תורת הקבלה). ומודעת זאת, -

וידוע הדבר, כי - בבחינת "מלכות", דבר ה', ישנן דרגות רבות, שכן, יש פחינת ומדרגת "מלכות האצילות", - ספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", ובהינתן "מלכות דבריאה" - ספירת ה"מלכות" של עולם ה"בריאה", וכו'. - הרי שבבחינת "דבר ה'" ישנן דרגות רבות, ופרוש "מלכות האצילות", הוא "דבר ה'" המתייחס לשמות הגדולות שהן מפיחת

והנה, נודע ליוצעי חן, - ליוצעי חכמה נסתרה (תורת הקבלה), כי "דבר ה'" - המהווה ומחיה את הנבראים, בבחינת זו באלקות נקרא בשם "שכינה" בלשון רז"ל, - בש"ס ומדרשים וכדומה. ו - היא נקראת "אמא תתאה" -

ה"אמא התחתונה", ו"מטרוניתא" - מלכה, בלשון הזר, ובפרט - בזהר, פריש - בתחילת פרישת וארא, - דף כב, ב. - שם מובא משל על הבחינה דרכה הקדוש ברוך הוא מדבר, מבת מלך, "מטרוניתא" - לפי ש - "דבר ה'", שוכן ומתלבש בנבראים להחיותם, - ולכן הוא נקרא "שכינה", מלשון "שוכן", ו"אימא תתאה" ו"מטרוניתא", המתייחסים לבחינה שהיא "אמא" ו"מלכה" המחיה

אגרת הקדש

19. בתיא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל ז"ו, ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד ל(דברך ה' נצב ב)שמים שקדמו, ול"עולמות עליונים ותחתונים" (שהיחוד"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומי" בדומם כאבנים ועפר כו". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ"י. 22. קהלת ה, ד.

האר"י ו"ל). ו"מלכות דבריאה", הוא "דבר ה" המכנה ומנהיג הנשמות והמלאכים שבעולם הבריאה, שאין מעלתם – ומדריגתם, כמעלת – ומדריגת האצילות וכו'. – ש"מלכות" של עולם ה"יצירה" היא ה"דבר ה" המהווה ומחיה את הנוצרים של

עולם ה"יצירה", ו"מלכות העשיה", – בחינת

ה"מלכות" של עולם ה"עשיה", הוא "דבר ה" המנהיג ומנהיג את עולם הנה כגללו, עד יסוד העפר, ו – כן המים אשר מתחת לארץ²⁶ – בהתאם לאמור, שהתהוות כל הנבראים אשר על פני האדמה היא מבחינת "השכינה", מההתגלות של הקדוש ברוך הוא, דרושה

הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים בעולם שהם מ"קליפות" שכ"נגד" האור האלקי – ורבנו הזקן מסביר:

אצילות, כמו נשמת אדם הראשון, שנאמר בוי"ו: "ויפח פאפיו בו", – נשמת חיים" – כלומר שהקדוש ברוך הוא נפח נשמה זו בבחינת "אצילות", וכמו נשמות האבות והנביאים וכיצא פהן – ורבנו הזקן מפרש במה מתבטא מעלתם של הנביאים – (שק"ו

מרכבה לה' ממש²⁴,

ובטלים ממש במציאות אליו, – אל הקדוש ברוך הוא, כמאמר רז"ל²⁵:

שכינה מדברת מתוך²⁷ ממונה של משה. – כלומר, ביטולו של משה היה גדול כל כך, שנבואתו אינה נחשבת כאילו הוא המדבר מה שהקדוש ברוך הוא מצווה עליו לדבר, אלא שמלכתחילה מדבר הקדוש ברוך הוא עצמו באמצעות

גרונו של משה, וכן כל הנביאים ובעלי רוח הקדש, הנה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש, כמו שכתב

אגרת הקדש

מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו בו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכיצא בהן (שהיו ממש ובטלים ממש במציאות אליו כמארו"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוח"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמ"ש הארו"ל) ומל' דבריאה הוא דבר ה' המחיה ומהווה הנשמות והמלאכי שבעולם הבריאה שאין מעלתם כמעלת האצי' וכו' ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהווה את עוה"ז בכללו עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ.

יום רביעי כ"ח תשרי

טהורים – נשפעים – מקבלים שפעם וחיותם מקליפת נגה, ובעלי החיים הטמאים ונפשות האמות – מקבלים חיותם משאר קליפות). – כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק ו',

ההבדל בין "קליפת נוגה"

המעורבת טוב ורע, לבין

שאר "ג' קליפות הטמאות"

שכולן רע. ונהנה, שמים

וארץ וכל אשר בהם

פארצות האמות – כלם

כלא ממש חשיבי –

נחשבים ככלום, לגבי

השרים – המלאכים, שהם

חיותם וקיומם, והשרים

כלא ממש חשיבי –

נחשבים ככלום ממש, לגבי

החיות הנמשך להם

מהניצוץ מ"דבר ה"

המאיר עליהם מלמעלה.

– באופן של "מקרה", ואף

על-פי-כן, החיות הנמשך

לתוכם – במלאכים ובשרים

העליונים, מהארה זו הוא

בבחינת גלות בתוכם,

שלבן נקראים – השרים של הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקריו ליה: "אלהא דאלהיא"²⁸, – והם קוראים להקדוש ברוך הוא

(אלא שבארצות האמות – בחוץ לארץ, החיות – מ"דבר ה" המחיה שם את העולם, הוא על ידי התלבשות שרים החיצונים הממנים על ע' אמות. דהינו, שיוצר ניצוץ מ"דבר ה", הנקרא בשם "מלכות דעשיה", –

שמ"דבר ה" עצמו בא

ניצוץ בלבד, ומאיר על

השרים – המלאכים, של

מעלה בבחינת מקור

מלמעלה, – והוא מפרש

שוב אך אינו מתלבש בהם

ממש, אלא נמשך להם

חיות מהארה זו שמאיר

עליהם מלמעלה בבחינת

מקור. ומהשרים –

מהמלאכים, נשפע חיות

לאמות, ולבהמות חיות

ועופות שבארצותיהם, –

חוץ לארץ; כלומר,

בתחילה נשפעת החיות

באומות עצמן, "מין

המדבר", ולאחר מכן

בבהמות וכדומה, מין החי,

ולמין הדומם, לארץ

הנשמות, ולשמים הנשמים שהם הגלגלים²⁷ (אלא – קיים הבדל בין הנבראים עצמם, ששמים וארץ ובהמות וחיות ועופות

23. בראשית ב, ז. 24. ב"ר רפ"ו. ובכ"מ. 25. ראה זח"ג רלד, א. ועוד. 26. לשון הכתוב – יתרו כ, ד. 27. ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ג.

28. מנחות קי, א. ובחדא"ג מהרש"א שם.

"שכינה" בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כן, הרי שענין הגלות היה תמיד, מאז בריאת העולם עם כל הדברים הטמאים שבו? - מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וגלות זה - הנגרמת בגין חיותן של הקליפות על ידי ניצוץ

האלוקה של האלקויות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שגם הם, הן בְּחִינַת אֱלֹקוֹת. - בהרגשתם ובישותם. וְלִבָּן - כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים,

מ"דבר ה'... נמשך מחטא עין הדעת ואילך, - כידוע, שעל ידי חטא עין הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך - והוא בְּחִינַת אַחֲרִיִּים לְבַד דְּקָדְשָׁה. - כלומר, הניצוץ הנמשך או לשרים הוא מבחינת "אחוריים" בלבד, מהצד התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אך כְּשֶׁנֶּגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְבִין

אגרת הקדש
אלקות ולכן העו"ג הנשפעים מהם הם ע"ז ממש עד עת קץ שיבולע המות והסמ"א ואז אהפוך אל עמים השכינה מאחר שחיות זה אשר בכחי' גלות בתוכם הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה (וגלות זה נמשך מחטא עה"ד ואילך והוא בחי' אחוריים לבד דקדושה אך כשגלו ישראל לבין האומות ואחיות ישראל ושרשם הוא בכחי' פנים העליונים הגה זו היא גלות שלימה וע"ז ארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם)::

במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הגוים הנשפעים מהם - מהשרים העליונים, הם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁ, קפ עד עת קץ, - של הגאולה העתידה, שִׁיבֹלַע הַמּוֹת וְהַפְטָרָא אֲחֵרָא, - הקליפות, וְאִזּוּ אֶהְפֵּךְ אֶל עַמִּים כּוֹ' לְקָרָא כָּלֶם בְּשֵׁם ה'...²⁹. - רבנו הזקן חוזר כאן למה שהסביר שהניצוץ האלקי

האמורה, וְאַחֲזִית יִשְׂרָאֵל וְשָׂרְשָׁם הוּא בְּבִחִינַת פְּנִים הָעֲלִיּוֹנִים - הפנימיות של הקדוש ברוך הוא, הנה זו היא גלות שְׁלֵמָה, - שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק ו', עיין שם, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבֵּנוּ ל³⁰: "גלו לאדום - שכינה עמהם"::

המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים עבודה זרה, הוא בגלות, ואומר: וְיַחֲזִיתוֹם שֶׁל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה עַל יַד הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית, נִקְרָא גַם בֵּן בְּשֵׁם "גלות השכינה", מֵאַחַר שְׁחִיּוֹת זֶה אֲשֶׁר בְּבִחִינַת "גלות" פְּתוּכָם, - כפי שהוסבר לעיל, הוּא מֵהָאֲרָה הַנִּמְשָׁכַת לָהֶם מֵהַנִּיצוּץ מִ"דָּבָר ה'" הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שכינה" - כאמור לעיל ש"דבר ה'" נקרא

יום חמישי כ"ט תשרי

וְהַנְּהָ אֵף כִּי ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד³¹, דְּהֵינּוּ - ששמו הוא דְּבוּרוֹ וְ"רוּחַ פִּי"ו הַמְכֻנָּה בְּזֵהר וּמִיּוֹחַד - אֵף-עַל-פִּי-כֵן, הַהָאֲרָה וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁכַת מִ"רוּחַ פִּי"ו וְתַבְרַךְ מִתְחַלֶּקֶת לְד' מַדְרָגוֹת שׁוֹנוֹת, שֶׁהֵן ד' עוֹלָמוֹת: אֲצִילוֹת, בְּרִיאָה, יְצִירָה עֲשִׂיָה. וְהַשְּׁנַי - בֵּן אַרְבַּע הַמַּדְרִיגוֹת, הוּא מַחְמַת צִמְצוּמִים וּמְסַכִּים (רַבִּים), לְצִמְצוּם הָאוֹר וְהַחַיּוֹת וְלַהֲסִתְרוֹ שֶׁלֹּא יֵהָא מֵאוֹר כ"כ בַּעֲלוֹם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ בַּעֲלוֹם הָאֲצִילוֹת וּבַעֲלוֹם הַיְצִי' הוּא ע"י צִמְצוּמִים וּמְסַכִּים יוֹתֵר וְכוּ' אֲבָל אֵין שׁוֹם שִׁינּוּי ח"ו בַּעֲצוּמוֹת הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא דָּבָר ה' וְרוּחַ פִּי וְגַם בְּכַח' הַהָאֲרָה וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנְּהָ הַהָאֲרָה שְׂבִאֲצִילוֹת בּוֹקַעַת הַמֶּסַךְ וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּבְרִיאָה וְכֵן מְבְרִיאָה לִיצִירָה וּמִיצִירָה לַעֲשִׂיָה וְלִכֵּן אוֹר א"ס ב"ה שְׂבִאֲצִילוֹת הוּא ג"כ בַּעֲשִׂיָה וּבַעֲוָה"ז הַחוּמְרֵי ע"י הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּמַלְכוּת דְּבִי"ע כְּמִבּוֹאֵר הַכֵּל בְּכַתְּבֵי הָאֲר"י ז"ל:

וְהַנְּהָ אֵף כִּי ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד³¹, דְּהֵינּוּ - ששמו הוא דְּבוּרוֹ וְ"רוּחַ פִּי"ו הַמְכֻנָּה בְּזֵהר וּמִיּוֹחַד - אֵף-עַל-פִּי-כֵן, הַהָאֲרָה וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁכַת מִ"רוּחַ פִּי"ו וְתַבְרַךְ מִתְחַלֶּקֶת לְד' מַדְרָגוֹת שׁוֹנוֹת, שֶׁהֵן ד' עוֹלָמוֹת: אֲצִילוֹת, בְּרִיאָה, יְצִירָה עֲשִׂיָה. וְהַשְּׁנַי - בֵּן אַרְבַּע הַמַּדְרִיגוֹת, הוּא מַחְמַת צִמְצוּמִים וּמְסַכִּים (רַבִּים), לְצִמְצוּם הָאוֹר וְהַחַיּוֹת וְלַהֲסִתְרוֹ שֶׁלֹּא יֵהָא מֵאוֹר כ"כ בַּעֲלוֹם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ בַּעֲלוֹם הָאֲצִילוֹת וּבַעֲלוֹם הַיְצִי' הוּא ע"י צִמְצוּמִים וּמְסַכִּים יוֹתֵר וְכוּ' אֲבָל אֵין שׁוֹם שִׁינּוּי ח"ו בַּעֲצוּמוֹת הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיא דָּבָר ה' וְרוּחַ פִּי וְגַם בְּכַח' הַהָאֲרָה וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת הַנְּהָ הַהָאֲרָה שְׂבִאֲצִילוֹת בּוֹקַעַת הַמֶּסַךְ וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּבְרִיאָה וְכֵן מְבְרִיאָה לִיצִירָה וּמִיצִירָה לַעֲשִׂיָה וְלִכֵּן אוֹר א"ס ב"ה שְׂבִאֲצִילוֹת הוּא ג"כ בַּעֲשִׂיָה וּבַעֲוָה"ז הַחוּמְרֵי ע"י הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּמַלְכוּת דְּבִי"ע כְּמִבּוֹאֵר הַכֵּל בְּכַתְּבֵי הָאֲר"י ז"ל:

29. צפני ג, ט. 30. מגילה כט, ב. מכילתא בא יב, מא. ובכ"מ. 31. זכרי' יד, ט. 32. ראה תקו"ז תכ"ב (סו, ב). 33. ראה ע"ח שמ"ב פ"ד. ובכ"מ.

יום שישי ל' תשרי

שכתוב בוודר שחכמה דאצילות נקראת "אבא", ו"בינה" נקראת "אימא", וספירת ה"דעת" נכללת בשתיקה, כפי המוסבר בחסידות, ומדות אהבה ויראה וכו' שנגנפו - של יהודי - הן דוגמא למדות

והנה, נפש האדם, - היהודי, ידוע לכל שהיא כלולה מי' ספירות: חכמה בינה דעת וכו'. - כמבואר ב"תניא" חלק א' פרק ג', ואף שכלל - כל עשר הכוחות שכנגד עשר הספירות, באים מ"רוח פיו"

אגרת הקדש

שבי' ספירות, - דאצילות, הנקראות בשם "ועיר אנפין", וכח הדבור שנגנפו דוגמא לדבור העליון, הנקרא בשם "מלכות" ו"שכינה", - כפי שהוסבר לעיל. ולכן - כיוון שדיבורו של יהודי הוא דוגמא לדיבור שלמעלה, לשכינה, בשמך דברי תורה - מעורר דבור העליון לחדד השכינה,

והנה נפש האדם ידוע לכל שהיא כלולה מי"ם חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן דוגמא לחב"ד שבי"ם המכונות בשם או"א ומדות אהבה ויראה וכו' שבנפשו הן דוגמא למדות שבי"ם הנקראות בשם ז"א וכח הדבור שבנפשו דוגמא לדבור העליון הנקרא בשם מלכות ושכינה ולכן כשמדבר ד"ת מעורר דבור העליון ליחד השכינה ומשום הכי קי"ל בק"ש ובהמ"ו וד"ת לא יצא בהרהור בלא דבור:

ומשום הכי קימא לין³⁴ - ולכן מקובל, בקריאת שמע וברכת המזון ודברי תורה - לא יצא בהרהור בלא דבור:

חכמה בינה דעת שנגנפו הן דוגמא לחכמה בינה דעת שבי' ספירות, - שלמעלה, המכונות בשם "אבא" ו"אימא"; - כמו

שבת קודש א' מרחשוון

אשר השכינה מתלבשת בבחינת גלות בתוכה. - כדי שהן תהיינה השולטות. ורבנו הזקן מסכם: והנה, אף שנה - אופן התלבשות השכינה בגלות בתוך הקליפות, צריך באור רחב אך

והנה, - כשם שבקדושה ישנם עשר הספירות ועשרה כוחות הנפש האלקית, כך גם ז"ה לעמת ז"ה, - עשה האלקים, שכנגד כל ענין בקדושה ישנה דוגמה בצד הנגדי, ב"סטרא אחרא", יש עשירה

ומה, מכל מקום האמת בן הוא. אלא שאף על-

בתרי דמסאבותא³⁵, - עשרה כתרים מן הטומאה,

אגרת הקדש

פי"ב, אין הקלפות והאמות יונקים ומקבלים חיות אלא מהארה הנמשכת להם מבחינת אחרים דקדושה, כמאן דשרי פתר בתפיה, - כמי שמשליך אל מאחורי כתפו (כפי המוסבר ב"תניא" חלק א' פרק כ"ב), ואף גם זאת - דבר זה עצמו בא על ידי צמצומים ומסכים רבים וצמצומים, עד שנתלבשה הארה זו בחמירות עולם הנה, ומשפעת לאמות עשר וכבוד וכל תענוגים גשמיים. מה שאין בן ישראל, יונקים - חיותם, מבחינת פנים העליונים, - מהפנימיות של הקדוש

זלעז"ו יש עשרה כתרי דמסאבותא ומהן נמשכות נפשות העו"ג ג"כ כלולות מעשר בחי' אלו ממש ומודעת זאת בארץ מ"ש בספר הגלגולים ע"פ אשר שלט האדם באדם לרע לו שהוא סוד גלות השכינה בתוך הקליפות להחיותם ולהשליטם בזמן הגלות אבל הוא לרע לו וכו' ולכן העו"ג היו שולטין על ישראל להיות נפשות העו"ג מהקליפות אשר השכינה מתלבשת בבחי' גלות בתוכם והנה אף שזה צריך ביאור רחב אך ומה מ"מ האמת כן הוא אלא שאעפ"כ אין הקליפות והעו"ג יונקים ומקבלים חיות אלא מהארה הנמשכת להם מבחי' אחוריים דקדושה כמאן דשרי בתר כתפי' ואף גם זאת ע"י צמצומים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה הארה זו בחומירות עולם הזה ומשפעת לעו"ג עושר וכבוד וכל תענוגים גשמיים. משא"כ ישראל יונקים מבחי' פנים העליונים כמ"ש יאר ה' פניו אליך כל אחד ואחד לפי שרש נשמתו עד רום המעלות:

ברוך הוא, כמו שכתוב³⁶: "יאר ה' פניו אליך", כל אחד ואחד לפי שרש נשמתו עד רום המעלות:

שם, שזה כדי לברר ניצוצי הקדושה מהקליפה. ולכן האמות היו שולטין על ישראל, להיות נפשות האמות - באות מהקליפות

34. ראה שו"ע אדה"ז ס"ב ס"ג. סקפ"ה ס"ג. ה"ל ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י"ב. 35. זח"ג מא, ב. ובכ"מ. 36. פרק ב. 37. קהלת ח, ט. 38. נשא ו, כה.

יום ראשון	כה תשרי	ה'תש"ד
יום ראשון תהלים: מפרק: קיט עד מצותך מאד	שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד. תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.	ה'תש"ד
	עשרה נגונים – מהם תנועות בלבד – מיוחסים לרבינו הזקן שהוא בעצמו חברם. המיוחסים לרבינו האמצעי, היינו שנתחברו בזמנו והיו מנגנים אותם לפניו, אבל לא שהוא מתברר. והיתה אצלו קבוצת אברכים מנגנים – וידועה בשם "דעם מיטעלען רבי'ס קאפעלע" [מקהלתו של הרבי האמצעי] – ונחלקה לשתי פלוגות: בעלי שיר – בפה, ובעלי זמרה – בכלים שונים.	

יום שני	כו תשרי	ה'תש"ד
יום שני תהלים: מפרק: קיט מה עד לא שכחתי	שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י. תהלים: קיט, מה...לא שכחתי. תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.	ה'תש"ד
	הענין ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים מביא רבינו הזקן (שער היחווה"א פ"א, אגה"ק כ"ה) בשם הבעש"ט, הגם שיש ענין זה במדרש תהלים, וכמש"נ גם בלקו"ת בד"ה כי ביום הזה יכפר, וכוונה מיוחדת בזה, כי ביום שני הי' המאמר יהי רקיע – שהוא הנצב בשמים – וזה יהי' לזכרון עולם, כי ביום שני ח"י אלול נולד הבעש"ט.	

יום שלישי	כז תשרי	ה'תש"ד
יום שלישי תהלים: מפרק: קכ עד פרק: קלד	שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קכ-קלד. תניא: והנה נודע . . . "278" לארץ.	ה'תש"ד
	התורה והמצוות מקיפות את חיי האדם מיום גיחו מבטן אמו עד עת פקודתו, ומעמידות אותו בקרן אורה בשכל בריא ובקנין מדות נעלות והנהגות ישרות לא רק בין אדם למקום אלא גם בין אדם לחברו, כי המתנהג ע"פ התורה והוראות חז"ל הוא חי חיים מאושרים בגשם וברוח.	

יום רביעי	כח תשרי	ה'תש"ד
יום רביעי תהלים: מפרק: קלה עד פרק: קלט	שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).	ה'תש"ד
	אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם . . . לימוד התורה וקיום המצוות הם טבעת הקדושין שבהם קידש הקב"ה את ישראל להתחייב לזון אותם ולפרנסם.	

יום חמישי	כט תשרי	ה'תש"ד
יום חמישי תהלים: מפרק: קמ עד פרק: קמד	שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י. תהלים: קמ-קמד. תניא: והנה . . . האר"י ז"ל.	ה'תש"ד
	מברכים ברכת הקשת, ולא כיש מפקפקים בזה.	

אינער פון די מעזיבוזשער בעלי בתים האָט געהאַט א מחלוקת מיט נאָך א בעל הבית, און זייענדיג אַמאָל בא דעם בעש"ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זיין בר פלוגתא קורע כדג זיין.

דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט ארויפגעלייגט זיינע הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

תרגום חפשי

אחד מהבעלי-בתים של העיר מעזיבוז' היתה לו מריבה עם עוד בעל-בית, ובהיותו פעם אצל הבעל שם טוב בבית-הכנסת, הוא צעק שהיה "קורע את יריבו כדג".
הבעל שם טוב צוה את תלמידיו לתת אחד לשני ידיים, ולהתייבב לידו בעינים עצומות. הבעל שם טוב הניח ידיו הקדושות על כתפי שני התלמידים שעמדו בסמוך אליו. לפתע נודעקו התלמידים מתוך אימה גדולה: הם ראו כיצד בעל-הבית קורע את יריבו כדג!
זה מוכיח בבירור, שמכל כח נמצא פועל דבר: או בלבוש חומרי, או רוחני, שאפשר לתופסו רק בחושים נעלים ועדינים יותר.

יום ששי	ל תשרי, א דר"ח	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמה-קנ. תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.		
מפרק: קמה עד פרק: קנ	הלל: כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד. - ואברהם זקן גו' זבדיל' ישמרני כו' - ג"פ.	

יום
ששי
תהלים:

מפרק: קמה
עד פרק: קנ

שבת	א חשוון, שר"ח	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: והנה זלעז"ז . . . המעלות.		
מפרק: א עד פרק: ט	במנחה - וכן בשני וחמישי דשבע הבע"ל - קורין לישראל מפסוק וירא ה' אל אברם גו'.	

שבת
קורש
תהלים:
מפרק: א
עד פרק: ט

כ"ק אאמו"ר אמר לאחד על יחידות: מאז שאמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה לך לך מארצך גו' וכתוב ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה, הותחל סוד הבירורים. וע"פ גזירת ההשגחה העליונה האדם הולך למסעיו במקום אשר הניצוצות הצריכים להתברר על ידו מחכים לגאולתם.
הצדיקים שהם בעלי ראי' רואים הם באיזה מקום הבירורים שלהם מחכים להם והולכים שמה בעצמם, ועמא דבר, הנה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות מסבב כמה עילות וסיבות שיבוא למקום ההוא, אשר שם הוטלה עליהם העבודה בעבודת הבירורים.

יום ראשון

קנאת סופרים תרבה טהרה

ויש קינוי כלפי אשה כשרה, שמצוה לעשותו. שכן, מטרט קינוי זה אינה לברר חשדות, אלא רק להציב גבולות בהנהגת הבית, דבר חינוי מאין כמוהו. לזאת נתכוון הרמב"ם, כדיוק לשונו: "כדי להדריכה בדרך ישרה".

ואם תימצי לומר, שני הקינויים נלמדים מכפל הלשון בתורה עצמה: "ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה"; או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה" (נשא ה, יד). חלקו הראשון של הפסוק מתייחס לקינוי בעקבות חשד, "והיא נטמאה"; וחלקו השני מדבר על קינוי לאשה כשרה, "והיא לא נטמאה".

[לקוטי שיחות כרך יח, עמוד 155]

סוף הלכות סוטה: מִצְוֹת הַכָּמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַנּוֹת לְנִשְׁוֹתֵיהֶן . . . בְּרֵי לְהַדְרִיכָהּ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל.

פסיקה זו מתבססת על דעת רבי עקיבא, שחזבה על הבעל לקנא לאשתו. לעומת זאת, מדברי המשנה משתמע כי "אסור לקנאות" (ראה ריש סוטה). כיצד, אפוא, פוסק הרמב"ם בניגוד לכלל התלמודי "הלכה כסתם משנה"? מסתבר לומר, ששני סוגי קינוי הם:

יש קינוי לאשה בלתי צנועה, ואותו אסרה המשנה. בידוע שאשה מושפעת מבעלה, ויש לחשוש שגם הבעל נגוע בחוסר צניעות. היות שהמים אינם בודקים אשה שבעלה חטא, עדיף שיגרש אותה במקום שיקנא לה, כדי שלא יצא לעז על המים המרים;

יום שני

עבודת ה' מתחילה לפני בר-מצוה

ואכן, בשפחה חרופה מצינו דין מיוחד: רק כאשר היא חייבת מלקות, הבעל חייב בקרבן. מה שאין כן אם, למשל, היא היתה אנוסה – כיון שאין לחייבה מלקות, אף הבעל פטור מקרבן, למרות שהמעשה היה מרצונו.

ובאיזה גיל יביא הילד את קרבנו? – לנקודה זו מתייחס הרמב"ם בהלכות שגגות (ט, א): "ויראה לי, שאינו מביא קרבן עד שיעגיל ויהיה בן דעת".

מהאמור ניתן ללמוד הוראה מעניינת: עבודת האדם מתחילה עוד בטרם הבר-מצוה. ואכן, מובא בהלכה (שוע"ר ס"ו ס"ג, שטוב לאדם שכאשר יגיע לגיל מצוות, יקבל על עצמו לעשות דבר כלשהו בתור תשובה על חטא שעשה בקטנותו (ת"מ יט, ע' 26).

הלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה יז: בְּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים יוֹם אֶחָד שָׁמָּא עַל שְׁפָחָה חְרוּפָה - הֵיא לְזֻקָה, וְהוּא מְבִיא קֶרֶבֶן.

מובא כאן דין מיוחד במינו – ילד לפני בר מצוה שחייב להביא קרבן! דין זה מיוחד, שהראב"ד קורא לו "שיבוש", ונימוקו עמו: הלא קטן אינו בר עונשין בכל התורה (תמורה ב), ואיך יתכן לחייבו קרבן?!

התשובה לכך, גם הרמב"ם מסכים שילד איננו מוגדר כ'חוטא', שכן אין לו דעת לבחור בין טוב לרע. חיוב הילד בקרבן אינו נובע מחמת 'חטאו', אלא יסוד החיוב הינו בשל חטא האשה בלבד, וממילא חלה גם עליו חובה להביא קרבן.

יום שלישי

גם נידה וגם זבה

רבים מהראשונים סוברים שאחר ראיית דם הוסת יש שבעת ימי נידה, ולאחריהם אחד עשר יום הראויים לזיבה. ימי הנידה הבאים יתחילו שוב רק לאחר שתסתיים ספירת שבעה נקיים של הזבה.

אך שיטת הרמב"ם שונה בתכלית. מיום קביעת הוסת, האשה מנהלת את חייה במחזוריים בני שמונה-עשרה יום: שבעה ימי נידה, אחד-עשרה ימי זיבה, מיד לאחריהם – ביום התשע-עשרה – מתחיל שוב אותו מחזור מחדש באופן אוטומטי.

ומחדש כאן הרמב"ם פרט נוסף: גם אם האשה ראתה דם ביום השביעי מימי הנידה, ודינה כ'נידה' הממתינה שבוע לטבילתה – בכל זאת 'ימי הזיבה' מתחילים מיד למחרת, ואם תראה בהם דם, דינה יהפוך ל'זיבה'.

[העמק שאילה פה, אות ד]

הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה יז: וְזָמָּה הוּא זָה שְׁפָחוֹת בַּתּוֹרָה "אוּ כִי תִזְוֵב עַל נִדְתָּהּ"? שָׂאֵם רָאֵת שְׁלִשָּׁה יָמִים סָמוּךְ לְנִדְתָּהּ, חָרִי זֶה זֶה.

הרמב"ם נוגע כאן בנושא סבוך, הקשור למחלוקת גדולה בין הראשונים.

להבנת הענין נקדים, שבזמננו, אין הבדל הלכתי בין ימי נידה לימי זיבה. בנות ישראל החמירו לספור שבעה ימים נקיים על כל ראיית דם, בכל זמן שהוא.

אך בעיקרו של הדין היה הבדל: החובה לוודא ששבעת הימים יהיו נקיים לגמרי מדם חלה רק אם אשה ראתה דם בתוך 'ימי זיבה', ולא אם הדם יצא בימי נידה.

השאלה היא – איזה ימים מוגדרים כימי נידה ואיזה ימי זיבה?!

יום רביעי

כך מדד רבנו הזקן את שיעור הגרים

שערות (שוע"ר י"ד קצ, סק"ג).

לאמיתו של דבר, השיעור המדויק הוא "גרים ועוד" – יותר מגרים (שוע"ר י"ד קצ, ה). חכמים שיערו שדם 'מאכלות' (מין יתוש) יכול להתפשט לא יותר משטח של

הלכות איסורי ביאה פרק ט, הלכה ו: הַנְּמָצָא עַל הַבְּגָד - אִינוּ נְטֻמָּא עַד שִׁיחֶה בְּגָרִים הַקְּלָי.

מהו "גרים הקליק"? הכוונה למקום בו צומחים פולים גדולים, וחצי פול, הקרוי 'גרים', יש בו כדי צמיחת שש על שש

מא הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

וציוה לי ליקח את ראובן הסופר המובהק שלו – שהוא אומן גדול – להעמיד המחוגה ולעשות קו ריבוע בצמצום. ואחר כך עשיתי עיגול כערך הריבוע, ועלתה מדת הגריס כמידת מטבע 'פיטאצאק' של כסף שהיה בימי הקיסרית. ותמיד היתה בידו מטבע 'פיטאצאק' לשער בו" (שארית יהודה סי' יא). ומסיים, ששיעור זה קטן מהשיעור המובא בשולחן ערוך אדה"ז, אשר נכתב לפני שנעשתה המדידה האמורה.

גריס, ולכן עד שיעור זה ניתן לתלות במאכולת (נדה נח, ברש"י).

בענין זה יש עדות מעניינת ממהרי"ל אחיו של רבנו הזקן: "צוה לי אחי הרב למדוד בעצמי שטח מקום השערות כפי שהן מפורזות בקנה הזרוע. וציוה לי לגלח השערות שלא יבלבלו השערות עצמן את מקומן, ולהעמיד המחוגה על מקום סיום השש השערות עם היניקה.

יום חמישי

נישואי תערובת - אסון לעם ישראל

המקרה היחיד (!) בו ניתן לקחת יהודי ולהופכו לגוי, זה בנישואי תערובת. כאשר יהודי מתחתן עם אשה נכרית, הבן שנולד להם הינו גוי לכל דבר. כיוון שהבן מגיע מעצמותו של האב, הרי שלמעשה, האבא לקח חלק מעצמו והפך אותו לגוי!

ואם ישאל השואל: כיון שה' הבדיל בין ישראל לעמים, איך יתכן שיש ליהודי יכולת לפרוץ את ההבדלה הזו? התשובה היא: כוח הבחירה הנתון בידי כל יהודי, נלקח מכוח הבחירה של הקב"ה. כשם שה' אינו מוגבל, כך יהודי יכול לנצל את בחירתו ולעבור את הגבול שבין ישראל לעמים, חלילה.

הלכות איסורי ביאה פרק יב, הלכה ז: עוון זה . . . יש בו הפסד שאין כָּל העריות . . . הפן מן הגויה - אינו פָּנוּ, שְׁנַאמַר: "כי יסיר את פְּנֵי מַאֲחָרָיו".

באין-ספור מכתבים, התריע הרבי על האסון הנורא שנוצר על-ידי נישואי תערובת. מעבר לטיעונים והסברים שונים אודות חומרת מעשה כזה, הנימוק המרכזי מתבסס על דברי הרמב"ם כאן:

בדרך כלל, יהודי אינו יכול בשום צורה לחצות את הקווים ולהיפך לגוי. בכל מקרה הוא יישאר יהודי המחוייב בכל המצוות. וכמאמר חז"ל: "ישראל, אף-על-פי שחטא, ישראל הוא". אפילו מי שבא על הערוה והוליד ממזר, בכל זאת הילד נחשב כיהודי.

[ע"פ לקוטי שיחות כרך ח, עמוד 154 ואילך. ובכ"מ]

יום שישי

גדולי ישראל מלמדים זכות

בתו לבחור תלמיד חכם ובעל מדות ישרות, אך החסרון היחיד היה שאמו לא טבלה במקוה מעולם. תשובתו היתה נחרצת: במסכת כלה נאמר שבן נדה הוא עז פנים, וכיון שאותו בחור הינו ירא שמים ובעל מדות טובות, אין להחשיבו כבן נדה. נכון הדבר שלא סומכים על סימנים מעין אלו להתיר איסור, אך בהחלט ניתן לסמוך על כך לגבי נישואין עם בן הנדה שאין בזה כל איסור מעיקר הדין. ולגבי הטענה שבפועל האם לא טבלה אף פעם במקוה טהרה, עדיין אין זו ראייה שהבחור הינו בן נידה. אין לדעת, יתכן שטרם ההריון היא רחצה בים להנאתה, וטבילה אינה צריכה כוונה (אג"מ ח"ד סכ"ג).

הלכות איסורי ביאה פרק טו, הלכה א: הנדה, שְׁתַּבַּן מִמְּנָה פְּגָמוֹ וְאִינוּ מְמֹרָ.

וכתבו הפוסקים שאמנם בן הנדה אינו פסול לכהונה, בכל זאת יש פגם כלשהו ביחוסו (ר"מ אה"ע ד, ב). למעשה, כתב כ"ק אדמו"ר (אג"ק יח ע' תגב) שאין לדחות בני ובנות ישראל משידוכין למשפחות יראי ה' וחרדים לדברו אפילו אם יודעים בבירור שמוצאם ממשפחה שלא שמרה על טהרת המשפחה, ועל אחת כמה וכמה במקום שזהו רק ספק.

וכך הורה הגר"מ פיינשטיין, ומעשה שהיה כך היה: נשלחה אליו שאלה מאדם אשר התלבט האם להשיא את

שבת-קודש

ספק דאורייתא לחומרא - מדרבנן

מן ההכרח לתרץ, שלא הרי ספק רגיל כהרי ספק ממזר. ספק המותר מן התורה הוא זה אשר קודם להיווצרותו לא היה מוחזק באיסור. אבל אם לפני שנוצר הספק, היה קבוע איסורו – ספקו אסור אף מהתורה.

לדוגמה: תינוק ממזר הוחלף בתינוק כשר, ואין אנו מזהים אותם. למרות שכל תינוק הינו כעת רק ספק ממזר, מכל מקום, היות שלפני היווצרות הספק היה כאן ממזר ודאי, לא היינו מתירים מן התורה ספק כזה. ולשם כך נדרש לימוד מיוחד מהפסוק, לחדש שאף ספק כגון זה – שכבר נקבע איסורו קודם לכן – יכול לבוא בקהל ה'.

הלכות איסורי ביאה פרק יח, הלכה יז: הוֹאֵיל וְאִפּוּר כָּל הַפְּסָקוֹת כְּלָן מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, לְפִיכָּךְ הַקְּלוּ בְּשִׁבּוּיָהּ.

בספרי ההלכה מובא רבות העיקרון "ספקא דאורייתא לחומרא, וספקא דרבנן לקולא". מפתיע לגלות, שלפי שיטת הרמב"ם כלל זה אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה 'ספק דאורייתא לקולא'.

על שיטה זו ניתן להקשות: במסכת קידושין (עג) מובא, שספק ממזר מותר לבוא בקהל ישראל, ולומדים זאת מהפסוק "לא יבא ממזר בקהל ה'" – ממזר ודאי לא יבוא, אבל ספק יבוא. לפי הרמב"ם, מדוע צריך לימוד מיוחד לממזר, בשעה שהתורה מתירה את כל הספקות?

[נשכ שמונתתא א פרק ב]

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ה תשרי-א' מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות שוטה פֶּרֶק ד

א. בחמשה עשר באדר נפגין בית דין לצרכי הרבים, ובדקין על הראויה לשנות להשקותה, ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתבה לקנא לה [כגון אם שנתחדש בעלה] ולהוציאה; ובכל זמן משקין את הסוטות.

ב. ואין משקין את השוטה אלא ביום, וכל היום כשר להשקנת שוטה; ואין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר: "והעמיד אותה".

ג. שוטה שאמרה 'איני שוטה' מחמת יראה ופחד - יש לה לחזור ולומר 'הריני שוטה'; אבל אם אמרה 'איני שוטה', והיא בריאה, ואינה יראה ולא פוחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הניני שוטה'.

ד. אמרה 'איני שוטה' קדם שתמחק המגלה - הרי מגלתה נגנזה, ואינה פשרה להשקות בה שוטה אחרת; ומנחתה מתפוררת על הדשן [מקום שריפת קדשי קדשים שנפסלו]. ואם אמרה 'איני שוטה' אחר שנמחק המגלה - מערערין [מכריחים] אותה ומשקין אותה בעל בריתה.

ה. ומאימין עליה [דוחקין בה] שתשתה; ואומרין לה: 'בתי, אם ברור לך הדבר שטוהרה את, עמדי על ברנך ושתי, ואל תפחדי, לפי שאין המים דומין אלא לסם [עשב מרפא] יבש מנח על בשר חי: יש שם מכה, מחלחל ויורד; אין שם מכה, אינו עושה כלום'.

ו. אמרה: 'טמאה אני' - אף על פי שנמחק המגלה - המים נשפכין, מפני שאין בהן קדשה; ומנחתה מתפוררת על הדשן.

ז. מגלת שוטה שכתבה בליה - פסולה, שנאמר: "וכתב והשקה והקריב" - כשם שקרבנה ביום, כך כתיבת המגלה והשקיתה ביום. כתבה למפרע [בסדר הפוך] - פסולה, שנאמר: "האלה", על הסדר. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה, שנאמר: "והשביע וכתב".

ח. כתבה אגרת [ללא שירות שורות] - פסולה, שנאמר: "בספר". כתבה על שני דפין [עמודים] - פסולה, שנאמר: "בספר" - ספר אחד, ולא שנים ושלשה. ואינו כותב לא על הנגר [העשוי מעשבים], ולא על הדפתרא [עור שאינו מעובד], אלא במגלת ספר [עור מעובד], שנאמר: "בספר"; ואם כתבה על נגר או דפתרא, פסולה.

ט. "וכתב הפהן" - הא למדת שאם כתבה ישראל או כהן קטן, פסולה. אינו כותבה לא בקמוס [שרף אילן], ולא בקלקנתוס [חומצת נחושת], ולא בכל דבר שרשמו נפר ועומד - אלא בדיו שאין בו קלקנתוס, שנאמר: "וכתב ומחה", כתב שהוא יכול להמחות; ואם כתב בדבר המתקיים [שאינו נמחה], פסולה.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה כלה כתובה.

יא. כתבה שלא לשמה, או שמחקה שלא לשמה - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות, ומחקן לתוף כוס אחד, או לתוף שני כוסות וערךן בכוס אחד, והשקה לשתיהן - פסולה, שכל אחת לא שנת מגלתה. מחקן לשני כוסות וערךן, וחזר וחלקן לשני הכוסות - לא לשקה אותן; ואם השקה, כשר. נשפכו המים - הרי זה כותב מגלה אחרת, ומביא מים אחרים. נשפכו ונשתיר מהן - לא לשקה את השאר; ואם השקה, כשר.

יב. מי שוטה שלנו [עבר עליהם לילה], נפסלין בלינה. הקדים עפר למים, פסל. לא היה שם עפר בהיכל - מביא עפר מבחוץ, ומניחו בהיכל, ולוקח ממנו, ונותן על פני המים; ואינו מביא אפר [שריפה], אבל מביא רקבובית [ירק וקוב] שהיא כעפר.

יג. ולא יחפר בקרדם בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: "אשר יהיה בקרקע המשכן"; ואם חפר והוציא עפר, כשר.

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - כשרה. נטמאת מנחתה קדם שנייחנה בכלי שרת - הרי זו תפדה ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי שרת, ויביא מנחה אחרת. נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי שרת - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה 'טמאה אני' קדם שתקמן המנחה, או שאמרה 'איני שוטה', או שלא רצה בעלה להשקותה, או שבאו עדי טמאה, או שמת הוא, או שמתה היא - הרי המנחה כלה נשרפת; ואם ארע אחד מאלו אחר שקרב הקמן, אין השירים נאכלין.

טו. היה בעלה כהן - אין שירי מנחתה נאכלין, מפני שיש לבצע חלק בה; ואינה עולה כלה לאשים כמנחת זכרי כהנה, מפני שיש לה חלק בה; אלא הקמן קרב לעצמו, ושירים מתפוררין על בית הדשן. נמצאו עדיה [שהעידו שנסתרה] זוממין, מנחתה תצא לחלין.

טז. המקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה [אל תסתר עמ פלוני ופלוני ופלוני], ונסתרה עם כל אחד ואחד מהן - הרי זה מביא מנחה אחת על ידי [בשביל] כלן כשמשקה אותה, שנאמר: "מנחת קנאות" - מנחה אחת לקנויין הרבה.

יז. יש לבצע לגלגל עליה [לכלול] בשבועה, שלא זנתה עם איש זה שקנא לה בו, ולא עם איש אחר, ושלא זנתה תחתיו משנתארסה קדם שתנשא, ולא אחר שנשאת; אבל אינו מגלגל עליה שלא זנתה קדם הארוסין, ולא אחר שגרשה, אם גרשה והחזירה - שאם זנתה בעת זה, לא תאסר עליו, וכל שתבעל ולא תהיה אסורה לו, אינו מתנה עמה [אינו מכליל בשבועה]. לפיכך, אם פנס יבמתו, אינו

לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אַח; (טז) שְׁלֵא לְבַעַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שְׁלֵא לְשֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה; (יח) שְׁלֵא תִבְיֵא אִשָּׁה בְּהֵמָה עֲלֶיךָ; (יט) שְׁלֵא לְשֹׁכֵב עִם זָכָר; (כ) שְׁלֵא לְגִלוֹת עֲרוֹת אָב; (כא) שְׁלֵא לְגִלוֹת עֲרוֹת אַחֵי הָאָב; (כב) שְׁלֵא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אִישׁ; (כג) שְׁלֵא לְבַעַל נְדָה; (כד) שְׁלֵא לְהִתְחַתֵּן בְּגוֹיִים; (כה) שְׁלֵא יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֹהֵל ה'; (כו) שְׁלֵא לְהִרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְרֵי מְלֻבָּא בְּקֹהֵל ה'; (כז) שְׁלֵא לְהִרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוּמֵי מְלֻבָּא בְּקֹהֵל ה'; (כח) שְׁלֵא יָבֹא מִמְּזֻר בְּקֹהֵל ה'; (כט) שְׁלֵא יָבֹא סָרִיס בְּקֹהֵל ה'; (ל) שְׁלֵא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף; (לא) שְׁלֵא יִשָּׂא כְּהֵן גָּדוֹל אֶלְמָנָה; אֲפִלּוּ בְּלֵא נְשׂוּאִין; (לב) שְׁלֵא יִבְעַל כְּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוֹתָהּ; (לד) שְׁלֵא יִשָּׂא כְּהֵן גָּרוּשָׁה; (לה) שְׁלֵא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שְׁלֵא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שְׁלֵא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרִיּוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא בְּעַל. וּבְאִוֵּר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרָקִים אֵלוּ.

הַלְכוֹת אֶסוּרֵי בִיאַה פָּרָק א

א. הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרִיּוֹת בְּמִזֵּיד - חֵיב כְּרַת, שְׁנֵאמַר: "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה - וְנִכְרַתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הַעוֹשׂוֹת מִקְרָב עִמָּם", שְׁנֵייהֶם הַבּוֹעֵל וְהַנִּבְעָלָת; וְאִם הָיוּ שׁוֹגְגִין - חֵיבִין חֲטָאת קְבוּעָה [שְׂאִינָה מִשְׁתַּנָּה בַעֲשִׂיר וְעֵינִי]. וְיֵשׁ מִן הָעֲרִיּוֹת שֶׁהֵיא בְּמִיתַת בֵּית דִּין, יִתַּר עַל הַכְּרַת הַשְּׁנֵיהֶם בְּכֻלָּן.

ב. אוֹתָן הָעֲרִיּוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן מִיתַת בֵּית דִּין - אִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה, וְלֹא פָּרְשׁוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶן - מִמֵּיתִין אוֹתָן מִיתָה הָאֲמוּרָה בְּהֵן.

ג. וְאֲפִלּוּ הִזָּה הַעוֹבֵר תִּלְמִיד חֲכָמִים - אֵין מִמֵּיתִין וְלֹא מִלְקִין, עַד שֶׁתִּהְיֶה שָׁם הַתְּרַאָּה; שְׁלֵא נִתְּנָה הַתְּרַאָּה בְּכָל מְקוֹם, אֲלֵא לְהַכְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזֵּיד.

ד. הָעֲרִיּוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן מִיתַת בֵּית דִּין - מִהֵן שְׁמִיתִתָּן בְּסִקְלָה, וּמִהֵן בְּשַׂרְפָּה, וּמִהֵן בְּחִנּוּק. וְאֵלּוּ שְׁמִיתִתָּן בְּסִקְלָה: הַבָּא עַל אִמּוֹ, וְעַל אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, וְעַל אִשְׁתּוֹ בְּנוֹ, וְהֵיא הַנִּקְרָאת 'כַּלְתּוֹ', וְהַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר, וְהַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, וְהַאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עֲלֶיךָ.

ה. וְאֵלּוּ הֵן הָעֲרִיּוֹת שְׁמִיתִתָּן בְּשַׂרְפָּה: הַבָּא עַל בֵּת אִשְׁתּוֹ, בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ, וְעַל בֵּת בַּתָּהּ, וְעַל בֵּת בְּנָהּ, וְעַל אִם אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִם אִמָּהּ, וְעַל אִם אֲבִיהָ, וְהַבָּא עַל בְּתוּ, וְעַל בֵּת בְּתוּ, וְעַל בֵּת בְּנוֹ.

ו. אֵין לָךְ עֲרוֹנָה בְּחִנּוּק, אֲלֵא אִשְׁתּוֹ אִישׁ בְּלֻבָד - שְׁנֵאמַר: "מוֹת יִימַת הַנֶּאֱפָת" וּמִיתָה הָאֲמוּרָה בְּתוּרָה סֶתֶם, הֵיא חִנּוּק. וְאִם הִיָּתָה בֵּת כְּהֵן - הֵיא בְּשַׂרְפָּה וּבּוֹעֲלָה בְּחִנּוּק, שְׁנֵאמַר: "וּבֵת אִישׁ כְּהֵן כִּי תַחַל לְזַנֹּת בְּאִשׁ תְּשַׂרְףָּה". וְאִם הִיָּתָה נַעֲרָה מֵאַרְסָּה - שְׁנֵייהֶם בְּסִקְלָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה מֵאַרְשָׁה... וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים". וְכָל מְקוֹם שְׁנֵאמַר בְּתוּרָה: "מוֹת יוּמָתוּ דְמִיָּהֶם בָּם", הֵרִי הֵן בְּסִקְלָה.

מְגַלְגַל עֲלֶיךָ שְׁלֵא זָנְתָה כְּשֶׁהִיָּתָה שׁוֹמְרַת יָכֵם [בֵּין מוֹת אַחֵיו לִיבּוּס]; אֲבָל מְגַלְגַל עֲלֶיךָ שְׁלֵא זָנְתָה תַּחַת אַחֵיו, שְׂאֵם זָנְתָה תַּחַת אַחֵיו, הֵרִי זֹו אֶסוּרָה עֲלָיו. וְכֵן אִם גִּרְשָׁה וְהִחְזִירָהּ, מְגַלְגַל עֲלֶיךָ שְׁלֵא זָנְתָה תַּחְתּוֹ בְּנִשְׂוֹאִין הֵרֵאשׁוּנִים. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְגַלְגַל עֲלֶיךָ בְּלֵהָבָא, שְׁלֵא תְּזוּנָה תַּחְתּוֹ, וְשְׁלֵא תְּזוּנָה אַחַר שְׁיִחְזִירָהּ, אִם יִגְרַשׁ וְיִחְזִיר; לְפִיכָף כְּשֶׁתְּזוּנָה לְהָבָא - מִיָּם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְנִאָּרְעוּ לָהּ אוֹתָן הַמֵּאֲרָעוֹת; לְכָף נֵאמַר: "אָמֵן אָמֵן" - "אָמֵן" מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" מֵאִישׁ אַחַר; "אָמֵן" נִשְׁוֹאָה, "אָמֵן" אַרְיֹסָה; "אָמֵן" לְשַׁעֲבֵר, "אָמֵן" לְהָבָא.

יח. מִצְוֹת חֲכָמִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקִנּוּת לְנִשְׁוִיתִיהֶן, שְׁנֵאמַר: "וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ"; וְכָל הַמְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ, נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ טְהוּרָה. וְלֹא יִקְנָא לָהּ לֹא מִתּוֹף שְׁחוּק, וְלֹא מִתּוֹף קְלוּת רֵאשׁ, וְלֹא מִתּוֹף שִׂיחָה בְּטָלָה, וְלֹא מִתּוֹף מְרִיבָה, וְלֹא לְהַטִּיל עֲלֶיךָ אִימָה; וְאִם עֵבֵר וְקָנָא לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים מִתּוֹף אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ, הֵרִי זֶה קִנּוּי.

יט. אֵין רְאוּי לְקַפֵּץ וּלְקַנּוּת בְּפָנֵי עֲדִים תַּחְלָה, אֲלֵא בֵּינוּ לְבִינָה בְּנַחַת וּבְדַרְדָּר טְהוּרָה וְהוֹרָה, כְּדִי לְהַדְרִיכָה בְּדַרְדָּר יִשְׂרָה, וְלִהְיוֹת הַמְכַשׁוֹל. וְכָל שְׂאִינוֹ מִקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וּמִזְהִינֵן, וּפּוֹקֵד [בּוֹדֵק] דְּרַבִּיהֶם תְּמִיד, עַד שֶׁיַּדַּע שֶׁהֵם שְׁלָמִים מִכָּל חֲטָא וְעוֹן - הֵרִי זֶה חֲטָא, שְׁנֵאמַר: "וְיַדְעַתָּ כִּי שְׁלוֹם אֶהְלֵךְ [אִישְׁתְּךָ]; וּפְקַדְתָּ נְוֹד [בֵּיתְךָ], וְלֹא תַחְטָא".

כָּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן. נִגְמַר סִפְר רַבִּיעִי, בְּעִזְרַת שְׁדִי וּמִנֵּין פָּרָקִים שֶׁל סִפְר זֶה - שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים: הַלְכוֹת אִישׁוֹת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פָּרָקִים; הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין - שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פָּרָקִים; הַלְכוֹת יְבוּס וְחִלְצָה - שְׁמוֹנֶה פָּרָקִים; הַלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה - שְׁלֹשָׁה פָּרָקִים; הַלְכוֹת שׁוֹטָה - אַרְבָּעָה פָּרָקִים.

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

פְּעַמֵי הַכּוֹן בְּאַמְרַתְךָ, וְאֵל תִּשְׁלַט בִּי כָל אֹן.

סִפְר חֲמִישִׁי וְהוּא סִפְר קִדְשָׁה

הַלְכוֹת אֶסוּרֵי בִיאַה

יֵשׁ בְּכָלְלָן שְׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שְׁלֵא לְבֹא עַל הָאֵם; (ב) שְׁלֵא לְבֹא עַל אִשְׁתּוֹ אָב; (ג) שְׁלֵא לְבַעַל אַחוֹת; (ד) שְׁלֵא לְבַעַל בֵּת אִשְׁתּוֹ אָב; (ה) שְׁלֵא לְבַעַל בֵּת הַבֵּן; (ו) שְׁלֵא לְבַעַל בֵּת; (ז) שְׁלֵא לְבַעַל בֵּת הַבַּת; (ח) שְׁלֵא לְשָׂא אִשָּׁה וּבַתָּהּ; (ט) שְׁלֵא לְשָׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; (י) שְׁלֵא לְשָׂא אִשָּׁה וּבַת בַּתָּהּ; (יא) שְׁלֵא לְבַעַל אַחוֹת אָב; (יב) שְׁלֵא לְבַעַל אַחוֹת אִם; (יג) שְׁלֵא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ אַחֵי הָאָב; (יד) שְׁלֵא לְבַעַל אִשְׁתּוֹ הַבֵּן; (טו) שְׁלֵא

והוא פטור. ואם היה בן תשע שנים ולמטה, שניהן פטורין.

יד. הבא על הזכור, או הביא זכור עליו - פיון שהערה, אם היה שניהן גדולים, נסקלין, שנגמר: "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", בין שהיה בועל או נבעל. ואם היה קטן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה - זה שבא עליו או הביאו על עצמו, נסקל; והקטן, פטור. ואם היה הזכור בן תשע או פחות, שניהן פטורין; וראוי לבית דין להכות הגדול מפת מרדות, לפי ששכב עם זכור, ואף על פי שהוא פחות מבן תשע.

טו. אחד הבא על הזכור, או הבא על אנדרוגינוס [עם סימני זכר ונקבה] דרף וזכרותו - ואם בא עליו דרף נקבותו, פטור. והטמטום, ספק הוא; לפיכך הבא על הטמטום, או אנדרוגינוס דרף נקבותו - מפיו אותו מפת מרדות. והאנדרוגינוס מתר לשא אשה.

טז. הבא על הבהמה, או שהביא בהמה עליו - שניהן נסקלין, שנגמר: "ויבכל בהמה לא תתן שכבתך"; בין שרכצה, בין הביאה עליו. ואחד בהמה ואחד חיה ועוף - הכל בסקילה; ולא חלק הכתוב בהמה בין גדולה לקטנה, שנגמר: "ויבכל בהמה" - אפלו ביום לדתה, הבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, פיון שהערה בה או הערת בו - חיב.

יז. קטן בן תשע שנים ויום אחד שבא על הבהמה או הביאה עליו - היא נסקלת על ידו, והוא פטור; היה בן תשע או פחות, אין סוקלין את הבהמה. וכן קטנה בת שלש שנים ויום אחד שהביאה בהמה או חיה עליה - בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה, פיון שהערת בה הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה - הבהמה נסקלת, והיא פטורה. ואם היתה גדולה, שניהן נסקלין; ואם היתה מפת שלש שנים ולמטה, אין הבהמה נסקלת.

יח. וכן השוכב עם בהמה בשגגה, והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה - אין הבהמה נסקלת על ידו, ואף על פי שהם גדולים. כל העריות פלן שהיה אחד גדול ואחד קטן - הקטן פטור, והגדול חיב כמו שבארנו. אחד ער ואחד ישן - הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חיב, והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד כרצון - האנוס פטור, כמו שבארנו.

יט. ואין העדים נזקקין לראות המנאפין שהערו זה בזה והכניסו במכחול בשפופרת - אלא משיראו אותן דבוקין זה בזה כדרך כל הבועלים, הרי אלו נהרגין בראיה זו; ואין אומרים: 'שקמא לא הערה', מפני שהזקת צורה זו שהערה.

כ. מי שהחזק בשאר בשר [לקרוב] - דנין בו על פי החזקה, אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב; ומלקין ושורפין וסוקלין וחונקין על חזקה זו. ביצד? הרי שהחזק שזו אחותו או בתו או אמו, ובא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נסקל; ואף על פי שאין שם

ז. ושאר העריות פלן בכרת בלבד, ואין בהן מיתת בית דין; לפיכך, אם היו שם עדים והתראה - בית דין מלקין אותן; שכל חיבי כרתות לוקין.

ח. הבא על אחת מחיבי לאוין במזיד - הוא לוקה והיא; בשוגג - פטורין מכלום. והבא על אחת מן השניות [איסורי עריות בדרגה שניה, מדרבנון במזיד - מפיו אותו מפת מרדות מדכריהם. אבל הבא על אחת מחיבי עשה, אינו לוקה; ואם הכו אותו בית דין מפת מרדות כדי להרחיק מן העברה, הרשות בידם.

ט. אנוס פטור מכלום - מן המלקות, ומן הקרבן, ואין צריך לומר מן המיתה; שנגמר: "ולנערה לא תעשה דבר". במה דברים אמורים? בשנאנס הנבעל; אבל הבעל - אין לו אנס, שאין קשוי [של האבר] אלא לדעת. ואשה שתחלת ביאתה באנס וסופה כרצון - פטורה מכלום; שמהתחיל לבעל באנס, אין בידה שלא תרצה, שיעזר האדם וטבעו כופה אותו לרצות.

י. המכניס ראש העטרה בלבד - הוא הנקרא 'מערה', מלשון "את מקורה הערה"; והמכניס כל האבר, הוא הנקרא 'גומר'. וכל הביאות האסורות, אחד המערה ואחד הגומר, ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע, ואף על פי שפרש ולא גמר; פיון שהכניס ראש העטרה - נתחייבו שניהן מיתת בית דין, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות. ואחד הבא על האשה כדרכה, ואחד הבא עליה שלא כדרכה, משערה בה - יתחייבו שניהן מיתה, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות; בין שהיו שוכבין, בין שהיו עומדין - על הכנסת העטרה הוא החיוב.

יא. כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי, אלא שהיה האבר שלו מדלדל כמו אבר המתים, כגון החולים, או מי שנוולד כף, כגון סריס חמה [מלידה] - אף על פי שהכניס את האבר בידו - אינו חיב לא כרת ולא מלקות, ואין צריך לומר מיתה; שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה, ובית דין מפין את שניהן מפת מרדות.

יב. הבא על ערוה מן העריות כמתעסק [=בלי כוונה], אף על פי שאין פגותו לכה - חיב; וכן בחיבי לאוין ובשניות. אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מתה - פטור מכלום; ואין צריך לומר בחיבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטרפה [פגוע באבריו הפנימיים שמיתחו קרובה], או ששכב עם בהמה טרפה - חיב; מי הוא, אף על פי שסופו למות מחלי זה; ואפלו שחט בה שני סימנין ועדן היא מפרפסת - הבא עליה חיב, עד שתמות, או עד שיתיו את ראשה.

יג. כל אשה אסורה מאלו, אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה - גדול הבא עליה חיב מיתה או כרת או מלקות; והיא פטורה מכלום, אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן - אם היה בן תשע שנים ויום אחד ומעלה - היא חיבת כרת, או מיתה, או מלקות;

והוליד ממנה בת, וכא עליה - אינו חיב אלא משום אחותו בלבד, שאין בת האנוסה בת אשת אביו.

ה. אחות אמו, בין אחותה מאביה בין אחותה מאמה, בין מן הנשואין בין שהיתה אחותה מזונת - הרי זו ערוה עליו משום אחות אם; וכן אחות אב, בין מן האם בין מן האב, בין מן הנשואין בין מזונת - הרי זו ערוה עליו משום אחות אב.

ו. הבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת - אותה הבת ערוה עליו משום בתו; ואף על פי שלא נאמר בתורה 'ערוה בתך לא תגלה', מאחר שאסר בת הבת, שמתק (הכתוב) מן הבת; ואסורה מן התורה, ואינו מדברי סופרים; לפיכך הבא על בתו מנשואתו - חיב שפטים, משום בתו ומשום ערוה אשה ובתה.

ז. כיון שקדש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים, וכל אחת מהן ערוה עליו לעולם, בין כנס (לחופה) בין גרש, בין בחיי אשתו בין לאחר מותה; ואלו הן: אמה, ואם אמה, ואם אביה, ובתה, ובת בתה, ובת בנה. ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו, שניהן נשרפין.

ח. ואם בא עליה לאחר מיתת אשתו - הרי אלו בכרת, ואין בהן מיתת בית דין, שנאמר: "באש ישרפו אותו ואתהו" - בזמן ששתיהן קימות, שהן אשתו וזו שבא עליה, הרי הוא והערוה נשרפין; ובזמן שאין שתיהן קימות, אין שם שרפה.

ט. וכן אחות אשתו, ערוה עליו עד שתמות אשתו; בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין אחותה מזונת - הרי זו ערוה עליו.

י. עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו, בין בשגגה בין בודון - אף על פי שהוא והנואפת במיתת בית דין או בכרת, לא נאסרה אשתו עליו; חוץ מאחות ארוסתו, שהיא אוסרת אשתו עליו, כמו שבארנו בהלכות גרושין. יא. הבעל אשה דרך זנות - לא נאסרו עליו קרובותיה, שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לשא אחת משבע נשים קרובותיה, כל זמן שהזונה קימת - מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן, והוא מתיחד עמה, ולבו גס בה, ויבוא לידי עברה שיבעל הערוה; ולא עוד, אלא אפלו נטען על אשה - הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה, עד שתמות זו שנטען עליה. ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה, לא יוציא.

יב. מי שנטען על ערוה, או שיצא לו שם רע עמה - לא ידור עמה במבוי אחד, ולא יראה באותה השכונה. ומעשה באחד שהיו מרננין אחריו עם תמותו, והכניסו אותו חכמים מפת מרדות מפני שעבר על פתח ביתה.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה ואחותה, וכיוצא בהן - הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות; שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנשואין, לא בזנות. וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה, או פתה

ראיה ברורה שזו היא אחותו, או אמו, או בתו - אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה אחת שבאת לירושלים, ותינוק מרכב לה על כתפה, והגדילתו בחזקה שהוא בנה, וכא עליה, והביאה לבית דין וסקלוה. ראיה לדין זה, מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת - ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו? אלא בחזקה; כך שאר הקרובים בחזקה.

כא. איש ואשה שבאו ממדינת הים, הוא אומר: 'אשתי', והיא אומרת: 'בעלי' - אם החזקה בעיר שלשים יום שהיא אשתו, הורגין עליה; אבל בתוך השלשים יום, אין הורגין עליה משום אשת איש.

כב. האשה שהחזקה נדה בשכונותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה. המקנא לאשתו, ונסתרה, וכא עד אחד והעיד שנטמאת, והיה בעלה כהן, וכא עליה אחר כך - הרי זה לוקה עליה משום זונה; אף על פי שעקר העדות בעד אחד, כבר החזקה בו זונה.

כג. האב שאמר: 'בתי זו מקדשת היא לזה', אף על פי שהוא נאמן ותנשא לו - אם זנת, אינה נסקלת על פי, עד שיהיו שם עדים שנתארכה בפניהם. וכן האשה שאמרה: 'מקדשת אני' - אינה נהרגת על פיה, עד שיהיו שם עדים או תחוק.

הלכות אסורי ביאה פרק ב

א. אשת אביו, ואשת בנו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו - ארבעתן ערוה עליו לעולם, בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בין בחיי בעליהן בין אחר מיתת בעליהן, חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן, בין שנתגרשו. ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חיב שפטים: משום שאר בשר, ומשום אשת איש; שהרי שניהם האסורין באין כאחת.

ב. לפיכך, הבא על אמו שהיא אשת אביו - חיב שפטים; בין בחיי אביו, בין לאחר מיתת אביו, אחת משום אמו ואחת משום אשת אביו. אחד אחיו מאביו או אחיו מאמו, בין מן הנשואין בין מזונת - אשתו ערוה עליו; אבל אשת אחי אביו מן האם, הרי היא שניה כמו שבארנו. ואחד אחותו מאביו או מאמו, בין מן הנשואין בין מזונת - כגון שזנתה אמו או אביו עם אחרים, והיתה לו אחות מזונת - הרי זו ערוה עליו, שנאמר: "מולדת בית, או מולדת חוץ".

ג. בת אשת אביו שהיא אחותו - היא הערוה עליו, שנאמר: "ערוה בת אשת אביך מולדת אביך"; אבל אם נשא אביו אשה, והיתה לה בת מאיש אחר - הרי הבת מתרת לו, שאין זו מולדת אביו. והלא משום אחותו הוא חיב עליה, ולמה נאמר "בת אשת אביך"? לחיב עליה אף משום זה.

ד. לפיכך, הבא על אחותו שהיא בת נשואת אביו - חיב שפטים: אחת משום 'ערוה אחותך', ואחת משום 'ערוה בת אשת אביך'. אבל אם אנס אביו אשה או פתה אותה,

למדת, שבאשת איש שלש מיתות: יש אשת איש שהיא בחנק, ויש אשת איש שהיא בשרפה, ויש אשת איש שהיא בסקילה.

ט. והיכן סוקלין את נערה מארשה שזנתה? אם זנת בבית אביה - אף על פי שלא העידו עליה העדים אלא אחר שבאה לבית חמיה ונשאת, הרי זו נסקלת על פתח בית אביה; זנת בבית חמיה קדם שימסר אותה האב - אף על פי שהעידו עליה אחר שחזרה לבית אביה, הרי זו נסקלת על פתח שער העיר ההיא.

י. באו העדים אחר שבגרה, או אחר שבצלה בעלה - אף על פי שהעידו שזנתה בבית אביה כשהיתה נערה, הרי זו נסקלת בבית הסקילה.

יא. היתה הורטה שלא בקדושה, ולדמה בקדושה - נסקלת על פתח שער העיר. כל מי שמצותה לסקל אותה על פתח שער העיר - אם היתה עיר שרבה גוים, סוקלין אותה על פתח בית דין. וכל מי שמצותה לסקל אותה על פתח בית אביה - אם לא היה לה אב, או שהיה לה אב ולא היה לו בית - הרי זו נסקלת בבית הסקילה; לא נאמר "פתח בית אב" אלא למצוה.

יב. הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה - חייב כרת או מיתת בית דין על כל ביאה וביאה; אף על פי שאין בית דין יכולין להמית אלא מיתה אחת, הרי הביאות נחשבות לו כעברות הרבה. וכן אם בא ביאה אחת שחייבין עליה משמות [לאוים] הרבה - אם היה שוגג, מביא קרבן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות; ואם היה מזיד, הרי זו נחשבת לו כעברות הרבה. וכן יש בא ביאה אחת, ולוקה עליה מלקיות הרבה כמו שיתבאר.

יג. "שפחה חרופה" האמורה בתורה - היא שחציה שפחה וחציה בת חורין, ומקדשת לעבד עברי, שנאמר: "לא יומתו, כי לא חפשה" - הא אם נשתחררה בלה, חייבין עליה מיתת בית דין, שהרי תעשה אשת איש גמורה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

יד. ביאת שפחה זו, משנה מכל ביאות אסורות שבתורה - שהרי היא לוקה, שנאמר: "בקרית תהיה"; והוא חייב קרבן אשם, שנאמר: "והביא את אשמו". אחד שוגג אחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם; והבא עליה ביאות הרבה, בין בדרון בין בשגגה - מביא אשם אחד. אבל היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה, אם היתה מזידה, כשאר חייבי לאוין.

טו. המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור, עד שיגמר ביאתו. ואינו חייב אלא על הגדולה, הבעולה, המזידה, ובכזונה; אבל אם היתה קטנה, או שלא היתה בעולה, או שהיתה שוגגת או אנוסה או ישנה - פטור. וכן אם בא עליה שלא בדרבה, פטור - שבשפחה חרופה לא השווה ביאה בדרבה לביאה שלא בדרבה, שנאמר: "שכבת זרע". אבל בשאר ביאות, לא חלק בין ביאה

אותה - הרי זו מתרת לו, וישאנה; שלא נאמר אלא "אשת", ואין כאן אישות.

יד. אביו או בנו שנשא אשה - הרי זה מתר לשא בתה או אמה, כמו שבארנו. ומתר לאדם לשא אשת בן אחיו; ונושא אדם אשה ובת אחותה, או בת אחיה כאחת. ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו, שנאמר: "ומבשרך לא תתעלם".

יום שני

הלכות אסורי ביאה פרק ג

א. הבא על אשת קטן, אפלו היתה יכמה שבא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור; וכן הבא על אשת חרש ושוטה, ואשת טמטום ואנדורגיגוס, ועל החרשת והשוטה אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - כלן פטורין. ואם היו מזידין, מפין אותן מכת מרדות.

ב. הבא על הקטנה אשת הגדול - אם קדשה אביה, הרי זה בחנק; והיא פטורה מכלום, ונאסרה על בעלה כמו שבארנו בהלכות סוטה. ואם היא בת מאון, מפין אותו מכת מרדות; והיא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן.

ג. בת כהן שזנתה כשהיא אשת איש - בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפלו היה בעלה ממזר או נתין [מז' אומות שישבו בא"י] או שאר מתיבי לאוין - הרי זו בשרפה, שנאמר: "ובת איש כהן, פי תחל לזנות באש תשרף"; ובוצלה בחנק. וכן בת ישראל אשת כהן בחנק, כדן כל אשת איש.

ד. הבא על נערה מארשה, שגיהן בסקילה. ואינן חייבין סקילה עד שתהיה נערה בתולה מארשה, והיא בבית אביה; היתה בוגרת, או שנכנסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפלו מסרה האב לשלוחי הבעל וזנת בדרך - הרי זו בחנק.

ה. והבא על קטנה מארשה בבית אביה - הוא בסקילה, והיא פטורה. ונערה מארשה בת כהן שזנת, בסקילה.

ו. באו עליה עשרה, והיא בתולה ברשות אביה, זה אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן בחנק. במה דברים אמורים? שבאו עליה בדרבה; אבל אם באו עליה שלא בדרבה - עדין היא בתולה, וכלן בסקילה.

ז. נערה מארשה שהיתה משתרת או גיורת - אף על פי שנשתחררה או נתגירה והיא פחותה מבת שלש שנים, הרי זו בחנק ככל אשת איש.

ח. דין חדש יש במוציא שם רע, ומה הוא החדוש? שאם נמצא הדבר אמת, ובאו עדים שזנתה כשהיתה נערה מארשה, ואף על פי שזנתה אחר שיצאת מבית אביה, ואפלו זנתה אחר שנכנסה לחפה קדם בעילת הבעל - סוקלין אותה על פתח בית אביה; אבל שאר נערויות מארשות שלא היה להן דין הוצאת שם רע, שוננו מאחר שיצאו מבית האב - הרי הן בחנק כמו שבארנו. הא

אָלָא בְּלִילָהּ; שָׁאם תִּטְבֵּל בְּיוֹם, יִטְעוּ, וְתִבּוֹא נְדָה אַחֲרַת לְטַבֵּל בְּשַׁבְּעֵי.

ח. הִיָּה חוֹלָה, או שְׁהִיָּה מְקוּם הַטְּבִילָה רְחוֹק וְאִין הַנְּשִׂים יְכוּלוֹת לְהִגִּיעַ לוֹ וְלַחֲזוֹר בְּלִילָהּ מִפְּנֵי הַלְּסָטִים, או מִפְּנֵי הַצָּנָה, או מִפְּנֵי שְׁנוּעֲלִין שְׁעָרֵי הַמְּדִינָה בְּלִילָהּ - הַרִי זו טוֹבֵלֶת בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי, או בְּיָמִים שֶׁל אַחֲרָיו בְּיוֹם.

ט. כָּל הַנְּשִׂים שֵׁישׁ לָהֶן וְסֵת [קַבִּישוֹת בְּרֵאִיִּת דס] - בְּחֻזְקַת טְהוּרָה לְבַעֲלֵיהֶן, עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ: 'טְמֵאָה אָנִי', או עַד שֶׁתִּחַזַּק נְדָה בְּשִׁכּוּנוֹתֶיהָ. הֵלֵךְ בַּעֲלָהּ לְמִדְיָנָה אַחֲרַת, וְהִנִּיחָה טְהוּרָה - כְּשִׁיבּוֹא אִינוּ צָרִיף לְשָׂאֵל לָהּ, אֲפִלוּ מִצָּאָה יִשְׁנָה - הַרִי זֶה מֵתָר לְבָא עָלֶיהָ שְׂלָא בְּעוֹנֵת וְסֵתָה, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא נְדָה הִיא; וְאִם הִנִּיחָה נְדָה - אֲסוּרָה לוֹ, עַד שֶׁתֹּאמַר: 'טְהוּרָה אָנִי'.

י. הָאִשָּׁה שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: 'טְמֵאָה אָנִי', וְחֻזְרָה וְאִמְרָה: 'טְהוּרָה אָנִי, וְדָרַף שְׂחוֹק וְהִתַּל אִמְרָתִי לָךְ תְּחִלָּה' - אִינָה נְאֻמָּנָת; וְאִם נִתְּנָה אֲמַתְלָא [הסבר] לְדַכְרִיָּה, נְאֻמָּנָת. כִּיצַד? תִּבְעָה בַּעֲלָהּ, וְאֲחוּתוֹ או אִמּוֹ עִמָּה בְּחֻזְרָה, וְאִמְרָה לוֹ: 'טְמֵאָה אָנִי', וְאִחַר כִּף חֻזְרָה וְאִמְרָה: 'טְהוּרָה אָנִי, וְלֹא אִמְרָתִי לָךְ טְמֵאָה אָנִי אֲלָא מִפְּנֵי אַחוּתְךָ או אִמְךָ, שְׂמָא יָרְאוּ אוֹתָנוּ' - הַרִי זוֹ נְאֻמָּנָת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזַה.

יא. הִיָּה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוּרָה, וְאִמְרָה לוֹ: 'נְטֵמְאָתִי' - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד וְהוּא בְּקָשׁוּי, שֶׁהִנִּיחָה לוֹ בִּיצִיאָתוֹ כְּבִיאָתוֹ; וְאִם פִּרֵּשׁ וְהוּא בְּקָשׁוּי, חֵיב כִּרְתָּה כְּמִי שֶׁבַעֵל נְדָה. וְהוּא הַדִּין בְּשֶׁאֵר עֲרִיּוֹת. אֲלָא כִּיצַד יַעֲשֶׂה? נוֹעֵץ צַפְרָנִי רְגִלִיו בְּקַרְקַע, וְשׁוֹהָה וְאִינוּ מְזַדְעָזַע [זז] עַד שֶׁיִּמּוֹת הָאֶבֶר, וְאִחַר כִּף נִשְׁמַט מִמֶּנָּה.

יב. וְאֲסוּר לוֹ לְאָדָם שִׁיבּוֹא עַל אִשְׁתּוֹ סְמוּךְ לוֹסְתָהּ, שְׂמָא תִּרְאֶה דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, שְׁנֵאָמַר: 'וְהִנֵּרְתָם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאָתָם'. וְכַמָּה? אִם הִיָּה דִרְכָּה לְרֵאוֹת בְּיוֹם, אֲסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; וְאִם הִיָּה דִרְכָּה לְרֵאוֹת בְּלִילָהּ, אֲסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה.

יג. עֵבֶר וְסֵתָה וְלֹא רְאֵתָה - מִתְּרַת לְשַׁמֵּשׁ אַחַר שֶׁתַּעֲבֹר עוֹנֵת הַנֶּסֶת. כִּיצַד? הִיָּה דִרְכָּה לְרֵאוֹת בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּיוֹם, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; עֵבֶרוּ שֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּיוֹם וְלֹא רְאֵתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד לַעֲרֵב. וְכֵן אִם הִיָּה דִרְכָּה לְרֵאוֹת בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת בְּלִילָהּ, וְעֵבֶרוּ וְלֹא רְאֵתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ.

יד. דָּרַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֹתָיִם יִשְׂרָאֵל, לְעוֹלָם לְכַדֵּק עֲצָמָן אַחַר הַתְּשֻׁמִּישׁ. כִּיצַד? מִקְּנֵחַ הָאִישׁ עֲצָמוֹ בְּמִטְלִית נְכוּנָה לוֹ, וּמִקְּנֵחַת הָאִשָּׁה עֲצָמָה בְּמִטְלִית נְכוּנָה לָהּ; וְרוֹאִין בְּהֵן, שְׂמָא רְאֵת דָם בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ שֶׁתְּכַדֵּק בְּמִטְלִית שְׁלוֹ - מִתּוֹף שְׁנֵאֻמָּנָת עַל שְׂלָה, נְאֻמָּנָת עַל שְׁלוֹ.

טו. בְּגָדִים אֵלוּ שֶׁמְקַנְחִין בְּהֵן - צָרִיכִין שִׁיְהִיּוּ שֶׁל פֶּשֶׁתָן, שְׂחָקִים [שְׁנִשְׁחָקוּ וְנִתְרַכְּכוּ] וְלִבְנִים; וְהֵן הַנְּקָרְאִין 'עֵדִים' בְּעֵגֶן זֶה. וְהַבְּגָד שֶׁמְקַנְחֵם בּוֹ נִקְרָא 'עַד שְׁלו'; וְהַבְּגָד שֶׁמְקַנְחֵת הִיא בּוֹ נִקְרָא 'עַד שְׂלָה'.

לְבִיאָה, שְׁנֵאָמַר: "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה", מִגִּיד הַפְּתוּב שֶׁשְּׁנֵי מִשְׁכְּבוֹת לְאִשָּׁה.

טז. כָּל מְקוּם שֶׁאִמְרָנוּ בְּשַׁפְּחָה חֲרוּפָה שֶׁהוּא פְּטוּר - הוּא פְּטוּר מִן הַקְּרָבָן, וְהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוֹת; אֲבָל מִפְּנֵי אוֹתָן מִכַּת מְרָדוֹת מִדְּכָרֵיהֶם, אִם הִיּוּ שְׁנֵיהֶן מְזִידִין וְגִדּוּלִים.

יז. בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל שַׁפְּחָה חֲרוּפָה - הִיא לוֹקָה, וְהוּא מְבִיא קְרָבָן; וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה גְדוּלָה וּבְעוּלָה וּבְרִצּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - שְׂאִין הָאִישׁ חֵיב קְרָבָן עַד שֶׁתִּתְחַיֵּב הִיא מַלְקוֹת, שְׁנֵאָמַר: "בְּקֵרַת תְּהִיָּה וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ".

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיאָה פָּרָק ד

א. הַנְּדָה, הַרִי הִיא כְּשֶׁאֵר כָּל הַעֲרִיּוֹת. הַמַּעֲרָה בָּהּ, בֵּין כְּדִרְכָּה בֵּין שְׂלָא כְּדִרְכָּה - חֵיב כִּרְתָּה, וְאֲפִלוּ הִיָּתָה קִטְנָה פֶת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, כְּשֶׁאֵר עֲרִיּוֹת; שֶׁהִכַּת מִטְּמֵאָה בְּנְדָה וְאֲפִלוּ בְּיוֹם לְדַתָּה, וּכְתַ עֲשָׂרָה יָמִים מִטְּמֵאָה בְּזִיבָה. וְדָבָר זֶה מִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה, שְׂאִין הַפֶּרֶשׁ בֵּין גְּדוּלָה לְקִטְנָה לְטַמְאָת גְּדוּת וְזִיבוֹת.

ב. וְאֶחָד הִבָּא עַל הַנְּדָה כָּל שַׁבְּעַת הַיָּמִים, וְאֲפִלוּ לֹא רְאֵתָה אֲלָא יוֹם רֵאשׁוֹן, וְאֶחָד הִבָּא עַל יוֹלְדֵת זָכָר כָּל שַׁבְּעָה, או עַל יוֹלְדֵת נְקֵבָה כָּל אַרְבַּעַת עָשָׂר, או עַל הַנְּזָבָה כָּל יָמֵי זוֹבָה וְסִפְרִיתָהּ, בֵּין שַׁפְּחָה בֵּין מְשַׁחֲרֶרֶת - הַכֹּל בְּכֵרַת, שְׁנֵאָמַר בְּנְדָה: "שַׁבְּעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנְדָתָה", וּבְזוֹבָה נְאֻמַּר: "כָּל יָמֵי זוֹב טְמֵאָתָה, כִּימֵי נְדָתָה תְּהִיָּה", וּבְיוֹלְדֵת הוּא אוֹמַר: "כִּימֵי נְדַת דּוֹתָה תִּטְמָא", וְ"טְמֵאָה שַׁבְּעִים בְּנְדָתָה".

ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַטְּמֵאָה תִּלְוִיָּה בְּיָמִים? בְּשִׁשְׁבָּלָה כְּמִי מְקוּהָ אַחַר הַיָּמִים הַסְּפוּרִים. אֲבָל נְדָה וְזוֹבָה וְיוֹלְדֵת שְׂלָא טְבִילוֹ כְּמִי מְקוּהָ - הִבָּא עַל אַחַת מֵהֶן, אֲפִלוּ אַחַר כְּמָה שָׁנִים - חֵיב כִּרְתָּה, שֶׁבְּיָמִים וּטְבִילָה תִּלְוֶה הַפְּתוּב, שְׁנֵאָמַר: "וְרַחֲצוּ בְּיָמִים" זֶה בְּגֵן אֵב לְכָל טְמָא, שֶׁהוּא בְּטַמְאָתוֹ עַד שִׁיטְבֵּל.

ד. הַגּוֹיִים - אִין חֵיבִין עֲלֵיהֶן מְשׁוּם נְדָה, וְלֹא מְשׁוּם זָבָה, וְלֹא מְשׁוּם יוֹלְדֵת. וְחֻכְמִים גְּזָרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִים, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, שִׁיְהִיּוּ נְזָבִים תְּמִיד, בֵּין רָאוּ בֵּין לֹא רָאוּ - לְעֵגֶן טְמֵאָה וְטְהוּרָה.

ה. כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הַיּוֹלְדֵת בְּתוֹף שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים שָׁל זָכָר, וְשִׁשָּׁה וְשִׁשִּׁים שָׁל נְקֵבָה - הוּא הַנְּקָרָא 'דָם טְהוּר'; וְאִינוּ מוּנָע אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעֲלָהּ, אֲלָא טוֹבֵלֶת אַחַר שַׁבְּעָה לְזָכָר וְאַרְבַּעַת עָשָׂר לְנְקֵבָה, וּמִשְׁמֵשֶׁת מִסְתָּה אִף עַל פִּי שֶׁהָדָם שׁוֹתֵת.

ו. כָּל חֵיבֵי טְבִילוֹת טְבִילָתָן בְּיוֹם, חוּץ מִנְדָה וְיוֹלְדֵת, שֶׁהִיּוּ הוּא אוֹמַר בְּנְדָה: "שַׁבְּעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנְדָתָה", הַשַּׁבְּעָה כְּלָן בְּנְדָה וְטוֹבֵלֶת בְּלִיל שְׂמִינִי; וְכֵן יוֹלְדֵת זָכָר בְּלִיל שְׂמִינִי, וְיוֹלְדֵת נְקֵבָה בְּלִיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, שֶׁהַיּוֹלְדֵת כְּנְדָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ז. נִתְאַחֲרָה יָמִים רַבִּים וְלֹא טְבִילָה - כְּשֶׁתְּטַבֵּל, לֹא תִטְבֵּל

השפופרת עד מקום שהיא יכולה, ומכנסת בתוך השפופרת מכחול ומוך מנח על ראשו, ודופקת אותו עד שיגיע המוך לצנאר הרחם, ומוציאה המוך. אם נמצא דם על ראש המוך, בידוע שהדם שהיא רואה בשעת תשמיש מן המקור. ואם לא נמצא על המוך כלום - בידוע שהדם שרואה מדחק הצדדין, וטהורה היא; ומתרת להנשא לאחרים, כמו שבארנו בהלכות אישות.

הלכות אסורי ביאה פרק ה

א. האשה מטמאה באנס, בין לנדה בין לזיבות. ביצד? כגון שקפצה ממקום למקום, או ראת בהמה או עוף מתעסקין זה עם זה וחקדה וראת דם, וכן כל פיוצא בזה - הואיל וראת דם מכל מקום, נטמאת; ומטמאה בכל שהוא - ואפלו ראת דם טפה פתרדל, הרי זו כמי שזב מפנה דמים הרבה.

ב. כל הנשים מטמאות בבית החיצון; ואף על פי שלא יצא הדם לחוץ, אלא נעקר מן הרחם ולא שחת, הואיל ויצא מבין השנים - הרי זו טמאה, ואף על פי שעדין הדם בבשרה, שנאמר: "דם יהיה זוכה בבשרה". ועד היכן הוא בין השנים? עד מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה; ובין השנים עצמו כלפנים.

ג. משל משלו חכמים באשה: הרחם שבו נוצר הולד, והוא הנקרא 'מקור', והוא שדם נדה וזכה יוצא ממנו - קוראין אותו 'חדר', לפי שהוא לפני לפנים. צנאר הרחם בלו, והוא המקום הארץ שמתקבץ ראשו בשעת העבור כדי שלא יפל הולד, ונפתח הרבה בשעת לדה - קוראין אותו 'פרודור', כלומר שהוא בית שער לרחם.

ד. ובשעת גמר ביאה, האבר נכנס בפרודור; ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים, אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות. ולמעלה מן החדר ומן הפרודור, בין חדר לפרודור, הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה, והשכיליים שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה - מקום זה הוא הנקרא 'עליה'. וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרודור, ונקב זה קוראין אותו 'לול'; והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה.

ה. דם הבא מן החדר - בלו טמא, חוץ מדם טהר, שהתורה טהרתו, ודם קשי, כמו שיחבאר; ודם העליה בלו טהר, שהוא כמו דם מכה שבמעים או בכבד או בפליא וכיוצא בהן. ודם הנמצא בפרודור - אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא, שחוקתו מן החדר; ותיבין עליו על ביאת המקדש, ושורפין עליו תרומה וקדשים. ואין אומרים: 'שמא מן העליה ירד דרוך הנקב', שרב הדמים הנמצאין כאן, מן החדר. נמצא הדם בפרודור חוץ לנקב, הרי טמאתו בספק - שמא מן החדר בא, או מן העליה שחת דרוך הלול; לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חביין עליו על ביאת המקדש.

ו. לא כל משקה היוצא מן החדר מטמא, אלא הדם

הצנועות אינן משמשות עד שיבדקו עצמן תחלה קדם תשמיש. ואשה שאין לה וסת, אסורה לשמש עד שתבדק; לפיכך היא משמשת בשני עדים, אחד לפני התשמיש ואחד לאחר התשמיש. אבל אשה שיש לה וסת, אינה צריכה לפני התשמיש, אלא משום צניעות. אבל אחר תשמיש - הכל צריכין שני עדים, אחד לו ואחד לה. אפלו מעברת, ומניקה, וזקנה, וקטנה - לא תשמש אלא בשני עדים, אחד לו ואחד לה. אבל בתולה ויושבת על דם טהר - אינה צריכה עדים, שהרי הדם שותת ממנה.

ז. המשמש מטתו פעמים רבות, אינן צריכין לבדק שני העדים שלהן על כל ביאה וביאה, אלא מקנח בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה כל הלילה, ולמחר יבדקו העדים. נמצא הדם על עד שלו או על עד שלה - הרי זו טמאה. שמש משתה, וקנחה עצמה, ואבד העד - הרי זו לא תשמש פעם שניה עד שתבדק בעד אחר תחלה, שמא דם היה על העד שאבד.

ח. הניחה העד פחת הכר או פחת הפסת ונמצא עליו דם, אם מווף (=מרור) - טמאה, שחוקתו מן הקנוח; ואם היה עגל - טהורה, שאין זה אלא דם מאכלת שנהרגה פחת הכר.

ט. קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם - הרי זו טמאה; ואין אומרים: 'שמא כשטחה אותו בירכה נהרגה מאכלת'. קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה, ולא ידעה אם היה עליו דם קדם שתקנח בו או לא היה, ונמצא עליו דם - אם היה הדם כגריס ועוד, הרי זו נדה; היה פחות מכאן - טהורה, שאינו אלא מן המאכלת.

כ. מי שראתה דם בשעת תשמיש, הרי זו מתרת לשמש כשתטהר פעם שניה; ראתה דם בפעם שניה, משמשת פעם שלישית; ראתה דם כף בשלישית, הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם. במה דברים אמורים? שלא היה שם דבר לתלות בו. אבל אם שמשה סמוך לוסתה, תולה בוסת. היתה בה מכה, תולה במכה; ואם היה דם מכתה משנה מדם שתראה בעת התשמיש, אינה תולה במכה. ונאמנת אשה לומר: 'מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא', ותהיה מתרת לבעלה, ואף על פי שדם יוצא מן המקור בשעת תשמיש.

כא. מי שראת דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית, ואין שם דבר לתלות בו - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשני; נשאת לשני, וראת דם כף בשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשלישי. נשאת לשלישי, וראת דם כף בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית - הרי זו תתגרש; ואסורה להנשא עד שתבריא מחלי זה.

כב. ביצד בודקת עצמה לידע אם נרפאת או לא נרפאת? מביאה שפופרת (צינור) של אבר (עופרת) ופיה רצוף לתוכה (השוליים מקופלים פנימה למניעת שריטות), ומכנסת

יד. הפילה תתיכה קרוצה ודם אגור בתוכה - טמאה. הפילה כמין קלפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושין (יתושים) - אם היה מראה דברים אלו אדם, תטיל למים פושרין: אם נמוחו - הרי זו טמאה, שדם הוא שקפה, וכל הרואה דם לבש, טמאה; ואם שהו פפושרין מעת לעת ואחר כך נמוחו - הרי זו ספק טמאה. ואם לא נמוחו מעת לעת - הרי אלו ממכה, וטהורה היא.

טו. הפילה כמין חגבים, כמין דגים, שקצים, ורמשים - אם יש עמהם דם, טמאה; ואם לא, טהורה.

טז. האשה שהכניסה שפופרת בפרוודור, וראת הדם בתוף השפופרת - טהורה, שנאמר: "דם יהיה זוכה בכשרה", עד שתראה בכשרה פדרף שהנשים רואות; ואין פדרף האשה לראות בשפופרת.

יז. האשה שהשתנה מים ויצא דם עם מימי רגלים, בין שהשתנה והיא עומדת, בין שהשתנה והיא יושבת - הרי זו טהורה. ואפלו הרגיש גופה וננדעזעה, אינה חוששת; שהרגשת מי רגלים היא זו, שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא [מעין] בתלוחלת או בפליה.

יח. דם בתולים - טהור הוא; ואינו לא דם נדה, ולא דם זיבה, שאינו מן המקור, אלא כמו דם חבורה. וכיצד דין התולה בדמים? אם נשאת קטנה - בין לא ראת דם מימיה, בין שראת דם בבית אביה, הרי זו מתרת לבעלה, עד שתחיה המכה; ושכל דם שתראה, מחמת המכה הוא. ואם ראתה דם אחר שתחיה המכה, הרי זו נדה.

יט. נשאת כשהיא נערה - אם לא ראת דם מימיה, הרי זו מתרת לבעלה ארבעה ימים ביום ובלילה, אף על פי שהדם שותת; והוא שלא חית המכה. ואם ראת דם בבית אביה, ואחר כך נשאת - אין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה, ופורש; ויהיה דם בתולים זה כאלו הוא תחלת נדה. ובוגרת שלא ראת מימיה - נותנין לה כל לילה הראשון.

כ. ארבעה לילות שנותנין לנערה שלא ראת דם, אף על פי שהן בסרוגיין - בועל לילה, וממתין אפלו שני חדשים או שלשה, ובוכל לילה שניה; והוא שלא חית המכה.

כא. וכן קטנה שנותנין לה עד שתחיה המכה, אפלו לא חית שנה - הרי זה בועל כל השנה, בין בסרוגיין בין יום אחר יום.

כב. קטנה שנשאת ונעשת נערה פחת בעלה, ועדין הדם שותת מחמת המכה - כל בעילות שבעל כשהיא קטנה, נחשבת לו כלילה אחת; ומשלימין לו ארבעה ימים בימי הנערות. ואפלו היו השלשה ימים שנותנין לה בימי הנערות בסרוגיין, ובעל בכל שני חדשים לילה אחד - הרי זה מתר; והוא שלא תחיה המכה.

כג. כיצד יודעין אם חית המכה או לא חית? היתה רואה הדם בעת שתעמד, וכשתשב לא תראה, ובעת שתשב על הקרקע תראה, ואם תשב על כרים וקסות לא תראה - עדין לא חית המכה. פסק הדם ולא ראת כלל, בין עומדת

בלבד, שנאמר: "דם יהיה זוכה"; לפיכך אם שתת מן הרחם לבן או משקה ירק, אף על פי שסמיכתו דם - הואיל ואין מראיו מראה דם, הרי זה טהור.

ז. ותמשה דמים טמאים באשה, והשאר טהור; ואלו הן: האדם, והשחר, וכקרן פרס, וכמימי אדמה, וכיין המזוג. **ח.** האדם, כיצד הוא עינו? כעמוד שיצא ראשון מדם הקנה של בני אדם; נותן הדם בפוס, ומקיף לו ורואה. והשחר - כעין הדיו הנבש. פקרן פרס [חלק יפה שבאירוס] כיצד? יביא פרס לח בגוש האדמה שעליו, ולוקח מן הפרור [מובחר] שבו הקנה האמצעי שלו, שכלו כמו קנה הוא, ובכל אחד ואחד שלשה קנים, ובכל קנה שלשה עלים; ומקיף הדם לעלה האמצעי שבקנה האמצעי, ורואה בו. כמימי אדמה כיצד? יביא אדמה מבקעת סיכגי וכיצא בה, שהיא אדמה, ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר קלפת השום; ואין שעור לא למים ולא לעפר. ומעברן [סיהיו עכורים] בכלי, ומשער בהן לשעתו ובמקומו פשהו עכורין; ואם צללו, חוזר ומעברן.

ט. ארבע מראות האלו - אם היה מראה הדם כמראה כל אחד מהן או עמק מהן, הרי זה טמא; היה דוהה ממנו, הרי זה טהור. כיצד? היה הדם שחר יתר מן הדיו הנבש, טמאה; היה פתוף [מעורב] עם גון אחר ממנו, כגון שהיה מראהו כעין הית השחר, או כעין הנפת, או כעין העורב - הרי זה טהור. וכן בשאר השלש מראות.

י. כיין המזוג כיצד? חלק אחד יין מן היין השרוני [מאזור השרון] של ארץ ישראל, חי [=ללא תוסף] וחדש, ושני חלקים מים; היה מראה הדם עמק ממנו או דוהה ממנו - הרי זה טהור, עד שיהיה כמזוג זה בלבד. ונאמנת אשה לומר: 'כמראה זה ראיתי ואבדתיו', והחכם מטמא לה או מטהר.

יא. כיצד מקיף ורואה? לוקח המטלית שיש בה הדם בידו, ומביט בו ובידו, או בעלה של פרס, או בדם הקנה שבכוס, או במימי אדמה, או במזוג שבכוס, ועורף לפי מה שעניו רואת, ומטמא או מטהר. ואינו מביט בזכוכית של כוס מבחוץ, אלא במשקה שבכוס; ויהיה הכוס רחב, משקלו מנה, ומחזיק שני לגין, כדי שתפגס בו האורה ולא יהיה אפל.

יב. אין בודקין הדם אלא על גבי מטלית לבנה, ובחמה; ועושה צל בידו על הדם, והוא עומד בחמה, כדי שיראה עינו כמות שהיא. ולא כל הרואה צריך לכל אלו הדברים בכל עת שיראה, אלא טביעות עין יש לחכם בדמים, ובעת שיראה מיד יטמא או יטהר; ואם נסתפק לו כמראה מן המראות, צריך להקיף ולערף לדם או לדיו או לשאר המראות.

יג. המפלת תתיכה, אף על פי שהיא אדמה - אם יש עמה דם, טמאה; ואם לא, טהורה. ואפלו נקרעה החתיכה ונמצאת מלאה דם - הרי זו טהורה; שאין זה דם נדה, אלא דם תתיכה.

ח. אין בין זכה גדולה לזכה קטנה, אלא ספירת שבועה והבאת קרבן - שזכה גדולה צריכה לספור שבועת ימים נקיים, וזכה קטנה אינה סופרת אלא יום אחד בלבד; וזכה גדולה מביאה קרבן כשטתה. אבל לעונן טמאה ואסור ביאה, שתיקן שוות.

ט. ביצד? ראת דם בימי זיקתה, בין שראת בתחלת הלילה בין שראת בסוף היום - הרי אותו היום כלו טמא, וכאלו לא פסק הדם מעת שראת עד ששקעה החמה; ומשמרת כל הלילה. אם לא ראת כלום בלילה - משפמת למחר וטובלת אחר שתגז החמה, ומשמרת כל היום; אם לא ראת כלום - הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, והרי היא מתרת לבעלה לערב.

י. ראת דם גם בשני, בין ביומו בין בלילו אחר שטבלה - הרי היום השני טמא, ומשמרת כל ליל שלישי. אם לא ראת - משפמת למחר וטובלת אחר שתגז החמה, ומשמרת כל היום; אם לא ראת כלום - הרי זה יום אחד טהור כנגד שני ימים הטמאים, ומתרת לבעלה ערב.

יא. ראת דם גם בשלישי, בין ביומו בין בלילו - הרי זו זכה גדולה, וצריכה לספור שבועה ימים טהורים בלא דם, שנאמר: "וספרה לה שבועת ימים, ואחר תטהר". וטובלת ביום השביעי אחר הגז החמה, והרי היא מתרת לבעלה לערב. וכיום השמיני מביאה קרבנה - שתי תורים, או שני בני יונה.

יב. זכה קטנה שטבלה בלילה של יום השמור, או זכה גדולה שטבלה בליל שביעי - כאלו לא טבלה, והרי היא בנדה שטבלה בתוך שבועה.

יג. הבא על זכה גדולה ביום השביעי של ספירה אחר שטבלה, או על זכה קטנה ביום השמור אחר שטבלה - פטור מן הפרת; פיון שטבלה בזמן הראוי לטבילתה, טהורה. ואשה זו תרבות רעה, שהרי בעילתה ומגעה תלויין.

יד. ביצד הן תלויין? אם נשלם היום אחר הטבילה ולא ראת דם - הרי כל שנגעה בו אחר טבילתה טהור, ובעילתה אחר הטבילה אין חיבין עליה כלום. ואם ראת דם ביום זה אחר שטבלה - נמצאת זכה למפרע, וכל שנגעה בו למפרע טמא, והיא ובעלה חיבין בקרבן. ולפיכך היא אסורה לבעלה עד לערב, שלא תביא עצמה לידי ספק.

טו. זכה שספרה ששת ימי נקיים ובשביעי ראת דם - אפלו סמוך לשקיעת החמה - סתרה הכל, וחונרת למנות מאחר היום הטמא שבועת ימי נקיים.

טז. פלטה שכבת זרע בתוך ימי הספירה - סותרת יום אחד, מפני שהיא כזב שראה קרי, שסותר יום אחד. ראת דם בצעירי מימי זיקתה, וכאחד עשר, ובשנים עשר - אף על פי שראת בשלשה ימים זה אחר זה - אינה זכה גדולה, אלא יצאת מזיבות קטנה לנדה; שיום שנים עשר מתחלת ימי נדתה, והרואה בימי נדתה אינה זכה, כמו שבארנו.

בין יושבת על הכל - ככר חיתה המכה; וכן אם לא פסק כלל, אלא תראה הדם ואפלו כשהיא יושבת על הכרים והקסות - אין זה דם מכה, אלא דם נדה.

כד. היתה רואה בעת תשמיש - הרי זה מחמת המכה; שמשא מטתה ולא ראת דם, ואחר כך ראת דם שלא מחמת תשמיש - הרי זה דם נדה.

כה. הבעל בתולה ולא יצא ממנה דם, וחזר ובעלה ויצא דם - אפלו היתה קטנה, הרי זה דם נדה; שאילו היה דם בתולים, היה בא בתחלה. הבעל פחות מבת שלש ויצא דם - הרי זה דם בתולים.

יום שלישי

הלכות אסורי ביאה פקדו

א. דם הנדה, ודם הנזכה, ודם הקשי [לפני לידה], ודם היולדת, ודם טהר של יולדת - כלו דם אחד הוא, ומן המקור הוא בא, ומען אחד הוא. ובזמנים בלבד הוא שישתנה דינו, ותהיה רואה דם זו טהורה, וזו נדה, וזו זכה.

ב. ביצד? כשתראה האשה דם תחלה, או כשתראה בשעת וסתה, והוא העת שקבעה לנדתה - הרי זו נדה כל שבועת הימים, בין ראת כל שבועה בין שלא ראת אלא טפה ראשונה בלבד; וראתה דם ביום השמיני - הרי זה דם זיבה, מפני שהוא בלא עת נדתה.

ג. וכן כל דם שתראה בתוך הימים שביין וסת נדה ווסת נדה, הרי הוא דם זיבה. והלכה למשה מסיני, שאין בין זמן נדה לזמן נדה אלא אחד עשר יום בלבד.

ד. כל שבועת הימים שנקבעה לה וסת בתחלתן - הן הנקראין 'ימי נדתה', בין ראת בהם דם בין לא ראת. ומפני מה נקראין 'ימי נדה'? מפני שהם ראויין לנדה, וכל דם שתראה בהן - דם נדה יחשב.

ה. וכל אחד עשר יום שאחר השבועה - הן הנקראין 'ימי זיקתה', בין ראת בהן דם בין לא ראת. ולמה נקראין 'ימי זיבה'? מפני שהן ראויין לזיבה, וכל דם שתראה בהן - דם זיבה יחשב. והזהר בשני שמות אלו, שהם ימי נדתה ימי זיקתה.

ו. כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות, או עד שיעקר הוסת ליום אחר - תספור לעולם שבועה מתחלת יום הוסת ואחריהן אחד עשר, שבועה ואחריהן אחד עשר; ותזהר בזמן, כדי שתדע בעת שתראה דם, אם בימי נדה ראת או בימי זיבה; שכל ימיה של אשה כך הן, שבועה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה, אלא אם כן הפסיקה הלדה, כמו שיתבאר.

ז. אשה שראת דם בימי זיקתה יום אחד בלבד, או שני ימים זה אחר זה - נקראת 'זכה קטנה', ונקראת 'שומרת יום כנגד יום'. ואם ראת שלשה ימים זה אחר זה - הרי זו זכה גמורה, והיא הנקראת 'זכה גדולה', ונקראת 'זכה' סתם, שנאמר: "ואשה כי זיב זיב דמה ימים רבים"; ומעוט "ימים" שנים, "רבים" שלשה.

הלכות אסורי ביאה פֿרק ז

א. מעבֿרת שֶהתחילה להצטער, ואחֿזוּיה חֶבְלֵי לְדָה, והתחיל הַדָּם לְצֵאת קֶדֶם שֶתֵּלֵד - אוֹתוֹ הַדָּם, הוּא הַנִּקְרָא 'דָּם הַקָּשִׁי'. הֵיאָךְ דִּינוֹ? אִם בָּא בִימֵי נִדְתָה - הֲרֵי הוּא דָם נָדָה, וְהֲרֵי זֶה טִמְאַת נִדָה. וְאִם בָּא בִימֵי זִיבְתָה - הֲרֵי זֶה טְהוֹרָה, שֶנֶאֱמַר בְּזָבָה: "דָּם יִהְיֶה זֹכָה בְּבִשְׂרָה" - מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוֹ, זֹכָה מִחֻמַּת עֲצָמָה, וְלֹא מִחֻמַּת וָלֶד; וּבִלְבָד שֶתֵּלֵד וָלֶד חַי; אֲבָל אִם הִפִּילָה - אֵין קָשִׁי לְנִפְלִים. אִפְלוּ הִיא הַדָּם שׁוֹתֵת וְיֹוֹרֵד עִם הַחֶבְלִים וְהַצֵּעַר אֲרַבְעָה עֶשֶׂר יוֹם קֶדֶם שֶתֵּלֵד - הֲרֵי זֶה דָם קָשִׁי, וְטָהוֹר; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַדָּם קֶדֶם הַלְדָה בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דָם זִיבָה, וְהֲרֵי הִיא יוֹלְדֵת בְּזֹבָב.

ב. בַּמָּה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלָא פִסְקוּ הַצִּירִים וְהַחֶבְלִים וְהַצֵּעַר, אֲלֵא מִתְקַשָּׁה וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁיִּלְדָה. אֲבָל אִם רָאָת דָּם שְׁלִשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בִּימֵי זִיבְתָה בְּצֵעַר וְחֶבְלִים, וּפְסַק הַצֵּעַר וְרוּחַ לָהּ מִן הַחֶבְלִים אַחֵר הַשְּׁלִשָׁה יָמִים, וְעַמְדָה בְּנִחַת אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת - אִף עַל פִּי שֵׁלָא פִסְק הַדָּם, וְאִף עַל פִּי שֶׁחֹר הַצֵּעַר וְהַחֶבְלִים אַחֵר אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים שְׁעָה - הֲרֵי זֶה זָבָה; שְׁאֵלוּ הִיא הַדָּם מִחֻמַּת הַנִּלְדָה, לֹא פִסַּק הַצֵּעַר וְלֹא הַחֶבְלִים; וְאִם יִלְדָה אַחֲרַי כֵּן - הֲרֵי זֶה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב.

ג. רָאָת יוֹם אֶחָד בְּלֹא צֵעַר וְשָׁנִים בְּקָשִׁי, וְיִלְדָה, אוֹ שָׁנִים בְּלֹא צֵעַר וְיוֹם בְּקָשִׁי, וְיִלְדָה, אוֹ יוֹם בְּקָשִׁי וְיוֹם בְּלֹא צֵעַר וְיוֹם בְּקָשִׁי, וְיִלְדָה - אֵינָה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב; אֲבָל אִם רָאָת יוֹם אֶחָד בְּקָשִׁי וְשָׁנִים בְּלֹא צֵעַר, וְיִלְדָה, אוֹ שָׁנִים בְּקָשִׁי וְאֶחָד בְּלֹא צֵעַר, וְיִלְדָה, אוֹ יוֹם בְּלֹא צֵעַר וְיוֹם בְּקָשִׁי וְיוֹם בְּלֹא צֵעַר, וְיִלְדָה - הֲרֵי זֶה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב. זֶה הַכֶּלֶל: קָשִׁי הַסְמוּךְ לְלִדָה, אֵין זֶה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב; שְׁפִי סְמוּךְ לְלִדָה, הֲרֵי זֶה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב.

ד. חַל שְׁלִישִׁי לְרֵאִיתָהּ לְהִיּוֹת בְּיוֹם הַלְדָה - אִפְלוּ כֹל הַיּוֹם כֹּל בְּשִׁפִּי, אֵין זֶה יוֹלְדֵת בְּזֹבָב, שֶׁהֲרֵי יוֹם הַלְדָה סְמוּךְ לְקָשִׁי. רָאָת שְׁנֵי יָמִים, וּבְשְׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵין יִדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זֶה סֶפֶק זָבָה וְסֶפֶק יוֹלְדֵת.

ה. בִּיצֵד דִּין יוֹלְדֵת בְּזֹבָב? צְרִיכָה לִישֵׁב שְׁבַעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְטוֹבְלָת לְעֵרֵב, וְאַחֵר כֶּף תִּהְיֶה מִתְרַת לְבַעֲלָהּ, וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה לָהּ דָם טָהוֹר; וּמִבִּיאָה קֶרֶפֶן זָבָה וְקֶרֶפֶן יוֹלְדֵת. לְפִיכֶךָ, אִם יִלְדָה זָכָר - אִפְלוּ פִסַּק הַדָּם בְּיוֹם הַלְדָה, סוֹפְרָת שְׁבַעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְטוֹבְלָת. וְאִם יִלְדָה נְקִיבָה, וְסוֹפְרָת שְׁבַעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ עִם אֲרַבְעָה עֶשֶׂר שָׁל לְדָה אוֹ לְאַחֲרֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טוֹבְלָת, וּמִתְרַת לְבַעֲלָהּ; וְאִם שָׁלְמוּ יְמֵי הַסְפִירָה בְּתוֹךְ אֲרַבְעָה עֶשֶׂר - הֲרֵי זֶה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לֵיל חֻמְשָׁה עֶשֶׂר.

ו. בִּיצֵד? הֲרֵי שֶׁרָאָת דָּם שְׁלִשָׁה יָמִים, וְסוֹפְרָת שְׁבַעַת יְמֵי נְקִיִּים - הֲרֵי עֲשָׂרָה, וְעַדְיָן הִיא אֲסוּרָה עַד לֵיל חֻמְשָׁה עֶשֶׂר; שְׁכָל אֲרַבְעָה עֶשֶׂר הִיא כְּנֻדָה. וְלָמָּה אֵין מְצַרִּיכִין אֶת הַיּוֹלְדֵת בְּזֹבָב לְסַפִּירַת שְׁבַעַה, אַחֵר שְׁבַעַה שָׁל זָכָר וְאַחֵר אֲרַבְעָה עֶשֶׂר שָׁל נְקִיבָה? מִפְּנֵי שִׁמִּי לְדָתָה

יֵז. וּמַה הוּא זֶה שְׁכַתוּב בְּתוֹרָה "אוֹ כִי תִזּוּב עַל נִדְתָה"? שָׂאֵם רָאָת שְׁלִשָׁה יָמִים סְמוּךְ לְנִדְתָה, הֲרֵי זֶה זָבָה; כְּגוֹן שֶׁרָאָת בְּשִׁמִּי לְנִדְתָה וּבְתִשְׁעֵי וּבְעֶשְׂרֵי, שֶׁהֵם רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי מִהֶאֱחָד עֶשֶׂר יוֹם שֶׁהֵם יְמֵי זִיבְתָה. רָאָת דָּם בְּאֶחָד עֶשֶׂר מִימֵי זִיבְתָה, וְטוֹבְלָה לְעֵרֵב שֶׁהוּא לֵיל שָׁנִים עֶשֶׂר, וְשִׁמְשָׁה מִטְּתָה - אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבוֹעֲלָה טְמֵא, וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אֵינֶן חַיְבִין כְּרַת; מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר מְצַטְרֵף לְיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר לְעִשׂוֹתָהּ זָבָה. הוֹעִילָה לָהּ טְבִילַת לַיִל זֶה לְהַצִּילָה מִן הַקְּרָבָן.

יח. טוֹבְלָה בְּיוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר אַחֵר שֶׁתִּגְנֹץ הַחֲמָה - הֲרֵי זֶה אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לְעֵרֵב, כְּדִין כֹּל זָבָה קְטָנָה; וְאִם עֶבֶר וּבְעֻלָה, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין מִכְּלוּם. וְאִפְלוּ רָאָת דָּם אַחֵר שְׁבָא עֲלֶיהָ בְּיוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר - אֵין בְּכֶךָ כְּלוּם, שֶׁזֶה דָם נִדָה הוּא, וְאֵינוּ מְצַטְרֵף לְיוֹם שְׁלִפְנָיו.

יט. רָאָת דָּם בְּסוּף שְׁבִיעֵי לְנִדְתָה בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְרָאָת בְּתִשְׁעֵי וּבְעֶשְׂרֵי - הֲרֵי זֶה סֶפֶק זָבָה: שְׁמֵא רֵאִיָה רֵאשׁוּנָה בְּלִיל שְׁמִינֵי הִתָּה, וְנִמְצָאת שֶׁרָאָת שְׁלִשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה בְּתַחֲלַת יְמֵי זִיבְתָה. וְכֵן אִם רָאָת דָּם בְּתִשְׁעֵי וְעֶשְׂרֵי מִימֵי זִיבְתָה, וְרָאָת בְּסוּף יוֹם אֶחָד עֶשֶׂר בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - הֲרֵי זֶה סֶפֶק זָבָה: שְׁמֵא רֵאִיָה אַחֲרוֹנָה בְּיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר הִתָּה, וְהֲרֵי רָאָת שְׁלִשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה בִּימֵי זִיבְתָה.

כ. נִדָה שֶׁבְדָקָה עֲצָמָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִדְתָה וּמְצָאָה שְׁפִסַּק הַדָּם, וְאִפְלוּ פִסַּק בְּשָׁנֵי לְנִדְתָה, וְשָׁנְגָה אוֹ הוֹדִידָה וְלֹא בְדָקָה עַד לְאַחֵר נִדְתָה בְּיָמִים רַבִּים, וּכְשֶׁבְדָקָה מְצָאָה טְמֵא - אֵין אֲמֹרִים: 'שְׁמֵא כֹל אוֹתָן הַיָּמִים הִתָּה טְמֵאָה', אֲלֵא כֹל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁלֹא בְדָקָה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה. בְּדָקָה עֲצָמָה וּמְצָאָה טְמֵא, אִפְלוּ בְדָקָה בְּשִׁבְעֵי לְנִדְתָה, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא בְדָקָה עֲצָמָה כְּדִי לְפָרֵשׁ מִטְּמֵאָת נִדָה, אֲלֵא הַמִּתְיָנָה יָמִים, וְאַחֵר כֶּף בְּדָקָה וּמְצָאָה טָהוֹר - הֲרֵי זֶה סֶפֶק זָבָה; וְאִם מְצָאָה טְמֵא - הֲרֵי זֶה זָבָה וְדֹאִית; שְׁפִינֵן שֶׁבְתַחֲלַת מְצָאָה טְמֵא וּבְסוּף טְמֵא, הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁלֵא פִסַּק הַדָּם. וְיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל נִדָה - אִף עַל פִּי שֶׁמְצָאָה בּו טָהוֹר, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁמְצָאָה טְמֵא, שְׁיוֹם רֵאשׁוֹן כְּלוּ הַחֻזַּק הַמְעַיֵן פְּתוּחַ.

כא. זָבָה שֶׁבְדָקָה עֲצָמָה בְּרֵאשׁוֹן מִימֵי הַסְפִירָה וּמְצָאָה טָהוֹר, וְלֹא בְדָקָה עַד יוֹם שְׁבִיעֵי וּמְצָאָה טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה, וּכְאֵלוּ בְדָקָה כֹּל שְׁבַעַה וּמְצָאָה טָהוֹר.

כב. וְכֵן אִם בְּדָקָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִימֵי הַסְפִירָה וּמְצָאָה טָהוֹר, וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וּמְצָאָה טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה. בְּדָקָה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְזִיבְתָה וּמְצָאָה שְׁפִסַּק הַדָּם, וְלֹא בְדָקָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִימֵי הַסְפִירָה, וּבְשִׁבְעֵי בְדָקָה וּמְצָאָה טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה. וְהוּא הַדִּין לְזָב כְּכֹל אֵלוּ הַבְּדִיקוֹת, שֶׁהוּא טָהוֹר, וְעָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְפִירָה.

כג. כֹּל אִשָּׁה שֶׁהִיא סֶפֶק נִדָה סֶפֶק זָבָה - צְרִיכָה לִישֵׁב שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים מִסֶּפֶק, וְטוֹבְלָת בְּלִיל שְׁמִינֵי, וְאַחֵר כֶּף תִּהְיֶה מִתְרַת לְבַעֲלָהּ; וּמִבִּיאָה קֶרֶפֶן זָבָה וְאֵינוּ נֹאכָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֹמוֹ.

יום אחד טהור, וטובלת, ומתרת לשמש לערב; וזכה גדולה - סופרת שבעת ימי נקיים, וטובלת, ומתרת לשמש בליל שמיני. ואין בין זמן נדה לנדה, אלא אחד עשר יום בלבד; ובאותם האחד עשר, תהי זכה קטנה או גדולה.

יד. ומאחר שתהיה זוכר כל אלו העקרים, יתבאר לך זה שאמרו חכמים, האשה שהחזקה כל ימיה, יום תראה דם ויום לא תראה דם - בתחלה משמשת בליל שמיני וביום השמיני שהוא יום אחד אחר ימי נדתה; ומשמשת בכל שמונה עשר יום ארבע לילות בלבד, ואינה יכולה לשמש בימים, שהיום הטהור הוא שמור ליום הטמא. לפיכך, אם היתה רואה הדם בכל יום טמא מתחלת הלילה - אינה משמשת אלא בשמיני בלבד, שהוא יום אחד אחר נדתה. **טו.** היתה רואה שני ימים טמאים ושני ימים טהורים - משמשת בשמיני, ובשנים עשר, וששה עשר, ויום עשרים. **טז.** היתה רואה שלשה ימים טמאים ושלושה טהורים - משמשת שני ימים מהשלשה הטהורין שאחר ימי נדתה, שהאחד מהן שמור לשנים הטמאין הסמוכין לנדתה, ושוב אינה משמשת לעולם, שהרי החזקה זכה גדולה, ואין לה שבעת ימי נקיים.

יז. היתה רואה ארבעה ימים טמאים וארבעה ימים טהורין - משמשת יום אחד שאחר נדתה, ושוב אינה משמשת לעולם.

יח. היתה רואה חמשה ימים טמאים וחמשה ימים טהורים - משמשת השלושה הסמוכים לנדתה, ושוב אינה משמשת לעולם.

יט. היתה רואה ששה ימים טמאין וששה ימים טהורין - משמשת בחמשה ימים הסמוכים לנדתה תחלה, ושוב אינה משמשת לעולם.

כ. היתה רואה שבועה טמאין ושבועה טהורין - משמשת השבוע הראשון הטהור הסמוף לנדתה, וכבוא אחריו שבוע טמא, תקבע בו זכה, והשבוע הטהור שיבוא אחריו לספירה, ואסורה לשמש בו; ונמצאת שלא שמשה מטתה בארבעה שבועות, אלא שבוע אחד. וכן כל ימיה, משמשת שמונה עשר יום בכל שמונה עשר שבועות. כיצד? שבוע חמישי - הרי היא זכה; שבוע ששי, שהיא בו טהורה - לספירה; שבוע שביעי - זכה; שבוע שמיני - לספירה; שבוע תשיעי, שהיא רואה בו - חמשה ימים ממנו מימי נדה, ושנים מתחלת ימי זיכה; משמרת יום אחד מן השבוע העשירי הטהור, ומשמשת ששה; שבוע אחד עשר, שהיא רואה בו - שנים מסוף ימי זיכה, וחמשה מתחלת ימי נדה; ומשמשת חמשה ימים משבוע שנים עשר הטהור. שבוע שלשה עשר - זכה, ושבוע ארבעה עשר - לספירה; וכן שבוע חמשה עשר - זכה; שבוע ששה עשר - לספירה, ושבוע שבועה עשר - זכה; ושבוע שמונה עשר - לספירה. וסופרת על דרך זו לעולם. נמצאת אומר, שבכל שמונה עשר שבועות, משמשת שמונה עשר יום; ואלו לא ארע לה חלי זה, והיתה שבוע

וימי נדתה שאינה רואה בהן, עולין לה לספירת שבועה, כמו שיתבאר.

ז. יולדת בזוב שלא פסק דמה - אין לה דם טהר, אלא כל דם שתראה כדם זיכה הוא; אבל אם ספרה שבעת ימי נקיים, ושלמו ארבעה עשר של נקבה, וטבלה, ואחר כך ראת דם בתוך ארבעים של זכר ושמונים של נקבה - הרי זה דם טהר.

ח. ספרה שבעת ימי נקיים ולא טבלה, ואחר כך ראת דם - הרי זו טובלת, ומתרת לבעלה מיד; שכל ימי טהר אינן ראיות לא לנדה ולא לזיכה. אבל עצמו של דם - טמא ומטמא כדין דם הנדה, עד שתטבל.

ט. היולדת נקבה, ולאחר ארבעה עשר שלה נתעברה, והתחיל דם הקשי לבא לה בתוך שמונים - הרי הוא דם טהר, אף על פי שאין קשי לנפלים; שכל דמים שתראה בתוך ימי טהר, טהור הוא עד שתפיל הולד. וכשתפיל - תהיה טמאת לדה, אם הפילה זכר טמאת זכר, ואם הפילה נקבה טמאת נקבה. ומונה ימי טמאה וימי מלאת מולד שני; אפלו היו תאומים, והפילה היום אחד, והפילה האחר אחר כמה ימים - מונה לשני ימי טמאה וימי מלאת.

י. זכה שפסק זוכה, והתחילה למנות שבעת ימי נקיים, וכא לה דם קשי בתוך ימי נקיים - אינו סותר, וימי הקשי עולין לה לענן שבועה; וכן אם ילדה בשבועת ימי נקיים - אין הלדה סותרת, וימי הלדה עולין לה למנן שבועה, ואף על פי שהיא טמאה בהן, שנאמר: "ואם טהרה מזוכה" - גינן שטהרה מזוכה, אף על פי שהיא טמאה טמאה אחרת, כגון טמאת לדה, או טמאת נדה, או טמאת צרעת - הרי זו סופרת בהן; ואין טמאות אלו וכיוצא בהן סותרין הספירה.

יא. ימי לדתה וימי נדתה - אם לא ראת בהם דם - הרי אלו עולין לה לספירת שבועת ימי נקיים; ואם ראת בהם דם - אין עולין לה ימי הראיה, ולא סותרין כל הימים, אלא משלמת על הימים שספרה, כשיפסק הדם; שאין סותר הפל אלא ראיה של זוב, אבל אלו סותרין יומן בלבד.

יב. מאחר שתבין כל העקרים שבארנו, יתבאר לך מה שאמרו חכמים, שאפשר שתראה האשה דם מן המקור יום אחד יום מאה וארבעה עשר יום, ולא תהיה זכה. כיצד? שנים לפני נדתה, ושבועה ימי נדתה, ושנים לאחר ימי נדתה, וארבעה עשר קשי, ושמונים של נקבה, ושבועה ימי נדה, ושנים אחר ימי הנדה. הא למדת, שכל דם שתראה האשה אחר ימי מלאת תחלה - הוא תחלת נדתה, ואין משגיחין על וסתות שמקדם; לפיכך הרואה דם בסוף ימי מלאת בין השמשות, הרי זו ספק נדה, שמא בלילה ראת הדם, שהוא תחלת ימי נדתה.

יג. כבר בארנו, שהנדה שראת דם כל שבועה - מתרת לשמש בליל שמיני אחר שתטבל; וזכה קטנה - משמרת

עד שתבדק עצמה תחלה. ושיש לה וסת - אסורה לשמש בכל עונת וסתה; אם וסתה ביום, אסורה לשמש כל אותו היום; ואם וסתה בלילה, אסורה לשמש כל אותה הלילה. ושמפתחלת יום הוסת, תספור ימי נדתה וימי זיבתה לעולם. ד. לפיכך, צריכות הנשים להזהר בוסתות, עד שתדע היום והשעה שנקבעה בה וסתה. הנה דרכה לראות ביום עשרים, ובא יום עשרים ולא ראית, ובא יום שלשה ועשרים וראית - הרי יום עשרים ויום שלשה ועשרים שניהם אסורין; וכן אם ראית פעם שניה ביום שלשה ועשרים, ולא ראית ביום עשרים - עדין שניהם אסורין. ראית פעם שלישית ביום שלשה ועשרים, ולא ראית ביום עשרים - טהור יום עשרים, ונעקרה הוסת ליום שלשה ועשרים; שאין האשה קובעת וסת עד שתקבענו שלשה פעמים, ואינה מטהרת מן הוסת עד שתעקר מפנה שלשה פעמים.

ה. כל וסת שנקבעה ממחמת אנס, אפלו ראית בו כמה פעמים - אינו וסת, שפפגי האנס ראית. קפצה וראתה, קפצה וראתה - קבעה לה וסת לזמנים בלא קפיצה. כיצד? קפצה באחד בשבת וראית דם, ולאחר עשרים יום קפצה באחד בשבת וראית דם, ולאחר תשעה עשר קפצה ביום השבת ולא ראית דם, ולאחר השבת ראית בלא קפיצה - הרי נקבע אחד בשבת אחר עשרים; שהרי נודע שהיום גרם לה לראות, לא הקפיצה, וכבר נקבע יום זה שלשה פעמים. וכן כל כיוצא בזה.

ו. ראתה יום חמשה עשר בחדש זה, ויום ששה עשר בחדש של אחריו, ויום שבעה עשר בחדש של אחריו - הרי קבעה לה וסת לדלוג. בא חדש רביעי וראית ביום שבעה עשר, עדין לא נקבע לה וסת, וכל יום שראית בו, חוששת לו להבא; כיון שהגיע אותו היום ולא תראה בו, טהור אותו היום מן הוסת - שאין צריך עקירת שלשה פעמים אלא יום שנקבע שלשה פעמים.

ז. הנה דרכה להיות רואה יום חמשה עשר, ושנת לששה עשר - שניהם אסורין; שנת לשבעה עשר - הותר ששה עשר ונאסר שבעה עשר, וחמשה עשר באסורו עומד; שנת לשמונה עשר - נאסר שמונה עשר, והתרו בלם.

ח. הנה דרכה לראות יום עשרים, ושנת ליום שנים ועשרים - שניהם אסורין; הגיע עשרים ולא ראית, שנים ועשרים וראית - עדין שניהם אסורין. הגיע יום עשרים וראית - טהור יום שנים ועשרים, שהרי חזרה לוסתה הקבוע, ונעקר שנים ועשרים, מפני שלא נקבע שלשה פעמים.

ט. אין האשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה שראת בהן; כיון שראית יום אחד, אינה קובעת וסת בכל השבועה. וכן אין האשה קובעת וסת בימי זיבתה שהן האחד עשר יום; אבל קובעת וסת בימי נדתה שאינה רואה בהן. ואם נקבע לה וסת בימי זיבתה, הרי זו חוששת לוסת; וכל וסת שנקבעה בימי זיבתה, אם נעקרה אפלו

נדה ואחד עשר יום טהורה - היתה משמשת בכל השמונה עשר שבועות, אחד עשר שבועות, שהם שבעה ושבעים יום.

כא. ובזמן שהיא רואה שבוע טמא ושבוע טהור - משמשת שמונה עשר יום, שהן כמו רביע הימים; וזו היא שאמרו חכמים: 'משמשת רביע זמיה'.

כב. היתה רואה שמונה ימים טמא ושמונה ימים טהור - הרי זו משמשת חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה יום. כיצד? שמונה טמא שבתחלה - שבעה מהן ימי נדתה, ויום אחד זיבות סמוך לנדתה; משמרת לו יום אחד מן השמונה הטהורין, ומשמשת שבעה; ואחר כך יבואו לה שמונה טמאין - מהן שנים תשלוש ימי זיבתה, וששה מימי נדתה; ויבואו שמונה טהורין - יום אחד מהן תשלוש ימי נדתה, ומשמשת שבעה שניות; ואחר כך יבואו לה שמונה טמאין - מהן ארבעה תשלוש ימי זיבתה, וארבעה מימי נדתה, נמצאת זכה גדולה וצריכה ספירת שבעה; יבואו לה שמונה טהורים - סופרת מהן שבעה, ומשמשת יום אחד. נמצאת משמשת חמשה עשר יום בכל ארבעים ושמונה.

כג. היתה רואה תשעה ימים טמא ותשעה ימים טהור - משמשת שמונה ימים בכל שמונה עשר יום לעולם. כיצד? תשעה הטמאין - שבעה מהן לנדתה, ושנים זיבות סמוך לנדתה; משמרת להן יום אחד מן התשעה הטהורין, ומשמשת שמונה. וכן לעולם.

כד. היתה רואה עשרה ימים טמא ועשרה טהור, ומעשרה ולמעלה, אפלו אלה יום טמא ואלף יום טהור - יהיה ימי שמושה כמנין זיבתה. כיצד? עשרה הטמאין - מהן שבעה נדה, ושלושה ימי זיבה; עשרה הטהורין - סופרת מהן שבעה, ומשמשת שלשה. נמצאו ימי השמוש שלשה, וימי זיבות דמה שלשה. וכן מאה יום טמאין ומאה טהורין, המאה הטמאין - שבעה מהן לנדתה, ושלושה ותשעים זיבות; המאה הטהורין - שבעה מהן לספירה, ושלושה ותשעים לשמוש. וכן אלה, וכן כל מנין ומנין על דרך זו.

הלכות אסורי ביאה פרק ח

א. יש אשה שיש לה וסת, ויש אשה שאין לה וסת, אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם, ואין לה יום קבוע לראיתה. וזו שיש לה וסת - היא שיש לה יום קבוע, או מעשרים יום לעשרים יום, או מארבעה ועשרים יום לארבעה ועשרים יום, או פחות או יותר.

ב. וקדם שיבוא הדם, תרגיש בעצמה; מפקחת, ומתעטשת, וחוששת פי כרשה ופולי מעיה, ויסתמר שער בשרה, או יחס בשרה, וכיוצא בכארעות אלו; ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן, בשעה קבועה לה מיום וסתה.

ג. כבר בארנו, שכל אשה שאין לה וסת - אסורה לשמש

מהן שנים לפני הנדה ושבעה של נדה - הרי השלשה לאחר הנדה, וישאר לה מימי זיבתה שמונה. וכן אם ראת שלשה עשר יום - ישאר לה מימי זיבתה שבעה, והן מי הספירה. **כא.** משכה בראית הדם, אפלו ראת אלף יום - כשיפסק הדם, סופרת שבעת ימי נקיים, ואחר השבעה יתחילו ימי הנדה לזו שטעת.

כב. הא למדת, שכל הטועה - אינה מונה משפסק הדם פחות משבעה, ולא יתר על שבעה עשר, ויבואו ימי נדתה. כיצד? ראת יום אחד ופסק הדם - מונה שבעה עשר, ששה לתשלום נדתה ואחד עשר ימי זיבתה; ויבואו ימי נדתה. ואם ראת שלשה עשר או יתר - מונה שבעה משפסק הדם, ויבואו ימי נדתה כמו שבארנו.

יום רביעי

הלכות אסורי ביאה פקק ט

א. אין האשה מטמאה מן התורה בנדה או בזיבה, עד שתרגיש, ותראה דם, ויצא בבשרה, כמו שבארנו; ותהיה טמאה מעת שתראה ולהפא בלבד. ואם לא הרגיש, ויבדקה ומצאה דם לפנים בפרוודור - הרי זה בחזקת שפא בהרגשה, כמו שבארנו.

ב. ומדברי סופרים, שכל הרואה פתם דם על בשרה או על בגדיה - אף על פי שלא הרגיש, ואף על פי שבדקה עצמה ולא מצאה דם - הרי זו טמאה, וכאלו מצאה דם לפנים בבשרה; וטמאה זו בספק, שמא פתם זה מדם החדר בא.

ג. וכן מדברי סופרים, שכל הרואה דם בלא עת וסתה, וכל הרואה פתם - טמאה למפרע, עד עשרים וארבע שעות; ואם בדקה בתוך זמן זה ומצאה טהור - טמאה למפרע עד זמן בדיקה. ואף על פי שהיא טמאה למפרע מדבריהם, אינה מטמאה את בועלה למפרע כמו שאמרנו; ואינה מונה לנדתה או לכתמה אלא מעת שראת הדם, או שמצאה הפתם. וכל הרואה פתם, הרי זו מקלקלת - שמא מן החדר בא, ונתקלקלה וסתה.

ד. הרואה דם בשעת וסתה, אינה מטמאה למפרע אלא בשעתה בלבד. וכן מעברת, ומניקה, בתולה, וזקנה - דין שעתן, ואינן מטמאות למפרע. איזו היא מעברת? משפיר עברה שלשה חדשים. מניקה - כל ארבעה ועשרים חדש, אפלו מת בנה או גמלתו [שפסק ליונו] או נתנתו למניקה. **ה.** בתולה - כל שלא ראת דם מימיה, אף על פי שראת מחמת נשואין או מחמת לדה. זקנה - כל שעברו עליה תשעים יום סמוך לזקנותה; ואיזו היא זקנותה? כל שקוראין לה 'זקנה' ואינה מקפדת. מעברת ומניקה וזקנה - כתמן כראיתן, ואינו מטמא למפרע; בתולה שלא ראת דם מימיה ועדין היא קטנה - פתמה טהור, עד שתראה דם שלש וסתות.

ו. מה בין פתם הנמצא על בשרה, לכתם הנמצא על בגדיה? שהפתם הנמצא על בשרה, אין לו שעור. והנמצא

פעם אחד - נעקרה, ואינה צריכה להעקר שלשה פעמים; שחזקת דמים מסלקין הן בימים אלו.

י. כיצד חוששת לנסת? אם ראת דם בנסת זו, אפלו יום אחד - תשב לנדה מספק, ואסורה לשמש באתו היום, ואפלו לא ראתה בשאר ימי הנסתות. ואם ראתה שלשה ימים, הרי זו זבה.

יא. כל אשה שמרבה לבדק עצמה תמיד, הרי זו משפחת, ואף על פי שיש לה נסת קבועה; שאפשר שיבוא דם בלא שעת הנסת. וכל אחד עשר יום של ימי זיבתה - הרי היא בהן בחזקת טהרה, ואינה צריכה בדיקה; ואכל אחר ימי זיבתה - צריכה לבדק.

יב. ישכה ולא בדיקה, בין באנס בין ברצון - הרי זו בחזקת טהרה, עד שתבדק ותמצא טמא.

יג. האשה שלא בדיקה עצמה בשעת וסתה, ולאחר ימים בדיקה ומצאה טמא - אף על פי שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה, כמו שיתבאר בענין טמאה וטהרה - הרי זו אינה מטמאה את בועלה למפרע, ואינה מונה אלא משעה שראת; ואם מצאה עצמה טהורה, הרי זו בחזקת טהרה. **יד.** וכן אשה שראת דם מחמת מכה שיש לה במקור - אף על פי שראת בשעת וסתה, היא טהורה והדם טהור; שהנסתות מדבריהם, כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב.

טו. הסומה - בודקת עצמה ומראה לחברתה; אבל החרשת והשוטה צריכות פקחות לבדק אותן ולקבע להן נסתות, ואחר כך יהיו מתרות לבעליהן.

טז. כל אשה שטעת ולא ידעה עת וסתה, וראת דם - חוששת לזיבות. לפיכך, אם ראת יום אחד או שנים - יושבת תשלום שבעה, שמא דם זה בימי נדתה הוא; ואם ראת שלשה ימים - סופרת שבעת ימי נקיים, שמא בימי זיבתה היא עומדת.

יז. וכיצד היא עושה לתקן וסתה, ולידע אם היא זבה ודאית או ספק זבה, ולידע ימי זיבתה? הפל לפי ימים שתראה בהן. כיצד? ראת יום אחד או שנים - משלמת עליהן השבעה, ונתחיל למנות האחד עשר יום מאחר השבעה.

יח. ראת שלשה ימים - הרי זו ספק זבה, שמא יום אחד מהן קדם נדתה, ושנים מתחלת הנדה; וכן אם ראת ארבעה - שמא שנים קדם הנדה, ושנים מתחלת הנדה. ויושבת חמשה תשלום ימי נדה, ואחד עשר ימי זיבה אחר החמשה.

יט. וכן אם ראת תשעה ימים - הרי זו ספק זבה, שמא שנים קדם ימי נדה ושבעה של נדה; ומתחלת למנות אחד עשר יום אחר התשעה שפסק הדם. וכן אם ראת אחד עשר יום - הרי זו ספק זבה, שמא שנים קדם הנדה, ושבעה של נדה, ושנים לאחר הנדה, ונשאר לה מימי זיבתה תשעה.

כ. ראת שנים עשר יום - הרי זו זבה ודאית. שאפלו היו

יג. מצאה פתם אחד שאין בו כדי שלשה פתמים - אם בדיקה עצמה כל בין השמשות של יום ראשון ומצאה טהור, ולא בדיקה חלוקה, וביום השלישי מצאה זה הפתם שאינו כשלשה פתמים - אינה חוששת לזיבות; ואם לא בדיקה עצמה כל בין השמשות - הואיל ולא בדיקה חלוקה, ושהה עליה שלשה ימים בימי זיבתה - חוששת לזיבות, אף על פי שאין הפתם כדי שלשה פתמים.

יד. מצאה פתם על חלוקה היום, וראת דם אחר כך שני ימים זה אחר זה, או שראת שני ימים, וביום השלישי מצאה פתם - הרי זו ספק זבה.

טו. הרואה פתם ואחר כך ראת דם - תולה פתמה בראתה כל מעת לעת, בין שבדיקה עצמה בעת שמצאה הפתם ומצאה טהור, בין שלא בדיקה. אבל הרואה פתם אחר פתם בתוך עשרים וארבע שעות - אינה תולה פתם בכתם, אלא אם כן בדיקה ביניהן; שאם הפסיקה טהרה בין הפתמים, אין מצטרפין למנן זיבות.

טז. כיצד? ראתה פתם ערב שבת בשעה ראשונה מן היום, אף על פי שלא בדיקה עצמה ולא ידעה אם טהורה היא אם טמאה, וראת דם אחר כך, עד שעה ראשונה מיום השבת - אינה מונה לפתם, אלא תולה הפתם בראיה; ואם ראת באחד בשבת ובשני בשבת, תהיה זכה. ראת היום ביום השבת בשעה שניה - הרי זו טמאה שני ימים; ערב שבת שמצאה בו הפתם, ובשבת שראת היום; שהרי אין שניה בתוך מעת לעת. ואם ראתה דם באחד בשבת, חוששין לזיבות.

יז. לא ראתה דם בשבת, אבל ראתה פתם אחר בשעה ראשונה מיום השבת - אם בדיקה עצמה בערב שבת ומצאה טהור, אינה מונה אלא לפתם אחד שהוא ביום השבת, הואיל ושניהם בתוך מעת לעת. ואם לא בדיקה ולא ידעה אם הפסיקה טהרה ביניהם או לא הפסיקה - הרי זו מונה לערב שבת; ואם ראתה באחד בשבת, חוששת לזיבות.

יח. ראתה הפתם השני בשעה שניה מיום השבת - בין בדיקה בין לא בדיקה, הרי זו טמאה שני ימים, שהרי אין שניהם בתוך מעת לעת; ואם ראת באחד בשבת אחר מעת לעת - חוששת לזיבות. ראת בשעה ראשונה מיום אחד בשבת פתם שלישי - אם הפסיקה טהרה ביניהם, אין מצטרפין ואינה חוששת; ואם לא בדיקה, חוששת לזיבות.

יט. כל פתם שאמרנו שהיא טמאה בגללו - אם יש לה דבר לתלות בו ולומר: 'שמא פתם זה מדבר פלוני הוא' - אם נמצא על הבגד, הרי זו טהורה; שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל. ואם נמצא על בשרה, ספקו טמא ואינה תולה בו; ואם היה לה לתלות בבשרה יתר מחלוקה - אף על בשרה תולה, וספקו טהור.

כ. כיצד? שחטה בהמה או חיה או עוף, או שנתעסקה בכתמים, או שישבה בצד העוסקין בהם, או שעברה בשוק של טבחים, ונמצא דם על חלוקה - טהורה, ותולה בדברים אלו שמיהם בא הפתם.

על הבגד - אינו מטמא עד שהיה פגרים [חצי פול] הקלקי [שם מקום], שהוא מרבע, שיש בו כדי תשע עדשות שלש על שלש; היה פחות משעור זה, טהור; נמצא טפין טפין, אין מצטרפות; היה ארוך, הרי זה מצטרף.

ז. פתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טמאה - טהור, ואינה חוששת לו. כיצד? ישבה על כלי אבנים, כלי אדמה, וכלי גללים, או על עור הדג, או על כלי חרש מגבו, או על בגד שאין בו שלש אצבעות על שלש אצבעות, ונמצא עליהן דם - טהורה. אפלו בדיקה קרקע וישבה עליו, ונמצא פתם על הקרקע כשעמדה - הרי זו טהורה; שכל שאינו מקבל טמאה, לא גזרו על פתם שימצא בו. ולא במקבל טמאה, אלא אם כן היה לבן; אבל כלי צבעונין, אין חוששין לפתם הנמצא בהן. לפיכך תקנו חכמים שתלפז האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מדין הפתמים.

ח. לא בכל מקום שתמצא הדם על בשרה, תטמא משום פתם - עד שימצא כנגד בית תרפה [הערוה]. כיצד? נמצא על עקבה - טמאה, שמא נגע בבית תרפה בעת לשיבתה. וכן אם נמצא על שוקה ועל פרסותיה מבפנים, והם המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמד ותדביק רגל לרגל ושוק לשוק - הרי זו טמאה. נמצא על ראש גודל רגלה - טמאה, שמא נטף מן החדר על רגלה בעת שהלכה. וכן כל מקום שאפשר שינתו עליו דם נדתה כשתהלך, ונמצא שם דם - טמאה; וכן אם נמצא דם על עסקניות הן. אבל אם נמצא הדם על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ, או מן הצדדין, ואין צריך לומר אם נמצא מן הירכיים ולמעלה - הרי זו טהורה, שאין זה אלא דם שנתו עליה ממקום אחר.

ט. הפתם הנמצא על בשרה שהוא ארוך כרצועה, או עגל, או שהיה טפין טפין, או שהיה ארוך הפתם על רחב ירכה, או שהיה נראה כאלו הוא ממש למעלה - הואיל והוא כנגד בית תרפה, הרי זו טמאה; ואין אומרים: 'אלו נטף מן הגוף, לא היה פתם'; שכל דם הנמצא במקומות אלו - מחמירין בו, אף על פי שהוא ספק.

י. הפתם הנמצא על החלוק שלה - מחגור ולמטון, טמאה; מחגור ולמעלן, טהורה. נמצא על בית יד שלה - אם מגיע כנגד בית תרפה, טמאה; ואם לאו, טהורה.

יא. היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה - כל מקום שימצא בו הדם, טמאה; וכן האזור שלה - כל מקום שימצא בו הדם, טמאה.

יב. היתה לובשת חלוק אחד, ושהה עליה שלשה ימים או יתר בלא עת נדתה, ובדיקה ומצאה עליו שלשה פתמים, או פתם אחד גדול שיש בו שעור שלשה פתמים - הרי זו ספק זבה, שמא פתם נטף ממנה בכל יום; וכן אם לכה שלשה בגדים בדוקים, ושהה עליה שלשה ימים בימי זיבתה, ומצאה פתם בכל אחד מהן - אף על פי שזה כנגד זה, הרי זו ספק זבה.

השואלת והמשאלת אותה; שְׁמָא מוּזוּ, שְׁמָא מוּזוּ, שְׁמָא מוּזוּ. השאילה אותו ליושבת על הכתם - אינה תולה בה, שאין תולין כתם בכתם.

ל. בְּדָקָה חֲלוּקָה וּבְדָקָה עֲצָמָה וּמִצָּאָה עֲצָמָה טְהוֹר, והשאילה החלוק לכתרתה, ולבשתו, ונמצא עליו כתם כשהחזירנה לה - השואלת טמאה, ואינה תולה בכעלת החלוק; שְׁחָרֵי בְּדָקָה אוֹתוֹ קָדָם שֶׁתִּשְׁאִילֶהוּ לָהּ.

לא. אֶרְפָּה שֶׁלְּבָשָׁה חֲלוּקָה שֶׁל קְצָרָה, וּנְמָצָא בּוֹ כֶּתֶם - אם מגיע כנגד בית תרפה - טמאה; ואם לאו - טהורה, שכתם זה של קצרה הוא.

לב. שֶׁלֵּשׁ נָשִׁים שֶׁלְּבָשׁוּ חֲלוּק אֶחָד זוֹ אַחֵר זוֹ, וְאַחֵר קָף נְמָצָא עֲלֵיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יִשְׁנוּ בְּמִטָּה אַחַת כְּאֶחָד, וּנְמָצָא דָם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - פֶּלֶן טְמֵאוֹת; וְאִם בְּדָקָה אַחַת מֵהֶן עֲצָמָה מִיָּד, וּמִצָּאָה עֲצָמָה טְמֵאָה - הָרִי הַשְּׂמִים טְהוֹרוֹת.

לג. בְּדָקוּ פֶּלֶן וּמִצָּאוּ עֲצָמֵן טְהוֹרוֹת - תוֹלָה מִי שְׁאִינָה רְאוּיָה לְרֵאוֹת דָּם, בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שְׁאִינָה רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה. פִּיּוּצָד? הֲיֵתָה אַחַת מֵעֲבֵרֹת וְאַחַת אֵינָה מֵעֲבֵרֹת - הִמְעַבְּרֹת טְהוֹרָה, וְשְׁאִינָה מֵעֲבֵרֹת טְמֵאָה; מְנִיקָה וְשְׁאִינָה מְנִיקָה - הִמְנִיקָה טְהוֹרָה; זְקָנָה וְשְׁאִינָה זְקָנָה - הִזְקָנָה טְהוֹרָה; בְּתוּלָה וְשְׁאִינָה בְּתוּלָה - הִבְתּוּלָה טְהוֹרָה. הִיּוּ פֶּלֶן מֵעֲבֵרֹת, פֶּלֶן זְקֵנוֹת, פֶּלֶן מְנִיקוֹת, פֶּלֶן בְּתוּלוֹת - הָרִי פֶּלֶן טְמֵאוֹת.

לד. שֶׁלֵּשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶרֶךְ מְרֻגְלוֹת [רגלי] הַמִּטָּה, וְיִשְׁנוּ פֶּלֶן, וּנְמָצָא דָם תַּחַת הָאֲמָצְעִית - שֶׁלְּשֵׁתָן טְמֵאוֹת; תַּחַת הַפְּנִימִית - הִיא וְשִׁבְצָדָה טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה; תַּחַת הַחִיצוֹנָה - הִיא וְשִׁבְצָדָה טְמֵאוֹת, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה. וְאִם לֹא עָלוּ דֶרֶךְ מְרֻגְלוֹת הַמִּטָּה, שֶׁחָרֵי אֵין לָהֶן סֵדֶר, וּנְמָצָא דָם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - פֶּלֶן טְמֵאוֹת.

לה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבְּדָקוּ פֶּלֶן וּמִצָּאוּ טְהוֹר, וְלֹא תוּכַל אַחַת מֵהֶן לְתַלּוֹת בְּחִבְרָתָהּ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; אֲבָל אִם בְּדָקָה אַחַת, וּמִצָּאָה עֲצָמָה טְהוֹרָה, וְחִבְרָתָהּ לֹא בְּדָקָה - תוֹלָה זוֹ הַטְּהוֹרָה בְּזוֹ שֶׁלֹּא בְּדָקָה, וְזוֹ שֶׁלֹּא בְּדָקָה טְמֵאָה. לו. כָּל כֶּתֶם הַנְּמָצָא עַל הַכְּגָד שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתְלֶה - אֵינוֹ מִטְּמֵא, עַד שֶׁיִּנְדַּע שֶׁהוּא דָם. וְאִם נִסְתַּפַּק לָהֶן שְׁמָא הוּא דָם אוֹ צִבְעֵ אֲדָם - מֵעֲבִירֵין עֲלָיו שִׁבְעָה סְמָנִין אֵלוֹ עַל הַסֵּדֶר: אִם עֵבֵר אוֹ כֶּהָה עֵינוֹ, הָרִי זֶה כֶּתֶם דָּם וְטְמֵאָה; וְאִם עֵמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא, הָרִי זֶה צִבְעֵ וְטְהוֹרָה.

לז. וְאֵלוֹ הֵן הַשְּׁבָעָה סְמָנִין עַל סֵדְרָן: רַק תְּפַל, וְלַעֲיִסַת גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּמִי רִגְלִים שֶׁהִחְמִיצוּ, וְנִתְרַ, וּבְרִית, וְקִימוּנָא, וְאַשְׁלָג. וְצָרִיף לְכִסְפָּס [לשפספ] שֶׁלֵּשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל סַס וְסַס, וּמוֹלִיף וּמִבִּיא בְּכָל כִּסְפוֹס. הַעֲבִירֵין שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהִעֲבִירֵין כְּאֶחָד - לֹא עֲשֵׂה כְּלוֹם; הַקָּדִים אַחְרוֹנִים לְרֵאשׁוֹנִים - אֵלוֹ שֶׁהִעֲבִירֵין כְּאֶחָד וְהָרִי הֵן הָאֲחֻרֹנִים לְרֵאשׁוֹנִים עַל לּוֹ, וְחֻזְרֵין וּמֵעֲבִירֵין אַחְרֵיהֶן הָאֲחֻרֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד שֶׁיַּעֲבִירוּ הַשְּׁבָעָה עַל הַסֵּדֶר.

לח. אֵיזָה הוּא רַק תְּפַל? זֶה שֶׁלֹּא טַעַם כְּלוֹם מִתַּחֲלַת הַלִּילָה, וְהֵיךְ יִשֵּׁן כָּל חֲצֵי הַלִּילָה הָאֲחֻרָן, לְמַחֵר קָדָם

כא. נְמָצָא הַכֶּתֶם עַל בִּשְׂרָה בְּלִבָּד, אֲפֵלוּ מִחֲגוֹר וּלְמַעְלָה - טְמֵאָה; שְׁאֵלוּ הִיךְ דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק, הִיךְ לוֹ שִׁימָצָא גַם עַל בְּגָדֶיהָ; וְהוֹאִיל וּנְמָצָא עַל בִּשְׂרָה - לֹא בְּבִגְדָהּ, טְמֵאָה.

כב. הִיָּתָה בָּהּ מִכָּה, אִף עַל פִּי שְׁחִיטָה - אִם יְכוּלָה לְהַתְגַּלֵּעַ וּלְהוֹצִיא דָם, וּנְמָצָא דָם עַל בִּשְׂרָה - תוֹלָה בְּמִכָּה; וְכֵן כָּל פִּיוּצָא בְּזָה.

כג. נְמָצָא הַכֶּתֶם עַל בְּגָדָהּ וּבִשְׂרָהּ כְּאֶחָד - תוֹלָה בְּכָל שִׁישׁ לָהּ לְתַלּוֹת. וְתוֹלָה בְּמֵאֲכַלְתָּ [חרוק], שְׁמָא בַּעַת שִׁישְׁבָּה נִהְרָגָה מֵאֲכַלְתָּ, וְדָם זֶה דָם מֵאֲכַלְתָּ הוּא; וְעַד כִּמָּה? עַד בְּגָרִיס [כחצי פול]. אֲבָל אִם מִצָּאָה הַכֶּתֶם יָתֵר מִבְּגָרִיס, אֵינָה תוֹלָה בְּמֵאֲכַלְתָּ; וְאֲפֵלוּ הִיָּתָה מֵאֲכַלְתָּ רְצוּצָה בְּכֶתֶם, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִבְּגָרִיס, אֵינָה תוֹלָה בְּמֵאֲכַלְתָּ.

כד. וְכֵן תוֹלָה בְּבִגְדָהּ וּבְכַעֲלָהּ: אִם הִיּוּ עוֹסְקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהִיוּ יְדִיָּהֶם מְלַכְלָכוֹת בּוֹ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה בָּהֶם מִכָּה - תוֹלָה וְאוֹמְרָת: 'הֵן נִגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מִחֲמַתָּם הוּא'.

כה. אֵין מְחֻזְקִין דָּם מִמְקוֹם לְמִקוֹם לְתַלּוֹת בּוֹ. פִּיּוּצָד? הִיָּתָה לָהּ מִכָּה בְּכַתְפָּהּ, וּנְמָצָא כֶּתֶם עַל שׁוֹקָה - אֵין אוֹמְרִין: 'שְׁמָא בְּיָדֶיהָ נִגְעָה בְּמִכָּה וְנִגְעָה בְּמִקוֹם זֶה'; וְכֵן כָּל פִּיוּצָא בְּזָה - אֵין תוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוּפָהּ בֵּין בְּחֻלּוּקָהּ.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּצַפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֵלָא כְּסָלַע דָּם, וּנְמָצָא עַל כָּל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן כֶּתֶם כְּסָלַע - שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. נִתְעַסְקָה בְּדָם שְׂאִי אֲפִשֵׁר שִׁיָּהִי מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֵלָא בְּגָרִיס, וּנְמָצָא עֲלֶיהָ כֶּתֶם כְּשֶׁנִּי גְרִיסִין - הָרִי זֶה תוֹלָה בְּגָרִיס בְּדָם שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ, וּבְגָרִיס בְּמֵאֲכַלְתָּ; וּנְמָצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכְּשֶׁנִּי גְרִיסִין, טְמֵאָה.

כז. נִתְעַסְקָה בְּאֲדָם, אֵין תוֹלָה בּוֹ שָׁחַר; נִתְעַסְקָה בְּעוֹף שִׁישׁ בּוֹ מִיָּנִין הַרְבֵּה, וּנְמָצָא עֲלֶיהָ מְרָאָה אֶחָד מֵהֶן - תוֹלָה בּוֹ. הִיָּתָה לוֹבֶשֶׁת שֶׁלֵּשׁ חֲלוּקוֹת - אִם יְכוּלָה לְתַלּוֹת, תוֹלָה אִף בְּתַחֲתוֹן; וְאִם אֵינָה יְכוּלָה לְתַלּוֹת, אֵינָה תוֹלָה אֲפֵלוּ בְּעֵלְיוֹן. פִּיּוּצָד? עֲבָרָה בְּשׁוּק שֶׁל טְבָחִים - אִף עַל פִּי שֶׁנְּמָצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחֲתוֹן לְבָדוֹ, תוֹלָה בְּדָם הַטְּבָחִים; לֹא עֲבָרָה בְּשׁוּק הַטְּבָחִים וְכִיּוּצָא בּוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁנְּמָצָא הַכֶּתֶם בְּעֵלְיוֹן לְבָדוֹ, הָרִי זֶה טְמֵאָה. סֶפֶק עֲבָרָה סֶפֶק לֹא עֲבָרָה, סֶפֶק נִתְעַסְקָה סֶפֶק לֹא נִתְעַסְקָה - אֵינָה תוֹלָה.

כח. עִיר שִׁישׁ בָּהּ חֻזְרִים, אוֹ שֶׁהֵן בְּאֵין לָהּ תְּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכַתְמֶיהָ הַנְּמָצָאִין בְּחֻלּוּק.

כט. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָה לְנִדָּה, בֵּין גּוֹיָה בֵּין יִשְׂרָאֵלִית, וְחֻזְרָה וְלִבְשָׁה אוֹתוֹ קָדָם בְּדִיקָה, וּמִצָּאָה עֲלָיו כֶּתֶם - הָרִי זֶה תוֹלָה בְּנִדָּה שֶׁלְּבָשָׁה אוֹתוֹ; הַשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בְּיוֹם הַטְּמֵא שְׁלָהּ, אוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דָּם טְהוֹר, אוֹ לְבְּתוּלָה שֶׁדְּמִיָּה טְהוֹרִין - הָרִי זֶה תוֹלָה בּוֹ. אֲבָל אִם הַשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בְּיוֹם הַשְּׂמֹר לָהּ, אוֹ לְזָכָה גְּדוּלָה בְּשִׁבְעָה יְמֵי נְקִיּוֹת, וְחֻזְרָה וְלִבְשָׁה אוֹתוֹ קָדָם בְּדִיקָה, וּנְמָצָא עֲלָיו כֶּתֶם - שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקְלוֹת,

דָם דָּרַךְ הֶרְחַם - הָרִי הָאֵשָׁה טְהוֹרָה, אָף עַל פִּי שֶׁהָדָם שֵׁיבָא מִדְּפִנָּה טָמֵא; שְׂאִין הָאֵשָׁה טָמְאָה, עַד שֵׁיבָא מִדְּוָה דָּרַךְ עֲרוּתָהּ.

ו. נִתְחַתֵּף הַנֹּלָד בְּמַעֲיָה וְיֵצֵא אֲבָר אֲבָר - בֵּין שֵׁיבָא עַל סֵדֵר הָאֲבָרִים, כְּגוֹן שֵׁיבָאָה הַרְגֵל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֵׁיבָא שְׂלֵא עַל הַסֵּדֵר - אֵינָה טָמְאָה לָדָה, עַד שֵׁיבָא רְבוּ; וְאִם יֵצֵא רֵאשׁוּ כְּלוּ כְּאֶחָת - הָרִי זֶה כְּרָבוּ. וְאִם לֹא נִתְחַתֵּף, וְיֵצֵא כְּדָרְכוּ - מִשְׁתַּצָּא רַב פְּדִיחָתוּ הָרִי זֶה כְּלוּד, אָף עַל פִּי שֶׁנִּתְחַתֵּף אַחֵר כָּף.

ז. הוֹצִיא הָעֶבֶר יָדוֹ וְהִחְזִירָהּ, אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה מִדְּבָרִי סוֹפְרִים; וְאִין לָהּ לְמִי טְהוֹר, עַד שֵׁיבָא הַנֹּלָד אוֹ רְבוּ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ.

ח. הַמְּפַלֵּת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף - אִם הָיוּ פָּנָיו כְּפָנֵי הָאָדָם, הָרִי זֶה וְלֹד; אִם זָכָר, תִּשָּׁב לְזָכָר, וְאִם נִקְבָּה, תִּשָּׁב לְנִקְבָּה, וְאִם אֵין נֶכֶר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה, תִּשָּׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה - וְאָף עַל פִּי שֶׁשָּׂאָר הַגּוּף דוֹמָה לְבְּהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף. וְאִם אֵין פָּנָיו כְּצוּרַת פָּנֵי הָאָדָם - אָף עַל פִּי שֶׁשָּׂאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שְׁלֵם, וְיָדָיו וְרַגְלָיו יָדֵי אָדָם וְרַגְלָיו, וְהָרִי הוּא נִקְבָּה אוֹ זָכָר - אֵינּוּ וְלָד, וְאִין אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה.

ט. וְאֵיזוֹ הִיא צוּרַת פָּנֵי הָאָדָם? שֶׁיְהִיָּה הַמְּצִיחַ וְהַגְּבִינִין וְהַעֵינַיִם וְהַלְסָתוֹת וְגִבּוֹת הַזְּקָן, כְּצוּרַת הָאָדָם; אֲכָל הַפֶּה וְהָאֲזָנַיִם וְהָאָף - אָף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה, הָרִי זֶה וְלָד.

י. הַמְּפַלֵּת דְמוּת נֶחֶשׁ - אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה, מִפְּנֵי שֶׁגִּלְגַל עֵינָיו עָגַל כְּשֵׁל אָדָם. הַמְּפַלֵּת דְמוּת אָדָם שֵׁישׁ לוֹ כְּנִפְסִים שֵׁל בֶּשֶׂר - אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה. נִכְרָא בְּעֵין אַחַת וְיָרַךְ אַחַת - אִם הָיוּ מִן הַצֵּד, שֶׁהָרִי הוּא כְּחַצֵּי אָדָם - אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה; וְאִם הָיוּ בְּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהָרִי זֶה בְּרִיָּה אַחֲרָת.

יא. נִכְרָא וְשֵׁט שְׁלוֹ אֶטוּם, אוֹ שֶׁיְהִי חֶסֶר מִטְּבוּרוֹ וְלִמְטָה וְהָרִי הוּא אֶטוּם, אוֹ שֶׁיְהִיָּה גִלְגַלְתּוֹ אֶטוּמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת [נִשְׁרוּת] וְאִין בְּהֵן הֶכֶר פָּנִים, אוֹ שֵׁישׁ לוֹ שְׁנֵי גִבִּין וְשִׁתֵּי שְׁדָרוֹת, אוֹ שֶׁהִפִּילָה בְּרִית רֵאשׁ שֶׁאֵינּוּ חַתוּף, אוֹ יָד שֶׁאֵינּוּ חַתוּף - כָּל נֶפֶל מְאֵלוֹ אֵינּוּ וְלָד, וְאִין אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה; אֲכָל אִם הִפִּילָה יָד חַתוּכָה וְרַגְלֵי חַתוּכָה - הָרִי חֲזָקָתָה מוֹלָד שְׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרַב אֲבָרָיו.

יב. פְּעָמִים יִקְפֶּה [נוצֵר גוֹשׁ] מִשָּׂאָר הַדָּמִים שֶׁנוֹצֵר מֵהֶם הָאָדָם, חֲתִיכָה כְּמוֹ לֶשׁוֹן הַשּׁוֹר, וְתִהְיֶה כְּרוּכָה עַל מִקְצַת הַנֹּלָד; וְהִיא הַנִּקְרָאת 'סַנְדָּל'. וְלַעֲלוֹם לֹא יַעֲשֶׂה סַנְדָּל זֶה, אֲלָא עִם וְלָד; אֲכָל חֲתִיכָה שֶׁנוֹצֵרָה לְכַדָּה בְּלֹא וְלָד, אֵינָה נִקְרָאת 'סַנְדָּל'. וְרַב הַעֲבָרִים לֹא יְהִיָּה עִמָּהֵן סַנְדָּל. וּפְעָמִים יָכֵה הַמַּעֲבָרֵת דְּבָר עַל בִּטְנָה, וְיִפְסֵד הָעֶבֶר וְיַעֲשֶׂה כְּסַנְדָּל זֶה; וּפְעָמִים יִשָּׂאָר בּוֹ הֶכֶר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיבֵשׁ הַנֹּלָד וְיִשְׁתַּנֵּה וְיִקְפָּאוּ עָלָיו הַדָּמִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאָר בּוֹ הֶכֶר פָּנִים. לְפִיכֵךְ, הַמְּפַלֵּת זָכָר וְסַנְדָּל עִמוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶכֶר פָּנִים בְּסַנְדָּל, הָרִי זֶה תִּשָּׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמֵּא סַנְדָּל זֶה נִקְבָּה הִיָּה; וְחִמְרָא הִתְמִירוֹ בּוֹ לְטָמֵא בּוֹ מִשּׁוּם וְלָד אָף

שֵׁיאֲכַל, נִקְרָא רֶק תְּפִלִּי; וְהוּא שְׂלֵא יֵצֵא רַב דְּבוּרוֹ עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם; וְאִם הַשָּׂמִים וְשִׁנָּה פְּרָקוּ קָדָם שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת - אֵין זֶה רֶק תְּפִלִּי, שֶׁהַדְּבוּר מְבַטֵּל חֵזֶק הָרֶק וּמִתְחַזְרֵי פְּמִים. וְאֵיזוֹ הִיא לְעִיסַת גְּרִיסִין? הוּא שֵׁיִלְעַס הַגְּרִיסִין עַד שֶׁיִּתְעַרֵּב עִם הַפּוֹל רַק הַרְבֵּה מִפּוֹ. וְאֵיזוֹ הוּא מִי רַגְלִים שֶׁהִתְחַמְצוּ? אַחֵר שֶׁלִּשָׁה יָמִים, אוֹ יָתֵר.

לט. כָּל אֵשָׁה שֶׁהִיא טָמְאָה מִשּׁוּם פְּתָם - אִם מִצָּאָה הַפְּתָם בִּימֵי נִדְתָּהּ, הָרִי זֶה סֶפֶק נִדָּה, וְיִוָּשְׁבַת עָלָיו שְׂבָעָה, וְטוֹבֵלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחֵר כָּף תִּהְיֶה מִתְרַת לְבַעֲלָהּ. וְאִם מִצָּאָה אוֹתוֹ בִּימֵי יִבְתָּהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק זָכָה גְּדוּלָה אוֹ קִטְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפָרָק זֶה; וְיִוָּשְׁבַת יוֹם אֶחָד אִם הִיָּתָה קִטְנָה, אוֹ שְׂבָעַת יָמֵי נְקִיִּים אִם הִיָּתָה גְּדוּלָה, מִסֶּפֶק. וְהַפֵּל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; לְפִיכֵךְ הִבָּא עָלֶיהָ גְּדוּלָה - מִכֵּין אוֹתוֹ מַפְת מְרֻדוֹת, וּפְטוּרִין מִקְרָבָן.

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיאָה פְּרָק י

א. כָּל הַיּוֹלְדֵת - טָמְאָה כְּנִדָּה, וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאתָ דָם. וְאַחַד הַיּוֹלְדֵת חַי, אוֹ מֵת, וְאֶפְלוּ נֶפֶל - אִם זָכָר, יִוָּשְׁבַת לְזָכָר; וְאִם נִקְבָּה, יִוָּשְׁבַת לְנִקְבָּה; וְהוּא שֶׁתִּגְמַר צוּרָתוֹ; וְאִין צוּרַת הַנֹּלָד נִגְמַרְתָּ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֶחָד הַזָּכָר וְאַחַד הַנִּקְבָּה.

ב. וְהַמְּפַלֵּת בְּתוֹף אַרְבָּעִים יוֹם - אֵינָה טָמְאָה לָדָה, אֶפְלוּ בַיּוֹם אַרְבָּעִים. הַפִּילָה בַיּוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד מֵאַחֵר הַתְּשֻׁמִּישׁ - הָרִי זֶה סֶפֶק יוֹלְדֵת, וְתִשָּׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וְלִנְדָּה; הִיָּתָה צוּרַת הָאָדָם דְּקָה בְּיוֹתֵר, וְאֵינָה נִפְרַת בְּעִלְיָל - הָרִי זֶה תִּשָּׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁפִיר מְרָקָם'.

ג. אֵיזוֹ הוּא שְׁפִיר מְרָקָם? תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ שֵׁל אָדָם - גּוּפוֹ כְּעֵדֻשָׁה, שְׁתֵּי עֵינָיו כְּשִׁתֵּי טְפִי [עֵינֵי ה] זָכוּב מְרַחֲקוֹת זֶה מִזֶּה, שְׁנֵי חֲטָמָיו כְּשִׁתֵּי טְפִי זָכוּב מְקַרְבִּין זֶה לָזֶה, פִּיו פְּתוּחַ כְּחוֹט הַשְּׂעָרָה, וְחַתוּף יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ. נִתְבָּאָרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וְעֵדִין אֵינּוּ נֶכֶר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה - אֵין בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בַּמִּים אֲלָא בְּשִׁמְן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מִצְחָצְחוֹ; וּמִכֵּיבֵי קִיסִים שֶׁרֵאשׁוּ חֵלֶק, וּמִנְעֻנְעַ בְּאוֹתוֹ מְקוּם מִמַּעֲלָה לְמַטָּה; אִם מְסַכְסֵף [נוצֵר חִיכּוּר], בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא זָכָר; וְאִם רָאָה בְּאוֹתוֹ מְקוּם כְּשֶׁעוֹרָה סְדוּקָה, הָרִי זֶה נִקְבָּה, וְאֵינָה צְרִיכָה בְּדִיקָה. וּבְכָל אֵלוֹ הַרְקִימוֹת שֵׁל נְפִלִים, אֵין נוֹתְנִין לָהּ לְמִי טְהוֹר עַד שֶׁיִּשְׁעִיר הַנֹּלָד.

ד. הַפִּילָה חֲתִיכָה לְבָנָה - אִם נִקְרָעָה וְנִמְצָא בָּהּ עֶצֶם, הָרִי זֶה טָמְאָה לָדָה; הַפִּילָה שְׁפִיר מְלֵא מִים, מְלֵא דָם, מְלֵא גְּבִינִים, מְלֵא בֶּשֶׂר - הוֹאִיל וְאֵינּוּ מְרָקָם, אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְוֹלָד.

ה. יוֹצֵא דָפֶן יֵצֵא מִחַתָּן בְּדוּפוֹ הַבְּטוּן - אֵין אִמּוֹ טָמְאָה לָדָה, וְאִין לוֹ יָמֵי טָמְאָה יָמֵי טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשָׁה כִּי תִזְרֶעַ, וְיָלְדָה", עַד שֶׁתֵּלַד מִמְּקוֹם שֶׁמְזוּרְעַת. הַמְּקַשָּׁה וְיָלְדָה וְלָד דָּרַךְ דָּפֶן - הָרִי דָם הַקָּשִׁי הִבָּא דָּרַךְ הֶרְחַם, וְיָבוֹת אוֹ נִדָּה, וְדָם הַיּוֹצֵא דָּרַךְ הַדָּפֶן, טָמֵא. וְאִם לֹא יֵצֵא

ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים - אינו דם טהר, אלא ספק דם נדה, או ספק דם זיבה אם בא בימי הזיבה, כמו שבארנו. וכן אם ראתה דם ביום אחד ושמונים בלבד - הרי זו ספק נדה, ותשב שבועת ימי נדה, שמא נקבה ילדה, שאין לה וסת נדות עד אחר מלאת, כמו שבארנו. **כא.** כל מקום שנאמר: 'תשב לזכר ולנקבה ולגדה', ביצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום כיוולדת נקבה. ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים, הרי זו ספק נדה; וכן אם ראתה דם ביום ארבעה ושבעים וביום אחד ושמונים, הרי זו ספק נדה; וכן אם ראתה ביום אחד וארבעים - אף על פי שראת ביום ארבעה ושלושים, הרי זו ספק נדה, ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים, כיוולדת זכר. ואין נותנין לה ימי טהר כלל, פנדה; והרי היא כמי שלא ילדה. וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום, אם בא בימי נדתה - הרי זו ספק נדה מאחר השבעה מיום שהפילה; ואם בא בימי זיבתה - הרי זו ספק זיבה, שכל ימי מלאת אין בהם וסת. וכן אם ראת ביום אחד ושמונים - עדין היא מקלקלת, ותהיה ספק נדה, כמו שבארנו, אף על פי שלא ראת אלא יום אחד. וכשיקבע לה הוסת אחר השמונים, יסור קלקולה, ותחזור להיות נדה ודאית, או זבה ודאית. וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים; ותהיה נדה ודאית אם הפילה בתוך ימי נדתה, כמו שבארנו.

הלכות אסורי ביאה פרק יא

א. כל שאמרנו בנדה וזבה ויוולדת, הוא דין תורה. וכמשפטים אלו היו עושין כשהיו בית דין הגדול מצויין, והיו שם חכמים גדולים שמפירים הדמים. ואם נולד להם ספק בראיות או בימי נדה או זיבה - יעלו לבית דין וישאלו, כמו שהבטיחה תורה עליהן, שנאמר: "כי יפלא ממך דבר בין דם לדם" - בין דם נדה לדם זיבה. ובאותן הימים היו בנות ישראל נזהרות מדבר זה, ומשמרות וסתותיהן, וסופרות תמיד ימי הנדה וימי הזיבה. **ב.** וטרח גדול יש במנין הימים, ופועמים רבות יבואו לידי ספק; שאפלו ראת הבת דם ביום הלדה, מאותו היום מתחילין למנות לה ימי נדה וימי זיבה כמו שבארנו; לפיכך לא תטמא הבת בזיבה אלא בת עשרה ימים - שאם ראת ביום שתולד, הרי זו נדה שבועת ימים, ושלשה ימים סמוך לנדתה, הרי עשרה ימים. הנה למדת, שמתחלת ראיה מתחלת למנות ימי נדה וימי זיבה כל ימיה, ואפלו ראתה והיא קטנה. **ג.** ובימי חכמי תלמוד נסתפק הדבר הרבה בראיות הדמים, ונתקלקלו הוסתות, לפי שלא היה כח בכל הנשים למנות ימי נדה וימי זיבה; לפיכך החמירו חכמים בדבר, וגזרו שהיה כל ימי האשה בימי זיבתה, ויהיה כל דם שתראה ספק דם זיבות. **ד.** ועוד החמירו בנות ישראל על עצמן חמרא יתרה על

על פי שאין בו צורת פנים, הואיל והיא טמאה לדה מפני הולד שעמו. **יג.** החותלת [מעטפת] העבה, שהיא כמו חמת [נאד מים] שבתוכה נוצר הולד, והיא מקפת אותו ואת הסנדל - אם היה עמו סנדל, וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא - והיא הנקראת 'שליה'; ותחלת ברייתה דומה לחוט של ערב [רוחב], וחלולה פתוצורת, ועבה כקרקבן הפתונגולין. ואין שליה פחותה משפח. **יד.** הפפלת שליה - תשב לזכר ולנקבה; לא שהשליה ולד, אלא שאין שליה בלא ולד. הפילה נפל ואחר כך הפילה שליה - חוששין לשליה, והרי היא כולד אחר; ואין אומרים: 'זו שליית הנפלי', שאין תולין את השליה אלא כולד של קימה. לפיכך, אם ילדה ולד של קימה, והפילה שליה אפלו אחר שלשה ועשרים יום - תולין אותה כולד, ואין חוששין לולד אחר, שהולד קרע השליה ויצא. **טו.** הפילה שלייה תחלה, ואחר כך ילדה ולד של קימה - חוששין לשליה שהיא ולד אחר, ואין תולין אותה כולד הבא אחריה; שאין דרבה של שלייה לצאת לפני הולד. יצאת מקצת השליה ביום ראשון ומקצתה בשני - מונין לה מיום ראשון, ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שני להתמיר. **טז.** הפילה דמות בהמה חיה ועוף, ושליה קשורה בו - אין חוששין לולד. ואם אינה קשורה בו - מטילין עליהן חמר שני ולדות; שאני אומר: 'שמא נמוח שפיר מרקם שהיה בשליה זו, ושמא נמוחה השליה של שפיר זה, שהוא דמות בהמה וחיה'. **יז.** כל אלו שחוששין לשליה, אין נותנין להן ימי טהר; וכל מי שהפילה דבר שאינו ולד, או שפיר, בתוך ארבעים יום, שעדין לא נגמרה צורתו - אם יצא עמו דם, הרי זו נדה או זיבה; ואם יצא בש בלא דם, הרי זו טהורה. **יח.** מי שילדה זכר ונקבה תאומים - תשב לנקבה; ילדה טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה. ילדה תאומים, אחד זכר והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה; האחד נקבה והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לנקבה בלבד; שהטמטום והאנדרוגינוס ספק הם, שמא זכר הן או שמא נקבה. **יט.** האשה שהחזקה מעברת, וילדה, ואין ידוע מה ילדה - כגון שעברה בנהר והפילה שם, או שהפילה לבור, או שהפילה וגררתו חיה - הרי זו בחזקת שהפילה ולד, ותשב לזכר ולנקבה; אבל אם לא החזקה מעברת, והפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולגדה. **כ.** כל מקום שנאמר: 'תשב לזכר ולנקבה', ביצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום כיוולדת נקבה - שבעה הראשונים ודאי, והשבעה השניים ספק; ואין נותנין לה ימי טהר אלא עד ארבעים יום, כיוולדת זכר.

הפּתּם פּרי לחש לזיבות, סופרת שבעת ימים מאחר יום שנמצא בו הפתם; שאין הרוצה דם פרוצה פתם.

יב. וכן כל שאמרנו ביולדת שאמו טהורה, הרי היא טהורה בזמן הזה; וכן האשה שראת לכן או דם ירק, או שהשליכה חתיכה אדמה שאין עמה דם - הרי היא טהורה אף בזמן הזה; שלא החמירו אלא פרוצה דם טמא, ואין זו רוצה דם טמא.

יג. וכן אם הייתה בה מכה והיה שותת ממנה, או שבא הדים עם מימי ויגלים - הרי זו טהורה. ולא נתחדש דבר, אלא ספירת שבעת ימי נקיים לכל רוצה דם טמא, כמו שאמרנו, ושיהיו כל מראה דמים - טמאים.

יד. זה שתמצא במקצת מקומות, שהנדה יושבת שבעת ימים בנדתה, ואף על פי שלא ראת דם אלא יום אחד, ואחר השבועה תשב שבעת ימי נקיים - אין זה מנהג, אלא טעות היא ממי שהורה להן כך; ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל - אלא אם ראתה יום אחד, סופרת אחריו שבועה, וטובלת כליל שמני שהוא ליל שני שלאחר ימי נדתה, ומתרת לבועלה.

טו. וכן זה שתמצא במקצת מקומות, ותמצא תשובות למקצת גאונים, שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים, ויולדת נקבה אחר שמונים, ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוך השבועה - אין זה מנהג, אלא טעות היא באותן התשובות. ודרך מינות באותן המקומות, ומן הצדוקין נכת שייסודה בני צדוק הכופרים בתושב"ע" 9 למדו דבר זה; ומצוה לכוּפּן, פרי להוציא מלפני ולהחזיר לדברי חכמים, שתספור שבועה ימי נקיים בלבד, כמו שבארנו.

טז. אין האשה עולה מטמאתה ויוצאה מידי ערוה, עד שתטבל במי מקנה כשר, ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרה ובין המים. ובהלכות מקוות יתבאר המקנה הכשר והפסול, ודרך הטבילה, ומשפטי החציצה. אבל אם רחצה במקרחץ - אפלו נפלו עליה כל מימות שבעולם, הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קדם הרחיצה, בכרת; שאין לה דבר שמעלה מטמאה לטהרה אלא טבילה במי מקנה, או במעין, או בימים שהם כמעין, כמו שיבאר בהלכות מקוות.

יז. כל שבעת ימי נקיים שבזמן הזה - אף על פי שהן ספק, אם טבילה בהן, לא עלתה לה טבילה. ואם טבילה בשביעי - אף על פי שאסור לעשות כן לכתחלה, שמא יבוא לבועל בשביעי אחר הטבילה - הואיל וטבילה בזמנה, אפלו הייתה זבה ודאית, הרי זו עלתה לה טבילה.

יח. ואסור לאדם שידבק באשתו בשבועה ימי נקיים, אף על פי שהיא בכסותה והוא בכסותו. ולא יקרב לה, ולא יגע בה אפלו באצבע קטנה, ולא יאכל עמה בקערה אחת. כללו של דבר: ינהג עמה בימי ספירה כמו שינהג בימי נדה - שעדין היא בכרת עד שתטבל, כמו שבארנו.

יט. כל מלאכות שהאשה עושה לבועלה, נדה עושה

זו, ונהגו בלן בכל מקום שיש ישראל, שכל בת ישראל שתראה דם - אפלו לא ראת אלא טפה [ועירה] כחדל בלבד ופסק הדים - סופרת לה שבועה ימי נקיים, ואפלו ראת בעת נדתה. בין שראת יום אחד, או שנים, או השבועה בלן, או יתר - משיפסק הדים, סופרת שבועה ימי נקיים כזבה גדולה, וטובלת כליל שמני, אף על פי שהיא ספק זבה, או ביום שמני אם היה שם דחק, כמו שאמרנו - ואחר כך תהיה מתרת לבועלה.

ה. וכן כל יולדת בזמן הזה - הרי היא ביולדת בזוב, וצריכה שבועה ימי נקיים כמו שבארנו. ומנהג פשוט בשנער [בבל] ובארץ הצבי [ישראל] ובספרד ובמצר, שאם ראת דם בתוך ימי מלאה - אף על פי שראת אחר שספרה שבועה ימי נקיים וטבילה, הרי זו סופרת שבועה ימי נקיים אחר שפסק הדים; ואין נותנין לה ימי טהר כלל, אלא כל דם שתראה האשה - בין דם קשי, בין דם טהר - סופרת שבועה ימי נקיים אחר שפסק הדים.

ו. ודין זה, בימי הגאונים נתחדש, והם גזרו שלא יהיה שם דם טהר כלל - שזה שהחמירו בנות ישראל על עצמן בימי חכמי תלמוד, אינו אלא פרוצה דם שהוא טמא, שיושבת עליו שבועה ימי נקיים; אבל דם שתראה בימי טהר אחר ספירה וטבילה, אין לחש לו - שאין ימי טהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה, כמו שבארנו.

ז. ושמענו שבצרפת בועלין על דם טהר כדין התלמוד עד היום, אחר ספירה וטבילה מטמאת יולדת בזוב; ודבר זה תלוי במנהג.

ח. וכן דין דם בתולים בזמן הזה, שאפלו הייתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות, ולא ראת דם מימיה - הרי זה בועל בעילת מצוה, ופורש. וכל זמן שתראה דם מחמת המכה, הרי היא טמאה; ואחר שפסק הדים, סופרת שבועה ימי נקיים.

ט. יתר על זה, כל בת שתבעוה להנשא ורצת - שוהה שבועה ימי נקיים מאחר שרצת, ואחר כך תהיה מתרת להבעל; שמא מחמודה לאיש ראת דם טפה אחת ולא הרגישה בה; בין שהיתה האשה גדולה, בין שהיתה קטנה - צריכה לישב שבועה ימי נקיים מאחר שרצת, ואחר כך תטבל ותבעל.

י. וכל הדברים האלו, חמרא יתרה שנהגו בה בנות ישראל מימי חכמי תלמוד; ואין לסור ממנה, לעולם. לפיכך, כל אשה שרצת כשתבעוה להנשא - לא תנשא עד שתספור ותטבל. ואם נשאת לתלמיד חכמים - מתרת להנשא מיד, ותספור מאחר שנשאת ותטבל; שתלמיד חכמים יודע שהיא אסורה, ונוהר מזה, ולא יקרב לה עד שתטבל.

יא. דין הפתמים בזמן הזה, כמו שבארנו; ואין בדבר חידוש ולא מנהג, אלא כל פתם שאמרנו שהיא טהורה, הרי היא טהורה, וכל שאמרנו שהיא טמאה, סופרת שבועה ימי נקיים מיום שנמצא בו הפתם. ואם היה שעור

קל בעיניך; אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו: שהבן מן הערוה - בנו הוא לכל דבר, ובכלל ישראל יחשב, ואף על פי שהוא ממזר; והבן מן הגויה - אינו בנו, שנאמר: "כי יסיר את בנו מאחרי", מסיר אותו מלהיות אחרי ה'.

ח. ודבר זה גורם להדבק בגויים שהבדילנו הקדוש ברוך הוא מהם, ולשוב מאחרי ה' ולמעל בו.

ט. גוי הבא על בת ישראל - אם אשת איש היא, נהרג עליה; ואם פנויה היא, אינו נהרג.

י. אכל ישראל שבא על הגויה - בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד בין גדולה, בין פנויה בין אשת איש, ואפלו היה קטן בן תשע שנים ויום אחד - פינן שבא על הגויה בנדון, הרי זו נהרגת, מפני שבאת לישראל תפלה על ידיה, כבהמה. ודבר זה מפרש בתורה, שנאמר: "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם... וכל אשה ידעת איש למשכב זכר - הרגו".

יא. העבדים שהטבילו אותן לשם עבדות, וקבלו עליהן מצוות שהעבדים חייבין בהן - יצאו מכלל הגויים, ולכלל ישראל לא באו. לפיכך, השפחה אסורה לכן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חברו; והבא על השפחה, מפני אותו מפת מרדות מדברי סופרים, שהרי מפרש בתורה שהאדון נותן שפחה פנוענית לעבדו העברי והיא מתרת לו, שנאמר: "אם אדניו יתן לו אשה".

יב. ולא גזרו חכמים בדבר זה, ולא חיבה תורה מלקות בשפחה, אלא אם כן היתה נחרפת לאיש (חצי שפחה), כמו שבארנו.

יג. אל יהי עוון זה קל בעיניך, מפני שאין בו מלקות מן התורה - שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה', שהבן מן השפחה עבד ואינו מישראל, ונמצא גורם לזרע הקדוש להתחלל ולהיותם עבדים. והרי אונקלוס המתרגם כלל בעילת עבד ושפחה בכלל "לא יהיה קדש, ולא תהיה קדשה".

יד. הבא על השפחה, ואפלו בפרהסיא ובשעת עברה - אין הקנאין פוגעין בו; וכן אם לקח שפחה דרך חתנות, אינו לוקה מן התורה, שמעת שטבלה וקבלה מצוות, יצאת מכלל הגויים.

טו. נתערב וולד ישראלית בולד שפחה - הרי שניהן ספק, וכל אחד מהן ספק עבד; וכופין בעל השפחה, ומשחרר את שניהן. ואם היה הבן הוא אדון של עבד - שייגדלו ישחררו זה את זה, ויהיו מתרין לבוא בקהל ה'.

טז. היו התערבת בנות, הרי שתייהן ספק שפחות; והבא על אחת מהן, הולד ספק עבד. וכן אם נתערב וולד גויה בולד ישראלית - מטבילין את שניהן לשם גרות, וכל אחת מהן ספק גיורת.

יז. כל הגויים פלם, כשיתגירו ויקבלו עליהן כל המצוות של תורה, והעבדים כשישתחררו - הרי הן מישראל לכל דבר, שנאמר: "הקהל, חקה אחת לכם"; ומתרין להקנס

לבעלה - חוץ מהרחצת פניו ודיור וגליו, ומזיגת הפוס, והצעת המטה בפניו; גזרה שמה יבוא לידי עברה. ומפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת, ולא יגע בכשרה מפני הרגל עברה. וכן בשבעת ימי נקיים לא תעשה לו שלש מלאכות אלו. ומתיר לאשה להתקטש בימי נדתה, כדי שלא תתגנה על בעלה.

יום חמישי

הלכות אסורי ביאה פרק יב

א. ישראל שבעל גויה משאר האמות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לגוי דרך אישות - הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר: "לא תתחתן כם"; אחד שבעה עממין, ואחד כל האמות באסור זה. וכן מפרש על דרי עזרא: "ואשר לא נתן בנתינו לעמי הארץ, ואת בנתיהם לא נקח לבנינו".

ב. ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות; אבל הבא על הגויה דרך זנות - מפני אותו מפת מרדות מדברי סופרים, גזרה שמה יבוא להתחתן. ואם יחדה לו בזנות - חיב עליה משום נדה, ומשום שפחה, ומשום גויה, ומשום זונה; ואם לא יחדה לו אלא נקרת מקרה - אינו חיב אלא משום גויה. וכל חיובין אלו מדבריהם.

ג. במה דברים אמורים? בשהיה הבעל ישראל. אבל כהן הבא על הגויה - לוקה מן התורה משום זונה, ואחד זונה גויה ואחד זונה ישראלית; ובבעילה בלבד לוקה, שהרי אינה בת קדושין.

ד. כל הבעל גויה, בין דרך חתנות בין דרך זנות - אם בעלה בפרהסיא, והוא שביעל לעיני עשרה מישראל או יתר - אם פגעו בו קנאין (הלוחמים לשם ותורתן) ונהרגוהו, הרי אלו משבחין וזריזין; ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר זה - מעשה פינחס בזמרי.

ה. ואין הקנאי רשאי לפגע בהן אלא בשעת מעשה, בזמרי, שנאמר: "ואת האשה אל קבתה"; אבל אם פרש - אין הורגין אותו, ואם הרגו - נהרג עליו. ואם בא הקנאי לטל רשות מבית דין להרגו - אין מורין לו, ואף על פי שהוא בשעת מעשה; ולא עוד, אלא אם בא הקנאי להרג את הבעל, ונשמט הבעל ונהרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו - אין הבעל נהרג עליו. והבא על בת גר תושב, אין הקנאין פוגעין בו; אבל מפני אותו מפת מרדות.

ו. לא פגעו בו קנאין, ולא הלכוהו בית דין - הרי ענשו מפרש בדברי קבלה שהוא נכרת, שנאמר: "כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב, ובעל בת אל נכר. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה, ער ועונה" - אם ישראל הוא, לא יהיה לו "ער" בחכמים ולא "עונה" בתלמידים; ואם כהן הוא, לא יהיה לו מגיש מנחה לה' צבאות. הנה למדת שהבעל גויה כאלו נתחתן לעבודה זרה, שנאמר: "ובעל בת אל נכר", ונקרא 'מחלל קדש'.

ז. עוון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי

הלכות אסורי ביאה פרק יג

א. בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית - במילה, וטבילה, וקרן.

ב. מילה - היתה במצרים. כשנאמר: "וכל ערל לא יאכל בו", מל אותם משה רבנו, שכלם בטלו ברית מילה במצרים, חוץ משבט לוי; ועל זה נאמר: "ויבריתך ינצרו".

ג. וטבילה - היתה במדבר, קדם מתן תורה, כשנאמר: "וקדשתם היום ומחר, וכבסו שמלתם". וקרן - כשנאמר: "וישלח את נערי בני ישראל, ויעלו עלת", על ידי כל ישראל הקריבוים.

ד. וכן לדורות, כשיצא הגוי להפגס לברית, ולהסתופף תחת פני השכינה, ויקבל עליו עול תורה - צריך מילה, וטבילה, והרצאת קרן; ואם נקבה היא - טבילה וקרן, שנאמר: "ככם בגר" - מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרן, אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרן.

ה. ומה הוא קרן הגר? עולת בהמה, או שתי תורים או שני בני יונה, ושניהם עולה. ובזמן הזה שאין שם קרן, צריך מילה וטבילה; וכשיפנה בית המקדש, יביא קרבנו. ו. גר שמל ולא טבל, או טבל ולא מל - אינו גר, עד שימול ויטבל. וצריך לטבל בפני שלשה. והואיל והדבר צריך בית דין, אין מטבילין אותו בשבת, ולא ביום טוב, ולא בלילה; ואם הטבילוהו, הרי זה גר.

ז. גר קטן - מטבילין אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו; מעברת שנתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה. טבל בינו לבין עצמו, ונתגיר בינו לבין עצמו, ואפלו בפני שנים - אינו גר. בא ואמר: נתגירתי בבית דינו של פלוני, והטבילוני - אינו נאמן לבוא בקהל, עד שיקביא עדים.

ח. הנה נשוי לישראלית, או לגיורת, ויש לו בנים, ואמר: נתגירתי ביני לבין עצמי - נאמן לפסל את עצמו, ואינו נאמן לפסל את הבנים; וחוזר וטבל בבית דין.

ט. גיורת שראינה נזהגת בדרך ישראל תמיד, כגון שתטבל לנדחה ותפריש תרומה מעסתה וכיוצא בזה, וכן גר שנהג בדרך ישראל, שטובל לקריו ועושה כל המצוות - הרי אלו בחזקת גרי צדק, ואף על פי שאין שם עדים שמעידין בפני מי נתגירו. ואף על פי כן, אם באו להתערב בישראל - אין משיאין אותם עד שיביאו עדים, או שיטבילו בפנינו, הואיל והחזקו גויים.

י. אבל מי שבא ואמר שהיה גוי, ונתגיר בבית דין - נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. במה דברים אמורים? בארץ ישראל ובאותן הימים, שחזקת הכל שם בחזקת ישראל. אבל בחוצה לארץ - צריך להביא ראיה, ואחר כך ישא ישראלית; ואני אומר, שזו מעלה ביחוסין. יא. כשם שמלין ומטבילין את הגרים, כך מלין ומטבילין את העבדים הנלקחים מן הגויים לשם עבדות. הלוקח עבד מן הגוי, וקדם העבד וטבל לשם בן חורין - קנה עצמו; והוא שיאמר בעת טבילה: 'הריני טבל

בקהל ה' מיד - והוא שישא הגר או המשחרר בת ישראל, וישא הישראל גיורת ומשחררת; חוץ מארבעה עממין בלבד, והם: עמון ומואב ומצרים ואדום - שהאמות האלו, כשיתגיר מהן אדם, הרי הוא בישראל לכל דבר, אלא לענין ביאה בקהל.

יח. וכיצד דינן? עמון ומואב - אסורין אסור עולם, זכרים ולא נקבות, שנאמר: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" וגו'. והלכה למשה מסיני, שהעמוני הזכר והמואבי הזכר - הוא שאסור לעולם לשא בת ישראל, אפלו בן בן בנו עד סוף העולם; אבל עמונית ומואבית - מתרת מיד כשאר האמות.

יט. מצרי ואדומי, אחד זכרים ואחד נקבות - דור ראשון ודור שני, אסורין לבוא בישראל; ודור שלישי מתר, שנאמר: "בנים אשר יולדו להם, דור שלישי" וגו'.

כ. מצרית מעברת שנתגיירה, בנה שני; מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה - הולד שני, שנאמר: "בנים אשר יולדו להם", הכתוב תלאן בלדה.

כא. גר עמוני שנשא מצרית, הולד עמוני; וגר מצרי שנשא עמונית, הולד מצרי. זה הכלל: הולד באמות, הולף אחר הזכר; נתגירו, הולף אחר הפחות.

כב. מי שנתגיר משבעה עממין, אינן אסורין מן התורה לבוא בקהל; והדבר ידוע, שלא נתגיר מהן אלא הגבעונים. והושע גזר עליהם שיהיו אסורין לבוא בקהל, אחד זכרים ואחד נקבות; ולא אסר אותן אלא בזמן שיש מקדש, שנאמר: "וחטבי עצים ושאבי מים - לבית אלהי", תלה הרחקתן במקדש.

כג. והן הנקראין 'נתינים', לפי שנתנם לעבודת המקדש. כא דוד וגזר עליהם שלא יכנסו בקהל לעולם, ואפלו בזמן שאין מקדש; וכן מפרש בעזרא: "ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים". הא למדת, שלא תלה אותם במקדש.

כד. ולמה גזר עליהם הוא ובית דינו? לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם, בעת שבקשו שבעת בני שאול בקיור ה' לתלותם, והרגום ולא רחמו עליהם.

כה. כשעלה סנהריב מלך אשור, בלבל כל האמות וערכם זה בזה והגלה אותם ממקומם. ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה, אנשים אחרים הם; וכן האדומים שבשדה אדום. והואיל ונתערבו ארבע אמות האסורים בכל אמות העולם שהם מתרים, התר הכל - שכל הפורש מהן להתגיר, חזקתו שפרש מן הרב. לפיכך כשיתגיר הגר בזמן הזה בכל מקום - בין אדומי, בין מצרי, בין עמוני, בין מואבי, בין פושי, בין שאר האמות - אחד הזכרים ואחד הנקבות, מתרין לבוא בקהל מיד.

ולפיכך קיים שמשון ושלמה נשותיהן, ואף על פי שנגלה סודן.

יח. ומפני זה אמרו חכמים: 'קשים להן גרים לישראל כנגע צרעת' - שרפן חזור בשביל דבר, ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרש מהן אחר שנתגירו. צא ולמד מה ארע במדבר במעשה העגל ויבקרנות הפאנה; וכן רב הנסיונות - האספסוף היו בהן תחלה.

הלכות אסורי ביאה פרק יד

א. כיצד מקבלין גרי הצדק? כשיבוא להתגיר, ויבדקו אתריו ולא ימצאו עלה - אומרין לו: 'מה ראית שבאת להתגיר? אי אתה יודע שישאל מן הנה דוים דחופים ומסחפין [שפלים] ומטרפין, ויסורין באין עליהן? אמר: 'אני יודע, ואיני כדאי' - מקבלין אותו מיד.

ב. ומודיעין אותו עקרי הדת, שהוא יחוד השם ואסור עבודה זרה; ומאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות; ואין מאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו עוון לקט שכחה ופאה, ומעשר עני. ומודיעין אותו ענין של מצוות. כיצד? אומרין לו: 'הוי יודע שעד שלא באת לדת זו - אם אכלת חלב, אי אתה ענוש פרת; אם חללת שבת, אי אתה ענוש סקילה; ועכשו אחר שתתגיר - אם אכלת חלב, אתה ענוש פרת; אם חללת שבת, אתה ענוש סקילה'. ואין מרביץ עליו ואין מדרקין עליו, שמא יגרם לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה, שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון רבים; וכן הוא אומר: "בכחלי אדם אמשכם", ואחר כך "בפעבותות אהבה".

ג. וכשם שמודיעין אותו ענין של מצוות, כך מודיעין אותו שרפן של מצוות; ומודיעין אותו שבפעשית מצוות אלו יזכה לחיי העולם הבא, ושאינן שם צדיק גמור אלא בעל חכמה שעושה מצוות אלו ויודען.

ד. ואומרין לו: 'הוי יודע, שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם ישראל; וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה היא צפונה להם, שאינן יכולין לקבל רב טובה בעולם הזה באמות, שמא ירום לבכם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, כענין שנאמר: וישמן ישרון ויבצעט'.

ה. ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהם רב פרענות, כדי שלא יאבדו, אלא כל האמות כלין, והם עומדין; ומאריכין בדבר הזה, כדי לחבבן. אם חזר בו ולא רצה לקבל - הולך לדרך. ואם קבל - אין משהין אותו, אלא מלין אותו מיד; ואם היה מהול - מטפין ממנו דם ברית. ומשהין אותו עד שיתרפא רפואה שלמה, ואחר כך מטבילין אותו.

ו. ושלשה עומדין על גביי; ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות פעם שניה, והוא עומד במים. ואם הייתה אשה - נשים מושיבות אותה במים עד צנארה, והדנין מבחוזן. ומודיעין אותה מקצת מצוות קלות ומקצת

בפניכם לשם גרות; ואם טבל בפני רבו, אינו צריך לפרש (שהוא לגירות), אלא כיון שטבל, נשתחרר. לפיכך צריך רבו לתקפו במים (להטיל עליו מלאכה בעודו במים), עד שיעלה והוא (עדיין) תחת שעבודו (וכך לא ניתן לפרש את הטבילה שהיא לשחרור), ומודיעו בפני הדיינים, שלשם עבדות מטבילו; ואין העבד טובל אלא בפני שלשה וביים, כגר, שמקצת גרות היא.

יב. כשישתחרר העבד, צריך טבילה אחרת בפני שלשה ביום, שבה תגמר גרותו ויהיה כישאל; ואין צריך לקבל עליו מצוות ולהודיעו עקרי הדת, שכבר הודיעהו כשטבל לשם עבדות.

יג. ובמקנה הכשר לטבילת נדה, שם מטבילין את הגרים ואת העבדים ואת המשחררים; וכל דבר שחוצץ בנדה, חוצץ בגרים ובעבדים ובמשחררים.

יד. אל יעלה על דעתך, שמשמשון המושיע את ישראל, או שלמה מלך ישראל ידידה, נשאו נשים נכריות בגיותן; אלא סוד הדבר כך הוא: שהמצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגיר, בודקין אתריו - שמא בגלל מומן שיטל, או בשביל שררה שיוזכה לה, או מפני הפחד, בא להקנס לדת; ואם איש הוא, בודקין אתריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא, שמא עיניה נתנה בכחור מבחורי ישראל. אם לא נמצא להן עלה - מודיעין אותן כבוד על התורה וטרח שיש בפעשייתה על עמי הארצות, כדי שיפרשו; אם קבלו ולא פרושו, וראו אותן שחזרו מאהבה - מקבלין אותן, שנאמר: "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה, ותחדל לדבר אליה".

טו. לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה - בימי דוד, שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה, שמא בשביל המלכות והטובה הגדולה שהיו בה ישראל חזרו; שכל החוזר מן הגויים בשביל דבר מהכלי העולם, אינו מגרי הצדק. ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגירים בימי דוד ושלמה בפני הדיינות, והיו בית דין הגדול חוששין להן, לא דוחין אותן, אחר שטבלו מכל מקום, ולא מקרבין אותן, עד שתראה אתריתן.

טז. ולפי שגיר שלמה נשים ונשאן, וכן שמשון גיר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי בית דין גירום - וחסבן הכתוב כאלו הן גויות, ובאסורן עומדין. ועוד, שהוכיח סופן על תחלתן, שהן עובדות עבודה זרה שלהן, וכנו להן כמות, והעלה עליו הכתוב כאלו הוא בנאן, שנאמר: "אז יבנה שלמה במה".

יז. גר שלא בדקו אתריו, או שלא הודיעהו המצוות וענין, ומל וטבל בפני שלשה הדיינות - הרי זה גר; ואפלו נודע שבשביל דבר הוא מתגיר - הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגויים; וחוששין לו, עד שיתבאר צדקותו. ואפלו חזר ועבד עבודה זרה - הרי הוא כישאל משמד, שקדושי קדושי; ומצוה להחזיר אבותו; מאחר שטבל, נעשה כישאל.

ולא אַחות אַמו מאַמה, ולא אַשת אַחיו מאַמו שְׁנַשְׂאָה אַחיו מאַמו אַחר שְׁנַתְּגִיר; אַבְל אַם נִשְׂאָה אַחיו כְּשֶׁהוּא גוֹי, הֲרִי זֶה מִתְּרַת לוֹ.

יד. שְׁנֵי אַחִים תְּאוּמִים שֶׁהִיָּתָה הַרְתָּם שְׁלֵא בְּקִדְשָׁה וּלְדַתָּם בְּקִדְשָׁה - חֲכִיבִין מִשּׁוּם אֲשֶׁת אַח.

טו. הַנּוֹשֵׂא גֵיּוֹרֶת וּבִתָּהּ הַגֵּיּוֹרֶת, או שְׁתֵּי אַחִיוֹת מִן הָאֵם - יֵשֵׁב עִם אַחַת מֵהֶן, וּמִגְרֵשׁ הַשְּׁנֵיָּה; נִשְׂא גֵיּוֹרֶת וּמִתָּהּ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִשְׂא אִמָּה או בִּתָּה; שְׁלֵא גְזָרוּ אֶלֶּא בְּחִיָּיהֶן. וּמִתֵּר אֲדָם לִשְׂא שְׁתֵּי אַחִיוֹת גֵּיּוֹרֹת מִן הָאֵב, שְׁלֵא גְזָרוּ בְּשֵׂאֵר הָאֵב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

טז. הַשְּׁנִיּוֹת [עֲרִיּוֹת דְּרַבְנָן מִדּוּגָה מִשְׁנִית] בְּלֶן, לֹא גְזָרוּ עֲלֵיהֶן בְּגָרִים. לְפִיכָּךְ מִתֵּר הַגֵּר לִשְׂא אִם אִמּוֹ, וְנוֹשֵׂא אֲדָם גֵּיּוֹרֶת וְאִם אִם אִמָּה, או בַּת בִּתּוֹ, וְכֵן שְׂאֵר הַשְּׁנִיּוֹת.

יז. הַעֶבֶד מִתֵּר לִשְׂא אִמּוֹ כְּשֶׁהוּא עֶבֶד, וְאִין צְרִיף לֹא מֵתוּ וְאַחֲוֹתוֹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - שֶׁכֶּכֶר יֵצֵא מִכָּל גּוֹיִים, וְאִין הַעֲרִיּוֹת הָאֲסוּרוֹת עַל הַגּוֹיִים אֲסוּרוֹת עֲלָיו, וְלֹא בֹא לְכָלל יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׂיאָסְרוּ עֲלָיו עֲרִיּוֹת הָאֲסוּרוֹת עַל הַגָּרִים.

יח. וְיִרְאֶה לִי, שְׂאֵם בֹּא הַעֶבֶד עַל זְכוּר וּבִהֶמָּה, וְהֲרָגוּ, שְׂאֲסוּר שְׁתֵּי עֲרִיּוֹת אֵלוֹ שָׁנָה בְּכָל אֲדָם.

יט. עֶבְדִים שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ, הֲרִי הֵן בְּגָרִים: כָּל שְׂאֲסוּר לְגָרִים - אֲסוּר לָהֶן, וְכָל הַמִּתֵּר לְגָרִים - מִתֵּר לָהֶן. נוֹתֵן אֲדָם שֶׁפָּחַתוּ לְעֶבְדוֹ או לְעֶבֶד חִבְרוֹ, וּמוֹסֵר שֶׁפָּחַת אַחַת לְשֵׁנֵי עֶבְדִים לְכַתְּחֵלָהּ, וְאִין צְרִיכִין שׁוּם דְּבָר אֶלֶּא הֲרִי הֵן בְּבִהֶמָּה. וְשֶׁפָּחַת שֶׁהִיא מִיְחֻדָּת לְעֶבֶד זֶה או שְׂאִינָה מִיְחֻדָּת, אַחַת הִיא - לְפִי שְׂאִין אִישׁוֹת אֶלֶּא לְיִשְׂרָאֵל, או לְגוֹיִים עַל הַגּוֹיִים, אַבְל לֹא לְעֶבְדִים עַל הַעֶבְדִים, וְלֹא לְעֶבְדִים עַל יִשְׂרָאֵל.

יום שישי

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיָּאָה פֶּרֶק טו

א. אֵיזָה הוּא "מִמְזוֹר" הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה הֵבֵא מְעֻרָה מִן הַעֲרִיּוֹת - חוּץ מִן הַנְּדָה, שֶׁהֵבֵן מִמֶּנָּה פְּגוּם וְאִינוּ מִמְזוֹר; אַבְל הֵבֵא עַל שְׂאֵר הַעֲרִיּוֹת - בֵּין בְּאֵנֶס בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין בְּזוֹן בֵּין בְּשִׁנְגָה - הוֹלֵד מִמְזוֹר. וְאֲחַד זְכָרִים וְאֲחַד נְקֻבוֹת אֲסוּרִין לְעוֹלָם - שְׁנֵאֲמַר: "גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי", כְּלוּמַר לְעוֹלָם.

ב. אֲחַד מִמְזוֹר שֶׁנִּשְׂא יִשְׂרָאֵלִית, או יִשְׂרָאֵלִי שֶׁנִּשְׂא מִמְזוֹרֶת - בֵּינָן שֶׁבְּעֵלּוֹ אַחַר הַקְּדוּשָׁין, לוֹקִין; קִדְּשׁ וְלֹא בְּעַל, אִינוּ לוֹקָה. בְּעַל וְלֹא קִדְּשׁ, אִין לוֹקִין מִשּׁוּם מִמְזוֹרֶת - שְׂאִין לָךְ בְּכָל חֲכִיבִי לְאוּיִן מִי שְׁלוֹקָה עַל בְּעִילָה בְּלֹא קְדוּשָׁין, אֶלֶּא כִּהֵן גְּדוֹל עַל אֲלֻמְנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר. הַמְחִזִּיר גְּרוּשְׁתּוֹ מִשְׁנֵשֵׂאֵת - הוֹלֵד כְּשֵׁר, שֶׁהֲרִי אֵינָה עֲרֻנָּה.

ג. גוֹי וְעֶבֶד הֵבֵא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הוֹלֵד כְּשֵׁר, בֵּין בְּפִנּוּיָהּ בֵּין בְּאֲשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּאֵנֶס בֵּין בְּרִצּוֹן; וְגוֹי וְעֶבֶד הֵבֵאִים עַל הַמְּמֻזְרֶת - הוֹלֵד מִמְזוֹר. וּמִמְזוֹר הֵבֵא עַל הַגּוֹיָה - הוֹלֵד גוֹי; נִתְּגִיר, הֲרִי הוּא כְּשֵׁר כְּשֵׂאֵר גָּרִים. וְאִם בֹּא עַל הַשֶּׁפָּחָה - הוֹלֵד עֶבֶד; שֶׁחֲרָרוּ - הוֹלֵד כְּשֵׁר כְּשֵׂאֵר עֶבְדִים מִשְׁחֲרָרִין, וּמִתֵּר בְּכַת יִשְׂרָאֵל.

מִצּוֹת חֲמוּרוֹת, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּמִים; וְאַחַר כֵּן טוֹבֵלֶת בְּפִנְיָהֶן, וְהֵם מְחִזְרִין פְּנִיָּהֶן וְיוֹצְאִין, כְּדִי שְׁלֵא יֵרְאוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁתַּעֲלֶה מִן הַמַּיִם.

ז. אֵיזָה הוּא גֵר תּוֹשֵׁב? זֶה גוֹי שֶׁקָּבַל עֲלָיו שְׁלֵא יַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, עִם שְׂאֵר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְלֹא מִלְּאֵל טָבֵל - הֲרִי זֶה מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְהוּא מְחַסִּידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'תּוֹשֵׁב'? לְפִי שֶׁמִּתֵּר לָנוּ לְהוֹשִׁיבוֹ בְּיַמֵּינוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת עֲבוּדָה זָרָה.

ח. וְאִין מְקַבְּלִין גֵר תּוֹשֵׁב אֶלֶּא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג; אַבְל בְּזִמְן הַזֶּה, אֲפִלוּ קָבַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה חוּץ מִדְּקִדּוֹק אֲחַד - אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.

ט. הַעֶבֶד הַנִּלְקַח מִן הַגּוֹיִים - אִין אוֹמְרִין לוֹ: 'מָה רְאִיתָ שֶׁבָּאתָ'; אֶלֶּא אוֹמְרִים לוֹ: 'רִצּוֹנְךָ שֶׁתִּכְנַס בְּכָלל עֶבְדֵי יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה מִן הַכְּשָׁרִים, או לֹא? אִם רָצָה, מוֹדִיעִין לוֹ עֲקָרֵי הַדָּת וּמִקְצַת מִצְוֹת קְלוֹת וְחֲמוּרוֹת וְעִנְשָׁן וְשִׁכְרָן, כְּמוֹ שֶׁמוֹדִיעִין אֶת הַגֵּר; וּמִטְּבִילִין אוֹתוֹ בַּגֵּר, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא בְּמִים. וְאִם לֹא רָצָה לְקַבֵּל, מְגַלְּגִלִין עֲלָיו כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִים; וְאֲסוּר לְקַיְמוֹ יִתֵּר עַל כֵּן. וְאִם הִתְנַה עִמּוֹ מִתְּחִלָּה שְׁלֵא יִמּוֹל וְיִטְבֵּל, אֶלֶּא יִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשֵׁב - מִתֵּר לְקַיְמוֹ בְּעַבְדוּתוֹ כְּשֶׁהוּא גֵר תּוֹשֵׁב; וְאִין מְקַיְמִין עֶבֶד כְּזֶה אֶלֶּא בְּזִמְן הַיּוֹבֵל.

י. הַגּוֹיִים - אִין אֲסוּר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם עֲרֻנָּה אֶלֶּא אִמּוֹ, וְאֲשֶׁת אַבְיוֹ, וְאַחֲוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְאֲשֶׁת אִישׁ, וְזְכוּר, וּבִהֶמָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר בְּהַלְכוֹת מַלְכִים וּמִלְחָמוֹת; אַבְל שְׂאֵר עֲרִיּוֹת מִתְּרֹת לָהֶן.

יא. גֵר שֶׁנִּתְּגִיר וְעֶבֶד שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָר, הֲרִי הוּא כְּקָטָן שְׁנוּלָד, וְכָל שְׂאֵר בְּשָׂר שֶׁהִיוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גוֹי או כְּשֶׁהוּא עֶבֶד, אִין שְׂאֵר בְּשָׂר; וְאִם נִתְּגִיר הוּא וְהֵן, אִינוּ חֲכִיב עַל אַחַת מֵהֶן מִשּׁוּם עֲרֻנָּה כְּלָל.

יב. דִּין תּוֹרָה, שֶׁמִּתֵּר לְגֵר יִשְׂאָה אִמּוֹ או אַחֲוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שְׁנַתְּגִירוֹ; אַבְל חֲכָמִים אֲסָרוּ דְּבָר זֶה, כְּדִי שְׁלֵא יֵאֲמְרוּ: 'בְּאִנּוּ מִקְדְּשָׁה חֲמוּרָה לְקִדְּשָׁה קְלָה', שְׂאֲמַשׁ הִיָּתָה זוֹ אֲסוּרָה לוֹ, וְהִיּוֹם מִתְּרַת. וְכֵן גֵר שֶׁבֵּא עַל אִמּוֹ או אַחֲוֹתוֹ וְהִיא בְּגִיּוֹתָהּ, הֲרִי זֶה כְּבֹא עַל הַנְּכָרִית.

יג. פִּיצַד דִּין הַגָּרִים בְּעֲרִיּוֹת שֶׁל שְׂאֵר בְּשָׂר? אִם הִיָּה נִשְׁוִי כְּשֶׁהוּא גוֹי לְאִמּוֹ או לְאַחֲוֹתוֹ, וְנִתְּגִירוֹ - מְפָרִישִׁין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; וְאִם הִיָּה נִשְׁוִי לְשְׂאֵר עֲרִיּוֹת, וְנִתְּגִיר הוּא וְאֲשֶׁתוֹ - אִין מְפָרִישִׁין אוֹתָן. גֵר אֲסוּר בְּשֵׂאֵר הָאֵם אַחַר שְׁנַתְּגִיר, מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וּמִתֵּר בְּשֵׂאֵר הָאֵב, אִף עַל פִּי שִׁידוּעַ בְּנוֹדָאֵי שָׁנָה שְׂאֲרוּ מֵאַבְיוֹ; כְּגוֹן תְּאוּמִים, שֶׁדְּבָר בְּרוּר שְׂאֲבִיו שֶׁל זֶה הוּא אַבְיוֹ שֶׁל זֶה; וְאִף עַל פִּי כֵן, לֹא גְזָרוּ עַל שְׂאֵר אַבְיוֹ. לְפִיכָּךְ נוֹשֵׂא הַגֵּר אֲשֶׁת אַחֲוִי מֵאַבְיוֹ, וְאֲשֶׁת אַחֲוִי אַבְיוֹ, וְאֲשֶׁת אַבְיוֹ, וְאֲשֶׁת בְּנוֹ, אִף עַל פִּי שְׁנֵשֵׂאֵת לְאַחֲוִי או לְאַבְיוֹ או לְאַחֲוִי אַבְיוֹ או לְכִנּוּ אַחַר שְׁנַתְּגִירוֹ; וְכֵן אַחֲוֹת אִמּוֹ מֵאַבְיָהּ, וְאַחֲוֹתוֹ מֵאַבְיוֹ, וּבִתּוֹ שְׁנַתְּגִירָה - מִתְּרַת לוֹ. אַבְל אִינוּ נוֹשֵׂא לֹא אַחֲוֹתוֹ מֵאִמּוֹ,

ז. אינה נאמנת להיות הבן ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

טו. אבל האב שהחזק שנה בנו, ואמר: 'בני זה ממזר הוא' - נאמן; ואם יש לבן בנים - אינו נאמן, שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שנאמר: 'כי את הבכור בן השנואה יביר', יבירנו לאחריים.

טז. וכשם שנאמן לומר: 'בני זה בכור' - כך נאמן לומר שהוא ממזר, או בן גרושה, או בן חלוצה. וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: 'עבר זה אינו בני, וממזר הוא'; ויהיה ממזר ודאי. והאומר על עצמו שהוא ממזר, נאמן לאסור עצמו בבת ישראל; ואסור בממזרת, עד שידע שהוא ממזר. וכונו כמוהו. ואם יש לו בני בנים - אינו נאמן לפסל בני בניו, ולא לפסל אלא עצמו.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד בחזקת ממזר; ואסור בבת ישראל, ואסור בממזרת. ואם נבדקה אמו ואמרה: 'מארוסי נתעברתי' - נאמנת, והולד פשוט. ואם הכחישה הארוס ואמר: 'מעולם לא באתי עליה' - הרי הולד ממזר; שאפילו היה בחזקת בנו, ואמר: 'בני זה ממזר' - נאמן. והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר: 'לארוסי נבעלתי', ואינה זונה; ואם נשאת לכהן - לא תצא, וולדה ממנו פשוט.

יח. היו העם מרננים אחריה, והיא ארוסה, עם ארוסה ועם אנשים אחרים - אף על פי שבא עליה ארוסה בבית חמיו, הרי זה ספק ממזר; כשם שהפקירה עצמה לארוסה, הפקירה לאחריים. ואם נבדקה ואמרה: 'עבר זה מארוסי' - הרי זה פשוט, כמו שבארנו.

יט. אשת איש שהיתה מעברת ואמרה: 'עבר זה אינו מבועל' - אינה נאמנת לפסלו, והרי הבן בחזקת פשוט; שלא האמינה תורה אלא האב. אומר האב: 'אינו בנו', או שהיה בעלה במדינת הים - הרי זה בחזקת ממזר; ואם אמרה: 'מגוי ועבד נתעברתי' - הרי הולד פשוט, שאין הבעל יכול להכחישה בדבר זה. ואין העבר משתתה במעי אמו יתר על שנים עשר חדש.

כ. אשת איש שיצא עליה קול שהיא מזונה פחת בעלה, והכל מרננין אחריה - אין חוששין לבניה שמא ממזרים הן, שרוב בעילות אצל הבעל. ומתיר לשא בתה לכתחלה; אבל היא עצמה, חוששין לה משום זונה; ואם היתה פרוצה יתר מדי, אף לבניה חוששין.

כא. דין תורה שספק ממזר מתיר לבוא בקהל, שנאמר: 'לא יבוא ממזר בקהל ה'...' - ממזר ודאי אסור לבוא בקהל, ולא ספק; אבל חכמים עשו מעלה ביחוסין, ואסרו כל הספקות לבוא בקהל. לפיכך, ממזר ודאי מתיר לשא ממזרת ודאית, אבל ממזר ספק, או שתוקי, או אסופי - אסור לשא בת ישראל.

כב. ואסור לשא ממזרת, ואפילו ממזרת מספק אסורה לו - שמא אחד מהם אינו ממזר והשני ממזר ודאי. וממזר

ד. זה הפלל: בן הבא מן העבד, או מן הגוי, או מן השפחה, או מן הגויה - הרי הוא פאמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התירו לממזר לשא שפחה כדי לטהר את בניו - שהרי הוא משחרר אותן, ונמצאו בני חורין; ולא גזרו על השפחה לממזר, מפני תקנת הבנים. ה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, הבא על אשת איש - אותו הבן אין לו תקנה, מפני שצד ממזרות וצד עבדות מערבים בו; לפיכך אסור בשפחה, ונמצאו בניו כמותו לעולם.

ו. גוי הבא על השפחה ששטבלה, הרי זה עבד, ועבד ששטבל שבא על הגויה, הולד גוי - הלך אחר האם; אבל גוי הבא על שפחה גויה, או עבד גוי שבא על גויה בת חורין - הלך אחר הזכר.

ז. ממזר מתיר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר; והבנים משניהם ממזרים, שהולד הלך אחר הפגום; שנאמר: 'בקהל ה'", וקהל גרים אינו קרוי קהל ה'.

ח. גיורת שנשאת לגר, והולידו בן - אף על פי שהורתו ולדתו בקדושה, הרי זה מתיר בממזרת. וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גיורתו ממנו, ולא ידע שהוא גר; ואחר כך אסור בממזרת. ואחד הגרים ואחד עבדים משחררין, דין אחד לכלן.

ט. גר שנשאת בת ישראל, או ישראל שנשאת גיורת - הולד ישראלי לכל דבר, ואסור בממזרת.

י. שלשה ממזרים הן - ממזר ודאי, וממזר ספק, וממזר מדברי סופרים. אינה הוא ממזר ודאי? זה שבא מן הערוה הנדאית, כמו שבארנו; וממזר ספק - זה שבא מספק ערוה, כגון הבא על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או נתגרשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. האשה ששמעה שמת בעלה, ונשאת, והרי בעלה קיים, ובא בעלה עליה והיא פחת השני - הרי הבן ממזר מדברי סופרים.

יא. פנויה שנתעברה מזונה, אמרו לה: 'מה הוא העבר הזה או הילוד הזה?' - אם אמרה: 'בן פשוט הוא, ולישראל נבעלתי' - הרי זו נאמנת, והבן פשוט, ואף על פי שרוב העיר שזנתה בה פסולים.

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה, או שאמרה: 'לפלוני הממזר נבעלתי', או 'לפלוני הנתיני' - אפילו אותו פלוני מודה שהוא ממנו, הרי זה הילוד ספק ממזר; כשם שזנת עם זה שהודה לה, כך זנתה עם אחר. וזה הוא הנקרא 'שתוקי' - שמפיר את אמו, ואינו מכיר את אביו ודאי.

יג. וכן בן הנמצא בשוק, והוא הנקרא 'אסופי' - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעין מה הוא.

יד. פנויה שזנתה, ואמרה: 'בן זה בן פלוני הוא' - אם אותו פלוני פשוט, הרי הבן פשוט; ואינה נאמנת להיות זה בנו של פלוני. ונראה לי שחוששין לדבריה, ויהיה הבן אסור בקרובות אותו פלוני, מספק. ואם אותו פלוני ממזר

לא. נמצא הוֹלֵד מְהוּל, או שְׁהֵמְלַח, (כדי להקשות איבריו) או שְׁהֵחַתַּל, או שְׁהֵיָה הַכַּחַל [משחה] בְּעֵינָיו, או הַקְּמִיעִין בְּצוּאָרוֹ, או שְׁנִמְצָא תַּחַת אֵילָן מְסַבֵּף שְׂאִין חִיָּה וְנִכְנַסְתָּ לוֹ וְהֵיָה סְמוּךְ לְעִיר, או שְׁנִמְצָא בְּבֵית הַכְּנַסַּת הַסְּמוּךְ לְעִיר, או בְּצַדֵּי רְשׁוֹת הַרְבֵּיִם - אֵין בּוֹ מְשׁוּם אֲסוּפִי; מֵאֲחַר שֶׁהֵן מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ שְׁלֵא יִמּוּת, בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר הוּא. אָבֵל אִם נִמְצָא מְשַׁלֵּף בְּאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ, או רְחוֹק מִן הָעִיר - אֲפֵלוּ תַּחַת אֵילָן או בְּבֵית הַכְּנַסַּת, או שְׁנִמְצָא תְלוּי בְּאֵילָן מְקוּם שִׁחִיָּה מִגְעַת לוֹ - הֲרִי זֶה אֲסוּפִי.

לב. נִאֲמַנְתָּ חִיָּה [מִיִּלְדַּת] לוֹמֵר: 'זֶה הֵבֵן כֶּהֵן הוּא', או 'לוי', או 'נְתִין', או 'מְמֹר' - מִפְּנֵי שְׁלֵא הַחֻזֵק, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין יְחוּסוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהֲחֻזְקָה בְּנִאֲמָנוּת, וְלֹא עֲרַעַר עָלֶיהָ אָדָם. אָבֵל אִם עֲרַעַר עָלֶיהָ אֲפֵלוּ אַחַד, וְאָמַר: 'בְּשִׁקָר מְעִידָה' - אֵינָה נִאֲמָנָת; וְהֲרִי הֵבֵן בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר, וְאֵין לוֹ יְחוּס.

לג. דְּבַר בְּרוּר, שֶׁהַשְׁתּוּקֵי אֲסוּר לְשֵׂא שְׁתּוּקִית, וְהָאֲסוּפִי אֲסוּר בְּאֲסוּפִית, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפָקוֹת; אָבֵל מְמֹרִים וְדֹאֵיִם וְנִתְיָנִים, מִתְּרִין לְבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהוֹלֵד מְמֹר. וְשְׁתּוּקֵי וְאֲסוּפִי מִתֵּר בְּנִתְיָנִים כְּשֵׁר גָרִים, וְהוֹלֵד סְפָק.

הַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיָּאָה פָּרָק טז

א. פְּצוּעַ דְּכָא וְכֵרוֹת שְׁפָכָה שְׁנִשְׂאוּ בַת יִשְׂרָאֵל וְכַעֲלוּ - לוֹקִין, שְׁנִאָמַר: "לֹא יָבֵא פְּצוּעַ דְּכָא וְכֵרוֹת שְׁפָכָה בְּקַהֲלָה הַזֶּה"; וּמִתְּרִין לְשֵׂא גֵיזֵרַת וּמִשְׁחַרְרַת. וְאֲפֵלוּ כֶּהֵן שֶׁהוּא פְּצוּעַ דְּכָא - מִתֵּר לְשֵׂא גֵיזֵרַת וּמִשְׁחַרְרַת, שְׂאֵינוּ בְּקֻדְשָׁתוֹ; וְאֲפֵלוּ נִתְיָנָה אוֹ אַחַת מִן הַסְּפָקוֹת, מִתְּרַת לוֹ;

ב. הוֹאֵיל וּפְצוּעַ דְּכָא אֲסוּר לְבוֹא בְּקַהֲלָה, לֹא גָזְרוּ בּוֹ עַל הַנְּתִינִים וְלֹא עַל הַסְּפָקוֹת. אָבֵל פְּצוּעַ דְּכָא וְכֵרוֹת שְׁפָכָה אֲסוּר בְּמִמְזֻרַת וְדֹאֵית, שֶׁהֲרִי אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה.

ג. אֵיזָה הוּא פְּצוּעַ דְּכָא? כָּל שֶׁנִּפְצָעוּ הַבִּיצִים שְׁלוֹ; וְכֵרוֹת שְׁפָכָה - כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד שְׁלוֹ. וּבִשְׁלִשָּׁה אֵיבְרִין אֲפִשֵׁר שְׂיולִיד הַזָּכָר - בְּגִיד, וּבִבִיצִים, וּבִשְׂבִילִין שֶׁבִּהֵן תַּתְּכַשֵּׁל שְׂכַבַת הַזָּרַע, וְהֵן נִזְקָרִין 'חֹוֹטֵי בִיצִים'; וְכִינּוּן שֶׁנִּפְצָע אַחַד מִשְׁלִשָּׁה אֵבְרִים אֵלוֹ, או נִכְרַת, או נִדוּף - הֲרִי זֶה פְּסוּל.

ד. כִּיצַד? נִפְצַע הַגִּיד או נִדוּף [נִמְעַר], או שֶׁנִּכְרַתָּה הַעֲטָרָה או לְמַעְלָה מִעֲטָרָה - פְּסוּל. וְאִם נִכְרַת מִרֵּאשׁ הַעֲטָרָה, וְנִשְׁתִּיר מִמֶּנָּה אֲפֵלוּ כְּחוֹט הַשְּׂעִרָה מְקַף לְכָל הַגִּיד - כְּשֵׁר; נִכְרַת הַגִּיד לְמַעְלָה מִעֲטָרָה כִּי [חֵיתוּן שֵׁל] קוּלְמוֹס או כְּמַרְזֵב [=צִינוּר; נִקַּב שְׁקוּעַ] - כְּשֵׁר.

ה. נִקַּב לְמַטָּה מִעֲטָרָה, כְּשֵׁר. נִקַּבָּה הַעֲטָרָה עֲצָמָה - אִם כְּשִׁירָאָה קָרִי תִצַּא שְׂכַבַת זָרַע מִן הַנִּקַּב, פְּסוּל; נִסְתַּם הַנִּקַּב, חֲזוּר לְהִכְשֵׁרוֹ. נִקַּב לְמַטָּה מִעֲטָרָה שֶׁכָּנְגְדוּ לְמַעְלָה בַּחֻזֵף הַעֲטָרָה, פְּסוּל - שֶׁהַעֲטָרָה כְּלָה מִעֲפָכָת.

ו. נִסְתַּם שְׂבִיל שְׂכַבַת זָרַע, וְחֲזוּר לְרֵאוֹת שְׂכַבַת זָרַע מִשְׂבִּיל שְׂמִשְׁתִּין בּוֹ - הֲרִי זֶה פְּסוּל.

ז. נִכְרַתוּ הַבִּיצִים או אַחַד מֵהֶן, או שֶׁנִּפְצָעָה אַחַת מֵהֶן,

שֶׁל דְּבִרְיָהּם מִתֵּר לְשֵׂא מְמֹרַת שֶׁל דְּבִרְיָהּם. וְכֵן שְׂאָר הַסְּפָקוֹת אֲסוּרִין לְשֵׂא זֶה מִזֶּה.

כג. כִּיצַד? שְׁתּוּקִים וְאֲסוּפִים וְסַפֵּק מְמֹרִים, אֲסוּרִים לְבוֹא זֶה בְּזֶה; וְאִם נִשְׂאוּ - לֹא יִקְיָמוּ אֲלֵא יוֹצִיאָו בְּגַט, וְהוֹלֵד סַפֵּק בְּאֲבוֹתָיו. וְאֵין לְסַפָּקוֹת אֵלוֹ תַּקְנָה, אֲלֵא שְׂיִשְׂאוּ מִן הַגָּרִים; וְהוֹלֵד הוֹלֵף אַחַר הַפְּגוּם.

כד. כִּיצַד? שְׁתּוּקֵי או אֲסוּפֵי שְׁנִשְׂא גֵיזֵרַת או מִשְׁחַרְרַת, או גָּר וּמִשְׁחַרְרַת שְׁנִשְׂאוּ שְׁתּוּקִית או אֲסוּפִית - הוֹלֵד שְׁתּוּקֵי או אֲסוּפִי.

כה. הָאֲסוּפִי שְׁנִמְצָא בְּעִיר שְׂיִשׁ בַּה גוֹיִים, בֵּין שְׁהֵיָה רַב גוֹיִים או רַב יִשְׂרָאֵל - הֲרִי זֶה סַפֵּק גוֹי לְעֵנִין יְחוּסִין; קִדְשׁ אִשָּׁה - צְרִיכָה גִּט מִסַּפֵּק. מִי שֶׁהֲרָגוּ, אֵינוּ נִהְרַג עֲלָיו.

כו. הַטְּבִילוּהוּ בֵית דִּין לְשֵׁם גְּרוּת, או שֶׁטָּבַל מִשֶּׁהֲגִדִיל - הֲרִי הוּא כְּשֵׁר אֲסוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל. הֵיָה רַב הָעִיר גוֹיִים, מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ נְבִלוֹת וְטְרֵפוֹת; הֵיָה רַבֵּן יִשְׂרָאֵל, מִחֲזוּרִין לוֹ אֲבֹדָתוֹ כִּיִּשְׂרָאֵל. מְחַצָּה לְמַחַצָּה - מְצוּה לְהַחִיתוֹ כִּיִּשְׂרָאֵל, וּמִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגֵּל בְּשִׁבְתָּ; וְהֲרִי הוּא לְעֵנִין וְנִקְוִין כָּל סַפֵּק מְמוֹן - הַמוֹצִיא מִחֲבָרוֹ עָלָיו הָרֵאָה.

כז. יִרְאָה לִי, שֶׁכָּל מְדִינָה שְׂיִשׁ בַּה שֶׁפָּחָה או גוֹיָה הִרְאוּהָ לְוֹלֵד - הוֹאֵיל וְהָאֲסוּפִי הַנִּמְצָא שִׁם סַפֵּק גוֹי או סַפֵּק עֶבֶד, כְּשִׂשְׂא הַגֵּיזֵרַת כְּמוֹ שְׂאֲמַרְנוּ, הֲרִי זֶה סַפֵּק אֲשֶׁת אִישׁ, וְהִבָּא עָלֶיהָ פְּטוּר: שְׂאִין הוֹרְגִין מִסַּפֵּק. וְכֵן יִרְאָה לִי, שֶׁהַשְׁתּוּקֵי שְׁנִשְׂא אִשָּׁה שֶׁאֲפָשֵׁר שֶׁהִיא עָרוּה עָלָיו - הֲרִי זֶה סַפֵּק אֲשֶׁת אִישׁ, שְׂאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּעֵרִיוֹת.

כח. וְאֵיזוֹ הִיא הָאִשָּׁה שֶׁאֲפָשֵׁר שֶׁתִּהְיֶה עָרוּה עָלָיו? כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיָּה אֲבִיָּה או אֲחִיָּה קִים כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה בּוֹ אָמוֹ; וְכָל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה או נִתְאֲלַמְנָה, שְׂמָא אֲשֶׁת אֲבִיו הִיא או אֲשֶׁת אֲחִי אֲבִיו.

כט. וּמִנִּין אָנִי אוֹמֵר, שְׂאִין הַשְׁתּוּקֵי וְהָאֲסוּפִי אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֲפָשֵׁר שֶׁתִּהְיֶה עָרוּה עָלָיו? שֶׁהֲרִי הַכְּשֵׁר שֶׁנִּבְדְּקָה אָמוֹ, אֵינוּ אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֲפָשֵׁר שֶׁתִּהְיֶה עָרוּה עָלָיו. וְהֲרִי נִאָמַר בַּתּוֹרָה: "אֵל תִּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ"; וְאָמַרו חֲכָמִים, שְׂאִם יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אֵב נוֹשָׂא בַתּוֹ וְאָח נוֹשָׂא אַחֹתוֹ. וְאֵלוֹ הֵיָה הַדִּין שֶׁכָּל מִי שְׂאֵינוּ יוֹדַע אֲבִיו בְּוֹדָאֵי, אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאֲפָשֵׁר שֶׁתִּהְיֶה עָרוּה עָלָיו - לֹא הֵיִינוּ בָּאִים לְמַדָּה הוּאֵת לְעוֹלָם, וְלֹא תִהְיֶה הָאֶרֶץ מְלֵאָה זְמָה. הֵא לְמַדָּת, שְׂאִין אוֹסְרִין עֲרִיוֹת וּמִחֻזְקִין אוֹתָן כְּשֵׁר בְּשֵׁר בְּסַפֵּק, עַד שֶׁיּוֹדַע בְּוֹדָאֵי שׂוֹ עָרוּה עָלָיו: שְׂאִם אִתָּה אוֹמֵר כֵּן - כָּל הַתּוֹמִים שֶׁכְּעוֹלָם שְׁלֵא הִפִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם, הֵיִי אֲסוּרִין לְהִנְשֵׂא בְּכָל מְקוֹם, שְׂמָא יִפְגְּעוּ בְּעָרוּה.

ל. הוֹלֵד שֶׁהִיָּה מְשַׁלֵּף בְּדֶרֶךְ, וְכֹא אַחַד וְאָמַר: 'בְּנֵי הוּא, וְאֵנִי הַשְּׂלֵכְתִיו' - נִאָמֵן; וְכֵן אָמוֹ נִאָמְנָת. נִאָסַף מִן הַשּׁוּק, וְכֹאֵו אֲבִיו וְאָמוֹ אַחַר כֶּף וְאָמַרו: 'בְּנֵינוּ הוּא' - אֵין נִאָמְנִין, הוֹאֵיל וְצָא עָלָיו שִׁם אֲסוּפִי; וּבִשְׁנֵי רַעְבוֹן נִאָמְנִין, שֶׁמִּפְּנֵי הַרְעָב הַשְּׂלִיכוּהוּ וְהֵן רוֹצִין שֶׁיּוֹנוּ אוֹתָן אַחֲרֵים, וּלְפִיקַבְךָ שְׁתָּקוּ עַד שֶׁנִּאָסַף.

לוקה משום זונה, או גרושה, או חללה, שנגאמר: "לא יקחו" - עד שיקח ויבעל.

ג. אכל כהן גדול שבעל אלמנה - לוקה אחת, אף על פי שלא קדש, שנגאמר: "ולא יחלל" - כיון שבעלה, חללה ופסלה לפניה; אבל זונה וחללה וגרושה - הרי הן מחללות ועומדות קדם בעילתו. לפיכך לוקה כהן גדול לבדו על בעילת אלמנה אף על פי שאין שם קדושין; שהרי חללה, והוא מזהר שלא יחלל כשרים - לא אשה, ולא ורעו.

ד. קדש כהן גדול אלמנה ובעלה - לוקה שתיים: אחת משום "אלמנה לא יקח", ואחת משום "לא יחלל". ובין כהן גדול ובין כהן הדיוט שנגאמר אשה מן הארבע ולא בעל - אינו לוקה.

ה. וכל מקום שהוא לוקה - היא לוקה, וכל מקום שאינו לוקה - היא אינה לוקה; שאין הפרש בין אשה לאיש לענשין, אלא בשפחה חרופה בלבד, כמו שבארנו.

ו. כל כהן הבא על הגויה, בין גדול בין הדיוט - לוקה משום זונה, שהרי אינה בת קדושין; והוא אסור בבעילת זונה, בין ישראלית בין גויה.

ז. החלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים, מפני שהיא כגרושה; ומפני אותו מפת מרדות מדבריהם. כהן שנגאמר ספק חלוצה - אין מוציאין אותה מתחתיו, והיא כשרה וולדה כשר; מפני שלא גזרו על ספק חלוצה, אלא על חלוצה ודאית. וכן מי שהיתה ספק גרושה, או ספק זונה, או ספק חללה - מפני אותו מפת מרדות, ומוציא בגט.

ח. כלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין אסור חל על אסור אלא אם כן היו שני האסורין באין כאחת, או שהיה האסור האחר מוסיף דברים אחרים על אותו האסור, או אם היה כולל דברים אחרים עם אסור זה.

ט. לפיכך אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה, ונעשת חללה, ונעשת זונה, וכא עליה כהן גדול אחר כף - לוקה ארבע מלקיות על ביאה אחת; לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול ומתרת להדיוט; חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרה לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר על אסור האלמנה, ועדין היא מתרת לאכל תרומה. נעשת חללה - נוסף בה אסור, שהרי נאסרה בתרומה, ועדין היא מתרת לישראל. נעשת זונה - הואיל ויש שם זנות שאוסרת על ישראל אם זנתה אשתו ברכוז, נוסף בה אסור אחר. והוא הדין לכהן הדיוט שבא על הגרושה שבעת חללה ואחר כף זונה - שהוא לוקה שלש על ביאה אחת; אבל אם נשתנה סדר זה, אינו לוקה אלא אחת.

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה, או נהגרשה מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת על כל ביאה. אלמנה, בין מן הארוסין בין מן הנשואין - אסורה.

יב. כהן גדול שמת אחיו - אף על פי שהיא מן הארוסין, הרי זה לא יבס, אלא חולץ. נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול - אף על פי שעשה בה

או שגדוכה, או שחטרה, או שנקבה - הרי זה פסול; נכרתו חוטי ביצים או אחד מהן, או שגדוף, או נפצע - הרי זה פסול.

יג. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות, משביל המים ומשביל שכבת ורע - הרי זה כשר.

יד. כל פסול שאמרנו בענין זה, בשלא היו בידי שמים - כגון שכתרו אדם או כלב, או הכהו קוץ, וכיוצא בדברים אלו; אבל אם נולד כרות שפכה, או פצוע דבא, או שנוולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנוולד כהן שחין והמסה אותם או פרתן - הרי זה כשר לבוא בקהל, שכל אלו בידי שמים.

יז. אסור להפסיד אברי הורע - בין באדם בין בבהמה חיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין בארץ בין בחוצה לארץ; אף על פי שנגאמר: "ובארצכם לא תעשו", מפי השמועה למדו שדבר זה נוהג בכל מקום; וענין הפתוב, לא יעשה זאת בישראל, בין בגופן בין בגופות אחרים. וכל המסרס - לוקה מן התורה בכל מקום; ואפלו מסרס אחר המסרס לוקה.

יח. ביצד? הרי שבא וכתת את הגיד, ובא אחר וכתת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכתת את חוטי הביצים, או שבא אחד ומעך את הגיד, ובא אחר ונתקו, ובא אחר וכתתו - כלן לוקין, ואף על פי שלא סרס האחרון אלא מסרס; בין באדם, בין בבהמה חיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים - פטור.

יט. המשקה עקרין [סם מעקר] לאדם, או לשאר מינים, כדי לסרסו - הרי זה אסור, ואין לוקין עליו; ואשה מתרת לשתות עקרין שמסרסין אותה עד שלא תלד. הרי שכפת את האדם וספה בו כלב או שאר חיות, עד שעשהו כרות שפכה, או שהושיבו במים או בשלג, עד שבטל ממנו אברי תשמיש - אינו לוקה, עד שיסרס בידו. וראוי להכותו מכת מרדות.

כ. אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו; ואם לקחה הוא מעצמו לסרס אותה, מתר. ואם הערים ישראל בדבר זה, קונסין אותו ומוכרה לישראל אחר; ואפלו לבנו הגדול מתר למכרה; אבל לבנו הקטן - אינו מוכרה לו ולא נותנה לו.

הלכות אסורי ביאה פרק יז

א. שלש נשים נאסרו על כל הפניהם - גרושה, וזונה [נכרית או נישאה לאסור], וחללה [נולדה מאסורי כהונה]; ועל כהן גדול ארבע - אלו השלש, והאלמנה. אחד כהן גדול המשוח בשמן המשחה או המרבה בכגדים, ואחד כהן העובד או כהן גדול שמונהו ועבר, וכן כהן משוח מלקמה - כלן מצוין על הכתולה ואסורין באלמנה.

ב. כל כהן שנגאמר אחת מהשלש נשים, בין כהן גדול בין כהן הדיוט, ובעל - לוקה. ואם בא עליה דרך זנות - אינו

נפסלה לכהנה, שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הנדה - אף על פי שהיא בכרת, לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהנה, שהרי אינה אסורה להנשא לו.

ב. וכן הבא על הפנויה, אפלו היתה קדשה שהפקירה עצמה לכל - אף על פי שהיא כמלקות, לא נעשת זונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו. אבל הנבעלת לאחד מאסורי לאוין השוין בכל, ואינן מיוחדין בפניהם, או מאסורי עשה, ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, או לגוי ועבד הואיל והיא אסורה להנשא לו - הרי זו זונה.

ג. וכן הגיורת והמשחררת - אפלו נתגירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים - הואיל ואינה בת ישראל, הרי זו זונה ואסורה לכהן. מכאן אמרו: גוי או עבד או נתין או ממזר או גר עמוני ומוזאבי, או מצרי ואדומי ראשון ושני, או פצוע דבא וכרות שפכה, או חלל, שבאו על היהודית - עשו אותה זונה, ונפסלה לכהנה; ואם היתה כהנת, נפסלה מן התרומה. וכן יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה. והאילונית (אינה כשירה ללדת) מתרת לכהן, ואינה זונה.

ד. הבא על אחת מן השניות וכיוצא בהן, כגון הבא על קרובת חלוצתו או על חלוצתו - לא עשה אותה זונה; שהרי אינה אסורה להנשא לו מן התורה, כפי שבארנו בהלכות יבום.

ה. הא למדת, שאין היותה זונה תלוי בבעילה של אסור; שהרי הבא על הנדה ועל הקדשה, והנרבעת לכהמה - נבעלה בעילה של אסור, ולא נעשת זונה; ומי שנשאת לחלל - נבעלה בעילה של הטר כמו שיתבאר, ונעשת זונה. ואין הדבר תלוי אלא בפגימה; ומפי השמועה למדו, שאינה פגומה אלא מאדם האסור לה או מחלל, כמו שבארנו.

ו. כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה - בין באנס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה, בין בדרבא בין שלא בדרבא - משהערה בה, נפסלה משום זונה; ובלבד שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, ויהיה הבעל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה. לפיכך אשת איש שנבעלה לאחר, בין באנס בין ברצון - נפסלה לכהנה.

ז. ואשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום טמאה, שנאמר: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה". הכל בכלל, שאם נבעלו נאסרו על בעליהן; פרט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה שהיא מתרת לבעלה, שנאמר: "והיא לא נתפשה"; אבל אשת כהן באסורה עומדת, שהרי היא זונה.

ח. אשת ישראל שנאנסה - אף על פי שהיא מתרת לבעלה, הרי זו אסורה לכהנה. אשת כהן שאמרה לבעלה: 'נאנסתי', או 'שגגתי וכא עלי אחד', או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזנת, בין באנס בין ברצון - הרי זו אינה אסורה עליו, שמא נתנה עיניה באחר; ואם היא נאמנת

מאמר כשהוא כהן הדייט, הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה; אבל אם ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי זה יכנס אחר שנתמנה. היתה מקדשת ספק קדושין, ומת ארוסה - הרי זו ספק אלמנה.

יג. מצות עשה על כהן גדול, שישא נערה בתולה; ומשתכר - תאסר עליו, שנאמר: "והוא, אשה בכתוליה יקח" - "אשה", לא קטנה; "בכתוליה", לא בוגרת. הא פיצד? יצאת מפלל קטנות, ולכלל בגרות לא באה - זו נערה. ואינו נושא שתי נשים לעולם כאחת - שנאמר: "יקח אשה", אחת ולא שתיים.

יד. כהן גדול - לא ישא מפת עץ (שנשרו בתוליה ממכה), אף על פי שלא נבעלה. נבעלה שלא בדרבא, הרי זו נבעלת בדרבא; ונבעלה לכהמה, הרי זו מתרת.

טו. כהן גדול שנשא בעולה - אינו לוקה, אבל מוציא בגט; ושא בוגרת או מפת עץ - הרי זה יקיים. ארס בעולה, ונתמנה כהן גדול - הרי זה יכנס אחר שנתמנה.

טז. אנס נערה בתולה או פתה אותה - אפלו אנסה או פתה כשהוא הדייט, ונתמנה כהן גדול קדם שיכנס - הרי זה לא יכנס; ואם פנס, מוציא.

יז. ארס את הקטנה, ובגרה תחתיו קדם נשואין - הרי זה לא יכנס, מפני שנשתנה גופה; ואם פנס, לא יוציא.

יח. אחת גרושה מן הארוסין או מן הנשואין; אבל הממאנת - אפלו גרשה בגט, והחזירה ומאנה בו - הרי זו מתרת לכהן, כמו שבארנו בהלכות גרושין. וכל מי שאינה ראויה לחליצה - אם נחלצה, לא נפסלה לכהנה.

יט. יצא עליו קול: 'איש פלוני כהן כתב גט לאשתו', או 'נתן גט לאשתו', והרי היא יושבת תחתיו ומשמשתו - אין מוציאין אותה מפתח בעלה; ואם נשאת לכהן אחר, תצא מן השני.

כ. יצא שמה בעיר, שנתקדשה ונתגרשה מן הקדושין - חוששין לה, כמו שבארנו בהלכות גרושין. אבל אם יצא עליה קול שהיא חלוצה, אין חוששין לה.

כא. יצא קול על הבתולה שהיא בעולה - אין חוששין לה, והנשא לכהן גדול; יצא עליה קול שהיא שפחה - אין חוששין לה, ותנשא אפלו לכהן. יצא לה שם שהיא מזונה בעיר - אין חוששין לה; ואפלו הוציאה בעלה משום שעברה על דת משה ויהודית, או בעדי דבר מבער, ומת קדם שיתן לה גט - הרי זו מתרת לכהן; שאין אוסרין אשה מאלו אלא בעדות ברורה, או בהודאת פיה.

שבת קודש

הלכות אסורי ביאה פרק יח

א. מפי השמועה למדו, שהזונה האמורה בתורה - היא כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו אסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל אף על פי שהיא מתרת להנשא לו. לפיכך, הנרבעת לכהמה - אף על פי שהיא בסקילה, לא נעשת זונה ולא

יז. השבוייה שנפדית, והיא בת שלש שנים ויום אחד או יותר - אסורה לכהנה, מפני שהיא ספק זונה; שמא נבעלה לגוי. ואם יש לה עד שלא נתיחד הגוי עמה, הרי זו כשרה לכהנה. ואפלו עבד או שפחה או קרוב, נאמן לעדות זו. וישתי שבויית שהעידה כל אחת מהן לחברתה, הרי אלו נאמנות; הואיל ואסור כל הספקות בלן מדברי סופרים, לפיכך הקלו בשבוייה.

יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמו, נאמן. מעשה באחד שנשבה הוא ואמו, והיה מסיח לפי תמו ואמר: נשבינו לבין הגויים; יצאתי לשאב מים - ודעתי על אמי; ללקט עצים - ודעתי על אמי - והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו.

יט. אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבוייה שלא נטמאת, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה; אבל שפחת בעלה מעידה לה. ושפחתה שהייתה מסיחה לפי תמה, נאמנת.

כ. כהן שהעיד לשבוייה שהיא טהורה - הרי זה לא ישאנה, שמא עיניו נתן בה; ואם פדיה והעיד לה - הרי זה ישאנה, שאלו לא ידע שהיא טהורה, לא היה נותן מעותיו בה.

כא. האשה שאמרה: 'נשביתי, וטהורה אני' - נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר; ואפלו היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבוייה. אבל אם יש שם שני עדים שנשבית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה. היו שם שני עדים שנשבית, ועד אחד מעיד שננטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה, ולא נתיחד עמה גוי עד שנפדית - אפלו זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה, הרי זו מתרת.

כב. מי שאמרה: 'נשביתי, וטהורה אני', והתירוה בית דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנשבית - הרי זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס אחריה השבאי, והרי היא שבוייה לפנינו בנד אדוניה - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה; ומשמרין אותה מעתה עד שתפדה.

כג. באו לה שני עדים אחר כך שננטמאת - אפלו נשאת, ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא; ואם בא עד אחד, אינו כלום. אמרה: 'נשביתי, וטהורה אני, ויש לי עדים שאני טהורה' - אין אומרין: נמתין עד שיבואו עדים, אלא מתירין אותה מיד; ולא עוד, אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה - מתירין אותה עד שיבואו; ששבוייה הקלו.

כד. האב שאמר: 'קדשתי את בתי וגרשתי', והרי היא קטנה - נאמן. 'קדשתי וגרשתי' כשהיתה קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה גרושה. נשבית ופדיתיה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה - אינו נאמן; שלא האמינה אותו תורה אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: "את בתי נתתי לאיש הזה", אבל לא לפסלה משום זנות.

לו, או העד נאמן לו, וסמכה דעתו לדבריהם - הרי זה יוציא, כדי לצאת ידי ספק.

ט. אשת כהן שאמרה לבעלה: 'נאנסתי' - אף על פי שהיא מתרת לבעלה כמו שבארנו, הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה; שהרי הודת שהיא זונה, ואסרה עצמה ונעשת כחתיכה האסורה.

י. כהן שקדש אשה גדולה או קטנה, ואחר זמן בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש - נאסרה עליו מספק, שמא קדם קדושין נבעלה, או אחר קדושין. אבל ישראל שטען טענה זו - לא נאסרה עליו, שיש כאן שני ספקות: שמא קדם קדושין, שמא אחר קדושין, ואפלו נאמר אחר קדושין - שמא באנס שמא ברצון, שהאנוסה מתרת לישראל כמו שבארנו.

יא. לפיכך, אם קדשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, וטען שמצאה דרוסת איש - נאסרה עליו מספק; שאין כאן אלא ספק אחד - שמא באנס שמא ברצון - וספק אסור של תורה, להחמיר.

יב. כל אשה שקנא לה בעלה, ונסתרה [הסתתרה עם זר] ולא שתת מי סוטה - הרי זו אסורה לכהן, מפני שהיא ספק זונה; בין שלא רצת היא לשתות, בין שלא רצה הוא להשקותה, בין שהיתה שם עדות שמנעה אותה מלשתות, בין שקנאו לה בית דין, בין שהיתה מן הנשים שאינן ראויות לשתות - הואיל ולא שתת מכל מקום, הרי זו אסורה לכהנה מספק.

יג. פנויה שראוה נבעלה לאחד, והלך לו, ואמרו לה: 'מי הוא זה שבא עליך?' ואמרה: 'אדם כשר' - הרי זו נאמנת; ולא עוד, אלא אפלו ראוה מעברת, ואמרו לה: 'ממי נתעברת?' ואמרה: 'מאדם כשר' - הרי זו נאמנת, ותהיה מתרת לכהן.

יד. במה דברים אמורים? בשהיה המקום שנובעלה בו פרשת דרכים, או בקרנות שבשדות, שהפל עוברין שם, והיו רב העוברין שם כשרים, ורב העיר שממנה פרושו אלו העוברין כשרים - שחכמים עשו מעלה ביחוסין, והצריכו שני רבות. אבל אם היו רב העוברין פסולין, כגון גויים וממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב המקום שבאו ממנו כשרים, או שהיו רב אנשי המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם כשרים - חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן לכתחלה; ואם נשאת, לא תצא. **טו.** ראוה שנובעלה בעיר, או נתעברה בעיר - אפלו לא היה שוכן שם אלא גוי אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהם, הרי זו לא תנשא לכתחלה לכהן; שכל הקבוע, כמחצה על מחצה הוא. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת: 'לכשר נבעלתי'.

טז. היתה אלמת, או חרשת, או שאמרה: 'איני יודעת למי נבעלתי', או שהיתה קטנה שאינה מכרת בין כשר לפסול - הרי זו ספק זונה; ואם נשאת לכהן - תצא, אלא אם כן היו שני הרבין המצויין אצלה כשרים.

ה. כהן הכא על ערוה מן העריות חוץ ממנה, או על אחת מחיבי לאוין השוין בכל - עשה אותה זונה, כמו שבארנו; חזר וכא עליה ביאה שניה, בין הוא בין כהן אחר - נעשת חללה, וזרעו ממנה חללים. לפיכך, כהן שבא על זקוקה ליבם, ונתעברה מביאה ראשונה - הולד כשר, לפי שאינה מאסורי כהנה; ונעשת זונה. חזר וכא עליה ביאה שניה, ונתעברה וילדה - היא חללה וילדה חלל, לפי שהוא מאסורי כהנה.

ו. וכן כהן הכא על הגירות והמשחררת - חללה, וזרעו ממנה חללים. כהן שבא על הנדה, הולד כשר ואינו חלל - שאין אסור הנדה מיחד בכהנים, אלא שנה בכל.

ז. כהן שנשא גרושה מעברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה כשהיא חללה - הולד כשר, שהרי לא בא מטפת עברה.

ח. כבר בארנו, שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהם. לפיכך, כהן שבא על חלוצה - הרי זו חללה, וזרעה מכהן חללים; והכל מדבריהם. אכל כהן שבא על אחת מן השניות - היא כשרה, וזרעו ממנה כשרים; שאסור השניות אסור השנה בכל, ואינו מיחד בכהנים.

ט. כהן שבא על ספק זונה, כגון ספק גיורת או משחררת, או שבא על ספק גרושה, וכן כהן גדול שבא על ספק אלמנה - הרי זו ספק חללה, וילדה ספק חלל.

י. נמצאו החללים שלשה - חלל מן התורה, וחלל מדבריהם, וספק חלל. וכל ספק חלל, נותנין עליו חמרי כהנים וחמרי ישראל: אינו אוכל בתרומה כישראל, ולא מטמא למתים ככהן, ונושא אשה הראויה לכהן; ואם אכל, או נטמא, או נשא גרושה - מכין אותו מכת מרדות. והוא הדין לחלל של דבריהם. אכל חלל של תורה הודאי - הרי הוא כזר, ונושא גרושה, ומטמא למתים, שנאמר: "אמר אל הכהנים בני אהרן" - אף על פי שהן בני אהרן, עד שיהיו ככהנים.

יא. כהן זכר, הוא שאסור לשא חללה זונה; ולפיכך אסור בגיורת ומשחררת, שהיא כזונה, כמו שבארנו. אכל הכהנה - מתרת להנשא לחלל ולגר ולמשחרר, שלא הזהרו כשרות להנשא לפסולין, שנאמר: "בני אהרן", ולא בנות אהרן. נמצא הגר מתר לשא ממזרת, ומתר לשא כהנת.

יב. גרים ומשחררים שנשא אלו מאלו והולידו בת - אפלו אחר כמה דורות - הואיל ולא נתערב בהן זרע ישראל, הרי אותה הבת אסורה לכהן; ואם נשאת - לא תצא, הואיל והורתה וילדתה בקדשה. אכל גר או משחרר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת ומשחררת - בתו כשרה לכהנה לכתחלה.

יג. גר עמוני שנשא בת ישראל, וכן מצרי שני שנשא בת ישראל - אף על פי שביאתם בעברה, והרי נשתיקן זונות כמו שבארנו - בנותיהם כשרות לכהנה לכתחלה.

יד. חלל שנשא כשרה, וזרעו ממנה חללים; וכן כהן בן בנו, אפלו אחר אלף דור - שכן החלל הזכר, חלל הוא לעולם. ואם הייתה בת - אסורה לכהנה, שהרי היא חללה.

כה. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה - הואיל והזכר ספק, הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת; ובכלבד שיהיו עמו בניו ובני ביתו תמיד לשמרו.

כו. עיר שבאה במצור ונכבשה - אם היו הגויים מקיפין את העיר מכל רוחותיה, כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה כשבויות, שמא נבעלו לגויים; אלא מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

כז. ואם היה אפסר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שהיתה בעיר מחבוא אחת, אפלו אינה מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הכל.

כח. כיצד מצלת? כל אשה שאמרה: 'טהורה אני' - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד; מתוך שיכולה לומר: 'נמלטתי כשנכבשה העיר', או 'במחבוא הייתי ונצלת' - נאמנת לומר: 'לא נמלטתי ולא נחבאתי, ולא נטמאתי'.

כט. כמה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות, שהן מתישבין בעיר ואינן יראין; לפיכך חוששין להן שמא בעלו. אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר - לא נאסרו הנשים, מפני שאין להן פנאי לבעל; שהן עוסקים בשלל ובזרעין להן. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן - אף על פי שרדפו אחריהן ישראל והצילו אותן מידן - הרי הן אסורות.

ל. האשה שנחבשה ביד גויים על ידי ממון - מתרת; ועל ידי נפשות - אסורה לכהנה. לפיכך, אם היה בעלה כהן - נאסרה עליו. כמה דברים אמורים? בזמן שיד ישראל תקיפה על הגויים, והן יראין מהן; אבל בזמן שיד הגויים תקיפה - אפלו על ידי ממון - כיון שנעשת ברשות גויים, נאסרה; אלא אם כן העיר לה אחד כשבויה, כמו שבארנו.

הלכות אסורי ביאה פרק יט

א. איזו היא חללה? זו שגולדה מאסורי כהנה; וכן אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן, נתחללה. אבל הכהן עצמו שעבר העברה, לא נתחלל.

ב. וכן שנבעלה באנס בין שנבעלה בשגגה, בין בדרך בין שלא בדרך - משהערה בה, נתחללה; והוא שיהיה הכהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה, ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה.

ג. כיצד? כהן בן תשע שנים ויום אחד שבא על הגרושה או על הזונה, וכהן גדול שבא עליהן או על האלמנה, או שנשא בעולה וכא עליה - הרי אלו נתחללו לעולם; ואם הוליד ממנה בן, בין זה שחללה בין כהן אחר - הולד חלל. אבל כהן שקדש אשה מאסורי כהנה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין - לא נתחללה. ואם נשאת - אף על פי שלא נבעלה, נתחללה; שכל נשואה בחזקת בעולה, אף על פי שנמצאת בתולה.

ד. כהן גדול שנשא בוגרת או מפת עץ, לא חללה; וכן אם בעל בעילה בלא נשואין, לא חללה.

כג. משפחה שנתערב בה ספק חלל - כל אלמנה מאותה משפחה, אסורה לכהן לכתחלה; ואם נשאת - לא תצא מפני שהן שתי ספקות: שמה זו אלמנת אותו חלל, שמה אינה אלמנתו; ואם נאמר שהיא אלמנתו - שמה חלל הוא, שמה אינו חלל. אכל אם נתערב בה חלל ודאי - כל אשה מהן אסורה לכהן עד שיבדק, ואם נשאת תצא. והוא הדין אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי - שאשת ממזר ואשת חלל לכהנה, אסור אחר הוא כמו שבארנו.

הלכות אסורי ביאה פרק כ

א. כל הכהנים שבזמן הזה - בחזקה הם כהנים, ואין אוכלין [תרומה] אלא בקדשי הגבול [וסוגי קדשים שנאכלים בכל גבולי א"י]; והוא שתהיה תרומה של דבריהם; אכל תרומה של תורה, וחלה של תורה - אין אוכל אותה אלא כהן מִיִּחַס.

ב. איזה הוא כהן מִיִּחַס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן, ופלוני בן פלוני עד איש פלוני שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששמש על גבי המזבח; שאלו לא בדיקו בית דין הגדול אחריו, לא היו מניחין אותו לעבד. לפיכך אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ולא מן הסנהדרין ולמעלה - שאין ממנין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים מִיִּחַסין.

ג. חלה בזמן הזה, ואפלו בארץ ישראל - אינה של תורה, שנאמר: "כבאכם אל הארץ" - ביאת כלכם, ולא ביאת מקצתכם; וכשעלו בימי עזרא, לא עלו כלם. וכן תרומה בזמן הזה, של דברי סופרים; ולפיכך אוכלין אותה הכהנים שבזמננו, שהן בחזקה.

ד. מי שהעידו לו עדים, שראוהו שהיה אוכל תרומה של תורה - הרי זה מִיִּחַס; ואין מעלין ליחוסין לא מנשיאות כפים, ולא מקריאה בתורה ראשון, ולא מחלוק תרומה בבית הגרנות, ולא על פי עד אחד.

ה. כהן מִיִּחַס שאמר: 'בני הוא זה, וכהן הוא' - אין מעלין אותו ליחוסין על פיו, עד שכיאי עדים שהוא בנו. ו. כהן מִיִּחַס שיצא הוא ואשתו שידענו שהיא כשרה, למדינה אחרת, ובא הוא והיא, ובנים פרוכין אחריה, ואמר: 'אשה שיצאת עמי היא זו, ואלו בנייה' - אינו צריך להביא עדים לא על האשה, ולא על הבנים. מטה, ואלו בנייה - צריך להביא עדים שאלו בנייה; ואינו צריך להביא עדים על אמן שהיתה כשרה, מפני שכבר החזק שיצא מעמנו באשה כשרה.

ז. יצא כהן מִיִּחַס למדינה אחרת, ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר: 'אשה זו נשאתי, ואלו בנייה' - צריך להביא עדים שאשה זו כשרה, ואינו מביא עדים שאלו בנייה; והוא שיהיו פרוכין אחריה. ואם בא בשתי נשים, והביא ראיה על האחת - אף על פי שהבנים קטנים ופרוכין אחריה, צריך להביא ראיה עליהן; שמה בניו מן האחרת הם, ונכרכו אחר זו המיחסת.

אכל ישראל שנשא חללה, הולד כשר; לפיכך אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהנה.

טו. כהנים לויים וישראלים - מתרין לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר; לויים וישראלים וחללים - מתרים לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר, שנאמר: "ויתילדו על משפחתם לבית אבתם" - בית אביו היא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו.

טז. לויים וישראלים וחללים וגרים ומשחררים - מתרים לבוא זה בזה. והגר והמשחרר שנשא לוייה, או ישראלית, או חללה - הרי הן כשרים; וישראל או לוי או חלל שנשאו גירות, או משחררת - הולד הולף אחר הזכר.

יז. כל המשפחות בחזקה כשרות, ומתן לשא מהן לכתחלה. ואף על פי כן, אם ראת שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד, או ראת משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או ראת איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועו פנים ביותר - חוששין להן, וראוי להתרחק מהן; שאלו מיני פסולות הן. וכן כל הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים, ואומר עליהן שהן ממזרים - חוששין לו שמה ממזר הוא; ואם אמר עליהן שהן עבדים, חוששין לו שמה עבד הוא; שכל הפוסל, במומו הוא פוסל. וכן כל מי שיש בו עוות פנים, ואכזריות, ושונא את הבריות, ואינו גומל להן חסד - חוששין לו ביותר, שמה גבעוני הוא; שסימני ישראל האמה הקדושה - בישנים, רחמנים, וגומלי חסדים; ובכעוניהם הוא אומר: "והגבעונים לא מבני ישראל המה" - לפי שהעוון פניהם, ולא נתפסו, ולא רחמו על בני שאול, ולא זכרו לישראל חסד למחל לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד ורחמים בתחלה.

יח. משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים שנתערב בהן חלל או ממזר, או שיש בהן עבדות - הרי זו ספק. ואם משפחת כהנים היא - לא ישא ממנה אשה, עד שיבדק עליה ארבע אמהות שהן שמונה: אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה, ואם אם אבי אמה; וכן הוא בודק על אם אביה, ואם אם אביה, ואם אבי אביה. ואם הייתה משפחה זו שקרא עליה ערער וישראלים או לויים, מוסיף לבדק זוג אחד; ונמצא בודק עשר אמהות, שהעורב בלויים וישראלים יתר מן הכהנים.

כ. ולמה בודק בנשים בלבד? מפני שהאנשים - בכל עת שיריבו זה את זה, יתרו את חברו בפסול שיש בו ביחוסו, ואלו היה שם פסול, היה נשמע; אכל הנשים, אין מחרפות ביחוסין.

כא. ולמה יבדק האיש כשירצה לשא משפחה זו שהורעה חזקתה, ולא תבדק אשה שתנשא לה? מפני שלא הזהירו כשרות להנשא לפסולין.

כב. כל שקורין לו 'ממזר' ושותק, או 'נתין' ושותק, או 'חלל' ושותק, או 'עבד' ושותק - חוששין לו ולמשפחתו, ואין נושאין מהן אלא אם בן בודקין אחריהן כמו שבארנו.

בכהנה, בעדותו. מי שפא בזמן הנה, ואמר: 'כהן אני', ועד אחד מעיד לו: 'שאני יודע באביו של זה שהוא כהן' - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו, שמא חלל הוא; עד שיעיד שזה כהן הוא. אבל אם התזק אביו כהן, או שפאו שנים והעידו שאביו של זה כהן - הרי הוא בחזקת אביו.

טז. מי שהתזק אביו כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חלוצה - חוששין לו, ומורידין אותו; בא עד אחד אחר כף והעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהנה על פיו. באו שנים אחר כף והעידו שהוא חלל, מורידין אותו מן הכהנה; בא עד אחד אחר כף והעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהנה - שזה האחרון מצטרף לעד ראשון, והרי שניהן מעידין שהוא כשר ושנים מעידין שהוא פסול, ידחו אלו ואלו וידחה הקול, שהשנים כמאה - וישאר כהן בחזקת אביו.

יז. אשה שלא שחת שלשה חדשים אחר בעלה, וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיה אחד מהן כהן והשני ישראל - הרי זה ספק כהן; וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל, והגדילו התערכת - כל אחד מהן ספק כהן. ונותנין עליהן חמרי ישראל וחמרי כהנים; נושאין נשים הראויות לכהנה, ואין מטמאין למתים, ולא אוכלין בתרומה; ואם נשאו גרושה, מוציאין ואינן לוקין.

יח. שני כהנים שנתעברו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שחת אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת לכהן אחר, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - נותנין על הנולד חמרי שניהן; הוא אוגן עליהם, והן אינן אוגנין עליו; הוא אין מטמא להן, והן אינן מטמאין לו; ועולה במשמרו של זה ושל זה, ואינו חולק - ואם היו שניהן במשמר אחד ובית אב אחד, נוטל חלק אחד.

יט. במה דברים אמורים? בזמן שהן באין מכת נשואין. אבל בזנות, גורו חכמים שמשתקין אותו מדין כהנה כלל - הואיל ואינו יודע אביו הנדאי, ונאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו", עד שיהיה זרעו מיחס אחריו.

כ. ביצד? עשרה כהנים שפרש אחד מהם ובעל, שהרי הנולד כהן ודאי, ואף על פי כן, הואיל ואינו יודע אביו שיתיחס לו - משתקין אותו מדין כהנה; ואינו עובד, ולא אוכל תרומה, ולא חולק. ואם נטמא למתים או נשא גרושה - לוקה, שאין כאן ספק החר.

ח. בא הוא ובניו, ואמר: 'אשה נשאתי ומתה, ואלו בניה' - מביא עדים שאותה האשה כשרה היתה, ואלו בניה. וכדין הנה דנין בישראל מיחס וכלוי מיחס; ואחר כך נעיד על בנו זה שהוא מיחס, כדי שיהיה ראוי לסנהדרין.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה. ביצד? הרי שהיה כתוב בשטר: 'פלוגי כהן לנה מפלוני או הלנהו כף וכף', והעדים מלמטה - אין מחזיקין כהן זה שהוא מיחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענין יחס. אבל לחזקה שיהיה כהן ככהני זמן זה, ויאכל בתרומה וחלה של דברי סופרים ובשאר קדשי הגבול - מעלין מן השטרות, ועל פי עד אחד, ומנשיאות פנים, ומקריאה בתורה ראשון.

י. וכן כהן שאמר: 'בני זה כהן' - נאמן להאכילו בתרומה ולהיותו בחזקת כהן; ואינו צריך להביא ראיה, לא על הבנים ולא על האשה.

יא. שנים שפאו למדינה, זה אומר: 'אני וחברי כהן', וזה השני אומר: 'אני וחברי כהן' - אף על פי שגראין כגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנין; ושניהן בחזקת כהנים. וכן עד אחד שאמר: 'ראיתי זה שנשא בפיו, או שאכל בתרומה', או 'שחלק על הגרן', או 'שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי' - מחזיקין אותו לכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר כהן, מחזיקין אותו בלונה.

יב. העיד שראה זה שחלק עם אהיו בבית דין, תרומה שהניח להן אביהן הכהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שמא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרו.

יג. מי שפא בזמן הנה, ואמר: 'כהן אני' - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו; ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול - עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה, ואינו מטמא למתים. ואם נשא, או נטמא - לוקה; והנבעלת לו ספק חללה.

יד. ואם היה מסיח לפי תמו, נאמן. ביצד? מעשה באחד שהיה מסיח לפי תמו, ואמר: 'זכור אני כשאני תינוק, והייתי מרכב על כתפו של אבי שהוציאני מבית הספר, והפשיטני פתנתי והטבילוני לאכל תרומה לערב, וחברי בודלין ממני, והיו קוראין אותי 'יוחנן אוכל חלות'; והעלהו רבנו הקדוש לכהנה על פי עצמו.

טו. נאמן גדול לומר: 'זכור אני כשהייתי קטן, וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב'; ומחזיקין אותו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ה תשרי-א' מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות בכורים פרק יא

א. מצות עשה לפדות כל איש מישראל, בנו שהוא בכור לאמו הישראלית - שנאמר: "כל פטר רחם - לך", ונאמר: "אך פדה תפדה את בכור האדם".

ב. ואין האשה חייבת לפדות את בנה - שהחזיק לפדות את עצמו, הוא שחייב לפדות את בנו. עבר האב ולא פדהו - כשיגדיל, יפדה את עצמו.

ג. היתה היא לפדות ובנו לפדות - יפדה את עצמו תחלה, ואחר כך יפדה בנו; ואם אין לו אלא כדי פדיון אחר, יפדה עצמו.

ד. היתה בנו לפדות, והגיע עת לעלות לרגל, ואין לו כדי לזה ולזה - פודה את בנו, ואחר כך עולה לרגל, שנאמר: "כל בכור בניך תפדה", ואחר כך "ולא יראו פני ריכם".

ה. הפודה את בנו - מכרף אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פדיון הבן, וחוזר ומכרף 'שהחנינו', ואחר כך נותן הפדיון לכהן. ואם פדה עצמו - מכרף 'לפדות הבכור', ומכרף 'שהחנינו'.

ו. מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ובכמה פודה? בחמש סלעים, שנאמר: "ויפדויו, מִבְּנֵי חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" - בין בכסף, בין בשוה כסף מן המטלטלין שגופן ממון בענין השקלים. לפיכך, אין פודין בקרקעות; ולא בעבדים, מפני שהן בקרקעות; ולא בשטרות, לפי שאין גופן ממון. ואם פדהו בכהן, אינו פדוי.

ז. כתב לכהן שטר חוב שהוא חייב לו חמש סלעים - חייב לתן לו, ובנו אינו פדוי. נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים, וקבלו הכהן בחמש סלעים - הרי בנו פדוי. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר זה - יצא.

ח. רצה הכהן להחזיר לו הפדיון, מחזיר. ולא יתן הוא לו, ודעתו שיחזיר; ואם עשה כן, והחזיר לו - אין בנו פדוי, עד שיגמר בלבו לתן לו מתנה גמורה; ואם רצה הכהן אחר כך להחזיר, יחזיר. וכן אם פרש, ונתן לו על מנת להחזיר - הרי בנו פדוי.

ט. כהנים ולוויים פטורין מפדיון הבן, מקל וחמר - אם פטרו של ישראל במדבר (- שהתמנו במקום בכורות ישראל), דין הוא שיפטרו עצמן.

י. ישראל הנכא מן הכהנת ומן הלוייה, פטור - שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: "פטר רחם בישראל".

יא. לוייה המעברת מגוי, בנה פטור; וכהנת המעברת מן הגוי - בנה חייב, שהרי נפסלה אמו מן הכהנה בעבילת הגוי.

יב. כהן שנולד לו בן חלל (- פסול לכהונה), מת האב

בתוך שלשים יום - הבן חייב לפדות את עצמו; שלא זכה האב בפדיונו. מת האב אחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי האב זכה בפדיונו.

יג. השפחה שנשתחררה ונכרית שנתגירה כשהן מעברות, וילדו - אף על פי שהורתו שלא בקדשה - הואיל ונולד בקדשה, חייב, שנאמר: "פטר רחם בישראל", והרי פטר רחם בישראל. אין ידוע אם קדם שנתגירה לדה, או אחר שנתגירה - המוציא מחברו עליו הראייה.

יד. הנכרית והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשתחררו, וילדו ולד אחר - הרי זה פטור, שנאמר: "פטר רחם", ואין זה פטר רחם. וכן הבא אחר הנפלים - כל גפיל שאמו טמאה לדה, הבא אחריו אינו פטר רחם; וכל גפיל שאין אמו טמאה לדה - כגון המפלת כמין דגים וחיבים, או המפלת יום ארבעים, וכיוצא בהן - הבא אחריו בכור לכהן, וחייב לפדות.

טו. חתף העבר במעיה, והוציא אבר אבר - הבא אחריו אינו פטר רחם. בן שמונה חדשים שהוציא ראשו והוא חי, והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת, ויצא ראשו והחזרו, ואחר כך יצא אחיו, וילדה - זה שילדה, אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשון; ומשתצא פדחתו, פטור הבא אחריו.

טז. יוצא דפן (נולד בניחווח קיסרי), והבא אחריו פדרכו [בלידה גיחה] - שניהן פטורין; הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם, והשני - מפני שקדמו אחר.

יז. מאימתי יתחייב בפדיון? משישלים שלשים יום, שנאמר: "ויפדויו, מִבְּנֵי חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". מת הבן בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים, וכן אם נעשה טרפה (- שסופו למות תוך שנה) - אינו חייב בחמש סלעים; ואם הקדים ונתן לכהן, יחזיר לו הפדיון. מת אחר שלשים יום, חייב בפדיון; ואם לא נתן, יתן.

יח. מי שפדה בנו בתוך שלשים יום - אם אמר לו 'מעכשיו' (- כעת יחול הפדיון), אין בנו פדוי; ואם אמר לו [שיחול הפדיון] 'לאחר שלשים יום' - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעות קימין [ביד הכהן] לאחר שלשים יום.

יט. מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיה או אינו חייב - הרי זה פטור, שהמוציא מחברו עליו הראייה. מת האב בתוך שלשים יום - הרי הבן בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שאביו פדהו קדם שימות; מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בחזקת פדוי, עד שיודיעוהו שלא נפדה.

כ. מי שלא בפרה אשתו (- לא ילדה מעולם), וילדה זכר ונקבה, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון - אין כאן לכהן כלום. ילדה שני זכרים - אף על פי שאין ידוע איזה מהם הבכור, נותן חמש סלעים לכהן; מת אחד מהם בתוך שלשים יום - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראייה. מת

שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשעה, ואם לא תפדה וערפתו". ושתי מצוות אלו - נוהגות בכל מקום ובכל זמן; ומצוות פדיה קודמת למצוות עריפה.

ב. השעה שפודין בו - נותנו לכהן, שנאמר: "כל פטר רחם וגו' ואת בכור בהמה הטמאה, תפדה".

ג. בהמה טמאה האמורה כאן, היא החמור בלבד.

ד. פטר חמור אסור בהנאה, עד שיפדה; ואם מכרו קדם פדיון, דמיו אסורים. ואם מת קדם פדיון, או שערפו - הרי זה יקבר, מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפתו, הואיל ולא נפדה. לפיכך, אם לא פדהו, ונתן פטר החמור בעצמו לכהן - אסור לכהן להשתמש בו, עד שיפדהו בשעה, ויחם השעה לעצמו; או יערף אותו ויקבר. והכהנים חשודים על דבר זה; לפיכך, אסור לישראל לתן פטר חמור לכהן, אלא אם כן פדהו הכהן בפניו.

ה. הפריש פדיון פטר חמור, ומת השעה קדם שיתנונו לכהן - אינו חייב באחריותו; ויתן הנבלה לכהן להנות בה. מת פטר החמור אחר שפדהו, יתן הטלה לכהן; ומתו בהניתו, ששכר נפדה.

ו. מאימתי יתחייב לפדותו? משניגלד ועד שלשים יום. ומאחר שלשים יום - אם רצה לערפו, עורפו; ואם רצה לפדותו, פודה; ואין כאן אלא עכוב מצוה בלבד.

ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופים [סכין גדול] מאחוריו, שנאמר: "ואם לא תפדה וערפתו". ואין מיתין אותו לא במקל, ולא בקנה, ולא בקרדס, ולא במקרה [מסור] - אלא בקופים; ולא יניסנו לחדר, וינעל הדלת בפניו עד שימות, שנאמר: "וערפתו".

ח. אין פודין לא בעגל, ולא בחיה, ולא בשעה שחוט, ולא בטרפה, ולא בכלאים, ולא בכוי [ספק בהמה או חיה] - שנאמר: "תפדה בשעה"; ואין קרוי שעה, אלא כבשים ועזים חיים בלבד.

ט. אין פודין בשעה הדומה למין אחר; ואם פדה, פדוי. ופודין בכך פקועה [עובר שנמצא בבטן אימו אחר שחיטתה]; ואין פודין בפסולי המקדשין, שהרי נאמר בהן: "בצבי וכאיל" - מה צבי ואיל אין פודין בו, אף הן אין פודין בהן. **י.** פודין בשעה - בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי מומין, בין קטנים בין גדולים.

יא. שעה שלקחו מדמי שביעית, אין פודין בו את הודאי; אבל פודין את הספק. אם אין לו שעה לפדותו - פודהו בשויו, ונותן דמיו לכהן; לא אמרה תורה 'שעה' להחמיר עליו, אלא להקל עליו - שאם היה לו פטר חמור ששונה עשר סלעים, יש לו לפדותו בשעה שונה דינר; ולא יהיה זה חמור מן ההקדש, שנפדה בכסף.

יב. במה דברים אמורים? בשעיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ומעלה; אבל אם היו דמיו פחות משלשה זוזים, אין פודין אותו אלא בשעה או בשלשה זוזים. ועין יפה, לא יפחות מסלע; ועין רעה, בחצי סלע; ובינונית, בשלשה זוזים.

האב - בין בתוך שלשים יום בין לאחר שלשים יום, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לכהן; ששכר נתיביו הנכסים.

כא. שתי נשיו שלא בפרו, וילדו שני זכרים - נותן עשר סלעים לכהן. נתן עשר סלעים לכהן, ומת אחד מהם בתוך שלשים יום - אם לכהן אחד נתן, יחזיר לו חמש סלעים; ואם לשני כהנים נתן, אינו יכול להוציא מהם - שהרי לא עין פדיון זה על בן זה, וכל אחד מהם יכול לומר: 'החזר מתברי'.

כב. שתי נשיו שלא בפרו, שילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - נותן חמש סלעים לכהן; שאי אפשר שלא יהיה אחד מהם זכר פטר רחם.

כג. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, ואין ידוע איזה נולד ראשון - אין כאן לכהן כלום; שאני אומר, נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר.

כד. שתי נשיו, אחת בפרה ואחת לא בפרה, וילדו שני זכרים ונתעברו - נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים יום, האב פטור; מת האב, ינתן מן הנכסים חמש סלעים.

כה. ילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - אין כאן לכהן כלום; שאני אומר, זו שלא בפרה ילדה נקבה תחלה ואחריה זכר, וזו שבפרה ילדה זכר.

כו. שתי נשים של שני אנשים שלא בפרו, וילדו שני זכרים ונתעברו - זה נותן חמש סלעים וזה נותן חמש סלעים. נתנו, ואחר כך מת אחד מן הכהנים בתוך שלשים יום - אם לשני כהנים נתנו, אין יכולין להוציא מדם; ואם לכהן אחד נתנו - כותב אחד מהם לחברו הרשאה, וילף זה בהרשאה ויחזיר מן הכהן חמש סלעים.

כז. ילדו זכר ונקבה, ונתעברו - האבות פטורין, והבן חייב לפדות את עצמו. וכן מבפרת [ילדה בכור] שלא שגת אחר בעלה שלשה חדשים, וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - שניהם פטורין, והבן חייב לפדות את עצמו.

כח. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לכהן כלום.

כט. שתי נשים של שני אנשים, אחת בפרה ואחת שלא בפרה, וילדו שני זכרים - זה שלא בפרה אשתו, נותן חמש סלעים לכהן; ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום. **ל.** ילדו שני זכרים ונקבה - זה שלא בפרה אשתו, נותן חמש סלעים; שאינו נפטר אלא בשתי ספקות - אם אשתו ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר והנקבה חייב אלא אם כן ילדה נקבה תחלה. והואיל והדבר רחוק, יתן פדיונו.

יום שני

הלכות בכורים פרק יב

א. מצות עשה לפדות כל אדם מישראל, פטר [בכור] חמור בשעה; ואם לא רצה לפדותו, מצות עשה לערפו,

ספק פטר חמור - הרי בלן חלין לכל דבר, ומתעשרין
[במעשר בהמה] כשאר בהמה; ומפריש אחד מהן מעשר,
והשאר שלו כשהיו.

כד. ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך
ביתו, שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו
הכהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל - הרי זה מפריש
עליהם עשרה שיין, והם שלו; וחיבין במעשר.

ברוך רחמנא דסייען

יום שלישי

הלכות שמטה ויובל

יש בכללן שתיים ועשרים מצוות - תשע מצוות עשה,
ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א)
שתשבת הארץ ממלאכתה בשביעית; (ב) שלא יעבד
עבודת הארץ בשנה זו; (ג) שלא יעבד עבודת האילן
בשנה זו; (ד) שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; (ה) שלא
יקצר הנזירים כנגד הבוצרים; (ו) שישמיט מה שתוציא
הארץ; (ז) שישמיט כל הלואות; (ח) שלא יגש ולא יתבע
הלואה; (ט) שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא
יאבד ממונו; (י) לספר השנים שבע שבע; (יא) לקדש
שנת חמשים; (יב) לתקע בשופר בשערי לתשרי פדי
לצאת עבדים חפשי; (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו;
(יד) שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; (טו) שלא יבצר
נזיריה כנגד הבוצרים; (טז) לתן גאלה לארץ בשנה זו,
ונהו דין שדה אחזה ויודה מקנה; (יז) שלא תמכר הארץ
לצמיתות; (יח) דין בתי ערי חומה; (יט) שלא ינחל כל
שכט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה
לשבת כהן; (כ) שלא יקח שכט לוי חלק בפנה; (כא) לתן
ללויים ערים לשבת ומגרשיהן; (כב) שלא ימכר מגרש
עריהם, אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר
היובל. ובאור מצוות אלו - בפסקים אלו.

הלכות שמטה ויובל פרק א

א. מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ
ועבודת האילנות - שנאמר: "ושבתה הארץ שבת לה".
ונאמר: "בתריש ובקציר תשבת". וכל העושה מלאכה
מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו, בטל מצות עשה,
ועבר על לא תעשה, שנאמר: "שדך לא תזרע, וכרמך
לא תזמר".

ב. אינו לוקה מן התורה, אלא על הזריעה או על
הזמירה, ועל הקצירה או על הבציר; ואחד פרים, ואחד
שאר האילנות.

ג. וזמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה. ולמה
פרטן הכתוב? לומר לך - על שתי תולדות אלו בלבד הוא
שתיב. ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ, עם שאר

יג. והפודה פטר חמור של חברו - הרי זה פדוי,
והחמור לבעליו.

יד. כהנים ולויים פטורים מפטר חמור, שנאמר: "בכור
האדם, ואת בכור בהמה השמאה, תפדה", כל שישנו
בכור אדם, ישנו בכור בהמה טמאה; והפטור מבכור
אדם, פטור מבכור בהמה טמאה.

טו. הלוקח [קונה] עבר חמורו של נכרי, או המוכר עבר
חמורו לנכרי - אף על פי שאינו רשאי, הרי זה פטור מן
הבכורה; ואין קונסין אותו על דבר זה. היה הנכרי שותף
באם או בבכור, אפלו לא היה לו אלא אחד מאלף בו -
הרי זה פטור. היה לו בו או באמו אבר אחד, כגון יד או
רגלו אפלו אגנו - כל שאלו יחתף יהיה בעל מום, הרי זה
פטור מן הבכורה; ואם כשיחתף חלק הנכרי לא יהיה בעל
מום למזבח, הרי זה חייב. וכן המקבל חמור מן הגוי להיות
משפל בה, והולד ביניהם [לשניהם], או נכרי שקבל
מישראל - הכל פטור מן הבכורה, שנאמר: "פטר כל רחם
בבני ישראל - באדם ובהמה", עד שיהיה הכל בישראל.
טז. גר שנתגיר, ואין ידוע אם עד שלא נתגיר ילדה חמורו
או אחר שנתגיר - הרי זה חייב לערף או לפדותו; ואם פדה
בשה - הנשה של גר, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יז. גוי שהפריש פטר חמור, מודיעין אותו שאינו חייב;
והרי הוא מתר בגזיה ועבודה.

יח. פרה שילדה כמין חמור, או חמור שילדה כמין סוס
- פטור, שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה" ו"פטר
חמור", שתי פעמים - עד שיהיה הילד חמור והנולד
חמור. ואם יש בו מקצת סימני חמור, חייב בבכורה.

יט. חמורו שלא בפרה, וילדה שני זכרים - נותן טלה
לכהן. ילדה זכר ונקבה - מפריש טלה אחד כדי להפקיע
קדשה ממנו עד שיהיה מתר בהניה, שמא הזכר נולד
תחלה, וטלה זה שהפריש - לבעלים, ואינו לכהן;
שהמוציא מחברו עליו הראיה.

כ. שתי חמוריו שלא בפרו, וילדו שני זכרים - נותן שני
טלאים לכהן; זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - נותן
טלה אחד לכהן.

כא. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות
- אין קאן לכהן פלום. ואינו צריך להפריש טלה לעצמו,
לפי שיש כאן ספקות הרבה - שמא האחת ילדה זכר
והשניה שתי נקבות, או שמא ילדה נקבה והאחרת זכר
ואחריו נקבה, או נקבה ואחריה זכר; וכן ספקות הרבה
יש בשני זכרים ושתי נקבות. אחת בפרה ואחת שלא
בפרה, וילדו שני זכרים ונתערבו - נותן טלה אחד לכהן;
זכר ונקבה, מפריש טלה אחד לעצמו ואינו לכהן - מפני
שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה.

כב. וכן הלוקח חמור מן הנכרי, ואין ידוע אם בפרה או
לא בפרה, וילדה זכר - פודה אותו בשה, והוא לבעלים,
מפני שהוא ספק.

כג. מי שהיו לו עשר טלאים, כל אחד מהן הפרישו על

דברים שצריכין להן עבדי המלך בלבד; וכן מי שפכה אותו אנס לעשות בשביעית בחנם, כמו עבודת המלך וכיוצא בה - הרי זה עושה.

יב. הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד - יעקר; מפני שישראל חשודין על השביעית - אם תאמר בשוגג: 'קנים', יאמר המזיד: 'שוגג הייתי'.

יג. החורש את שדהו, או נרה, או זבלה, בשביעית, כדי שתהיה יפה לזריעה במוצאי שביעית - קונסין אותו, ולא יזרענה במוצאי שביעית; ואין חוכרין אותה ממנו כדי לזרעה, אלא תהי בורה לפניו. ואם מת, יזרענה בנו.

יד. המעביר קוצים מארצו בשביעית, כדי לתקנה למוצאי שביעית, או שסקל ממנה אבנים - אף על פי שאינו רשאי - לא קנסו אותו, ומתר לו לזרעה למוצאי שביעית.

טו. הטומן לפת וצנונות וכיוצא בהן בשביעית - אם היו מקצת העלין מגלין, אינו חושש; ואם לאו, אסור. הטומן את הלוחף [מין בצל] וכיוצא בו - לא פחות מארבעת קבין על גבה טפח, וטפח עפר על גביו; וטומנו במקום דריסת האדם, כדי שלא יצמח. ומתר למרס בארו [להשקות עפרו ולערבבו במים] בשביעית, אכל לא יכסח.

טז. בראשונה היו אומרים: 'מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו - והוא שיטל הגס הגס, כדי שלא יתפנו לנקות הארץ; אכל משדה חברו, נוטל בין דק בין גס'. משרבו עוברי עברה שמתפנין לנקות, ואומרים: 'הגס הגס אנו לוקטין' - אסרו שיטל אדם כלום משדהו, אלא מתוך שדה חברו - והוא שלא ילקט בטובה, שלא יאמר לו: 'ראה כמה טובה עשיתי לך, שיהי נקיתי שדך'.

יז. היתה בהמתו עומדת בתוך שדהו - מלקט ומביא לפניו; שבהמתו מוכחת עליו. וכן אם היתה שם כירתו - מלקט הפל ומדליק; שפירתו מוכחת עליו.

יח. הקוצץ אילן או שתים לעצים, הרי זה מתר לשרש [להציאן עם השרשים]. קצץ שלשה או יתר זה בצד זה - לא ישרש, שהרי מתקן את הארץ; אלא קוצץ מעם הארץ, ומניח שרשיו בארץ. במה דברים אמורים? בקוצץ מתוך שלו; אכל משדה חברו, מתר לשרש.

יט. המבקע בנית לטל עצים - לא יחפה מקום הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה; אכל מכסה באבנים או בקש.

כ. המזנב בגפנים [כורת קצת ענפים], והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ פדרכו, בקרדם ובמגל ובמגרה [מסור] ובכל מה שירצה.

כא. אין קוצצין בתולת שקמה [מין תאנים] בשביעית, כדרך שקוצצין בשאר השנים - מפני שקציצתה עבודה אילן, שבקציצה זו תגדל ותוסיף; ואם צרף לעציה, קוצץ אותה שלא כדרך עבודתה.

כב. כיצד קוצצה? מעם הארץ [סמור לקרע] או למעלה מעשרה טפחים. אילן שנפשח [נבקע] - קושרין אותו בשביעית; ולא שיעלה, אלא שלא יוסיף [להיבקע].

האבות שלא נתפרשו בענין זה - אינו לוקה עליהן, אכל מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. כיצד? החורש או החופר לצרף הקרקע, או המסקל, או המזבל, וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, וכן המכריח [משחיל בקרקע ענף מחובר], או המרפכ [מחבר אילן באילן אחר], או הנוטע, וכיוצא בהן מעבודת האילנות - מפין אותו מפת מרדות מדבריהם.

ה. אין נוטעין בשביעית אפלו אילן סרק, ולא יתחף היבלת מן האילנות, ולא יפרק העלין והפדין [ענפים] היבשים, ולא יאבק את צמרתו באבק, ולא יעשן תחתיו כדי שתמות התולעת, ולא יסוף את הנטיעות בדרך שיש לו זממה כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רף, ולא יסוף את הפגין [תאנים שלא בשלון], ולא ינקב אותן, ולא יכרף את הנטיעות, ולא יקטם אותן, ולא יפסג [יתמוך] את האילנות, וכן שאר כל עבודת האילן. ואם עשה אחת מאלו בשביעית, מפין אותו מפת מרדות.

ו. אין מציתין את האור באישת [בסבר] הקנים, מפני שהיא עבודת קרקע [שע"ז מכינה לזריעה]. ואין מלמדין את הפרה לחרש אלא בחול. ואין בודקין את הזרעים בעצין מלא עפר; אכל בודקין אותו בעצין מלא גללים. ושורין את הזרעים בשביעית, כדי לזרעם במוצאי שביעית. ומקימין [שומרם שלא יזוק] את האלוני [מין בשמים] בראש הגג, אכל אין משקין אותו.

ז. סוקרין [צובעים] את האילן [שנושרים פירותיו] בסקרא [אדום], וטוענין אותו באבנים, ועודרין תחת הגפנים. והמקשקש בגיתים [להסיר מהן פטולת] - אם להכרות [לשבח] את האילן, אסור; ואם לסתם את הפצימים [סדקים], מתר.

ח. משקין בית השלהין בשביעית, והיא שדה הזרעים שהיא צמאה ביותר. וכן שדה האילנות - אם היו מרחקין זה מזה יתר מעשר לבית סאה - מושכין את המים מאילן לאילן, אכל לא ישקו את פל השדה; ואם היו מקרבין זה לזה עשר לבית סאה, משקין פל השדה בשבילן. וכן עפר הלחן - מרפצין אותו במים בשביעית, בשביל האילנות שלא יפסדו.

ט. ועושין עוגיות לגפנים [גומות מסיבס שיאספו שם מים]; ועושין [חופרים] את אמת [תעלת] המים בתחלה, וממלאין את הנקעים מים.

י. ומפני מה התירו כל אלו? שאם לא ישקה, תעשה הארץ מלחה, וזמות כל עץ שבה; והואיל ואסור הדברים האלו וכיוצא בהן מדבריהם - לא גזרו על אלו; שאין אסור מן התורה, אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהן, כמו שבארנו.

יא. משרבו האנסין, והטילו מלכי גוים על ישראל לעשות מזונות לחילותיהם - התירו לזרע להן בשביעית

יום רביעי

הלכות שמטה ויובל פרק ב

א. לא יוציא אדם זבלים מחצרו, ויתן בתוך שדהו בשביעית - מפני שנראה כמזבל שדהו כדי שתהיה יפה לזריעה; ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה, מתר. ולא יעשה אשפה בתוך שדהו, עד שיצטרך הזמן שמוזבלין בו לעבודת הארץ - והוא משיקשור [שיעשה קשרים] המתיק [פרי מר - ונקרא מתוק בלשון סגי נהור]. ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל, כדי שתהיה נפרת שהיא אשפה; ואם ירצה להוסיף, מוסיף. הנה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. ולא יעשה בכל בית סאה, ותר משלש אשפות.

ב. והרצה לעשות כל שדה שלש שלש אשפות לתוך בית סאה, עושה; והרצה לעשות זבלו אוצר [אשפה אחת ובה יותר מג' אשפות של ק"ג סאה], עושה.

ג. הנה מעמיד הזבל על הסלע, או שהעמיק בארץ שלשה טפחים והערים הזבל, או שבנה על הארץ גבה שלשה והעמיד עליו הזבל - אינו צריך שעור. אפלו עשה כן כמה אשפות לתוך בית סאה, בין גדולות בין קטנות - מתר; שהרי הדבר נפר, שאינן לעבודת הארץ, אלא לכניסת הזבל.

ד. מתר לאדם להוציא זבל מן הסהר [דיר] של צאן, ונותן לתוך שדהו כדרך כל מכניסי זבל. והעושה דיר בתוך שדהו בשביעית, לא יעשהו יתר על בית סאתים; ויכניס הצאן לתוכו. וכשיזבולו את כל הדיר - מניח דפן אחד מדפני הדיר, ועושה דיר אחר בצדו; נמצא מזבל בתוך שדהו בית ארבעת סאין.

ה. היתה כל שדהו בית ארבעת סאין - משיר ממנה מקצת, מפני מראית העין; כדי שידעו הכל, שהצאן הטילו בה ונדברה, ולא יאמרו: 'זבל זה כל שדהו בשביעית'.

ו. לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו בשביעית - שפא יאמרו: 'לתקן שדהו נתפון, שיסיר ממנה הסלע'; ואם התחיל מקדם שביעית, ופצל ממנו שבע ועשרים אבנים ברובע שלש על שלש על רום שלש, כל אבן מהן אמה על אמה ברום אמה או גדולות מזו - הרי זה מתר לנקר ממנו בשביעית כל שירצה.

ז. גדר של אבנים שיש בגבהו עשרה טפחים או יתר, ורצה לטלל כל אבניו - אם היו בו עשר אבנים או יתר, כל אחת מהן משוי שנים או גדולות מזו - הרי זה נוטל; שהרואה יודע, שלצורך האבנים הוא נוטל. הנה פחות מעשרה, או שהיו בו פחות מעשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שנים שנים - נוטל עד שניני טפח סמוך לארץ.

ח. כמה דברים אמורים? בשנתכונן לתקן שדהו, והתחיל לטלל בשביעית; אבל אם לא נתכונן לתקן שדהו, או שהתחיל מקדם שביעית - נוטל בשביעית כל מה שירצה

מכל מקום [אפילו גדר שפחות מ' טפחים], וגודר [נוטל] עד לארץ. וכן אם הנה נוטל משדה חברו - אף על פי שהוא קביל, גודר עד לארץ.

ט. אבנים שראויין שתועזע אותן המחרשה, או שהיו מקסות ונתגלו - אם יש בהן שתים של משוי שנים שנים, הרי זה מתר לטל אותן; היו קטנות מזה, לא ינטלו.

י. המסקל שדהו בשביעית, מפני שהוא צריך לאבנים - נוטל את העליונות, ומניח את הנוגעות בארץ. וכן אם הנה לו בשדהו גרגש של צרורות, או גל של אבנים - נוטל את העליונות, ומניח את הנוגעות בארץ. ואם יש תחתיהן סלע, או קש - יטל את כלן.

יא. לא ימלא אדם גיא עפר, או יתקנו בעפר - מפני שהוא מתקן את הארץ. אבל עושה הוא חנין [מחיצה] על פי הגיא; וכל אבן שכול לפשט את ידו [כשעומד אחר המחיצה] ולטלה, והוא עומד על שפת הגיא - הרי זה תנטל.

יב. אבני כתר, והם הנשלות שתים שלש על הכתר - מתר להביאן מכל מקום, בין משדה חברו בין משדהו; וכן הקביל מביא מכל מקום, ואפלו אבנים קטנות, בין משדה שקבלה, בין משדה שלא קבלה.

יג. פרצה שהיא סוגה [סתומה] בעפר - אם אינה מכשלת את הרבים, אסור לבנותה; ואם היתה מכשלת את הרבים, או שלא היתה סוגה בעפר אלא פתוחה לרשות הרבים - הרי זה מתר לבנותה.

יד. אסור לו לבנות גדר בשביעית בין שדהו לשדה חברו, אבל בונה גדר בינו ובין רשות הרבים; ומתיר להעמיק עד הסלע. ומוציא את העפר, וצוברו בתוך שדהו כדרך כל מעמידי זבל. וכן אם חפר בור ושיח ומערה בשביעית, צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרים.

יום חמישי

הלכות שמטה ויובל פרק ג

א. עבודת הארץ בשנה ששית, שלשים יום סמוך לשביעית - אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית; ודבר זה בזמן שבית המקדש קים הוא, שנגאסר מפי השמועה [מסורת ממש רבינו]. וגזרו חכמים, שלא יהיו חורשין שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש, אלא עד העצרת; ושדה הלבן [- חיסה], עד הפסח. ובזמן שאין המקדש קים - מתרין בעבודת הארץ עד ראש השנה, כדין תורה.

ב. איזו היא שדה האילן? כל שלשה אילנות לבית סאה. אחד אילן סרק, ואחד אילן מאכל, ואפלו הן של שלשה אנשים - רואין אותן כאלו הן תאנים: אם ראוין לעשות כפר דבלה של ששים מנה, חורשין כל בית סאה בשבילן; והוא, שיהיה רחוק בין כל אחד ואחד, כדי שיהיה הקרוב יכול לעבר בכליו.

ג. היו פחות משלשה לבית סאה, או שהיו שלשה, ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר, והשנים אינם ראויין

וחזרו ועשו, שניהן נקראו 'ספיח', בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן ואין להן זרע - הכל מותר לאכלו מן התורה, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". אפלו שדה שנטתבה [שנחרשה] בשביעית, וצמחה - פרותיה מתרין באכילה; וזה שנאמר: "את ספיח קצירך לא תקצר", שלא יקצר פדך שקוצר בכל שנה. ואם קצר פדך הקוצרין, לוקה. כיצד? כגון שעקר כל השדה והעמיד פרי [ערמת תבואה] ודש בכקר, או שקצר לעבודת הארץ, כמו שבארנו. אלא קוצר מעט מעט, וחובט אוכל. ב. ומדברי סופרים [חכמים], שיהיו כל הספיחים אסורין באכילה. ולמה גזרו עליהן? מפני עוברי עברה - שלא ילך וזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה תוף שדהו בסתר, וכשיצמחו יאכל מהן ויאמר 'ספיחין הן'; לפיכך אסרו כל הספיחין הצומחין בשביעית.

ג. הא למדת, שאין אוכלין מפרות שביעית אלא פרות האילנות, והעשבים שאין זורעין אותן רב האדם, כגון הפנים וההרבוזין השוטים וכל פיוצא בהן; אבל הירקות שדך רב האדם לזרע אותן בגנות, ומיני תבואה וקטניות - כל הצומח מהן, אסור מדבריהם; והמלקט אותן, מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. ספיחים העולין בשדה בור [שלא מיועדת לזריעה], ובשדה ניר [העומדת לחרישה], ובשדה כרם, ובשדה זרע - מתרין באכילה. ומפני מה לא גזרו עליהן? לפי שאין אדם זרע מקומות אלו: שדה בור, אין אדם נפנה לשם [אין מתעניין בה]; ושדה ניר, רוצה הוא בתקוניה; ושדה כרם, אינו אוסר פרמו [שאם יזרע יאסרו מדיו כלאים]; ושדה זרע, הספיחין מפסידין אותה. וכן התבן של שביעית מותר בכל מקום, ולא גזרו עליו.

ה. ספיחין של שביעית שניצאו למוצאי שביעית, אסורין באכילה; ואין תולשין אותן ביד - אלא חורש פדרפון, ובהמה רועה פדרפה.

ו. ועד מתי אסורין ספיחי שביעית, במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנכה; ומחנכה ואילך, ספיחין מתרין. והזרע ספיחי שביעית אחר שביעית, הגדולין מתרין.

ז. בצלים שניצאו משביעית למוצאי שביעית - אם עשו פיוצא בהן [אם גדלו בצלים של מוצאי שביעית באותו גודל], מתרין [אם שאלו מראית העין]; ואם לאו, אסורין. וכן שאר הפרות - אין לוקחין אותן במוצאי שביעית, אלא משיעשו פיוצא בהן מפרות מוצאי שביעית. עשה הפכיר [גדל הראשון ממוצאי שביעית], הטר האפיל [האחרון שגדל בשביעית]. ומותר לקח [לקנות] נרק במוצאי שביעית, מיד. ח. ומאימתי מותר אדם לקח לוף [מיו בצל] במוצאי שביעית? משירבה החדש.

ט. באחד בתשרי, ראש השנה לשמטים וליובלות. פרות ששית שנגכסו לשביעית - אם היו תבואה או קטניות או פרות האילן, והגיעו לעונת המעשרות קדם ראש השנה - הרי אלו מתרין; ואף על פי שאוסף אותן בשביעית, הרי

לעשות, או שנים ראויין לעשות אפלו מאה מנה, ואחד אינו עושה - אין חורשין להן אלא צרפן, והוא מלא האורה [שיספיק המעבר לקוטם] וסלו חוצה לו.

ד. היו משלשה ועד תשעה, וראויין לעשות ששים מנה - חורשין כל בית סאה בשבילן, ואף על פי שיש בהן מה שאינו ראוי לעשות.

ה. היו עשרה אילנות לתוף בית סאה או יתר, בין עושין בין שאינן עושין - חורשין כל בית סאה בשבילן. עשר נטיעות מפזרות לתוף בית סאה, חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה; ודבר זה, הלכה למשה מסיני.

ו. היו עשויות שורה אחת, או מקפות עטרה [כקשת] - אין חורשין להן אלא צרפן לכל אחת ואחת. והדלועין עם הנטיעות, מצטרפות לעשרה.

ז. איזו היא נטיעה? זה האילן הקטן, כל זמן שקוראין לו 'נטיעה'.

ח. אילן שנקצץ והוציא חליפין - אם נקצץ מטפח ולמעלה, הרי הוא כאילן; מטפח ולמטה, הרי הוא כנטיעה.

ט. וכל הדברים האלו - בזמן המקדש, כמו שאמרנו; אבל בזמן הזה, מתרין בעבודת הארץ עד ראש השנה. אף בזמן המקדש, מותר לסקל ולגבל השדה ולעדר המקשאות והמדלעות ובית השלהין [שדות הזקוקים להשקאה] - עד ראש השנה. ומזבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין ומקרסמין ומזרדין [כריתת ענפים] ומפסלין [כריתת ענפים יבשים] ומזמהין את הנטיעות, וכורכין וקוטמין אותן, ועושין להן בתים [סככות], ומשקין אותן, וסכין את הפגין [פירות שלא בשלון], ומנגבין אותן [למהר בישולן]; כל עבודות אלו מותרות בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית, ואפלו בזמן המקדש.

י. פגי ערב שביעית שנגכסו לשביעית, ושל שביעית שניצאו למוצאי שביעית - לא סכין ולא מנגבין. ובזמן המקדש, אין בוגין מדרגות על פי הגיאיות ערב שביעית, משייפסקו הגשמים - מפני שהוא מתקנן לשביעית.

יא. אף בזמן הזה, אין נוטעין אילנות, ואין מרכיבין [ענף מאילן אחד על אילן אחר], ואין מבריכין [משחיל בקרקע ענף בעודו מחובר] ערב שביעית - אלא כדי שתקלט הנטיעה, ותשקה אחר הקליטה שלשים יום קדם ראש השנה של שביעית; וסתם קליטה - שתי שבתות. ודבר זה אסור לעולם, מפני מראית העין - שמא יאמר הרוצה: 'בשביעית נטעו'. נמצאת אומר, שהנוטע או המכריף או המרכיב ערב שביעית קדם ראש השנה בארבעה וארבעים יום, ימים; פחות מכן, יעקר. ואם לא יעקר, הפרות מתרין. ואם מת קדם שיעקר, מחיבין את היורש לעקר.

יום שישי

הלכות שמטה ויובל פרק ד

א. כל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שגפל בה מקדם שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם

[עמ' לצבע אדום] שנגמרו לפני שביעית - מתר לעקר אותן בשביעית בקרומות של מתכת, ואין בנה משום עבודת הארץ.

כ. הבצלים שיגדו עליהן גשמים בשביעית, וצמחו - כל זמן שהעלין שלהן ירקין, הרי אלו מתרין. ואם השחירו, הרי אלו פנטועין בארץ; ואותן העלין, אסורין משום ספיחין. ובין פה ובין פה, הבצלים עצמן בהתרן עומדין.

כא. בצל שעקרו בשביעית, ונטעו בשמינית, ורבו גדוליו על עקרו - העלו גדוליו את עקרו, והתר הכל; הואיל ושביעית אסורה על ידי קרקע, פה בטלתה על ידי קרקע.

כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית - לא יאסף אותן בדרך שאוסף בכל שנה, שנאמר: "את ענבי זיתך לא תבצר"; ואם בצר לעבודת האילן, או שבצר בדרך הבצרים - לוקה.

כג. וכיצד עושה? תאנים של שביעית - אין קוצין מייבשין אותן במקצה, אבל מיבש אותן בתרבה; ולא ירף ענבים בגת, אבל דורף הוא בערבה [קערה]; ולא יעשה זיתים בתוף הפד, אבל כותש הוא ומכניס לכד קטן ביותר; וטוחן בבית הפד, ומכניס לכד קטנה. וכן בשאר הדברים - כל שיכול לשנות, משנה.

כד. מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר: "והשביעית, תשמטנה ונטשתה". וכל הנוצל פרמו או סג [גודר] שדהו בשביעית - בטל מצות עשה; וכן אם אסף כל פרותיו לתוף ביתו; אלא יפקיר הכל, ויד הכל שוין בכל מקום - שנאמר: "ואכלו אביגי עמך". ויש לו להביא מעט לתוף ביתו, בדרך שמביאין מן ההפקר - חמש פדי שמן, חמש עשרה פדי יין; ואם הביא יתר מזה, מתר.

כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: "כי תבאו אל הארץ וגו'" - בין בפני הבית [בזמן המקדש], בין שלא בפני הבית.

כו. כל שהחזיקו בו עולי ככל עד פזיב, אסור בעבודה; וכל הספיחין שצומחין בו, אסורין באכילה. וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מזויב ועד הנקר ועד אמנה - אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מתרין באכילה. ומהנקה ומאמנה והלאה, מתר בעבודה בשביעית.

כז. סוריה [מקומות שכבש דוד] - אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית בארץ ישראל; פדי שלא יניחו ארץ ישראל, וילכו וישתקעו שם. אבל עמון ומואב ומצרים וישנער - אף על פי שהן חבין במעשרות מדבריהם, אין שביעית נוהגת בהן.

כח. עבר הירדן, שביעית נוהגת בה מדבריהם. וספיחי עבר הירדן וספיחי סוריה - מתרין באכילה; לא יהיו ארצות אלו חמורין מארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים.

הן פרות ששית לכל דבר. ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה, הרי הן פרות שביעית.

י. התבואה והקטניות אסורין באכילה, משום ספיחין; ופרות האילן, אוכלין אותן בקדשת שביעית.

יא. הארז, והדחן, והפרגין, והשמשמן, ופול המצרי שזרעו לזרע - הולכין בהן אחר גמר פרי: אם נגמר פרין קדם ראש השנה, הרי אלו מתרין בשביעית פרות ששית; ואם נגמרו אחר ראש השנה - אף על פי שהשרישו קדם ראש השנה - הרי אלו אסורים משום ספיחים.

יב. הירק, בשעת לקיטתו. והאתרוג - אפלו היה כפול - שאז מתחייב במעשר קדם ראש השנה, ונעשה ככד בשביעית - חייב במעשרות פרות ששית; ואפלו היה ככד בששית - הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא פרות שביעית, ומתעשר פרות ששית להחמיר.

יג. וכן פרות שביעית שיוציאו למוצאי שביעית - בתבואה וקטניות ואילנות, הולכין אחר עונת המעשרות; והפרגין והשמשמן והארז והדחן ופול המצרי שזרעו לזרע, אחר גמר הפרי; והירק, אחר לקיטתו.

יד. פול המצרי שזרעו לזרע בששית, ונגמר פריו קדם ראש השנה של שביעית - בין ירק שלו בין זרע שלו, מתר בשביעית. ואם זרעו לירק, ונכנסה עליו שביעית - בין ירקו בין זרעו, אסור כספיחי שביעית; וכן אם זרעו לזרע ולירק, הרי הוא אסור.

טו. עבר וזרעו בשביעית, ויצא לשמינית - אם זרעו לזרע - בין זרעו בין ירקו, אסור במוצאי שביעית כשאר הספיחים; ואם זרעו לירק - הואיל ונלקט בשמינית - בין ירקו בין זרעו, מתר. זרעו לזרע ולירק - זרעו אסור משום ספיחים, וירקו מתר.

טז. בנות שוח [תאנים לבנות] - הואיל והן נגמרין לאחר שלש שנים - אם באו לעונת המעשרות קדם ראש השנה של שמינית, הרי הן נאכלין בשנה שניה מן השבוע בתורת שביעית.

יז. הבצלים הסריסים [שאינם מוציאים עלים] ופול המצרי, שמנע מהן מים שלשים יום קדם ראש השנה, ושל בעל - הסריסים, שנזרעו במקום גשמים, שמנע מהן שלש עונות [של השקאה] לפני ראש השנה - הרי אלו מפרות ששית; פחות מפאן, הרי הן כספיחי שביעית.

יח. הדלועין שקמזן לזרע - אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מלאכל אדם - מתר לקמזן בשביעית; שהן מפרות ששית. ואם לא הקשו, אסורין כספיחי שביעית. וכן הירקות בלן שהקשו לפני ראש השנה, מתר לקמזן בשביעית; ואם היו רכים, אסור לקמזן משום ספיחים. ואין מחיבין אותו לשרש את הלוח, אלא מניחו בארץ כמות שהוא; אם צמח למוצאי שביעית, מתר. ואין מחיבין אותו לשרש את הקנדס [מיו קוז], אלא גזזו בעלין; ואם צמח למוצאי שביעית, מתר.

יט. לוח של ערב שביעית, וכן בצלים הקיצונים ופואה

שבת הארץ לכם לאכלה", לא למלוגמה, ולא לזלוף, ולא להקיא [מין משקה שע"י מקיאו], ולא למשרה [- לשרות יין בפשתן], ולא לכביסה.

יא. כלל גדול אמרו בפרות שביעית: כל שהוא מיחד למאכל אדם, כגון חטים ותאנים וענבים וכיוצא בהן - אין עושין ממנו מלוגמה או רטיה וכיוצא בהן ואפלו לאדם, שנאמר: "לכם לאכלה", כל שהוא מיחד לכם, יהיה לאכלה ולא לרפואה; וכל שאינו מיחד למאכל אדם, כגון קוצים ונרדדים הרפים - עושין מהן מלוגמה לאדם, אבל לא לבהמה. וכל שאינו מיחד לא לאדם ולא לבהמה, כגון הסיאה והאזוב והקרנית - הרי הוא תלוי במחשבתו: חשב עליו לעצים, הרי הוא פצעים; חשב עליו לאכילה, הרי הוא פירות; חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה - נותנין עליו חמרי מאכל אדם, שאין עושין מהן מלוגמה, וחמרי מאכל בהמה, שאין שולקין אותן.

יב. מתר למכר אכלי אדם ואכלי בהמה, ולקח בהם אכלי אדם. אבל אין מוכרין אכלי בהמה, לקח בהם אכלי בהמה אחרת, ואין צריך לומר שאין מוכרין אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה; ואם לקח בהן, או החליף אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הם פאכלי אדם, שאין עושין מהם מלוגמה לאדם.

יג. פרות שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפלו לסוריה [מקומות שכבש דוד]. ואין מאכילין אותן לגוי, ולא לשכיר; ואם היה שכיר שבת, או שכיר שנה, או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו - הרי הוא כאנשי ביתו, ומאכילין אותו. ומאכילין את האכסניא פרות שביעית.

יד. אין בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית, מפני שנה כמשלם חוב מפרות שביעית; אבל נזונת היא משל בעלה.

טו. אין אוספין פרות שביעית כשהן בסר - שנאמר: "תאכלו את תבואתה", אינה נאכלת עד שתעשה תבואה; אבל אוכל מהן מעט בשדה כשהן פגין, כדרך שאוכל בשאר שני שבוע. ולא יכנס לאכל בתוך ביתו, עד שיגיעו לעונת המעשרות.

טז. ומאימתי יהיה מתר לאכל פרות האילן בשדה בשביעית? הפגין של תאנים - משניריוהו [יבתיקון], אוכל בהן פתו בשדה; וכן כל פיוצא בהן. והבסר - משיוציא מים, אוכלו בשדה; וכן כל פיוצא בו. היתים - משניכניסו סאה של יתים וביעית שמן, פוצע ואוכל בשדה; הכניסו חצי לג, כותש וסך בשדה; הכניסו שלישי - מתר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות.

יז. מתר לקץ אילנות לעצים בשביעית, קדם שיהיה פרי. אבל משיתחיל לעשות פרי - לא יקץ אותו, שהרי מפסיד האכל, ונאמר: "לכם לאכלה", ולא להפסד. ואם הוציא פרות והגיעו לעונת המעשרות - מתר לקץ אותו; שהרי הוציא פרותיו, וכטל דין שביעית ממנו.

יח. ומאימתי אין קוצצין האילן בשביעית? ההרובין -

כט. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, וזרעה בשביעית - פרוטיה מתרין; שלא גזרו על הספיחין, אלא מפני עוברי עברה, והגוים אינן מצוין על השביעית כדי שנגזר עליהן. ל. עירות ארץ ישראל הסמוכות לספר - מושבינן עליהן שומר, כדי שלא יפוצו גוים ויבזו פרות שביעית.

שבת קודש

הלכות שמטה ויובל פרק ה

א. פרות שביעית נתנו לאכילה, ולשתיה, ולסיכה, ולהדלקת הנר, ולצביעה; מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "תהיה", אף להדלקת הנר ולצבע בה צבע.

ב. לאכילה ולשתיה ביצד? לאכל דבר שדרכו לאכל ולשתות דבר שדרכו לשתות, כדן תרומה ומעשר שני.

ג. ולא ישנה פרות מבריתן, כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר; דבר שדרכו להאכל חי, לא יאכל אותו מבשל; ודבר שדרכו להאכל מבשל, אין אוכלין אותו חי. לפיכך, אין שולקין אכלי בהמה. אינו מטפל לאכל תבשיל שנפסד והפת שעפשה, כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר.

ד. ואין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול; ואם בשל מעט ואכלו מיד - מתר, שהרי לא הניחו כדי לבוא לידי פסול.

ה. פרות המיחדים למאכל אדם, אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות; הלכה בהמה מאליה לתחת התאנה, ואכלה - אין מחיבין אותו להחזירה, שנאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל".

ו. לסיכה ביצד? לסוף דבר שדרכו לסוף; לא יסוף יין ושמן [וחמין], אבל סף הוא את השמן. ולא יפטם את השמן [בבשמים], ולא יסוף במרחץ; אבל סף הוא מבחוץ, ונכנס.

ז. ושמן של שביעית - אין חוסמין [- סותמים] בו [חורים של] תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ואין סכין אותו בידים טמאות; נפל על בשרו, משפשו בידים טמאות. ולא יסוף רגלו בתוך המנעל, אבל סף הוא רגלו ולובש המנעל. וסף גופו ומתעגל על גבי קטבוליא וטבלת שיש לסיכה].

ח. להדלקת הנר ביצד? שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו; מכרו ולקח בו שמן אחר, או שהחליף שמן בשמן - שניהן אסורין בהדלקה; שאין מדליקין בדם שביעית. ולא יתן השמן לתוף המדורה, אלא מדליקו בנר.

ט. לצביעה ביצד? דברים שדרכן לצבע בהן - אף על פי שהן מאכלי אדם, צובעין בהן לאדם; אבל לא צובעין לבהמה מפרות שביעית, אפלו מאכלי מאכלי בהמה - שאין קדשת שביעית חלה על צבעי בהמה.

י. מיני כבסים, כגון ברית ואהל [מיני צמחים] - קדשת שביעית חלה עליהן, ומכבסין בהן, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם" - לכל צרכיכם. אבל אין מכבסין בפרות שביעית, ואין עושין מלוגמה [תרופה] - שנאמר: "והיתה

כא. הקלפין והגרעינין שמותרין בתרומה לזרים, אין קדשת שביעית חלה עליהם; והרי הן פעצים, אלא אם פן ראויין לצביעה. והקור [ראש הזקל ובעודו רך ראוי לאכילה], קדשת שביעית חלה עליו.

כב. הצורר תכלין של שביעית, ונתנן לתוך התבשיל - אם בטל טעמן, הרי אלו מתרין לכל דבר; ואם נשאר בהן טעם, עדין הן בקדשת שביעית.

כג. אין נוהגין תבן וקש של שביעית לא לתוך הפר, ולא לתוך הטיט; ואם נתן, הרי זה כמבער. תנור שהסיקהו בתבן ובקש של שביעית, יוצן; ומשתרד רביעה [גשמים] שניה במוצאי שביעית, נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית.

משילשלו [שיגדלו הנפנים], והגפנים - משיגרעו [שיהיו בהם גרעינים], והזיתים - משינצו [שיראו הניצנים], ושאר כל האילנות - משיוציאו בסר. ואין קוצצין את הפניות [תמרים שלא בשלן] בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי; ואם אין זרפן להעשות תמרים אלא שיצין, מתר לקץ אותן בפניות.

ט. אין שורפין תבן וקש של שביעית, מפני שהוא ראוי למאכל בהמה; אבל מסיקין בגפת ובזוגין [פסולות ענבים] של שביעית.

כ. מרחץ שהסקה בתבן וקש של שביעית, מתר לרחץ בה בשכר; ואם אדם חשוב הוא, אסור לרחץ בה - שמא יסיקו בה דברים אחרים כדי להיות ריחה נודף בשבילו, ונמצאו מפסידין פרות שביעית.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ה תשרי"א' מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות לא תעשה קה. של. שלא.

שלב. שלג. שלד.

המצוה השל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוא על האחות, והוא אמרו יתעלה: "ערות אחותך בת אביך וגו' לא תגלה ערותך" (שם, ט) והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת: ובשוגג — חטאת קבועה.

המצוה השל"ג — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת אשת האב אם היא אחותו, והוא אמרו יתעלה: "בת-אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה ערותה" (שם, יא) לאו זה בא לעשות בת אשת האב (איסור) ערוה בפני עצמה. והראיה שבת אשת האב ערוה בפני עצמה היא, שהבא על אחותו בת נשואת אביו (להוציא בתו שלא מן הנשואין) חייב שתיים: משום אחותו ומשום בת אשת אביו, כמו הבא על אמו שהוא חייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אביו, כמו שבארנו. וזה לשונם: אמרו בפרק ב' מיבמות (כב:): "תנו רבנן: הבא על אחותו והיא בת אשת אביו — חייב משום אחותו וחייב משום בת אשת אביו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. מאי טעמיהו דרבנן? (מה טעמם של חכמים החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתיים) אמרי: מפדי (הנה ראו): כתיב "ערות אחותך בת אביך" וגו' — "ערות בת-אשת אביך מולדת אביך" למה לי? שמע מינה (מכאן משמע) לחיבו משום אחותו ומשום בת-אשת אביו". והעובר על לאו זה, פלומר: אחותו בת נשואת

המצוה הק"ה — האזהרה שהזהרנו מלתן לבונה (מין שרף של עץ בשמים) במנחת סוטה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליו לבנה" (דברים ה, טו) ולשון ספרי (נשא שם): "מגיד שאם נתן שמן או לבונה — עובר בלא-תעשה, כשם שעובר על שמנו כף עובר על לבנותו". ולפיכך גם העובר על לאו זה — לוקה. ובמכלתא: "לא-יצק עליו שמן ולא-יתן עליו לבנה — מגיד שהן שתי אזהרות".

המצוה הש"ל — האזהרה שהזהרנו מלבוא על האם, והוא אמרו: "אמך הוא לא תגלה ערותה" (ויקרא יח, ז). והעובר על לאו זה — בכרת. ואם נתקימה העדות עליו — נסקל אם היה מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"א — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת אב, והוא אמרו: "ערות אשת-אביך לא תגלה" (שם, ח), והעובר על זה בכרת ואם נתקימה עליו העדות — בסקילה אם היה מזיד; ובשוגג, מקריב חטאת קבועה. הנה נתבאר לך שהבא על אמו חייב עליה משום אם ומשום אשת-אב, בין כתיי אביו בין לאחר מיתת אביו, כמו שנתבאר בסנהדרין (נד.).

מפני שאפשר ללמדה בגזרה שנה (אבל לאמיתו של דבר נחשב כאילו כתוב מפורש בתורה). וזהו ענין אמרם: "לא למדה הכתוב אלא בגזרה שנה" ומספיק אמרם (= זהו גם משמעות הביטוי) "גוף תורה". היוצא מפל-מה-שקדם כאן שהעובר על בתו או בת בתו או בת בנו — בשרפה; ואם לא נודע או שלא נתקיימה עליו העדות — בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג באחת מהן — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת הבת, והוא אמרו: "ערות בת-בתך לא תגלה ערותך פי ערותך הנה" (שם, יח, י).

המצוה השל"ז — האזהרה שהזהרנו מלצרו (לישא כאחד), אשה ובתה. והוא אמרו: "ערות אשה ובתה לא תגלה" (שם, יז), והעובר על זה, והוא שתהיה אחת מהן אשתו וכן על האחרת — חיב שרפה אם נתקיימה עליו העדות; והוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ח — האזהרה שהזהרנו מלצרו אשה ובת בנה, והוא אמרו: "את-בת בנה" (שם). וגם זה בשרפה וכרת אם היה מזיד, או חטאת קבועה אם היה שוגג.

המצוה השל"ט — האזהרה שהזהרנו מלצרו אשה ובת בתה, והוא אמרו: "ואת-בת-בתה לא תקח" (שם). והוא בכרת ובשרפה אם היה מזיד ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

יום שלישי

מצות לא תעשה שמ. שמה.

שמב. שמג. שדמ. שמה.

המצוה הש"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחות האב, והוא אמרו: "ערות אחות-אביך לא תגלה" (ויקרא יח, יב) והעובר על זה אם היה מזיד — חיב כרת; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

אביו — בכרת, בלבד אם היה מזיד: ובשוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"ד — האזהרה שהזהרנו מלבוא על בת הבן, והוא אמרו: "ערות בת-בןך וגו' לא תגלה" (שם, י).

יום שני

מצות לא תעשה שלו. שלה.

שלו. שלח. שלט.

המצוה השל"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הבת עצמה, וזה לא נתבאר בלשון התורה, לא נאמר לנו: ערות בתך לא תגלה; אלא שתק ממנה מחמת פשטות הענין, לפי שכבר אסר בת הבן ובת הבת — כל-שכן הבת. ובגמרא יבמות (ג. אמרו: "בתו עקר אסורא מדרשא אתיא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא (ב"גזרה שוה)" הנה הנה ואתיא זמה זמה", לומר: שהיא אמר בכרת בןך ובת בתך "ערותך הנה" (ויקרא יח, י), ואמר באסור אשה ובתה ובת בנה ובת בתה "שארה הנה זמה הוא" (שם, יז), כשם שבאסור אשה ובת בנה ובת בתה נאסרה בתה, כך באסור בת בנו ובת בתו נאסרה גם בתו. ואמר בענין: "אשר יקח את-אשה ואת-אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתה" (שם כ, יד), וכן גם אשה. ובת בנה ובת בתה בשרפה, לפי שנאמר בהן "זמה" ו"למדין בגזרה שנה זמה" והוא הדין לבתו ובת בתו לענין ענין, שלמדין זאת מגזרה שנה של "הנה" "הנה" שלגבי בת בנו ובת בתו כתוב "הנה", כמו שנאמר "הנה" באשה ובתה. ולשון גמרא פרות (ה): "אל תהי גזרה שנה קלה בעיניך, שהרי (איסור) "בתו" אחד מגופי תורה, ולא למדה הכתוב אלא בגזרה שנה: אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה". והתבונן (בדיוק הלשון) באמרם: "לא למדה הכתוב", ולא אמרו "לא למדנוה" (חכמים), לפי שפל-הדברים האלה קבלה מפי השליח (משה רבנו), והוא פרוש מקבל, כמו שבארנו בהקדמת חבורנו הגדול בפרוש המשנה, ולא שתק הכתוב מלהזכירה אלא

מלהביא עליהן בהמות, והוא אמרו יתעלה: "ואשה לא-תעמד לפני בהמה לרבעה" (שם), וגם זו מצוה בפני עצמה ואינה נכללת במצוה שקדמה לה. כי באסרו על הזכרים לבוא על הבהמות לא נאסר על הנשים להביא בהמות עליהן, לולא הלאו המיוחד שבא בכך. ובתחילת פרות אמרו: "שלישים ושש פרות יש בפוריה ומנו אותן בכללן הפא על הבהמה ואשה המביאה את-הבהמה עליה אף-על-פי (למרות) שפנו שם פללי הענינים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חיבי כרת ולא מפרטת לפרטים) כמו שבארנו בפרושנו ("פירוש המשניות") הנה נתבאר שהיא מצוה בפני עצמה מפלל מצות לא-תעשה. והעובר על לאו זה — בסקילה. ואם לא נתקיימה העדות — הרי היא בכרת אם הייתה מזידה; ואם הייתה שוגגת — מקריבה חטאת קבועה.

המצוה הש"נ — האזהרה שהזרנו מלבוא על הזכר, והוא אמרו: "ואת-זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא" (שם, כב) וכבר נכפל הלאו בענין זה בעצמו ואמר: "ולא-יהיה קדש מבני ישראל" (דברים כג, יח) וזוהי הסבא הנכונה שלאו זה נכפל לחזיק, לא שהוא אזהרה לנשכב; וממה-שאמר: "לא תשכב" נלמדה אזהרה לשובב ונשכב. ובגמרא סנהדרין (נד:) נתבאר שרבי ישמעאל הוא שעושה "לא-יהיה קדש" אזהרה לנשכב, ולפיכך הפא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חיב שתיים לדעת רבי ישמעאל, ורבי עקיבא אמר: אינו צריך, (פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הרי הוא אומר בפוריה: "ואת-זכר לא תשכב" — קרי ביה: לא תשכב, לפיכך הפא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד — לדעתו אינו חיב אלא אחת. אמרו בטעם ענין זה: לא תשכב ולא תשכב — חדא היא, ולדעתו פא "לא יהיה קדש" לחזיק, כמו שאמר: "לא תנאף" והוא אזהרה לאשת איש, כמו שבארנו (מצוה שמזו), ואמר (פסוק נוסף לחזיק): "ואל-אשת עמיתך לא-תתן שכבתך", ורבים כמו זה כמו שבארנו

המצוה השמ"א — האזהרה שהזרנו מלבוא על אחות האם, והוא אמרו יתעלה: "ערות אחות-אמך לא תגלה" (שם, יג). והעובר על לאו זה במזיד — חיב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ב — האזהרה שהזרנו מלבוא על אשת אחי האב, והוא אמרו: "אל-אשתו לא תקרב דדתך הוא" (שם, יד). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ג — האזהרה שהזרנו מלבוא על אשת הבן, והוא אמרו: "ערות פלתך לא תגלה" (שם, טו). והעובר על זה — בסקילה. ואם לא נתקיימה העדות או שלא נודע — הרי הוא בכרת אם היה מזיד; ובשוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השד"מ — האזהרה שהזרנו מלבוא על אשת האח, והוא אמרו: "ערות אשת-אחיד לא תגלה" (שם, טז). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ה — האזהרה שהזרנו מלבוא על אחות האשה בחיי האשה, והוא אמרו יתעלה: "ואשה אל-אחיתה לא תקח" (שם, יח), והעובר על לאו זה במזיד — חיב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

יום רביעי

מצות לא תעשה שמח. שמש.

שנ. שאנ.

המצוה השמ"ח — האזהרה שהזרנו מלבוא על הבהמה, בין זכרים בין נקבות, והוא אמרו "ובכל-בהמה לא-תתן שכבתך" (ויקרא יט, כג) והעובר על זה בזדון — חיב סקילה, ואם לא נסקל — הרי הוא בכרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ט — האזהרה שהזרנו הנשים

ופשוט הוא, שכל-העֲרִיֹות הָאֵלֶּה שְׁקֻדָּם זְכָרָן (שהזכרנו קודם) נֶאֱמַר בְּהֵן הַפֶּרֶת בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, והוא אָמְרוּ אַחַר שְׁמֹנָן: "כִּי כָל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנִּפְשׁוֹת הָעֹשׂוֹת" (שם, בט), וְכֵן כָּל-מֵה שֶׁהִזְכַּרְנוּ מֵהֵן שְׁחִיבִים עָלָיו מִיַּת בֵּית דִּין, גַּם הוּא לִשׁוֹן הַתּוֹרָה. אָכֵל שְׁנוֹי מִיַּי הַמִּיתָה שְׁאֲמַרְנוּ מִקְצָתָן בְּסִקְלָהּ וּמִקְצָתָן בְּחֶנֶק וּמִקְצָתָן בְּשִׂרְפָּה, הֵרִי יֵשׁ מֵהֶם שְׁבָאוּ בְּקִבְלָה (חז"ל) וּמֵהֵן מְפָרְשִׁים בְּכַתוּב. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי כָל-הָעֲרִיֹות הָאֵלֶּה בְּמַסְכַּת סִנְהֶדְרִין וּמַסְכַּת פְּרָתוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיְבֻמוֹת וּכְתוּבוֹת וּקְדוּשִׁין.

וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּרִישׁ פְּרָתוֹת (מִשְׁנָה ב) שְׁכָל-חֲטָא שְׁחִיבִים עַל זְדוּנוֹ פְּרָת וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאֵת קְבוּעָה — חִיבִים עַל "לֹא הוֹדַע שְׁלוֹ" (כֹּאשֶׁר הוּא מְסוּפֶק אִם חֲטָא) אֲשֶׁם תְּלוּי. וְעֵינֵן אֲמַרְם "חֲטָאֵת קְבוּעָה" הוּא שְׁתֵּהִיָּה מִן-הַבְּהֵמָה דִּקְאָ: כְּשִׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה. וְאִם תִּעֲנֵן בְּכָל-מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה אַחַת אַחַת וְתִתְבּוֹנֵן בְּעֵנַשִׁים שְׁזוֹכְרוּ בְּכָל-מִצְוָה וּמִצְוָה מֵהֵן תִּמְצָא, שְׁכָל-חֲטָא שְׁחִיבִים עַל זְדוּנוֹ פְּרָת וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאֵת — אוֹתָהּ הַחֲטָאֵת — חֲטָאֵת קְבוּעָה, חוּץ מִשְׁנֵי חֲטָאִים שְׁחִיבִים עַל זְדוּן כָּל-אֶחָד מֵהֶם פְּרָת וְעַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאֵת שְׁאִינָה קְבוּעָה, אֲלֹא הִיא "עוֹלָה-וַיִּוָּרֵד" (= קִרְבֵּן הַמִּשְׁתַּנֵּה לְפִי יְכוּלַת הַמִּקְרִיב); וְאוֹתָם שְׁנֵי הַחֲטָאִים הֵם טְמֵאֵת מִקְדָּשׁ וְטְמֵאֵת קְדָשִׁי (לֹא תַעֲשֶׂה עֹז, וּקְבֻט). פּוֹנְתֵי בְּאֲמָרֵי טְמֵאֵת מִקְדָּשׁ: טְמֵא שְׁזוֹכְנִים לַעֲזָרָה: וְטְמֵאֵת קְדָשִׁי; טְמֵא שְׁאֲכָל בִּשְׂרֵי קְדָשׁ.

וְכֵן יִתְבָּאֵר לָךְ, שְׁכָל-מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה פְּרָת חִיבִין עַל שְׁגָגָתָהּ חֲטָאֵת, חוּץ מִחֲטָא אֶחָד, וְהוּא: הַמְגִדֵף (לֹא תַעֲשֶׂה ס), שְׁזוֹדוֹנוֹ בְּכַרְתָּ וְאִין חִיבִין עַל שְׁגָגָתוֹ חֲטָאֵת. וְכֵן יִתְבָּאֵר לָךְ, שְׁכָל-אֶדָם שְׁחִיבֵי מִיַּת בֵּית דִּין — אִיזוֹ מִיַּתָּה שְׁתֵּהִיָּה — הֵרִי אוֹתוֹ אֶדָם בְּכַרְתָּ גַם בֵּן אִם לֹא הַמִּיתוֹ אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹ שְׁלֹא יָדְעוּ בּוֹ, חוּץ מִעֲשֶׂרָה שֶׁהֵם מְחִיבֵי מִיַּת בֵּית דִּין וְאִין עֲלֵיהֶם פְּרָת, וְהֵם: מִסִּית, וּמִדִּית, וּנְבִיא-שִׁקָר, וּמִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְזֶקֶן מְמָרָא, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה, וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְרוֹצֵחַ, וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ

בְּכָל הַתְּשִׁיעִי. וְהַעוֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — בְּסִקְלָהּ. וְאִם לֹא נִסְקַל — הֵרִי הוּא בְּכַרְתָּ אִם הִיָּה מִזִּיד; וְאִם הִיָּה שׁוֹגֵג — מְקָרִיב חֲטָאֵת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁאֵ"נ — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹא עַל הָאֵב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, ז), וְגַם הַעוֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — בְּסִקְלָהּ, עַד שִׁתֵּהִיָּה הַבָּא עַל אָבִיו חִיב שְׁתִּים: מִשׁוּם שׁוֹכֵב עִם זָכָר וּמִשׁוּם מְגִלָּה עֲרוֹת אָבִיו. וּבְגִמְרָא סִנְהֶדְרִין (נד). נִתְבָּאֵר שְׁמַמָּה שְׁנֵאָמְרוּ: "עֲרוֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה — אָבִיךָ מִמֶּשׁ". וְהִקְשׁוּ שֵׁם וְאָמְרוּ: "הֵאִי מ'וְאֵת-זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" נִפְקָא (אִפְשֶׁר לְלַמּוּד זֹאת מ'וֹאת זָכָר גו'?) וְהִשִּׁיבוּ: "לְחִיבּוֹ שְׁתִּים וְכִדְרֵי יְהוּדָה דְּאָמְרוּ: גוֹי הַבָּא עַל אָבִיו חִיב שְׁתִּים". וְשֵׁם בְּאֵרוֹ וְאָמְרוּ "מִסְתַּבְּרָא מִלְּתִיָּה דְרַבִּי יְהוּדָה (דְּבִרֵי רַבִּי יְהוּדָה מִתַּאֲפָרְשִׁים) בְּיִשְׂרָאֵל וּבְשׁוֹגֵג וְלִקְרָבָן, וְהֵאִי דְאָמְרוּ "גוֹי" לְשֵׁנָא מְעֻלָּא" (וְהַטַּעַם לְבִיטוֹי "גוֹי" — כִּי זוּהִי לִשׁוֹן נִקְיָה שְׁלֹא לְהַתְבַּטֵּא בַּמְפּוֹרֵשׁ יְהוּדִי בַּעֲנִינֵי חֲטָא), כְּלוּמַר: שְׁאִם שְׁגָג בְּאָבִיו — יָבִיא שְׁתִּי חֲטָאוֹת כְּמִי שְׁשׁוֹגֵג בְּשְׁתִּי עֲרִיֹות; וְאִין כֵּן הַשׁוֹגֵג בְּזָכוֹר דְּעֻלְמָא (זָכָר סַתֵּם שְׁאִינוֹ אָבִיו), שְׁאִינוֹ מִבִּיא אֲלֵא חֲטָאֵת אַחַת.

יום חמישי

מצות לא תעשה שנב.

שמו. שמו.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ב — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹא עַל אַחֵי הָאֵב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרוֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, יד) עַד שְׁגַם שׁוֹגֵג בְּאַחֵי אָבִיו חִיב שְׁתִּי חֲטָאוֹת, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּאָבִיו. וּבְגִמְרָא סִנְהֶדְרִין (כד). אָמְרוּ: הַבָּא עַל אַחֵי אָבִיו — חִיב שְׁתִּים לְדְכַרִּי הַכֹּל, דְּכִתִּיב: "עֲרוֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה".

וְדַע * שְׁעֵינֵן אֲמָרֵי "נִתְקַיְמָה הָעֵדוֹת" (בְּכָל אִיסוּרֵי עֲרִיֹות — כִּתְנָאֵי לְקִיִּים בַּהֶם דִּינֵי מִיַּתָּה) הוּא שְׁתֵּהִיָּה שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים מְתָרִים בּוֹ אוֹ יוֹתֵר, וּבֵית דִּין כְּשֵׁרֵי שְׁלֵשׁ עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה שְׁהַעֲדוֹת נִגְבִּית לְפִנְיָהֶם, וְיִתֵּהֵה זֶה בְּזִמְן (שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים, וְתַנְאִים נוֹסְפִים) שְׁדִינֵי נִפְשׁוֹת נוֹהֲגִים.

והנאפת") פרוש דְּבָר זֶה בְּהַקְדַּמַת מֵאֵמֶר זֶה (השורש (הכלל) השביעי).

הַמְצוּה הַשְּׁמ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹאֵל עַל הַנְּדָה בְּזִמְנֵי טַמְאָתָהּ, כְּלוּמֵר: כָּל־שִׁבְעַת הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב" (ויקרא יח, יט); וְגַם כָּל־זִמְנֵי שֶׁלֹּא תִטְבֹּל אַחַר שִׁבְעַת הַיָּמִים הַיָּא נִדָּה. וְהַעֹבֵר עַל לָאו זֶה אִם הָיָה מְזִיד חֵיב כְּרַת; וּבְשׁוּגָג — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה.

יום שישי

מצות לא תעשה נב. נג.

נה. נד. שנד. שס. שסא.

הַמְצוּה הַנ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַתֵּן בְּכּוֹפְרִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם" (דברים ז, ג), וּבִבְאֵר הַהִתְחַתְּנוּת מֵהָיָא וְאָמְרוּ: "בְּתֵדָה לֹא־תִתֵּן לְבִנּוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לְבִנְךָ" (שם) וּבְפֵרוֹשׁ אָמְרוּ בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (לו): "דְּרִיף חֲתָנוּת אֶסְרָה תוֹרָה". הַעֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵשׁ בְּעִנְשׁוֹ הַפֶּרֶשׁ וְהוּא: אִם בָּא עָלֶיהָ בְּפִרְהֶסְיָא (לעניני רבים) — הָרִי הַהוֹרְגוּ בְּשַׁעָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת־הַעֲבָרָה, כְּכֹר קַיִם אֶת־עֲנָשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה פִּינְחָס בְּזִמְרֵי (במדבר כה, ח) אָמְרוּ (סנהדרין פא): הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קְנָאִין פּוֹגְעִין בּוֹ, וְדוֹקָא בְּתַנְאִים שֶׁאָמְרוּ, וְהֵם: שִׁיבְעוּל בְּפִרְהֶסְיָא וּבְשַׁעַת מַעֲשֵׂה וּכְמַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה (בדיוק כפי שהתרחש אצל פנחס וזמרי) אֲכָל אִם לֹא עָשָׂה זֶה בְּפִרְהֶסְיָא, אוֹ שֶׁפֶרֶשׁ וְלֹא פָגַעוּ בּוֹ קְנָאִים — הָרִי הוּא מְחִיב כְּרַת. אֲכָל לֹא נִתְבָּאֵר בּוֹ כְּרַת זֶה בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה. אָמְרוּ: "לֹא פָגַעוּ בּוֹ קְנָאִים מֵהוּ?" וְנִתְבָּאֵר שֶׁהוּא בְּכַרְת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חָלַל יְהוּדָה קִדְשׁ ה' אֲשֶׁר אָהַב וְגו' יְכַרְתֶּם ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָה עֵר וְעֵנָה" (מלאכי ב, יא"ב), אָמְרוּ: מִפְּלֵל דְּבְכַרְת. כְּשֶׁמִּתְבָּרַר אִם כֵּן שֶׁאָדָם בְּעַל אֶרְמִית בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה — לוֹקָה מִדְּאֻרֵי־תָא, וְדַע זֹאת. וּכְכֹר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעֲבוּדָה זָרָה (לו): וּבְסִנְהֶדְרִין (פב).

הַמְצוּה הַנ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְחַתֵּן בְּזִכְרֵי (גברים של) עֲמוּן וּמוֹאֵב דְּוָקָא — אֲפִלוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְרוּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִבֹא

וּמִקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ. כָּל־אֶחָד מֵאֵלוֹ אִם נִתְקַיְמָה עָלָיו הָעֵדוּת — נִהְרַג וְאִם לֹא יִדְעוּ בּוֹ אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה אֲפֹשֶׁר לְבֵית דִּין לְהִרְגוֹ — הָרִי הוּא מִתִּיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה, אֲלֵא שְׂאִינוּ עוֹמְדֵי בְּכַרְת. דַּע כָּל־לֵאִים אֵלוֹ וְזִכְרָם.

הַמְצוּה הַשְּׁמ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹאֵל עַל אִשְׁתֵּי אִישׁ, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶל־אִשְׁתֵּי עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שִׁכְבְּתְךָ לְזָרַע" (ויקרא יט, כ). וְיֵשׁ בְּעִנְשׁוֹ הַעֹבֵר עַל לָאו זֶה הַפֶּרֶשׁ, וְהוּא: אִם הָיְתָה אִשְׁתֵּי אִישׁ זֶה נִעְרָה מֵאֲרֻשָּׁה (אחַר קִידוּשִׁין לִפְנֵי נְשׂוּאִין) — שְׁנֵיהֶם חֵיבִים סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁבִּבְאֵר הַכְּתוּב (דברים כב, כא); וְאִם הָיְתָה בֵּת כֶּהֵן — הִיא נִשְׂרָפֶת, וְהוּא בְּחִנּוּק, כְּלוּמֵר: הַבּוֹעֵל; וְאִם הָיְתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה בְּעוֹלָה (נְשׂוּאָה) — חֵיבִים שְׁנֵיהֶם חִנּוּק כָּל־זֶה אִם נִתְקַיְמָה הָעֵדוּת; אֲכָל אִם לֹא נִתְקַיְמָה — הָרִי הוּא בְּכַרְת. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? כְּשֶׁהָיָה מְזִיד, וְאִם הָיָה שׁוּגָג — מְקַרֵּב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְכֹר נִכְפַּל הַלָּאוּ בְּעֲבָרָה זֶה וְהוּא אָמְרוּ בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרֹת: "לֹא תִנְאָף" (שמות כ, יד; דברים ה, יז), כְּפִינְתוֹ בְּזֶה הַאֲזַהְרָה עַל בֵּיאַת אִשְׁתֵּי אִישׁ. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פֶּרֶשׁת יתרו שם): "לֹא תִנְאָף, לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ, י) עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנוּ, אֲזַהְרָה לֹא שֶׁמַּעֲנוּ — תִּלְמוּד לּוּמֵר: "לֹא תִנְאָף". וּבְסִפְרָא: "אֲשֶׁר יִנְאָף אֶת־אִשְׁתֵּי אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאָף אֶת־אִשְׁתֵּי רֵעֵהוּ" וְגו' ("מוֹת־יוֹמַת הַנֶּאֱמָר וְהַנֶּאֱמָר") (שם), עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנוּ אֲזַהְרָה לֹא שֶׁמַּעֲנוּ — תִּלְמוּד לּוּמֵר "לֹא תִנְאָף", אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. וְלֹא עָשׂוּ "וְאֶל־אִשְׁתֵּי עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שִׁכְבְּתְךָ" (ויקרא יח, כ) אֲזַהְרָה — לְפִי שֶׁהוּא לָאו שְׂאִינוּ כּוֹלֵל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, אֲלֵא אֲזַהְרָה לְנוֹאֵף בְּלִבְד. וְכֵן בְּשֶׁאֵר הָעֲרִיּוֹת אֵי אֲפֹשֶׁר לָהֶם שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ אֲזַהְרָה גַּם לְאִשָּׁה, אָמְרוּ (ספרא): "לֹא תִקְרַבוּ לְגִלּוֹת עֲרוּהָ" (שם, ו) — הָרִי כָּאֵן שְׁנַיִם לְהִזְהִיר הָאִישׁ עַל־יְדֵי הָאִשָּׁה, וְהָאִשָּׁה עַל־יְדֵי הָאִישׁ". וּבְגִמְרָא סִנְהֶדְרִין (נא): אָמְרוּ: "הַכֹּל הָיָה בְּכִלְלֵי נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, הוֹצִיא הַכְּתוּב (פֶּרֶשׁ בַּנְּפִרָד) אֶת־בֵּת כֶּהֵן לְשִׂרְפָה וְאֶת־נְעֵרָה מֵאֲרֻשָּׁה לְסְקִילָה". וּכְכֹר קָדָם לָנוּ (הַפְּסוּק): "אֲשֶׁר יִנְאָף .. מוֹת יוֹמַת הַנוֹאֵף

שֶׁהוּא אָסוּר? תִּלְמוּד לֹמֵר: "וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ." וְאֶפְלוּ מִסְרָס אַחַר מִסְרָס — חֵיב, דְּאָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה בֶר אֲבוּן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בְּמַחְמָץ אַחַר מַחְמָץ שֶׁהוּא חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאֲפֶה חֶמֶץ" (שם ו, י) "לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ" (שם ב, יא); בְּמִסְרָס אַחַר מִסְרָס שֶׁהוּא חֵיב, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַעוֹף וְכַתוּת וְכוּ'. אִם עַל כְּרוֹת חֵיב, עַל נְתוּק לֹא כָל-שֶׁנֶּן! אֲלֵא לְהִבְיֵא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת שֶׁהוּא חֵיב". וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת בְּשֵׁבֶת (שם) וּיְכַמּוֹת (עה.).

שבת קודש

מצות לא תעשה קסא. קסב.

מצות עשה לח. מצות לא תעשה קס.

קנח. קנט.

הַמִּצְוָה הַקִּס"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר כֹּהֵן גָּדוֹל בְּלִבָּד מִלְשָׂא אֱלֹמְנָה, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "אֱלֹמְנָה וּגְרוּשָׁה וְחֻלְלָה זֹנָה אֶת-אֵלֶּה לֹא יִקַּח" (ויקרא כא, יד) וְכִפֹּל (באיסור מיוחד לכהן גדול) אֲזַהְרָה זוֹ בְּכַהֵן גָּדוֹל בְּגְרוּשָׁה וְחֻלְלָה וְזֹנָה (למרות שכבר הוא מוזהר על כך ככל כהן הדיוט) לַעֲנִין שֶׁבְּאֲרוֹהוּ בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (עו.). וְהוּא: שְׂאֵם אַרְעֵי שְׂתֵּהִיָּה אִשָּׁה אַחַת אֱלֹמְנָה וּגְרוּשָׁה וְזֹנָה וְחֻלְלָה, וּבְעֵלָה כֹּהֵן גָּדוֹל — לֹקֵה אַרְבַּע מִלְקִיּוֹת; וְאִם בְּעֵלָה כֹּהֵן הַדְּיוּט — לֹקֵה שְׁלֹשׁ. וְשֵׁם אָמְרוּ: "אֱלֹמְנָה וּגְרוּשָׁה וְחֻלְלָה זֹנָה בְּזִמְן שֶׁהֵן פְּסֻדִים — חֵיב עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת", וּבְאֲרוֹ שֶׁזֶה בְּאִשָּׁה אַחַת. וְעִנִּין אֶמְרָם "פְּסֻדִים", שֶׁחֲלוּ אֵלֶּי הַעֲנִינִים לְפִי הַפְּסֻדִים שֶׁבְּפִסּוּק, שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּה אֱלֹמְנָה, וְאַחֲרֵיכֵן גְרוּשָׁה, וְאַחֲרֵיכֵן תִּהְיֶה חֻלְלָה, וְאַחֲרֵיכֵן תִּהְיֶה זֹנָה. וְהַצְרַכְנוּ לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשָּׁה אַחַת וּבְכַעֲלָה אַחַת אֲנִי רוֹצִים לְחִיבּוֹ אַרְבַּע מִלְקִיּוֹת אֵלֶּי. וְכָלֵל הוּא אֲצַלְנוּ (שם עז:); אֵין אֲסוּר חָל עַל אֲסוּר אֲלֵא-אִם-כֵּן הִנֵּה אֲסוּר מוֹסִיף (שהאסור שבא אחרון מוסיף חומרה יתרה בפרטי האיסור): או אֲסוּר כּוֹלֵל (שאיסור האחרון הוא איסור שמקיף יותר "נאסרים"; איסור השולט על תחום רחב יותר) או אֲסוּר בֵּת אַחַת (שהאיסורים חלים יחדיו באותו מעשה ובאותה יחידת זמן ואין

עֲמוּנֵי וּמוֹאָבֵי בְּקֵהֶל ה'" (דברים כג, ד) הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לֹקֵה, כְּלוּמַר: שֶׁגַּר עֲמוּנֵי וּמוֹאָבֵי שֶׁבַעֲלֵי יִשְׂרָאֵלִית בְּנִשְׂוֹאִין — לֹקֵין שְׁנֵיהֶם מִלְקוֹת דְּאוּרִיתָא וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִיְכַמּוֹת (עו:) וּבְסוּף קְדוּשִׁין (עד:).

הַמִּצְוָה הַנ"ה — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַרְחִיק אֶת-הַמִּצְרִים וּמִלְהַתְּחַק מִלְהַתְּחַתֵּן בָּהֶם אַחַר שְׁנִתְגִּירוּ, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִתְעַב מִצְרִי" (שם, ח) וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, כְּלוּמַר: דִּינֵי מִצְרֵי וְאֲדוּמֵי (אזוהרה נד, נדפסה לקמן), בְּפֶרֶק ח' מִיְכַמּוֹת (שם) וּבְסוּף קְדוּשִׁין (עו:).

הַמִּצְוָה הַנ"ד — אֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַרְחִיק זֶרַע עֲשׂוֹ אַחַר שְׁנִתְגִּירוּ, כְּלוּמַר: שְׂאֵנוּ מְזַהְרִים לְבַל נִתְרַחֵק מִלְהַתְּחַתֵּן בָּהֶם אַחַר שְׁנִתְגִּירוּ, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִתְעַב אָדָמִי כִּי אֲחִידָה הוּא" (שם).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ד — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר הַמַּמְזוֹר מִלְבוֹא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-יָבֵא מַמְזוֹר בְּקֵהֶל ה'" (שם, ג.) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לֹקֵה. וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִיְכַמּוֹת (עח:) וּבְסוּף קְדוּשִׁין (עד:).

הַמִּצְוָה הַש"ס — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר מִלְבוֹא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל מִי שְׁנִשְׁחַתּוּ אֲבָרֵי הַתְּשֻׁמִּישׁ שְׁלוֹ עַד שְׂאֵי אֲפֻשֶׁר לוֹ לְהוֹלִיד, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה: "לֹא-יָבֵא פְצוּעֵ-דָּפָא וְכָרוֹת שֶׁפְּכָה בְּקֵהֶל ה'" (שם, ב.) וְאִם בְּעַל בֵּת יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַקְדוּשִׁין — לֹקֵה. וּכְבָר נִתְבְּאָרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִיְכַמּוֹת (עו:).

הַמִּצְוָה הַשִּׁס"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְהַשְׁחִית אֶת אֲבָרֵי הַתְּשֻׁמִּישׁ שֶׁל זְכָרִים מִכָּל-מִין שֶׁל בְּעַלֵי הַחַיִּים וְשׁוּהָ בְּזֶה הָאָדָם וְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלֶּה אַחַר שֶׁהִזְכִּיר מַעוֹף וְכַתוּת וְנְתוּק וְכָרוֹת — "וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כב, כד), כָּא הַפְּרוּשׁ (ספרא אמור): "וּבְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לֹקֵה, כְּלוּמַר: הַמִּסְרָס מִיִּשְׁהוּ מְאִיָּה מִיִּן שִׁיָּהִיָּה. וּבְפֶרֶק שְׁמוֹנָה שְׂרָצִים (שבת קי:) אָמְרוּ: "תְּנִיָּא מְנִין לְסְרוּס בְּאָדָם

(ב) "גרושה" "זונה" ו"חללה" — האסורים על כהן הדיוט), שְׁנַאֲמַר: "לא יקחו" (שם ז), וְלִקְוִיחִין הֵם הַקְדוּשִׁין, אֲלֵא שְׂאִינוּ לֹקֵה עַד שְׂיַבְעוּל, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ לְעֵיל (ובהמשך: לא תעשה קנח, קט ובסוף קסא); אֲבָל אִם בָּעַל בְּלִי קְדוּשִׁין, אֶף-עַל-פִּי שְׂוֵה אָסוּר וּמְזַהֵר עָלָיו (מצד "לא תהיה קדשה") וּפְסָלָה (עשאה חללה לכהונה ולתרומה) — אִינוּ לֹקֵה מִשּׁוּם זֶה, כִּיּוֹן שְׂלֵא נִתְפָּרְשָׁה אֲזַהְרָה לְכָף. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל בָּאוּ בּוֹ שְׁנֵי לְאוּיִן: אֶחָד * "לא יקח" והוא אָסוּר הַנְּשׂוּאִין, וְהַשְּׁנִי * "ולא יחלל זרעו" והוא אָסוּר הַבִּיאָה אֶפְלוּ בְּלִי קְדוּשִׁין. וּבְגִמְרָא קְדוּשִׁין (עח). אָמְרוּ: "וּמִוֹדָה רַבָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאֲלֻמְנָה, שְׂאִם בָּעַל וְלֵא קִדְשׁ שְׂלֹקֵה, "ולא יחלל זרעו" אָמַר רַחֲמָנָא — וְהָרִי חָלַל". וְשֵׁם אָמְרוּ: "כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאֲלֻמְנָה — לֹקֵה שְׂתִימִים: לֹקֵה מִשּׁוּם "לא יקח", וְלֹקֵה מִשּׁוּם "לא יחלל". וְלֵא נִתְיַחַד זֶה בְּאֲלֻמְנָה (על אף שבפשוטות הכתובים מתייחס לכל הקבוצה שבפסוק שלפניו) אֲלֵא לְפִי שֶׁהִיא הַמִּיחַדָּת בְּלֵאוּ עַל כֹּהֵן גָּדוֹל וְהִיא כְּשֶׁרָה לְכַהֲנָה, וּבְכַעֲיָלָהּ זֹו חָלָלָה וּפְסָלָה לְכַהֲנָה. אֲבָל גְּרוּשָׁה וְזוֹנָה וְחָלָלָה הָרִי דִּינוּ בְּשִׁלְשֻׁתָן כְּדִין כֹּהֵן הַדְּיוּט, כְּלוּמַר: שְׂפָל-אַחַת מִהֵן פְּסוּלָה לְכַהֲנָה מִתְחַלְתָּה (ולא עשה כאן הכהן הגדול חלול מעיקרו), וְלֵא כְּפָל אָסוּרִין עַל כֹּהֵן גָּדוֹל (לצורך איסור נוסף של חילול, או כדי לאסור גם בביאה) אֲלֵא לְעַנְיָן שֶׁהַזְּכָרִית לָךְ (אזהרה קסא — כדי ליחד לאו לכל אחד).

הַמְצוּהָ הַל"ח — הַצּוּוִי שְׁנַצְטָנָה כֹּהֵן גָּדוֹל לְשֵׂא כְּתוּלָה (שלא נבעלה) בְּכְתוּלִיָּהּ וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְהוּא אִשָּׁה בְּכְתוּלִיָּהּ יִקַּח" (שם, יג) וּבְפָרוּשׁ אָמְרוּ (כתובות ל). "עוֹשֶׂה הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מִמְזַר אֶפְלוּ מִחִיבֵי עֲשֶׂה". וּבְאָרוּ אֶת-זֶה, כְּגוֹן: שְׂבָעַל כֹּהֵן גָּדוֹל מִי שְׂאִינָה בְּתוּלָה — שֶׁהִיא אָסוּרָה עָלָיו בְּעֲשֶׂה. לְפִי שֶׁהַפְּלָל הוּא אֲצֻלְנוּ: לָאוּ הִבָּא מְכָלֵל עֲשֶׂה — עֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאָר שֶׁהִיא מְצוּת עֲשֶׂה. וְאָמְרוּ עוֹד (הוריות יא): "וּמְצוּהָ עַל הַכְּתוּלָה". וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זֹו בְּפָרָק ו' מִיבְמוֹת (כט), וּבְמִקְמוֹת בְּכְתוּבוֹת (צז): וְקְדוּשִׁין (סח).

אחד מקדים), כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּמִקְוֵמוּ בְּמִסְכַּת כְּרִתוֹת בְּפָרוּשֵׁנוּ ("פירוש המשניות" פרק ג משנה ד); וְאִם יִהְיֶה עַל הַסֵּדֶר (בדוגמה שלנו ב"סדר" זה), יִהְיֶה בְּכֻלָּם אָסוּר מוֹסִיף, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר שָׁם. אֲבָל אִם הָיוּ גּוֹפִים רַבִּים (נשים שונות), כְּגוֹן שְׂבָעַל אִשָּׁה אֲלֻמְנָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת חָלָלָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת זוֹנָה וְאִשָּׁה אַחֶרֶת גְּרוּשָׁה — אִין צְרִיף לֹמַר שֶׁהוּא לֹקֵה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת. וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּקְשֶׁה וְתֹאמַר: כִּיּוֹן שֶׁהַפְּלָל אֲצֻלְנוּ: אִין לֹקִין עַל לָאוּ שְׂבָכְלוֹת — מְדוּעַ לֹקֵה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת, וְהָרִי כִּלְן מְזַהֵר עָלֵיהֶן בְּלָאוּ אֶחָד? דַּע שְׂבָגְלָל עַנְיָן זֶה כְּפָל אֶת-הַלָּאוּ בְּכֹהֵן גָּדוֹל עַל גְּרוּשָׁה וְזוֹנָה וְחָלָלָה — לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׂדִינוּ כֹּהֵן כְּמוֹ דִּין כֹּהֵן הַדְּיוּט שְׂלֹקֵה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת, וְנִתְחַיֵּב כֹּהֵן הַדְּיוּט מְלָקוֹת עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת, כִּיּוֹן שְׂנִתְיַחַדָּה אַחַת מִהֵן בְּלָאוּ אֶחָד, נַעֲשׂוּ כְּלָן לְחִלָּק, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מְאִיִּשָּׁה לֵא יִקַּחוּ" (שם כא, ז). הוֹאִיל וַיִּחַד הַגְּרוּשָׁה בְּלָאוּ, וְהָרִי הוּא לֹקֵה עַל הַגְּרוּשָׁה בְּפָנֵי עֲצָמָה, כְּף לֹקֵה עַל זוֹנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְעַל חָלָלָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְזֶהוּ עַנְיָן אָמְרָם בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (עז): "כְּשֵׁם שְׂחִלוּקֵה גְּרוּשָׁה מִחָלָלָה וְזוֹנָה בְּכֹהֵן הַדְּיוּט, כְּף חִלוּקֵה בְּכֹהֵן גָּדוֹל". וְשֵׁם נִתְבָּאָר, שְׂאִם הַנְּשִׁים גּוֹפִין מְחַלְקִין לֹקֵה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת, כִּיּוֹן שֶׁהָיוּ עַל הַסֵּדֶר אוֹ שְׂלֵא עַל הַסֵּדֶר. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ שֶׁהַלָּאוּ עַל כָּל-אַחַת מִהֵן מְצוּהָ בְּפָנֵי עֲצָמָה, וּלְפִיכֵף לֹקֵה עַל כָּל-אַחַת וְאַחַת. וְשֵׁם (עח). נִתְבָּאָר, שְׂאִין כֹּהֵן הַדְּיוּט חַיֵּב מְלָקוֹת מִשּׁוּם אַחַת מִהֵן עַד שְׂיַקַּח (יקדש) וַיַּבְעוּל, וְהוּא אָמְרָם: "בָּעַל — לֹקֵה, לֵא בָּעַל — אִינוּ לֹקֵה; (והכתובים: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח .. ולא יחלל זרעו בעמיו" — מובנם לגבי כהן הדיוט הוא:) מֵה-טַעַם קֹאֲמַר: (כלומר:) מֵה-טַעַם "לא יקח"? מִשּׁוּם "לא יחלל" (ואין ב"לא יחלל" אזהרה על הקידושין). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי אַרְבַּע מְצוּת אֵלוּ (קנח-קסא) בְּשִׁלְמוֹת בִּיבְמוֹת וְקְדוּשִׁין.

הַמְצוּהָ הַקס"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָר כֹּהֵן גָּדוֹל מְלָבֹא עַל הַאֲלֻמְנָה אֶפְלוּ בְּלִי קְדוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "ולא יחלל זרעו בעמיו" (שם, טו). וּפְרוּשׁוֹ שֶׁכֹּהֵן הַדְּיוּט נֹאֲסָרוּ עָלָיו הַנְּשׂוּאִין

וְחִלְלָהּ לֹא יִקְחוּ" (ויקרא כא, ז) וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כִּלְזִמְן שָׁבָא) עֲלֶיהָ — תִּיב מְלָקוֹת. הַמְצוּהָ הַקִּנ"ט — הָאֲזִהְרָה שְׁהִזְהַר הַפְּהֵן מְלָשָׂא תְּלָלָהּ (שנולדה מן הפסולים לכהונה וכן כשנבעלה לפסול מכהונה — מתחללת), וְהוּא אָמְרוּ: "אִשָּׁה זֹנָה וְחִלְלָהּ" (שם); וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כִּנ"ל) עֲלֶיהָ — תִּיב מְלָקוֹת.

הַמְצוּהָ הַמְשַׁלְּמָה מְאָה וְשִׁשִּׁים — הָאֲזִהְרָה שְׁהִזְהַר הַפְּהֵן מְלָשָׂא גְרוּשָׁה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מְאִישָׁה לֹא יִקְחוּ" (שם), וּכְשָׁבָא (ויש גורסין: כִּלְזִמְן שָׁבָא) עֲלֶיהָ — תִּיב מְלָקוֹת.

הַמְצוּהָ הַקִּנ"ח — הָאֲזִהְרָה שְׁהִזְהַר הַפְּהֵן מְלָשָׂא זֹנָה (שאינה בת ישראל או שנבעלה מישראל האסור לה), וְהוּא אָמְרוּ: "אִשָּׁה זֹנָה

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה תשרי, תשט"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש שלו ע"י הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה משה אל"י שי גערליצקי וכן הפני שמסר, שיקרא בעת רצון על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ זי"ע.

ומה שכותב אשר רובץ תחת משאו, הנה לא יפלא הדבר וכמ"ש אשר ברא אלקים לעשות, לתקן, ונאמר וייצר ה"א בשני יודי"ן ביצי"ט וביצה"ר, ולכן כי תראה חמור - כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות, ועוד תראה שהוא - רובץ תחת משאו - שנתן הקב"ה להגוף שיזדכך ע"י תורה ומצוות והגוף מתעצל בקיומם, ואולי יעלה בלבבך - וחדלת מעזוב לו - שיוכל לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את החמורות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם - עזוב תעזוב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים (אחת מתורות הבעש"ט, הועתק בהיום יום).

ומזה מובן ופשוט שאין ח"ו ליפול ברוחו מזה, כיון שסיבת הדבר אשר השי"ת תכלית הטוב אינו רוצה שיקבל איש הישראלי המצטרך לו בגשמיות או ברוחניות בתור נהמא דכיסופא, ולכן נסתדר בהבריאה כמ"ש ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וכו', כי תיכף ומיד מוסיפים ובחרת בחיים, ומבואר בחסידות שבקשה מהקב"ה הוא ג"כ נתינת כח ותוספת כח למילוי הבקשה, ובדאי ידוע לו וכדאי שיתבונן בזה עוד הפעם בהאמור בתניא בכמה מקומות ובפרט בפרק כ"ז ושני מיני נחת רוח לפניו למעלה והשנית, וראה שם פרק ל"ד ואילך, שהתבוננות בכל האמור שם מביאה שתה"י עבודתו כל ימיו בשמחה רבה וכו'.

מוסגי"פ העתק מכתבי כללי לר"ה, ונוסף על ברכתי במכתבי לר"ה, הנה אכפול אותם זה לאריכות ימים ושנים טובות להצליח בהחזקת והפצת היהדות בסביבתו ומתוך בריאות והרחבת דעת אמיתית.

בברכה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

ב במה דברים אמורים שמתר להניח לקבלן נכרי לעשות בשבת, כשעושה מלאכה בדבר התלוש מן הקרקע, שהנכרי יכול לעשותה בביתו או במקום אחר שאינו רשות הישראל¹¹, ואין הדבר נכרי שהיא מלאכת הישראל ואין כאן חשש מראית העין. אבל כשעושה במחבר לקרקע, כגון שקבל עליו לבנות בית לישראל או לקצר שדה לישראל¹², כיון שהקרקע גלויה ומפרסמת לכל שהיא של ישראל, נכרי הדבר לכל רואה שגם המלאכה היא של הישראל, לפיכך אם הוא בתוך העיר או בתוך תחומה אסור להניחו שיעשה בשבת מפני מראית העין, שהרואה יאמר שהוא שכיר יום אצל הישראל.

ואפלו אם אין הדבר מפרסם לכל שקרקע זו היא של ישראל, מפל מקום יש לחוש למראית העין של שכניו שהם יודעים שקרקע זו היא שלו ואינן יודעים שהנכרי העוסק במלאכה הוא קבלן אלא יאמרו שהוא שכיר יום. ואפלו אם הוא דר בכפר בין הנכרים שאין לו שם שכנים ישראל, מפל מקום אם עושה בתוך תחום הכפר יש לחוש שמא יודמנו לו שם אורחים שישבתו אצלו ויראו את הנכרי עוסק בשבת בקרקע הישראל ויחשדוהו שהנכרי שכיר יום אצלו, וגם יש לחוש לבני ביתו שהם יודעים שהמלאכה היא שלו ויחשדו אותו שהנכרי הוא שכיר יום אצלו.

אבל כשעושה בדבר תלוש, אף שמקצת ישראל יודעים שהמלאכה היא של ישראל, לא גזרו חכמים, כיון שרוב הפעמים אין הדבר נודע לאחרים כלל, שמלאכת תלוש אין לה קול כלל. מה שאין כן כשעושה במחבר, שהוא במקום גלוי ומפרסם, ורוב הפעמים המלאכה גלויה ומפרסמת לרבים, שמלאכת מחבר יש לה קול, לפיכך אם לפעמים אין חשש מראית העין אלא ממקצת ישראל גזרו חכמים:

ג וכל זה כשעושה המלאכה בתוך העיר או בתוך תחום העיר שיכולין אנשי העיר לילך לשם בשבת. אבל כשעושה המלאכה חוץ לתחום, וגם אין עיר אחרת שישאל דרים בה תוך תחומיו של מקום המלאכה, מתר להניחו שיעשה בשבת:

ד אפלו מלאכת תלוש, אם היא מפרסמת וידועה לרבים שהיא של ישראל, והיא נעשית במקום גלוי ומפרסם, כגון בנין הספינה¹³, שדרך לבנותה על שפת הנהר שהוא מקום פרהסיא, אסור להניחו לעשות בשבת מפני מראית העין:

ביאורים

שאינו רשות ישראל – ואם הוא רשות ישראל אסור כיון שניכר הדבר שהוא מלאכת ישראל¹².
לקצור שדה לישראל – לעיל¹³ הובאה הלכה זו לגבי 'שכיר שנה' ו'קבלן', והוסיף שם שאם נתנה לו באריסות או בשכירות (שמקבל חלק בפירות) מותר – במקום שדרכם בכך.

אף שמקצת ישראל יודעים – ואפילו בפרהסיא אם לא מפורסם לרבים שזו מלאכת ישראל – לא גזרו חכמים¹⁴.
כמו בנין הספינה – להלן¹⁵ הביא רבינו דוגמא לדין זה מהחלוקים שלנו במדינות אלו שהם ניכרים שהם של ישראל כשמכבסן הנכרי בשבת על גבי הנהר צריך למחות.

מקורות

(14) בקו"א ס"ק ב הביא ב' שיטות בפרהסיא כשמקצת ישראל יודעים, אבל בסי' רנב סעיף ח פסק רבינו כשיטה שהובאה בפנים.
(15) סימן רנב סעיף ח.

(12) להלן סימן רנב סעיף ה.
(13) סימן רמג סעיף ח, וראה שם דעת רבינו במהדו"ב לענין שכיר שנה לכל המלאכות.

כמו היכלות החיצונים המגביהים את עצמם לומר לי יאורי בו'.

מזה שיש מסך המבדיל לגמרי (היינו כח המסתיר בתכלית את האור), נוצרים "היכלות החיצונים" (היינו היכלות של כוחות הרע והטומאה הנק' "חיצונים") שהם כופרים בה' ואומרים "לי יאורי ואני עשיתיני", לפי שאע"פ שגם הם חיים וקיימים בכל רגע מהכח האלקי המחדש אותם תמיד, מכל מקום, מאחר שהכח האלקי "נעשה נפרד ממש" ממקורו, דהיינו שלא נרגש בו שהוא כח אלקי, לפיכך מתהווה ממנו נברא כזה הכופר בכך שהקב"ה הוא מקור חיותו.

אלא שואתה מחיה את כולם, וקרו ליה אלהא דאלהיא, ואינן כופרים ממש.

מאחר שסוף סוף גם קיום ההיכלות החיצונים תלוי בכח האלקי המחדש אותם בכל יום תמיד, וכמ"ש "ואתה מחי את כולם", על כן אי אפשר להם לכפור בה' לגמרי (לומר שהוא אינו קיים ח"ו), וכפי שאמרו רז"ל שגם האומות שאין מכירין בהשגחת הקב"ה (שהוא השליט היחידי בעולם, ושלא מסר הנהגת העולם בידי כוכבים ומזלות), מכל מקום קרו לי' אלהא דאלהיא (שאומרים "שהוא אלהי האלהים, ולאותן אלוהות שתחתיו נתן כח וממשלה למטה ואין הוא משגיח בעולם התחתון").

וזהו הודו לאלקי האלקים כי לעולם חסדו, שלעולם חסדו והשפעתו, מעולם ועד עולם, עד שהוא בבחינת אלקי האלקים [אף] במקום ההעלם וההסתור והחושך.

לשון הכתוב "כי לעולם חסדו" מורה שהוא נתינת טעם על "הודו לאלקי האלקים", והפירוש הפנימי בזה הוא, דמאחר שהקב"ה מחי את כל הנבראים, שזהו פירוש "כי לעולם חסדו" - שחסדו ית' נמשך בכל העולמות כולם (מעולם ועד עולם), לפיכך גם "במקום ההעלם וההסתור והחושך" (ששם הכח האלקי הוא בתכלית ההעלם) מכירים בהקב"ה עכ"פ כ"אלקי האלקים" (אלהא דאלהיא, כנ"ל).

ועל מסך מבדיל זה נאמר אלביש שמים קדרות וכו':

תוכן הפרק: המסך המבדיל בין קודש לחול שממנו נתהוו כוחות הסטרא אחרא

אך יש כמה מיני מסכים המבדילין.

כשם שבגשמיות יש כמה חילוקים במסכים, די ש מסך דק שמוליד עכ"פ "אור של תולדה", שנוצר אור שהוא תולדה של האור הראשון, ויש מסך עב וגס מאד שלא יראה הרואה מתוכו שום אור כלל, כמו מסך של עור גשמי שמעלים לגמרי,

כך הוא ברוחניות [כפי שהולך ומבאר]:

שיש עוד בחינה, שאומרים במוצאי שבת, המבדיל בין קדש לחול, שהוא מסך מבדיל גמור.

בניגוד לסוג ה"פרסא" (מסך מבדיל) שנתבאר בפרק הקודם, שבו גם הצד השני של הפרסא הוא "קודש" אלא שהוא במדרגה פחותה יותר, לפי שענינו כמו הפרוכת המבדילה בין קודש הקדשים לקודש - יש מסך המעלים לגמרי על אור הקדושה, והוא כענין ההבדלה בין שבת לחול.

ואינו דומה לפרסא שמפסיק בין הקודש לקודש הקדשים, שזהו דרך השתלשלות אותו אור עצמו שנתגשם, וגם לאחר הפרסא הוא קודש (ועל דרך שמבדילין במוצאי שבת ליו"ט המבדיל בין קדש לקדש).

"השתלשלות" פירושה שזהו אותו האור עצמו שיורד ממדרגה למדרגה, אך למרות כל הירידות והצמצומים אי אפשר שישתנה לגמרי.

וכך בעניננו, שהפרסא המבדילה בין קודש הקדשים לקודש מועילה להוריד את אור הקדושה ריבוי מדרגות, עד שיוכל להתלבש בגשמיות, אך מכל מקום האור נשאר במהותו אור של קדושה (והוא כענין ההבדלה בין שבת ליום טוב, שעלי' אומרים "המבדיל בין קודש לקודש").

משא"כ בין קדש לחול הוא מסך שמעלים ומסתיר האור עד שנעשה נפרד ממש.

שורש ההבדלה בין "קודש לחול" הוא מסך המסתיר לגמרי על האור האלקי, דאף שהאור האלקי עובר ונמשך דרך ה"מסך", מכל מקום האור והכח נעשה "נפרד ממש" ממקורו עד שאין בו שום "גילוי", היינו שלא נרגש בו כלל שהוא כח אלקי.

מרצוף [שק] של עור ("כידוע בלשון המשנה והגמ'"), והוא ה"כסות" של ה"שמים", שמסתיר לגמרי על בחינת שמים דקדושה.

ד"ה ולא יקרא עוד שמוך אברם פרק ב

בשביל בריאת והתהוות "היכלות החיצונים" מלביש הקב"ה את הכח האלקי ("שמים") במסך, עד שמחשיך לגמרי ("קדרות", ל' חושך) את האור האלקי, וזהו "אלביש שמים קדרות". וזהו גם ביאור המשך הכתוב "ושק אשים כסותם", דשק סתם הוא

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

היינו שאם שכלו מורה שצריך להשפיע חסד אזי משפיע חסד ואם השכל מורה שצריך להשפיע דין אזי משפיע לו דין ולא שהשכל נעשה עפ"י המדה, שכמו שרוצה מוצא ג"כ שכל כזה אלא שהוא אינו רוצה כלל לא דין ולא חסד רק איך שהוא מפקח בעין שכלו ככה תעשה המדה כנ"ל, ובחי' התורה היא ג"כ בחי' חכמה שנקרא דין קו המדה בחי' תיקון כי ארו"ל למיימינים בה היינו שעוסקים לשמה סמא דחיי למשמאילים בה שעוסקים שלא לשמה רק לקנטר ולהתייהר סמא דמותא, כמו למשל דבר מתוק ודבר מר שהם שני הפכים בתכלית, אדם שאוהב מתוק אם נותנים לו דבר מר אינו כלום אצלו, אך ברפואה יש התכללות מב' הפכים שמרכיבים כמה מינים שונים ונותנים אותו להחולה אם הרופא משיג החולאת אז הוא לו סמא דחיים ואם לאו אזי הוא לו סמא דמותא, ונמצא שרפואה זו עצמה יכול להיות סמא דחיים וסמא דמותא כנ"ל, כמו"כ התורה היא ג"כ סמא דמותא וסמא דחיים כנ"ל. **ובזה** יובן מ"ש והחכמה תחי' בעלי' דקאי על בחי' חכמה דתיקון שתחי' למקורה בחי' כתר מפני שבכתר יש התחלקות קוין חח"נ מימין בג"ה משמאל ויכול להיות שתגבר קו ימין על שמאל ויפסק קו שמאל ויהי' רק בחי' חסד או להיפך שתגבר שמאל על ימין ויהי' הכל בחי' דין, משא"כ בחי' תיקון שהוא בחי' התכללות משניהם ומתנהג רק עפ"י הוראת השכל שאם צריך לחסד משפיע חסד ואם דין משפיע דין ואם צריך לשניהם אזי נכללים שניהם יחד, אז לא יופסק לעולם ולכן החכמה תחי' בעלי' מפני ששרש דתיקון הוא משלימותא דכולא שלפני התחלקות הקוין דכתר. ובזה יובן מ"ש ימותו ולא בחכמה שכשמאיר הארת חכמה דתיקון אין בו בחי' מיתה והפסק כנ"ל.

קונטרס מאמרי הזוהר – תקע"ח

והנה מ"ש בחכמה יבנה בית קאי על בחי' חכמה שנקרא דין ולא על בחי' חכמה שנק' חסד קו ימין חח"נ כי זה אין נקרא שלימות כי יש ג"כ עוד קו שמאל בג"ה, ועוד שהם סותרים ומנגדים זע"ז רק בחכ' שנק' דין בחי' תיקון התכללות ב' קוין ימין ושמאל היינו להשפיע רק עפ"י שכל וטעם שישקול במאזני שכלו אם ראוי כן אם לאו, וחכמה זו נקרא בחי' דין דהיינו לעיין ולפקח בעין השכל אם צריך להשפיע אם לאו, ונקרא בחי' תיקון וקיום להעולם כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ שע"י משפט דייקא יהי' קיום והעמדה, עד"מ מלך שהוא בשביל קיום המדינה וצריך לפקח בשכלו איך להתנהג שאם ישפיע הכל חסד איש את רעהו חיים בלעו ואם יטיל אימה ביותר שיתנהג רק בבחי' דין וגבורה אזי יהיו רוצחים וכדומה רק שצריך להיות המיצוע, כמו אם משפיע חסד לאוהבו ורואה בעין שכלו שאם משפיע לו חסד יותר מדי יהי' לו רעה מזה החסד אזי משפיע לו דין, או להיפך לשונאו אם ירחיקהו לגמרי אזי יפרוץ הגדר לגמרי לכן מקרבו באהבה וחסד וכמו ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך ואין הכאה זו שמכה אותו רק בשביל שהוא ראוי להכאות מחמת שעשה רע אלא שכל עיקר ההכאה הוא רק בשביל הטובה שלו שאח"כ יחזור בתשובה ונמצא שההכאה היא טובתו ממש, ולכן ארו"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ואין מספיק בזה שיקבל הרעה בשמחה אלא שצריך לברך ג"כ והיינו מפני שאינו יודע מהו רעה ומהו טובה כי אין אדם יודע מה רעתו ומה טובתו. וזהו בחכמה יסד ארץ שעיקר היסוד ותיקון ארץ ע"י חכמה שנקרא קו המדה וכמאמר הזוהר ב' אשתכלל עלמא, ונמצא שבחי' תיקון הוא שהמדה נעשית עפ"י שכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

וצואה יחשב לגבי חיות שבג"ע התחתון כמ"ש במ"א ע"פ וכל קרבי את שם קדשו שיש מלאכים הנק' קרביים שהם מבררים השפע ומבדילים בין פנימי לחיצוניו כמשל הקרביים שמבררים המאכל והפנימי נמשך לחיזוק הלב והמוח ושאר הגוף והפסולת יוצא לחוץ ע"י כח הדוחה, כן השפע אלקי מתבררת ע"י מלאכים הנ"ל והמובחר נמשך לג"ע שיהי' תענוג נשמות ומלאכים נהנים מזיו השכינה ופסולת השפע הנדחה לחוץ ממנה התהוות תענוגי עוה"ז נמצא הם בכלל כל תענוגי עוה"ז רק כמו צואה יחשבו לגבי תענוג הנשמות בג"ע התחתון וזשארז"ל יפה שעה א' של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ואמרו מוטב דלידייני' כו', וג"ע התחתון אינו ערוך לגבי ג"ע העליון דכמו שהנפש בפטירתה מהגוף צריכה לשכוח על חיזו דעוה"ז עד שתוכל לעלות בגעה"ת דאל"כ מבלבל אותה שם ולא תוכל להשיג ג"ע התחתון כלל כמ"כ א"א לנשמה העולה מגעה"ת לגעה"ע להשיג האור דגה"ע עד שתטבול בנהר דינור לשכוח על תענוג דגעה"ת שמבלבל בגעה"ע כמו מ"ז כו' ויש מעלות ומדריגות לאין קץ ממש שגבוהים מגעה"ע וכמ"ש ילכו מחיל אל חיל וקדושים בכל יום יהללוך סלה וכולם נמשכים מח"ע הנק' עזן והחכמה כלא חשיבא לגבי הכ"ע ונמשכת מבחי' שערות לבד כנ"ל וכ"ע כלא חשיב לגבי א"ק כנ"ל וא"ק הוא בריאה יש מאין וכלא חשיב ממש לגבי הא"ס ב"ה עד דלגבי א"ס ב"ה שוה ממש בחי' א"ק עם דומם גשמי דעשיה כי שם אין ערוך כלל וכלל לא מיני' ולא מהערך שאין ערוך הדומם לגבי א"ק כו' עד ששניהם שוים ממש אצלו ית' כי אין עוד מלבדו ממש וכל הנמצאי' זולתו נמצאו מאמתת המצאו ע"י הארה וזיו בעלמא וע"י הארה דהארה והארה דהארה כמ"ש במאמר איהו וחיוהי כו' וע"י צמצומים רבים לאין תכלית, ובטילים ממש יותר לאין קץ מביטול הזיו בשמש כנ"ל באריכות, ומהתכוננות זו יבוא האדם לבחי' ועמך לא חפצתי שלא לחפוז שום תענוג גשמי ורוחני ואפי' געה"ע ושלמעלה ממנו רק למהו"ע ית' לבד וזהו ועמך לא חפצתי ר"ל מה שהוא בחי' ועמך דהיינו אפי' בחי' מקור חיים נק' עמך כמ"ש כי עמך מקור חיים שהוא בטל לגבי מהו"ע ית' לכן נק' עמך שהוא דבר הטפל ובטל אצלו ית' הנה ועמך לא חפצתי רק למהו"ע ית' לבד וכענין לאשתאבא בגופא דמלכא שבזוה"ק:

(ט) והנה ע"פ כל האמור למעלה יוכל כל משכיל על דבר להעמיק בדעתו בגדולת הכורא ית' כי יתן לבו להתבונן איך שמקור כל החיות של כל העולמות הוא רק זיו והארה ממהו"ע ית' שנק' הארה זו אור א"ס דהיינו שהוא רק אור וזיו בלבד שאינו פועל שינוי ח"ו במהו"ע ית', והארה זו להיותה בבחי' א"ס לא הי' באפשרי כלל שיהי' ממנה התהוות העולמות ע"ד שהם, לכן הי' בחי' צמצום ומקו"פ שהוא הסתלקות והעלם הארה זו. ובחי' צמצום זה הוא דילוג לגמרי וגדול מכל מיני הצמצומים שאח"כ ונשאר רק רשימו והיא אותיות דטה"ע ונק' רל"א שערס כנ"ל ונמשך אח"כ קו דק כו', ומזה נברא בחי' א"ק שהוא בריאה יש מאין לגבי א"ס ב"ה, ועכ"ז לא הי' כ"ז מספיק שיהי' יוכל להיות התהוות עולמות שאחר הא"ק לכן הי' מוכרח להיות צמצום א"ק ואח"כ נמשך הארה ממנו מבחי' מצחא ומבחי' עיניים שהיא הארה שאינה ערוך כלל וכלל למהות א"ק בעצמו כערך אור הראי' היוצא מעיני האדם לגבי מהותו ועצמותו של הנפש שבאדם, ומזה נתהוו בחי' עולמות נקודים והתהוות ע"י וא"א, ועכ"ז לא הי' מספיקים צמצומים אלו להתהוות עולם האצי', עד שאח"כ הוצרך להיות צמצום הדיקנא דהיינו שנמשך האור רק מבחי' שערות וכמשל ערך החיות שבחלל השערה שאינה ערוך כלל לגבי חיות שבמוחין שהרי בהחתך השערה לא יכאב לו ומבחי' שערות אלו הנמשכים מתר עליון הוא התהוות הח"ע כמ"ש במ"ת וזרח משעיר למו דהיינו ע"י שערות כו' ואורייתא מחכמה נפקת, ולכן נק' התהוות החכמה יש מאין לגבי הכתר כנ"ל ואח"כ יש כמה בחי' השתלשלות עו"ע עד התהוות המל' דאצי' אותיות דבר ה' מבחי' ח"ע, ומבחי' המל' מתהווה ב"ע בבחי' דילוג יש מאין כי אין ערוך כלל בריאה לאצי' והיינו ע"י מסך ופרסא כמש"ל (אות י"ב) ושם יש ג"כ רבוא רבבות השתלשלות בכל עולם ובין בריאה ליצי' יש פרסא וכן בין יצירה לעשי' ואח"כ התהוות הגשמיות דעוה"ז מהרוחני' הוא ג"כ דילוג יותר גדול ממהות למהות ממש וכל העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין בטילים במציאות לגבי מהו"ע ית' מאחר שגם שרש כל התהוותם הוא רק מן זיו והארה בעלמא כו' כנ"ל, ואח"כ יתבונן ג"כ ממטה למעלה ביטול כללות העוה"ז וגופו ונפשו בכלל לגבי רוחניו' עולם העשי' כי החיות שבעוה"ז בכלל הוא רק בחי' פסולת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

העולם בחי' מקום לא הי' הזמן ג"כ⁷, שהרי זמן ומקום שניהם מחודשי' ובריאתן שוה כא⁸, אלא ענין אלפים שנה הכוונה הוא על בחי' אאלפך חכ' אאלפך בינה, ונק' אלפי' שנה ע"ש הזמן הנברא אח"כ הוא אלפים, כי מספר האלפים בחכ', שיחידות במל' ועשירות בו"א ומאות בכינה ואלפים בחכ' (ומ"ש גם נגד הבינה אלף שנה, היינו בחי' וחכם בכינה שזהו ג"כ חכ' כמ"ש ביאור ד"ז במ"א⁹). ונמצא כי פי' קדמה הוא במעלה ומדריגה, שבחי' המוחין הם במעלה ומדרגה גבוה ביהר שאת ויתר עז על בחי' המדות, ולהיות כי הם משונים במעלתם ה"ה משונים ג"כ בפעולתם, שהרי טבע המדות שיומשך השפעה לזולתו ובלא השפעה לזולתו מתבטל המדה לגמרי, משא"כ המוחין הם הפכי' לגמרי וכנודע ממארז"ל במשנה פ"ד דסנהדרין שהיו מזדווגי' זוגות וזוגות והיו נושאי' ונותנים כל הלילה, ופי' המפרשים בינן לבינן עצמן, ולא כולם יחד, והיינו כי בכדי שיונה אצלו הנחת השכל שהוא כך ולא כך זהו דוקא כשהוא נושא ונותן בינו לבינן עצמו ושופט בשכלו משפט דבר ההוא, ונמצא כי המוחין ומדות הם הפכי' בטבעם ובפעולתם. ולכן הארי' דמדות לגבי הארי' דחכ' ה"ה רק כמשל זל"ז, ומ"מ מבחי' החכ' נתהוו המדות, כמו בגשמיות הנה הולד נוצר מטפת מוח האב, כן או"א מולידו זון"כ, ונמצא כי הארי' דחכ' הוא מקור לבחי' הארי' דחסד כו'. ועד"ז יובן עוד למעלה יותר והוא כי הכתר נק' ג"כ ארי' כמ"ש ארי' שאג מי לא יירא ה' אלקי' דיבר וגו', ואיתא שזהו דבור אנכי¹⁰, נמצא שגם הכתר נמשל לארי', והיינו כי ארי' גימ' רי"ו שהוא גימ' גבורה, והוא בחי' גבו' דע"י שמלוכב במו"ס כו', ונמצא כי פרט התהוות הארי' יש עד רום המעלות.

מאמר ד"ה ואתה הרים את מטך תרל"א

[[כד]] והענין יובן בהקדם מה שבקרי"ס נאמר אשירה להוי'. והענין הוא דהנה אנו רואים בנבראים שכל מה שנברא הרי כל א' הוא רק משל לחבירו¹, וכמו הארי' שלמטה אם כי הוא חי' טמאה וטורף ודורס, מ"מ הרי הוא משל לגבי הארי' שלמעלה, שהרי עכ"פ אותיות ארי' מחיים אותו, והגם שזהו בדרך נפילה ושבירה² מ"מ יהי' איך שיהי' הרי אותיות אלו דארי' הם מחיים אותו, וכן יש בחי' ארי' הגבוה מארי' דמרכבה בחי' פני ארי' אל הימין שהוא במרכבה דבריא, ויש דוגמתו באצי' והיינו בחי' חסד דאצי' שאברהם איש החסד הי' מרכבה לבחי' חסד זה ה"ה ג"כ בחי' ארי' אל הימין, רק שזהו מבחי' מרכבתא עילאה שהאבות הן הן המרכבה³, אשר בחי' הארי' שבמרכבה דבריא הוא רק משל לבחי' ארי' זה דאצי', ומ"מ הרי שרש התהוות הארי' שבמרכבה נלקח מבחי' ארי' זה דאצי', שהרי בנין המל' דאצי' הוא מבחי' המל' דע"ס, ולכן מבחי' המל' דחסד דאצי' שהחסד הוא בחי' ארי' דאצי', הנה מבחי' המל' של החסד הזה נעשה במל' דאצי' חסד שבמל', ובחי' המל' הוא מהוה כל הנבראים דבי"ע, נמצא כי חסד בחי' ארי' דאצי' הוא מקור למקור לבחי' הארי' שבמרכבה דבריא, רק שזהו בדרך בריאה יש מאין כמו שנת' ענין זה באריכות בד"ה מי כמוכה באלים ה'⁴.

וכן עד"ז יש עד רום המעלות וכמו שחכ' דאצי' נק' ג"כ בשם ארי', כמ"ש וירא ראשית לו, ראשית הוא בחי' חכ', כמ"ש ראשית חכ', וירא אותיות ארי', והיינו ראי' אותיות ארי'⁵, וכמו"כ ענין וירא, אשר בחי' ארי' דחסד הוא רק משל לבחי' ארי' דחכ', וכנודע מ"מ במ"א בהפרש שבין המוחין למדות כו', שלכן אלפים שנה קדמה תורה לעולם⁶, פי' קדמה אינה בזמן שהרי זה הי' קודם שנברא

(7) קודם שנברא העולם. לא הי' הזמן ג"כ: ראה סידור עם דא"ח עה, סע"ד ואילך. לקו"ת בלק ע, ג. דרושים לר"ה סא, א. אמ"ב שער הק"ש פל"ז ואילך. דרמ"צ נו, א ואילך. המשך תרס"ו ע' מא ואילך. וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר זי"ע ח"א ס"ע רצג ואילך. ח"ב ע' רכד. (8) זמן ומקום שניהם מחודשי' ובריאתן שוה כא': ראה לקו"ת ברכה צח, א.

(9) וחכם בכינה שזהו ג"כ חכ' כמ"ש ביאור ד"ז במ"א: ראה ביאור"ז לאדהאמ"צ לט, ב ואילך. שער היחוד לאדהאמ"צ ב, ב. אמרי בינה שער הק"ש פנ"ט (נו, א ואילך). מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ה ע' איתשנ. אוה"ת ויקרא (כרך ג) ע' תשפח ואילך. שה"ש (כרך א) ע' רכ ואילך. סה"מ תרמ"ו ע' כב. תרנ"ט ס"ע עג ואילך. וש"נ. תרע"ח ע' יד.

(10) ארי' שאג. ואיתא שזהו דבור אנכי: ראה שמו"ר פכ"ט ט: אנכי ה"א הה"ד ארי' שאג מי לא יירא. הובא ונת' באוה"ת דרושים לחה"ש ע' רכא. דרושים לר"ה ע' איתכח. נ"ך ע' תמו. וראה גם אוה"ת יתרו ע' תתקלא.

(1) והענין יובן. אנו רואים בנבראים. כל א' הוא רק משל לחבירו: בהבא לקמן (עד פיסקא: ומעתה צ"ל ענין אשירה) ראה אוה"ת וירא ע' ריז. משפטים (כרך ח) ע' ג"מ. סה"מ תרכ"ז ע' צח. תרכ"ח ע' קמו ואילך. תרכ"ט ע' צד ואילך. קנו ואילך. תרל"ב ח"א ע' ערב ואילך. לעיל ד"ה זאת חוקת.

(2) הארי' שלמטה. לגבי הארי' שלמעלה. בדרך נפילה ושבירה: ראה תו"א וישלח כה, ג. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' סא ואילך. ביאור"ז לאדהאמ"צ נ, ד. ובארוכה אוה"ת וירא ע' קסד.

(3) במרכבה דבריא. באצי'. מרכבתא עילאה שהאבות הן הן המרכבה: ראה תו"א יתרו עא, סע"א ואילך. עב, ב ואילך. עב, ד. ואילך. (4) בד"ה מי כמוכה באלים ה': סה"מ תרכ"ט שם ע' קס.

(5) ראי' אותיות ארי': ראה תו"א ויחי מה, א. יתרו עא, ד. ובכ"מ.

(6) וכנודע מ"מ במ"א בהפרש שבין המוחין למדות. אלפים שנה קדמה תורה לעולם: ראה לקו"ת מסעי צג, רע"א. סה"מ תרכ"ח ע' ד ואילך. תרכ"ט ע' ט. תרל"ג ח"ב ע' תקמ"א. תרל"ד ע' נד ואילך. עזר"ת ס"ע קסח ואילך. תש"ח ע' 272 ואילך. ובכ"מ.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

ממש, ששם משפן השכל ומשתלשל מכח לפח כמו מן השכל אל המדות עד שבא אל פח התנועה שברגל, והכל בדרך התלבשות שאור השכל מתלבש ממש בכח התנועה שברגל, ולזאת צריכים לזה השתדלות והתעסקות ושהית זמן, ואם היה הרצון גם פן מלופש באיזה כלי היו צריכים לזה גם פן התעסקות ושהית זמן עד שיפעול ברגל, ואנו רואין שהרצון פועל התנועה בהרגל תיכף בלי שום שהית זמן ובלי שום התעסקות כלל, והיינו לפי שהרצון אין לו כלי מיוחד בגוף ונמצא ברגל כמו בראש, והכח הראשון שמתלבש בכלי הוא כח החכמה שמתלבש במוח, ותלת מוחין אינן שיהם כלים לג' כחות חכמה-בינה-דעת, והמדות משפנס בלב, וכן כל הכחות יש להם כלים ואברים מיוחדים.

קיצור. כחות פנימים מתלבשים בכלים פריטים ובאים בהשתלשלות וכח הראשון הוא כח החכמה, כח הרצון הוא כח מקיף שנמצא בכל האברים ואינו בא בהשתלשלות, לכן פעולת השכל באה בהתעסקות ונמשך שהית זמן ופעולת הרצון בלי התעסקות ובלי שהית זמן.

מאמר ט פרק א

והנה שרש הענין הוא, דהנה ידוע דסדר השתלשלות הוא בחינת אור פנימי, והיינו התלבשות אורות בכלים דוקא, וראשית הכלים הוא בבחינת החכמה, וכמו על דרך משל באדם למטה, הרי כח החכמה הוא הכח הראשון שמלופש בכלים ואברי הגוף, דהרצון שלמעלה מהחכמה אין לו כלי מיוחדת באברי הגוף והוא נמצא בכל הגוף בשוה, ואף שהוא נרגש יותר במוח שבראש, היינו מה שהשכל שבמוח מרגיש את הרצון בהרגש פנימי יותר מהרגל, אבל הרצון מצד עצמו נמצא ברגל כמו בראש, והראיה שהרי קשעולה ברצונו לנענע ברגלו הוא מנענע תקף ומיד בלי שום שהית זמן כלל, ואם נאמר שהרצון משפנס במוח שבראש (כמו השכל שמשפנסו בראש) היה צריך להיות שהית זמן עד שיכבד מן המוח לפעול בהרגל, וכמו בפעולות שמן פח השכל ברגל, כמו אימון רגליו בהילוף ישר או כמו בריקוד על פי פיונת השכל לפי תנועת הניגון וכדומה, צריך שהית זמן ואימון ולא יבא בדרך ממילא, וזהו לפי שבא דרך השתלשלות בהתלבשות בדרך אור פנימי, והיינו שבמוח שבראש הוא בדרך התלבשות

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר הרי"צ

מאמרים תרצ"ב

התהוותם, והמדידה היא ע"י קו המדה, והיינו גילוי אור הקו שנמשך מאוא"ס ב"ה שהוא בחי"ה הקו המודד מדידת האורות והכלים בכל עולם ועולם לפי ערכו, דכללות כולם הם יציאה אל הפועל מכמו שהוא במחה"ק דא"ק, וכנ"ל דהספר אשר בו כתוב הסיפור דברים והמספר הוא הנותן מדה בהתגלות, אבל הוא עצמו הוא בעולם, וכן הוא בפרצוף א"ק דהגם שמחה"ק דא"ק הוא כפי אותו האופן שבא בגילוי אח"כ בעולמות, וכנ"ל בהפרש שבין מחה"ק דא"ק להשערה בכח כמו שהיא בהאוא"ס ב"ה שלפניה"צ, ומ"מ הרי פרצוף א"ק הוא בחי"ה העולם עדיין שהוא סתום מצ"ע ואינו בגדר גילוי כנ"ל, ועם זה הוא הספר הנותן מדה בהתגלות, אשר בכל הגילויים האלו הוא המשכת ענג ורצון העליון דפנימי ועצמות א"ס שחפץ בבריאת העולמות, וכמא' נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, כפי אשר בא בבחי"ה סופר הכותב את

(מג) **והנה** הדוגמא מכ"ז יובן למעלה בהג' בחי"ה ספר וסופר וסיפור, דסיפור בכלל הם הע"ס דאצי' בכלל, ועולמו' ונבראים דבי"ע בפרט להיות דכבר באו בהתגלות בבחי"ה מספר ידוע ומוגבל באופן כך וכך דוקא, וכמו בעולם האצי' שהם בחי"ה ע"ס באורות וכלים מוגבלים במספר עשר ולא תשע, עשר ולא אחד עשר, וכנ"ל דהנה למעלה מאצי' הרי הכל הוא בבחי"ה העלם עדיין, דלא מיבעי עקודים נקודים שהם בבחי"ה העלם, אלא אפי' עתיק ואריך שהם כתר דאצי' והם אור פרטי דאצי' ומ"מ ה"ה בבחי"ה העלם עדיין, והתחלת הגילוי הוא מאצי' שהם אר"כ מוגבלים, דספי' החכ' הוא באופן כזה וספי' הבינה היא באופן כזה וכן בכל ספי' וספי' בפרט, ובפרט בעולמות בי"ע שהן בבחי"ה מדה וגבול שכאו"א מוגבל בעצמו ומחולק מזולתו, וממילא הנה בסיפור דברים שהן מגלים גדולת הבורא הוא ג"כ בבחי"ה מדה וגבול לפי אופן

מקום כלל, וכמו שאינו שייך לומר דזכוב ואבן אינו תופס מקום לגבי אדם שהרי אינו מערכו ומהותו כלל, כ"א במין האדם גופא הרי שייך לומר דאדם קטן אינו תופס מקום לגבי אדם גדול להיותו ממהותו, אבל בזכוב ואבן אינו שייך לומר גם הענין דהעדר תפיסת מקום. והדוגמא מזה יובן למעלה דכולא קמי' כל"ח שייך בהמדריגות דאור להיות האור הוא בבחי' מציאות עכ"פ, וכמו אור צח אור מצוחצח הנה לגבי למעלה ממנו שייך לומר דאינו תופס מקום לגבי' והוא בטל בהביטול דכלא, אבל לגבי העצמות הרי האור אינו בערך כלל להיות בהעדר תפיסת מקום וכמשל הנ"ל, אמנם הביטול דאין עוד הוא שלא יש שום מציאות כלל מלבדו, עס איז גאָר ניט פראַן נאָך קיין זאָך כלל, הנה ביטול זה הרי אינו שייך באור שהוא מציאות עכ"פ ושם הוא הביטול דכלא, והביטול דאין עוד הוא בהנבראי' שלמטה דוקא, וכנ"ל דהנבראים אינם שום מציאות כלל לעצמן וכל מציאותם הוא העצמות ובמילא הרי הביטול הוא בבחי' אין עוד מלבדו, דביטול כזה אין בכל העולמות דבכולם הוא הביטול דכלא רק בנבראים דבי"ע בכלל ועולם התחתון בפרט הוא הביטול דאין עוד. וזהו אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו, דאתה הוא בחי' העצמות ית' ויתעלה, הראת לדעת דוא האָסט אָנגיהייבין אַז מיא זאָל דיך קאָנען ויסיק⁸, והידיעה הוא כי הוי' הוא אלקים, דכ"ז הוא מראשית ההתגלות דכח הבל"ג שבא"ס שלפה"צ עד הגילוי דאצי', ותכלית הכל הוא בכדי שיהי' הביטול דאין עוד מלבדו, וביטול זה הוא למטה דוקא. והנה אמרו"ל⁹ (הובא בילקוט¹⁰ רמז רס"ט) אין עוד אפילו בחללו של עולם, וידוע¹¹ דחללו של עולם הו"ע הרשימה, וכנ"ל דהתחלת התהוות מקור למקור ליש הוא מהרשימה, ולכן הנה משם הוא התחלת הביטול דאין עוד, דלהיות דהביטול דאין עוד הוא בהיש דוקא.

ד"ה צהר תעשה לתיבה (מג)

האותיות, בחי' כח הגבול שבא"ס ב"ה, וכנ"ל שהוא שרש התחלת היש בסדר והדרגה כנ"ל שיהי' ביטול היש ע"י עבודה דוקא, וטעם הדבר הוא לפי דהביטול דבי"ע הוא ביטול גבוה ונעלה הרבה יותר מהביטול דאצי' ושלמעלה מאצי'. דהנה ידוע דבענין הביטול הרי יש ב' בחינות ומדריגות, הא' הביטול דכולא קמי' כלא חשיבא³, והב' הביטול דאין עוד מלבדו⁴, דהביטול דאין עוד מלבדו הוא למעלה הרבה יותר מהביטול דכולא קמי' כל"ח⁵. דהנה הביטול דכלא חשיבא הרי אין זה הביטול דהעדר המציאות לגמרי, דאם הי' בבחי' העדר המציאות לגמרי אז הרי אינו שייך כלא חשיבי, דהרי אין כאן שום מציאות כלל שיאמר עליו כלא כו', אלא דהביטול דכלא חשיבא הוא בחי' העדר תפיסת מקום, והיינו דבעצם הוא איזה מציאות לעצמו אלא דלגבי שלמעלה ממנו אינו תופס מקום ובטל אליו, וכמאמר⁶ כ"ע אע"ג דאיהו אור צח אור מצוחצח אוכם הוא קדם עה"ע, דאוכם הוא שחרות וביטול בבחי' העדר תפיסת מקום לגמרי לגבי עה"ע, ומ"מ הוא אור צח ואור מצוחצח אלא דקדם עה"ע הוא אינו תופס מקום, וזהו"ע אוכם שהוא העדר האור. והמשל בזה כמו שרגא בטיהרא, דהנר ענינו להאיר, והגם דנר אינו דומה לאבוקה ומ"מ ה"ה אור המתפשט להאיר מסביב לו, וגם כשאינו מאיר באור גדול ומ"מ הוא נראה גם למרחוק, ובאור היום הנה אז לא זו בלבד שאינו מאיר אלא דגם אינו נראה כלל, ועם היות שאינו מאיר ואינו נראה הרי אין זה שאינו במציאות כלל, אלא דלגבי אור היום אינו תופס מקום ובטל, וכן הוא בהביטול דכולא קמי' שהוא מציאות אלא שבטל, וזהו כלא בכף הדמיון ולא לא ממש⁷, ועוד זאת דהביטול דכולא קמי' כלא הוא בדבר וענין שיש לו איזה שייכות עכ"פ, והיינו דכאשר בכללותו יש לו ערך ושייכות ועם זה הוא בטל שייך לומר דאינו תופס מקום, אבל בדבר שאין לו ערך ושייכות כלל הלא אי אפשר לומר ע"ז הענין דהעדר תפיסת

(6) תקו"ז ת"ע קרוב לסופו (קלה, ריש ע"ב).

(7) ראה גם סהמ"צ להצ"צ סב, א.

(8) ראה גם ספר המאמרים תרפ"ט ס"ע 227 ואילך.

(9) דבר' פ"ב, כח.

(10) פ' יתרו.

(11) ראה המשך מים רבים תרל"ו פ"ב. ובכ"מ.

(3) ע"פ דניאל ד, לב. זח"א יא, ב.

(4) ואתחנן ד, לה. בד"ה ולקחתם תרס"א שבהערה 1: "אין עוד"

(לשון הפסוק ואתחנן שם, לט). וראה לקוטי שיחות חלק כה ע' 202

ובהערה 86.

(5) ראה גם המשך תער"ב ח"א ע' שסג. מאמר ד"ה והי' עקב

תשי"א ספ"ג (תורת מנחם התועדויות תשי"א ח"ב ע' 280). וראה

המשך הנ"ל ח"ג ע' איתמב.

החסיד ר' זלמן הישיש, בעל הזקן הרחב המהודר וסבר הפנים המאיר והעליו, והמקצרה בידו - היה זריז ומהיר תנועה כאברך צעיר מאד. נראה בעליל שהשמחה מקפיצה אותו. הסנדלים וגרבי הלבן מרחפות בצורה רוחנית כרגלי נפתלי בשליחות אלקית, דבר שיכול להיות רק באדם עובד אלקים, שאפילו עקבו חשים את העונג הגדול שבמוחו ואת הרצון הפנימי שבתשוקת הלב שבעבודה זו.

חלק מן האנשים היה קוצר וחלק אחר מזמר. היתה הזמרה משתפכת בחלל בעריבות מיוחדת ומהדהדת במרחק רב.

הדרת קודש היתה שפוכה על השטח כולו, הנשים והילדים של המשפחות שדרו בשצערבינא היו עומדים מרחוק ומתבוננים בשמחה הגדולה. כולם לבושים בגדי שבת, ומעל כל פנים היה אפשר לקרוא כי אכן מתרחש היום דבר בלתי רגיל.

מיד לאחר סיום מלאכת הקצירה והדישה הלך חלק מן הקהל, ור' זלמן ביניהם, להתרחץ. בחזרה מבית המרחץ היה ר' זלמן לובש בגדי שבת והחלה תפלת מנחה. העובר לפני התיבה היה ר' זלמן עצמו, ודוקא בניגון של שמחת תורה. תחנון לא היו אומרים.

את תפלת "עלינו לשבח" היה ר' זלמן משמיע במנגינה עליזה מיוחדת, ול"עושה שלום" של הקדישים היה כבר ר' זלמן ממתין שיגלגלוהו ("איבערקוליען") כמנהג הידוע. אם היו מסרבים לכך, משום יחס דרך ארץ כלפיו, היה משמיע הפצרות "נו" וממתין בפסיעת ג' צעדי "עושה שלום" עד שהיו נאלצים לגלגלו, ואז היה ר' זלמן יוצא בריקוד עם כל הציבור.

בשעת הריקוד היה ר' זלמן מזמר את הפסוקים הנאמרים לאחר "עלינו", בקול רם ובנעימה מושכת כקצב הניגון, וכשהיה מגיע לסיום הפסוק¹ "אך צדיקים..את פניך", היה מבצע קפיצה ומתגלגל שלוש פעמים הלוך ושוב. אז הסבו כולם לסעודת השמחה, שהיתה ערוכה בגן הפרי: שולחן גדול מלא מאכלי חלב מכל הסוגים בהרחבה.

בשעת הסעודה היה אבי אומר מאמר חסידות ומתוועד שעות מספר עם הקהל. לאחר מכן התפללו תפלת ערבית. אבי היה הולך לנוח בחדר מיוחד שהוכן עבורו ואילו הציבור כולו היה ממשיך בהתוועדות כל הלילה. למחרת התפללו בציבור ובשעה עשר נוסעים הביתה לליובאוויטש.

ר' זלמן והחבריא היו באים רק בערב ומביאים איתם את שק החטה שנתלה על "יתד השמורה" בחדר מיוחד.

חג הפסח תרצ"ד

יוד. בשדותיו של ר' זלמן שצערבינער היתה נקצרת החטה למצה שמורה, והיה סדר קבוע בכך - לגבי בחירת השדה שהניבה את החטה המעולה ביותר לגבי בחירת יום הקצירה.

תנאי יום הקצירה היו: שיהא בהיר וצח, בו זורחת השמש בכל תקפה, כששלושה ימים לפניו לא ירדו גשמים. השעות הקבועות לקצירה היו מן השתים עשרה בצהרים עד שתים או שתים וחצי.

כשהתקרב זמן הקצירה היה ר' זלמן בא לליובאוויטש לשם סידורי הקצירה. הסידור התבטא בכך: מאחר שאי אפשר לדעת מראש מתי תהיה האפשרות לקצירה, כיוון שיש צורך בתנאים האמורים, היה מביא לליובאוויטש מרכבות מספר משלו כדי להסיע לשצערבינא את האנשים שהיו רגילים לקצור את החטים, כדי שיהיו מוכנים ומזומנים לכך (למרות שהמתעסקים העיקריים בקצירת החטים היו ר' זלמן ובני ביתו והיהודים תושבי האחוזה - היו נוהגים להצטרף מספר "יושבים" מליובאוויטש וכן אורחים ששהו בו בזמן בליובאוויטש).

לעתים היתה אורכת שבוע ימים הצפיה ליום בהיר בעל התנאים הנדרשים לקצירת החטים ל"שמורה".

היתה זו לר' זלמן עבודה בשמחה רבה כפולה ומשולשת: ראשית - קצירת חטים ל"שמורה" בשביל הרבי, נוסף לכך - קבלת אורחים למשך מספר ימים. דבר שהיה חביב מאד על ר' זלמן שחונן בחוש מיוחד לכך, ועל הכל - העובדה שסבא, ובזמני - אבי, היו באים בכבודם ובעצמם אל הקצירה, ענין שהיה מעניק לו "חיות" לשנים מספר.

למן היום שבו נסע ר' זלמן בליווי שלוחי המצוה ועד היום הבהיר שבו קצרו את ה"שמורה" - היתה שיחת כל יום מוקדשת למזג האויר, היו מביטים אל השמים, אם הרוח יבשה ואם אין מורגשת רטיבות באויר. עשרות השערות הובעו מדי יום על מזג האויר העתיד להיות ביום המחרת. בכל יום ציפו לבוא השליח המיוחד משצערבינא שיבשר כי היום תתקיים הקצירה.

הנסיעה לשצערבינא, שארכה כשעתיים, וכן הדברים שמסביב, עשו רושם גדול עלי (כילד בגילי אז - מצאתי במחשבתי לכל מאורע - סיפור דומה בתנ"ך או באגדות רז"ל שידעתי), והם רשומים פחות או יותר בזכרונות ילדותי.

יא. הקצירה והדישה היו נערכות בשמחה רבה, יחד עם רצינות שהיתה שפוכה על כל פנים. כולם היו חגורים באבנטים וחבשו כובעים עליונים וכיפות. החום יקד והעבודה התנהלה במהירות כזו, כאילו היו אלה רגילים מכבר לעבודת שדה.

רשימת המאסר

ט) כרוז יוצא, שכב לישן, הגיע מועד השינה, מועד השינה הגיע, שכב לישן, ובהישמע כרוז זה אימה נופלת על האסירים, כי כאשר יבוא המבקר ויביט בהאשנב כי פקודתו "שכב לישן" עוד לא נתמלאה, יכול הוא לענוש, וזמן הלילה מסוגל יותר לעונש, כי ברשות השומר הפשוט הלזה לחרוץ משפט קל מבלי שאלת פקיד המערכה, והמשפט הקל הוא ללון במרתף חשוך ורטוב, אויר מעופש, ובחברת תולעים ועכברים.

עונש כזה נחשב לעונש קל, והוא רק רמז קל בהדרכה בשביל הנהגה ישרה, כעין רמיזת אצבע על החוטם אשר הגדול מרמז להקטן ממנו.

מעניין הוא סיפורו של האסיר ס.ס.⁹⁰ המספר לתומו, כי אנוש זה אינו יכול לשקר, כי אין לו דעת כלל, ובטבעו מספר מה שיודע בלי שום פירוש ומכל-שכן איזה כיוון לפאר או לגזם את אשר קרה לו בבואו הנה ביום הראשון:

אנכי לא ידעתי חוקי בית האסורים

וכאשר פקדו עלי לישן, והייתי אז יחידי בחדר זה ולא חפצתי עוד לישן ואשב לי ואקטר מקטרת, השומר הביט בהאשנב הלזה (כן הוא מראה בידו) ויצו עלי ברוגז כי אשכב לנוח, ועניתי לו במלה משולשת (הנהוג בין הרוסים) ועוד לא גמרתי לגמור מקטרתי, והדלת נפתחה, והשומר מצוה עלי ללכת אחריו ואקום ואלך אחריו, והולכים אנחנו סולם אחר סולם, עד אשר ירדנו לפרוודור מרתף הבית ויפתח אחד הדלתות ויצו לי לכנוס שמה, נכנסתי וְאֶדְמָה כי הולך הוא אחרי, אך כרגע שמעתי אשר הדלת נסגרת.

פסעתי - מספר - פסיעה אחת והנני ברפש, והאוויר מחניק ואצית עץ גפרית ואראה כי חדר גדול הוא כחמש אמות על חמש אמות, הכתלים רטובים ועליהם מרחשים תולעים גדולים לבנים שחורים ארוכים, וכל הלילה עמדתי בביצה עד קרסולי ומזמן לזמן נעניתי בידי לגרש העכברים הגדולים אשר קפצו עלי, וקולם הי' מבהיל ומפחד אותי.

נדמה הי' לי אשר זה וודאי יום שלם הנני יושב במרתף, ואכילה? (שואל האסיר ק.ק.⁹¹) טאם⁹² ניע האַטשעטסיא - טאם אי קוריט ניע האַטשעטסיא, נישטעוואָ ניע האַטשעטסיא, פּאָטאַם סלישו טשטאַ דווער אַטקרוואַיוט, דומאיו טיעפער נאָ ראַסטרעל פּאָוועזוט, סלישו קריק, האַדי סיוואָ, אַטוועטיל נישטעוואָ ניע וישו קודא איטי, וואָט טאַגדאָ נאטשלאניק דאַל סויעט אווידיעל, טאם אי קאַיקאַ זשעלעזשנאָיא יעסט קאַק זדיעס, נאָ באַזשע מאַי, קאק סטראַשאַנאָ, אידי וואָן אַט סיוואָ - פּריקאזאל נאטשלאניק - סייטשאס ווישאַל, סטופאי נא לייעסניצו - פּריקאזאל נאטשלאניק - סלאווא טיעבע האספאדי - דומאיו ניעט ניע ראַסטרעל - טיעפער - גאוואריט נאטשלאניק - בודעש זנאט קאק זדאַראַוואטסיא נאטשלאַסטוואָם, באַלשע פּאָ נאטשלאַניקו ניעלזיאַ דיעלאַט, טי אַרעסטאָוואַני אַ יאַ טוואַי נאטשלאַניק, אי טיעפער יאַ טיעבע פּאָוועדו ספּאַט, בודיעש ספּאַט? - ספּראַשיוואַיעט נאטשלאַניק - בודו, וואַשע בלאַגאַראַדיע, בודו, טיוח, ראז דווא פא פיזאנאמיו דאל, יא אדורעל ניע זנאיו פאטשעמו אי זא טשטא, קאקאי יא טיעבע בלאגאראדיע - גאוואריט נאטשלאניק - מערזאוועץ טי - ביעלי סלוגא, שפּיאַן, יא טיעבע נא טרי סוטקי אוו פאגרעב פאסאזשו, ניע נא טרי טשאסא קאק טיעפער.

אבל מרא דעלמא! מה נורא! "צא מכאן!" השמיע הפקיד. תיכף יצאתי. "עלה על המעלות!" צויה הפקיד. תודה לשם, חושב אני. לא למות בירי. "עכשו" - אומר הפקיד - תדע כיצד לדבר עם פקיד. לגרף את הפקיד אסור. אתה האסיר, ואני פקידך. כעת אובילך לישון. תישן? שואל הפקיד. "אישן רום מעלות מעלתך, אישן". פתאום הכני מכת לחי, פעם ושתיים. נתבלבלתי, איני יודע למה ועל מה הכני. "איזה" רום

90) סייטין. - ראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 272-273
91) קוטייניק. - ראה ספר השיחות תרפ"ז שם.
92) שם אין תאווה לאכילה. שם אפילו אין חפץ לעשן. שם אינך מתאוה שום דבר. אחרי כן שומע אני שפותחים דלת. חושב אני - עכשו יובילוני לירי. הנני שומע שריקה. "בא הנה!" אני עונה: "איני רואה כלום, לאן ללכת". אז האיר הפקיד, וארא, והנה מטת ברזל, כמו כאן,

יא נאטשאַל פלאקאט, אי פראַסיטיסא, באַטשיושקא מאַי באַטשיושקא, מיליענקי מאי, גאספאדין נאטשאַלניק בודו פאסלושנים, אַפּיאַט טיוחניט פּאָ פיזאנאמיו, טרי, ראזא פאדראד, באַלנאָ טאָ אַטשען באַלנאָ, זובי דראַזיאַט קראָוו איז נאָסאָ פאשאל, ווסיאטאקי סטאיו דיערזשוס קאק סליעדויעט פערעד נאטשאַלניקאָם סטאַיאַט.

פּאָמניו יעשטשאַ סטארויו סאָלדאַטסקויו דיסציפלינו, יאָ ווסיאטאקי טשעלאוועק ביוואלי, טשעטירי גאדא גאסודארא פאסלוזשיל, נא יאפאנסקאי וואינע ביל, אי גענעראלאוו ווידאל, זנאיו טשטאָ פּאַריאַדאק טאָ פּאַריאַדאק, אַ דיסציפלינא ניע שוטקא, מאזשעס זדאחנוט א וויערנים סאלדאטאם דאלזשען אסטאוואטסיא ניע קאק טיעפערעשניע מאלטשוגאני קאטאריע טאלקא פאיוט, יאזיקאם וואראטיאט נא פראווא נא ליעווא אַ טאַלקו ניעט.

קאַקאַ⁹³ יאָ טיעבע גאַספּאָדין - גאַוואַריט נאַטשאַלניק - טאַוואַרישטט נישנאָ נאַוואַט, טיעפער גאַספּאָד ניעט, ווסיע טאַוואַרישטשי.

נו חאַראַשאַ - גאַוואַרו - טאַוואַרישטש באַלשע ניע בודו, טראח טראח דווא אודארא קולאקאם אוו פליעטשא פּאָלוטשיל אַט נאטשאַלניקא, קאקאי יא טיעבע טאווארישטש? ניעלזיא טאַק נאַטשאַלניקאָ נאוואטי, טי דאַלזשען זנאַט טשטאָ טי אַרעסטאַוואַני, אַ יאָ טוואַי נאַטשאַלניק, נוזשנאָ סקאזאט טאַוואַרישטש נאטשאַלניק, יאָ אידו ראזביטי, ספאט חאַטעלאָס, קוריט חאַטעלאָס, אַ זובי באַליאט, אי באַקא באַליאט, אידו אי דומאיו, טאַוואַרישטש נאטשאַלניק, באַיוס ניע זאַביטס א טאַ פּלאַחאָ בודעט, אח קאק פריאטנא בילא לאַזשיטסיא נא קאַיעטשקו או סיעבע אוו קאמנאטע.

* * *

93 "איזה אדון אני לך?" אומר הפקיד. "טאווארישטש (חבר), צריך לקראני. עכשו אין אדונים, עכשו כלם חברים!" "נו, טוב, חבר", אומר אני. "לא אוסיף עוד". טראח, טראח, שוב הכני באגרופו פעמים בשכמי. "איזה חבר אני לך?" לא כך קוראים לפקיד. עליך לדעת כי אסיר אתה, ואני הפקיד שלך. צריך לומר: "חברי הפקיד". שבור צועד אני הלאה. חפצתי לישון, חפצתי לעשן, השנים כואבות, המתנים כואבות. צועד אני וחוזר במחשבתי "חברי הפקיד", ירא אני פן אשכח, ואוי לי אם אשכח. אך, מה נעים הי' עכשו לשכב על מטתי בחדרי.

מעלתך אני לך? נוהם הפקיד, "מנובל שכמותך, עבד ללבנים, מרגל*", אושיבך על שלשה ימים במרתף, ולא רק על שלש שעות כמו עכשו". התחלתי לבכות ולהתחנן. "אבי אתה, יקירי, אדוני הפקיד, אני אציית". ושוב הכני על פני, שלש פעמים רצופות. כואב מאד, השנים רועדות, דם שותח מהאף. בכל זאת אני מתאפק, משתדל לעמוד בדרך כבוד כיואת לפקיד. זוכר אני עדיין את הדיסציפלינה הישנה בצבא. הייתי אדם. ארבע שנים עבדתי את מלכי. במלחמה היאפאנית הייתי. ראיתי גנרלים. מכיר אני שסדר הוא סדר, ודיסציפלינה לא היתולים. נשאר אתה חיל נאמן עד נשימתך האחרונה, לא כמו הבחורים שבימינו, אשר רק מזמרים, מנענים בלשונם, ימינה, שמאלה, רק מבוכה.

(* [נחשב למרגל לטובת פינלאנדיא - ספר השיחות תרפ"ז ע' 266].)

ט אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה
 בדרתיו את האלהים התהלך נח כש"י: ויולד
 נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת:
 יא ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא
 הארץ חמס כש"י: יב וירא אלהים את הארץ
 והנה נשחתה כיהשחית כל בשר את דרכו
 על הארץ כש"י: יג ויאמר אלהים לנח קח
 כל בשר בא לפני כמלאה הארץ חמס
 מפניהם והנני משחיתם את הארץ כש"י:
 יד עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה

ט אלן תולדת נח נח גבר זכאי
 שלים הוה בדרוהי בדחלתא דיני
 הליך נח: י ואוליד נח תלתא
 בנין ית שם ית חם וית יפת:
 יא ואתחבלת ארעא קדם יי
 ואתמליאת ארעא חטופין:
 יב ויחזא יי ית ארעא והא
 אתחבלת ארי חבילו כל בסרא
 אנש ית ארחה על ארעא:
 יג ואמר יי לנח קצא דכל בסרא
 עלת לקדמי ארי אתמליאת
 ארעא חטופין מן קדם עובדיהון
 בישיא והא אנא מתבלהון עם
 ארעא: יד עיבד לך תבותא
 דאעין דקדרום מדורין תעבד ית

רש"י

(ט) אלה תולדת נח נח איש צדיק. הואיל
 והזכירו, ספר בשבחו, שנאמר: (משלי י) 'זכר צדיק
 לברכה'. דבר אחר: ללמדך שעקר תולדותיהם של
 צדיקים, מעשים טובים: בדרתיו. (סנהדרין קח) יש
 מרבותינו דורשים אותו לשבת, כל שכן שאלו היה
 בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שהורשים אותו
 לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של
 אברהם, לא היה נחשב לכולם: את האלהים
 התהלך נח. ובאברהם הוא אומר: (לקמן כד)
 'אשר התהלכתי לפניו', נח היה צריך סעד
 לתמוכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו
 מאליו. התהלך. לשון עבר, וזהו שמושו של ל',
 בלשון כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד:
 (שם יג) 'קום התהלך', להבא, 'התהלך נח',
 לשעבר, (שמואל א יב) 'התפלל בעד עבדיך',
 להבא, (מלכים א ח) 'ובא והתפלל אל הבית הזה',
 לשון עבר, אלא שהגוי'ו שבראשו הופכו להבא:
 (יא) ותשחת. לשון ערוה ועבודת כוכבים
 (סנהדרין נו), (ספרים אחרים: ערוה: 'פי השחית כל
 בשר את דרכו', ועבודת כוכבים: כמו: (דברים ז)
 'פן תשחיתון'): ותמלא הארץ חמס. גזל [ספרים

אחרים: שנאמר: (יונה ג) 'ומן החמס אשר
 בכפיהם': (יב) כיהשחית כל בשר. אפלו
 בהמה, חיה ועוף נזקקין לשאינן מינו: (יג) קח
 כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודת
 כוכבים, אנדרלמוסאי באה לעולם והורגת טובים
 ורעים: כיהשחית הארץ חמס. לא נחתם גזר
 דינם, אלא על הגזל (סנהדרין קח): את הארץ. כמו
 מן הארץ, ודומה לו: (שמות ט) 'כצאתי את העיר',
 (מלכים א טו) מן העיר, 'חלה את רגליו', מן רגליו.
 דבר אחר: 'את הארץ', עם הארץ, שאף ג' טפחים
 של עמק המתרשה נמוחו ונטשטשו: (יד) עשה
 לך תבת. הרבה רוח והצלה לפניו. ולמה הטריחו
 בכנן זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק
 בה ק"כ שנה ושואלין אותו: 'מה זאת לך? והוא
 אומר להם: 'עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול
 לעולם, אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו, ולמה
 ממין זה? על שם גפרית, שנגזר עליהם להמחות
 בו: קנים. מדורים מדורים, לכל בהמה ונחיה:
 בפפר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בגמרא בפרא.
 בתבתו של משה, על ידי שהיו המים תשים, דיה
 בחמר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח

אֶת־הַתְּבֵנָה וְכִפְרַת אֶתְּךָ מִבֵּית וּמַחוּץ
 בַּכֶּפֶר כִּסִּי: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֶתְּךָ שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת אֲמָה אַרְבֵּי הַתְּבֵנָה חֲמִשִּׁים אֲמָה רַחֲבָהּ
 וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתָהּ: טז צֹהַר א תַּעֲשֶׂה
 לַתְּבֵנָה וְאֶל־אֲמָהּ תִּכְלְלֶנָּה מִלְמַעְלָה וּפְתַח
 הַתְּבֵנָה בְּצִדָּהּ תִּשְׁשִׁים תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
 תַּעֲשֶׂה כִּסִּי: לז יז וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל
 מִיַּם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר אֲשֶׁר־בוֹ רוּחַ
 חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ
 יָגוּעַ כִּסִּי: יח יח וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבֵאתִי
 אֶל־הַתְּבֵנָה אִתְּךָ וּבְנִיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֵי־בְנִיךָ
 אִתְּךָ כִּסִּי: יט וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בֶּשֶׂר שְׁנַיִם מִכָּל
 תָּבִיא אֶל־הַתְּבֵנָה לְהַחֲיִת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה
 יִהְיוּ כִּסִּי: ישראל כ מהעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
 לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ

רש"י

שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון
 אונקלוס, שתרגם 'טופנא', שהציף את הכל
 והביאם לכבל שהיא צמקה, לכך נקראת שנער,
 שנוערו שם כל מתי מבול, (ספרים אחרים: מימי,
 וכן הגייה מהרש"ל ב'חכמת שלמה' במסכת
 שבת): (יח) וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי. (בראשית רבה):
 ברית הנה צריך על הפרות שלא ירקבו ויעפשו,
 ושלא יהרגוהו רשעים שבדור: אתה ובניך
 ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד, מכאן
 שנאסרו בתשמיש המטה (שם): (יט) ומכל־החַי.
 אפלו שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות
 שבהם לא פחתו משנים: אחד זכר ואחד נקבה:
 (כ) מהעוף לְמִינֵהוּ. (בראשית רבה) אותן שדבקו

אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חזק
 המים, זפתה מבית ומחוץ: (טז) צֹהַר. יש
 אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה
 להם (בראשית רבה שם): וְאֶל־אֲמָהּ תִּכְלְלֶנָּה
 מִלְמַעְלָה. כסויה משפע ועולה עד שהוא קצר
 מלמעלה ועומד על אמה, כדי שזיכבו המים למטה
 מכאן ומכאן (בספרים אחרים אינו): בְּצִדָּהּ תִּשְׁשִׁים.
 שלא יפלו הגשמים בה: תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים.
 ג' עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים
 למדור, תחתיים לזבל (שם): (יז) וְאֲנִי הִנְנִי
 מֵבִיא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני
 ואמרו לפני כָּכָר: (תהלים ח) "מִה־אֲנוֹשׁ כִּי־
 תִזְכְּרוּנוּ": מבול. שפלה את הכל, שבלבל את הכל,

לְהַחֲיוֹת רַשׁ"י: כֹּא וְאַתָּה קַח-לָךְ מִכָּל-מֵאֲכָל
 אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וְלָהֶם
 לְאֹכְלָהּ: כֹּב וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
 אֱלֹהִים בְּנֵן עֲשֵׂה רַשׁ"י: ע"ב בחול שני ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה
 לְנֹחַ בְּאֶ-אֶתָּה וְכָל-בֵּיתְךָ אֶל-הַתְּבָה כִּי-אֶתְּךָ
 רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה רַשׁ"י: ב מִכָּל א
 הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ שְׁבַעַה שְׁבַעַה
 אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה
 הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ רַשׁ"י: ג גַּם מֵעוֹף
 הַשָּׁמַיִם שְׁבַעַה שְׁבַעַה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיּוֹת זָרַע
 עַל-פָּנָי כָּל-הָאָרֶץ רַשׁ"י: ד כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַעַה
 אָנֹכִי מִמְטִיר עַל-הָאָרֶץ אַרְבַּעִים יוֹם
 וְאַרְבַּעִים לַיְלָה וּמַחֲוִיתִי אֶת-כָּל-הַיְקוּם אֲשֶׁר
 עָשִׂיתִי מֵעַל פָּנָי הָאֲדָמָה רַשׁ"י: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל
 אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה רַשׁ"י: ו וַנֹּחַ בֵּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מֵיִם עַל-הָאָרֶץ: ז וַיִּבֶא נֹחַ
 וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֶל-הַתְּבָה מִפְּנֵי הַמַּבּוּל רַשׁ"י:

לְקַיְמָא: כֹּא וְאַתָּ סַב לָךְ מִכָּל
 מִיכָל דְּמִתְאַכֵּל וְתִכְנֹשׁ לְוֹתָךְ
 וַיְהִי לָךְ וְלַהוֹן לְמִיכָל: כֹּב וַעֲבַד
 נֹחַ כָּכָל דִּי פְקִיד יְתָה זִי בֶן עֲבַד:
 א וַאֲמַר זִי לְנֹחַ עוֹל אֶת וְכָל אֲנָשׁ
 בֵּיתְךָ לְתַבּוּתָא אַרְי יְתָךְ חַזִּיתִי
 זְכָאִי קְדָמִי בְּדָרָא הַדִּין: ב מִכָּל
 בְּעִירָא דְכָזָא תִּסַּב לָךְ שְׁבַעַא
 שְׁבַעַא דְכָר וְנִקְבָּא וּמִן בְּעִירָא
 דְלֹא אִיתְהָא דְכָזָא הִיא תְרִין דְכָר
 וְנִקְבָּא: ג אַף מֵעוֹפָא דְשָׁמַיָא
 שְׁבַעַא שְׁבַעַא דְכָר וְנִקְבָּא לְקַיְמָא
 זְרַעָא עַל אֲפִי כָל אַרְעָא: ד אַרְי
 לְזִמָּן יוֹמִין עוֹד שְׁבַעַא אָנָּא מַחַת
 מִטְרָא עַל אַרְעָא אַרְבַּעִין יָמִין
 וְאַרְבַּעִין לַיְלוֹן וְאַמְחִי יֵת כָּל
 יְקוּמָא דִּי עֲבַדַת מֵעַל אֲפִי
 אַרְעָא: ה וַעֲבַד נֹחַ כָּכָל דִּי
 פְקִידָה זִי: ו וַנֹּחַ בֶּר שֵׁת מְאָה
 שָׁנִין וְטוֹפְנָא הָהּ מִיָּא עַל
 אַרְעָא: ז וַעֲאֵל נֹחַ וּבְנוֹהִי
 וְאַתְתָּה וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמָּה לְתַבּוּתָא

מִפְּנֵי מִי הַמַּבּוּל רַשׁ"י:

רַשׁ"י

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹדוֹ וְעַכְבֵּי אֶת הַפְּרָעָנוֹת.
 צֹא וְחָשַׁב שְׁנוֹתָיו שֶׁל מְתוֹשֵׁלַח, וְתִמְצָא שֶׁהֵם כָּלִים
 בְּשֵׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לַחַיִּי נֹחַ: כִּי לַיָּמִים עוֹד.
 מֵהוּ עוֹד? זָמַן אַחֵר זָמַן זֶה, נוֹסֵף עַל מְאָה וְעֶשְׂרִים
 שָׁנָה: אַרְבַּעִים יוֹם. כִּנְגֵד יְצִירַת הַיְלֹד, שֶׁקִּלְקְלוּ
 לְהַטְרִיחַ לְיוֹצֵרָם לְצוּר צוּרַת מְזוֹרִים: (ה) וַיַּעַשׂ
 נֹחַ. זֶה בִּיאָתוֹ לְתַבָּה: (ז) נֹחַ וּבָנָיו. הָאֲנָשִׁים לְבַד
 וְהַנְּשִׁים לְבַד, לְפִי שֶׁנֶּאֱסָרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה מִפְּנֵי
 שֶׁהָעוֹלָם שָׂרוּי בְּצַעַר: מִפְּנֵי מִי הַמַּבּוּל. אַף נֹחַ
 מִקְטָנִי אֲמָנָה הָיָה, מֵאֲמִין וְאִינוּ מֵאֲמִין שֶׁיֵּבֵא
 הַמַּבּוּל, וְלֹא נִכְנַס לְתַבָּה עַד שֶׁדָּחַקוּהוּ הַמַּיִם:

בְּמִינֵיהֶם, וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דְרָבָם וּמְאֲלִיָּהֶם בָּאוּ, וְכָל
 שֶׁהַתְּבָה קוֹלְטָתוֹ הַכְּנִיס בָּהּ: (כֹּב) וַיַּעַשׂ נֹחַ. זֶה
 בְּנֵן הַתִּיבָה (סְנֵהדְרִין קַח): (א) רְאִיתִי צַדִּיק. וְלֹא
 נֶאֱמַר "צַדִּיק תָּמִים". מִכָּאֵן שֶׁאֲדוּמִרִים מִקְצַת שְׁבָחוֹ
 שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכָלוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו (כ"ר):
 (ב) הַטְּהוֹרָה. הַעֲתִידָה לְהִיֹּת טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל,
 לְמַדְנוּ שֶׁלְּמַד נֹחַ תּוֹרָה (עִירוּבִין יח): שְׁבַעַה שְׁבַעַה.
 כְּדִי שִׁיקְרִיב מֵהֶם קֶרֶבֶן בְּצִאתוֹ: (ג) גַּם מֵעוֹף
 הַשָּׁמַיִם וְגו'. בְּטְהוֹרִים הַפְּתוּב מְדַבֵּר, וְלְמַד סְתוּם
 מִן הַמְּפָרֵשׁ: (ד) כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבַעַה. (סְנֵהדְרִין
 קַח) אֵלּוּ ז' יָמֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מְתוֹשֵׁלַח הַצַּדִּיק, שֶׁחָס

ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
 אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רָמַשׁ עַל־
 הָאָרֶץ: ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־
 הַתֵּבָה זָכַר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־
 נֹחַ כִּסְי׳: י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמִי הַמַּבּוּל הָיוּ
 עַל־הָאָרֶץ: יא בְּשֵׁנַת שְׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ
 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִ בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם
 הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעֲיָנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת
 הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ כִסְי׳: יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה כִסְי׳: יג בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ נֹחַ וְשֵׁם־זַחַם וּיִפֹּת בְּנֵי־נֹחַ
 וְאִשְׁת׃ נֹחַ וּשְׁלֵשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אֵתָם אֶל־
 הַתֵּבָה כִסְי׳: יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־
 הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ
 לְמִינָהּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינָהּ כָּל צִפּוֹר כָּל־
 כְּנָף כִסְי׳: טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר־בּוֹ

רש"י

(ט) באו אל נח. מאליהן: שנים שנים. כלם
 השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:
 (יא) בחודש השני. רבי אליעזר אומר: זה
 מרחשון, רבי יהושע אומר: זה איר (סנהדרין קח):
 נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד
 מדה, הם חטאו ב"רבה רעת האדם", ולקו
 ב"תהום רבה": (יב) ויהי הגשם על-הארץ.
 ולהלן הוא אומר: "ויהי המבול", אלא פשהורידן,
 הורידן ברחמים, אם יחזרו יהיו גשמי ברכה,
 וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין
 יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו, שהרי

כתיב: "ביום הזה נבקעו כל מעינות", נמצאו
 ארבעים יום כלים בכ"ח בכסלו לרבי אליעזר,
 שהחדשים נמנין פסדרן, אחד מלא ואחד חסר,
 הרי י"ב מרחשון, וכ"ח מפסלו: (יג) בעצם
 היום הזה. למדך הכתוב, שהיו בני דורו אומרים:
 'אלו אנו רואים אותו נכנס לתבה, אנו שוכרין
 אותה והורגין אותו', אמר הקדוש ברוך הוא: 'אני
 מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום':
 (יד) צפור כל פנף. דבוק הוא, צפור של כל מין
 פנף, לרבות חגבים [פנף זה, לשון נוצה, כמו:
 (ויקרא א) "ושפע אותו בכנפיו", שאפלו נוצתה

רוּחַ חַיִּים: טז וְהַבָּאִים זָכַר וַנִּקְבְּהָ מִכָּל־בֶּשֶׂר
 בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגַּר יְהוָה
 בַּעֲדוֹ רִשׁ"י: שְׁלִישִׁי יז וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבַּעַיִם יוֹם
 עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֶּבֶה
 וְתָרַם מֵעַל הָאָרֶץ רִשׁ"י: יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבוּ
 מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתִּלְקַח הַתֶּבֶה עַל־פְּנֵי
 הַמַּיִם רִשׁ"י: יט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־
 הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָל־הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר־תַּחַת
 כָּל־הַשָּׁמַיִם: כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה
 גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים רִשׁ"י: כא וַיִּגְוַע
 כָּל־בֶּשֶׂר וְהַרְמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ בַּעֲוֹף וּבַבְּהֵמָה
 וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל
 הָאָדָם: כב כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאֶפְיוֹ
 מִכָּל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מָתוּ רִשׁ"י: כג וַיִּמַּח
 אֶת־כָּל־הַיְקוּם וְאֲשֶׁר וְעַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
 מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם
 וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשְׂאֵר אֶךְ־נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ

די בה רוחא דחיי: טז ועליא
 דכר ונקבא מכל בשרא עלו כמא
 די פקיד יתה יי ואגן יי
 (במימרה) עלוהי: יז ותה
 טופנא ארבעין יומין על ארעא
 וסגיאנו מיא ונטלו ית תבותא
 ואתרמת מעל ארעא: יח ותקיפו
 מיא וסגיאנו לחדא על ארעא
 ומהלקא תבותא על אפי מיא:
 יט ומיא תקיפו לחדא לחדא על
 ארעא ואתחפואו כל טוריא
 רמיא די תחות כל שמיא:
 כ חמש עשרי אמין מלעלא
 תקיפו מיא ואתחפואו טוריא:
 כא ומית כל בשרא דרחש על
 ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא
 ובכל רחשא דרחש על ארעא
 וכל אנשא: כב כל די נשמתא
 רוחא דחייין באנפוהי מכל די
 ביבשתא מיתו: כג ומחא ית כל
 יקומא די על אפי ארעא מאנשא
 עד בעירא עד רחשא ועד עופא
 דשמיא ואתמחואו מן ארעא
 ואשתאר פרם נח ודי עמה

רש"י

עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוצה:
 (טז) ויסגר ה' בעדו. הגן עליו שלא שברוה,
 הקיף התבה דפים ואריות והיו הורגים בהם.
 ופשוטו של מקרא: סגר פנגדו מן המים. וכן כל
 בעד שבמקרא לשון פנגדו הוא: (בראשית כ) "בעד
 כל־רחם", (מלכים ב ד) "בעדך ובעד בניך", (איוב
 ב) "עור בעד עור", (תהלים ג) "מגן בעדי", (שמואל
 א יב) "התפלל בעד עבדיך", פנגדו עבדיך:
 (יז) ותָרַם מעל האָרֶץ. משקעת היתה במים
 אחת עשרה אמה, כספינה טעונה המשוקעת
 מקצתה במים, ומקראות שלפנינו יוכיחו:

(יח) ויגברו. מאליהן: (כ) חמש עשרה אמה
 מלמעלה. למעלה של כל גבה כל ההרים, לאחר
 שהשוו המים לראשי ההרים: (כב) נשמת־רוח
 חיים. נשימה של רוח חיים: אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה. ולא
 דגים שבים (סנהדרין קח): (כג) וימח. לשון ויפעל
 הוא, ואינו לשון ויפעל, והוא מגזרת "ויפן",
 "ויבן". כל תבה שסופה ה"א, כגון: בנה, מחה,
 קנה, פשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה, נקוד
 בחירי"ק תחת הי"ו: אף נח. לבד נח, זהו
 פשוטו, ומדרש אגדה: (ב"ר) גזנת וכוהה דם
 מטרח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאחר

בַּתְּבֹתָא כַּסִּי: כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים
 וּמֵאֵת יוֹם: ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת
 כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבֹתָא
 וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁבוּ
 הַמַּיִם כַּסִּי: ב וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת תְּהוֹם וְאַרְבַּת
 הַשָּׁמַיִם וַיִּפְלֹא הַגִּשְׁמִים מִן־הַשָּׁמַיִם כַּסִּי: ג וַיִּשְׁבוּ
 הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב וַיַּחֲסְרוּ הַמַּיִם
 מִקִּצָּה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם כַּסִּי: ד וַתֵּנַח הַתְּבֹתָא
 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַע־הָעָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל
 הַרִי אֲרָרַט כַּסִּי: ה וְהַמַּיִם הָיוּ הַלֹּךְ וְחָסוּר עַד
 הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ

רש"י

וְאִיר - קי"ח, הרי ק"נ: (ד) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.
 סיון, והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמים:
 בִּשְׁבַע־הָעָשָׂר יוֹם. מכאן אֵתָּה לְמַד שֶׁהֵיְתָה הַתְּבֹתָא
 מִשְׁקַעַת בַּמַּיִם י"א אָמָה, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "בַּעֲשִׂירִי
 בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רְאֵשֵׁי הַהָרִים", זֶה אָב שֶׁהוּא
 עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשׁוֹן לִירִידַת גְּשָׁמִים, וְהֵם הָיוּ גְבוּהִים
 עַל הַהָרִים חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אָמָה, וְחָסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד
 בְּסִיּוֹן עַד אֶחָד בְּאָב חֲמֵשׁ עָשָׂרָה אָמָה לְשָׁשִׁים יוֹם,
 הָרִי אָמָה לְד' יָמִים, נִמְצָא שְׁבַט"ז בְּסִיּוֹן לֹא חָסְרוּ
 אֶלָּא ד' אַמּוֹת, וְנִחָה הַתְּבֹתָא לְיוֹם הַמְּחִרַת, לְמַדָּה,
 שֶׁהֵיְתָה מִשְׁקַעַת אַחַת עָשָׂרָה אָמָה בַּמַּיִם שֶׁעַל
 רְאֵשֵׁי הַהָרִים: (ה) בַּעֲשִׂירִי וְגו' נִרְאוּ רְאֵשֵׁי
 הַהָרִים. זֶה אָב, שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל
 הַגִּשְׁמִים, וְאִם תֹּאמַר הוּא אֱלוּל, וְעֲשִׂירִי לְכַסְלוֹ
 שֶׁפָּסַק הַגִּשְׁמִים. כָּשֵׁם שֶׁאֵתָּה אוֹמַר: "בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁבִיעִי", סִיּוֹן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְּסָקָה, אִי אֶפְשָׁר
 לוֹמַר כֵּן, עַל פְּרֻחָהּ, שְׁבִיעִי אִי אֵתָּה מוֹנָה אֶלָּא
 לְהַפְּסָקָה, שֶׁהָרִי לֹא פָּלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת
 גְּשָׁמִים, וּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים שֶׁל תְּגַבְּרַת הַמַּיִם עַד אֶחָד
 בְּסִיּוֹן, וְאִם אֵתָּה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה, אִין זֶה סִיּוֹן.

בַּתְּבֹתָא: כד ותקיפו מיא על
 ארעא מאה וחמשין יומין:
 א ודכיר יי ית נח וית כל חיתא
 וית כל בעירא די עמה בתבואתא
 ואעבר יי רוחא על ארעא ונחו
 מיא: ב ואסתכרו מבועי תהומא
 וכני שמיא ואתכלי מטרא מן
 שמיא: ג ותבו מיא מעל ארעא
 אזלין ותביין וחסרו מיא מסוף
 מאה וחמשין יומין: ד ונחת
 תבואתא בירחא שביעאה בשבעת
 עשר יומא לירחא על טורי
 קרדו: ה ומיא הו אזלין וחסרין
 עד ירחא עשיראה בעשיראה
 בחד לירחא אתחזיאו רישי

מזונות לארי, והפישו, ועליו נאמר: (משלי יא) "הן
 צדיק בארץ ישלם": (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים. זה השם,
 מדת הדין הוא ונהפכה למדת רחמים על ידי
 תפלת הצדיקים, ורשעתם של רשעים הופכת מדת
 רחמים למדת הדין, שנאמר: (בראשית ו) "וירא ה'
 כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה" והוא
 שם מדת רחמים: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְגו'. מה
 זכר להם לבהמות? זכות שלא השחיתו דרפם קדם
 לכן, ושלא שמשו בתבה: וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ.
 תנחומין והנחה עברה לפניו: עַל הָאָרֶץ. על עסקי
 הארץ: וַיִּשְׁבוּ. כמו: (אסתר ב) "כשוף חמת
 המלך", לשון הנחת חמה: (ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת.
 כשנפתחו כתיב: "כל מעינות", וכאן אין כתיב
 "כל", לפי שנשתירו מהם אותן שיש בהם צורך
 לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהן: וַיִּפְלֹא.
 וימנע, כמו: (תהלים מ) "לא תכלא רחמך",
 (בראשית כג) "לא יכלה ממך": (ג) מִקִּצָּה
 חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם. התחילו לחסר, והוא אחד
 בסינון, כיצד? - בכ"ז בכסלו פסקו הגשמים, הרי
 ג' מכסלו וכ"ט מטבת, הרי ל"ב, ושבת ואדר וניסן

טוריא: ו וְהָיָה מִסּוּף אַרְבָּעִין יומין וּפְתַח נַח ית פְּנֵי תְבוּתָא דִּי עֶבֶד: ז וְשִׁלַּח ית עֶרְבָא וּנְפִק מִפֶּק וְתִיב עַד דִּיבִישׁוּ מִיָּא מִעַל אֲרָעָא: ח וְשִׁלַּח ית יוֹנָה מִלְּוֹתָהּ לְמַחְזֵי הַקְּלִיאוּ מִיָּא מִעַל אֲפִי אֲרָעָא: ט וְלֹא אֲשַׁבַּחַת יוֹנָה מִנַּח לְפָרְסַת רִגְלָהּ וְתַבַּת לְוֹתָהּ לְתְבוּתָא אֲרִי מִיָּא עַל אֲפִי כָּל אֲרָעָא וְאוֹשִׁיט יְדָהּ וְנִסְבָּה וְאֲעִיל יְתָהּ לְוֹתָהּ לְתְבוּתָא: י וְאוֹרִיף עוֹד שְׁבַע יומין אַחֲרָנִין וְאוֹסִיף שִׁלַּח ית יוֹנָה מִן תְּבוּתָא: יא וְאַתְתּ לְוֹתָהּ יוֹנָה לְעַדְן רְמָשָׂא וְהָא טָרְף זִיתָא תְּבִיר נַחִית בְּפוּמָה וַיֵּדַע נַח אֲרִי קְלִיאוּ מִיָּא

רֵאשִׁי הַהָרִים כִּשׁׁי: ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נַח אֶת־חִלּוֹן הַתְּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּשׁׁי: ו וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וְשׁוֹב עַד־יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ כִּשׁׁי: ח וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה כִּשׁׁי: ט וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מָנוּחַ לְכַף־רִגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתְּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֶתָּהּ אֵלָיו אֶל־הַתְּבָה: ו וַיַּחַל עוֹד שְׁבַע־יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסֹּף שִׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתְּבָה כִּשׁׁי: יא וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֹרֵב וְהֵנָּה עַל־הַזֵּית טָרְף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נַח כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ כִּשׁׁי:

רש"י

אלהו, שְׁנֵאֲמַר (מלכים א יז): "וְהָעוֹרְכִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבֶשֶׂר": (ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה. לְסוּף ז' יָמִים, שְׁהָרִי כְּתִיב: "וַיַּחַל עוֹד שְׁבַע־יָמִים אַחֲרָיִם". מִפְּלֵל זֶה אֶתָּה לְמַד שְׁאֵף בְּרֵאשׁוֹנָה הוֹחִיל ז' יָמִים: וַיִּשְׁלַח. אֵין זֶה לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת, אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁלוֹחַ, שְׁלָחָה לְלָכַת לְדַרְפָּה, וּבִזוּ יִרְאָה אִם קָלוּ הַמַּיִם, שְׁאֵם תְּמָצָא מָנוּחַ, לֹא תָשׁוּב אֵלָיו: (י) וַיַּחַל. לְשׁוֹן הַמְּתַנָּה, וְכֵן (איוב כט): "לִי שְׁמַעוּ וַיַּחֲלוּ", וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּמִקְרָא: (יא) טָרְף בְּפִיהָ. אוֹמַר אֲנִי שְׁזָכַר הִיָּה, לְכֵן קוֹרְאוּ פְּעָמִים לְשׁוֹן זָכַר וּפְעָמִים לְשׁוֹן נִקְבָּה, לְפִי שְׁכָל יוֹנָה שְׁבַמְקָרָא לְשׁוֹן נִקְבָּה, כְּמוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ה): "כִּיּוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם רוֹחֲצוֹת", (יחזקאל ז): "כִּיּוֹנֵי הַגָּאִיוֹת כָּלֶם הוֹמוֹת", (הושע ז): "כִּיּוֹנָה פּוֹתָהּ": טָרְף. חֲטָף, וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה: לְשׁוֹן מְזוֹן, וְדַרְשׁוּ (עִירוּבִין יח): בְּפִיהָ, לְשׁוֹן מֵאֲמַר. אֲמָרָה: "יִהְיוּ מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִין כְּזוֹת שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא מִתּוֹקִין כְּדָבָשׁ בְּיַדִּי בֶּשֶׂר

וְהָעֲשִׂירֵי אֵי אֶפְשָׁר לְמָנוּחַ אֶלָּא לִירִידָה, שְׁאֵם אֶתָּה אוֹמַר לְהַפְסָקָה וְהוּא אֶלּוּל, אֵי אֶתָּה מוֹצֵא "בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ", שְׁהָרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים, מִשְׁנֵאֲרָאוּ רֵאשִׁי הַהָרִים, שִׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב, וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשְׁלִיחוֹת הַיּוֹנָה, הָרִי שְׁשִׁים יוֹם מִשְׁנֵאֲרָאוּ רֵאשִׁי הַהָרִים עַד שְׁחָרְבוּ פְּנֵי הָאָדָמָה. וְאִם תֵּאֲמַר בְּאֶלּוּל נִרְאוּ, נִמְצָא שְׁחָרְבוּ בְּמִרְחָשָׁן וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְאֵין זֶה אֶלָּא תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְרִיאַת עוֹלָם, וְלִרְפִי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיֶּסֶן: (ו) מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מִשְׁנֵאֲרָאוּ רֵאשִׁי הַהָרִים: אֶת חִלּוֹן הַתְּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה. לְצַהַר (כ"ד), וְלֹא זֶה פְּתַח הַתְּבָה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וַיֵּצֵאָה: (ז) יֵצוּא וְשׁוֹב. הוֹלֵךְ וּמִקֵּיף סְבִיבוֹת הַתְּבָה, וְלֹא הֵלֵךְ בְּשְׁלִיחוֹתוֹ, שְׁהִיָּה חוֹשְׁדוֹ עַל בַּת זוּגוֹ, כְּמוֹ שְׁשִׁנִּינוּ בְּאֲגוֹת חֵלֶק (סְנַהֲרִין קח): עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם. פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, אֶבֶל מְדַרְשׁ אֲגָדָה: מוֹכֵן הִיָּה הָעוֹרֵב לְשְׁלִיחוֹת אַחֲרָת, בְּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי

מעל ארעא: יב ואוריף עוד שבעה יומין אחרנין ושלח ית יונה ולא אוסיפת למתוב לותה עוד: יג והנה בשת מאה וחד שנין בקדמא בחד לירחא נגובו מיא מעל ארעא ואעדי נח ית חופאה דתבותא וחזא והא נגובו אפי ארעא: יד ובירחא תנינא בפערין ושבעא יומא לירחא יבישת ארעא: טו ומליל יי עם נח למימר: טז פוק מן תבותא את ואתתך ובנך ונשי בנך עמך: יז כל חיתא דעמך מכל בשרא בעופא ובבעירא ובכל רחשא דרחש על ארעא אפיק עמך ויתלדון פארעא ויפשוני ויסגון על ארעא: יח ונפק נח ובנוהי ואתתה ונשי בנוהי עמה: יט כל חיתא כל רחשא וכל עופא כל דרחש על ארעא לזרעיתהון נפקו מן תבותא: כ ובנא נח מדבחה קדם יי ונסיב מכל בעירא וכלא ומכל עופא דכי ואסיק עלון

יב ויִיחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד כִּשְׁׁמׁ: יג וַיְהִי בַּאֲחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשִׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה הַתְּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חֲרָבוּ פְּנֵי הָאָרֶץ כִּשְׁׁמׁ: יד וּבְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֲדָשׁ יבִּשָׁה הָאָרֶץ כִּשְׁׁמׁ: טו וַיִּדְבַר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר: טז צֵא מִן־הַתְּבָה אַתָּה וְאִשְׁתֶּךָ וּבְנֶיךָ וּנְשֵׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ כִּשְׁׁמׁ: יז כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הַרְמִשׁ הַרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ כְּתִיב הוּצֵא קְרִי הַיָּצֵא אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בְּאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ כִּשְׁׁמׁ: יח וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ: יט כָּל־הַחַיָּה כָּל־הַרְמִשׁ וְכָל־הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יָצְאוּ מִן־הַתְּבָה כִּשְׁׁמׁ: כ וַיְבִין נֹחַ מִזִּבְחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל אֲבֹתָיִם הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל

רש"י

איש ואשתו, פאן התיר להם תשמיש המטה: (יז) הוצא. הוצא פתיב, הוצא קרי. הוצא, אמר להם שציאו, הוצא, אם אינם רוצים לצאת, הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא בתבה, מגיד שאף בהמה והעוף נאסרו בתשמיש: (יט) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לדבק במינן: (כ) מכל בהמה הטהרה. אמר: לא צוה לי הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו שבעה, שבעה, אלא כפי להקריב קרבן מהם (בראשית רבה, פרשה

ודם': (יב) ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל: ויחל, וימתן, ויחל, וימתן: (יג) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי, ולרבי יהושע הוא ניסן (ראש השנה יב): חרבו. נעשה כמין טיט, שקרמו פניה של מעלה: (יד) בשבעה ועשרים. וירידתן בחודש השני ב"ז, אלו י"א ימים שהחמה יתרה על הלכנה, שמשפט דור המבול שנה תמימה הנה: יבשה. נעשה גריד פהלכתה: (טז) אתה ואשתך וגו'.

בְּמִדְבָּחָא: כא וְקָבִיל יְיָ פְּרַעֲוֵא ית קורבנה ואמר יי במימרה לא אוסף למילט עוד ית ארעא בדיל חובי אנשא ארי יצרא לבא דאנשא ביש מזעירה ולא אוסף עוד לממחי ית כל דחי כמא דעבדית: כב עוד כל יומי ארעא זרועא וחצדא וקורא וחומא וקניטא וסתוא וימם וליליא לא יבטלון: א וברייך יי ית נח וית בנוהי ואמר להון פושו וסגו ומלו ית ארעא: ב ונדחלתכון ואימתכון תהי על כל חות ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל די תרחיש ארעא ובכל נוני ימא בידכון יהון מסירין: ג כל רחשא דהוא חי לכון יהי למיכל פירוק עשפא יהבית לכון ית

עֲלֵת בְּמִזְבֵּחַ כִּשִׁי: כא וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לְבֹו לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם כִּי יַצַּר לִבְ הָאָדָם רַע מִנְעֲרֵיו וְלֹא־אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי בְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כִּשִׁי: כב עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלִילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ כִּשִׁי: ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ב וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם כְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דְּגַי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ כִּשִׁי: ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה

רש"י

והקנין לאכל הנערים: נחם. הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא: 'שלהי קניטא קשי מקניטא': ויום ולילה לא ישבתו. מפלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות, ולא נפר בין יום ובין לילה (בראשית רבה פרשה כ"ה ופרשה ל"ד): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן: (ב) וחתכם. ואימתכם, כמו: "תראו חמת" (איוב ו). ואגדה לשון חיות (סנהדרין צח שבת קנא), שכל זמן שהתינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשמרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מת, צריך לשמרו מן העכברים, שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה" - אימתי יהיה מוראכם על החיות? כל זמן שאתם חיים: (ג) לכם יהיה לאכלה. (סנהדרין נט): שלא הרשיתי לאדם הראשון [לאכול] בשר, אלא ירק עשב, ולכם - כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, 'נתתי לכם את-כל':

כ"ו ופרשה ל"ד): (כא) מנעריו. מנעריו פתיב, משננער לצאת ממעי אמו, נתן בו יצר הרע: לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה, הוא שפתוב (ישיה נד) "אשר נשבועתי מעבר מי נח", ולא מצינו בה שבועה אלא זו, שכפל דבריו, והיא שבועה, וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו): (כב) עד כל-ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עתים הללו, שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו: חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו, זרע. חצי כסלו וטבת וחצי שבט, קור וכו', בכבא מצינא (דף קו): (ספרים אחרים: "עד כל-ימי", כלומר תמיד, כמו במדבר יט) "עוד טמאתו בו": קר. קשה מחרף, חרף. עת זרע שעורים וקטניות, החריפין להתבשל מהר, קר, הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל). קציר, חצי ניסן ואיר וחצי סיון: קנין. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמנבשים אותן בשדות, ושמו קנין כמו (שמואל ב טז): "והלחם

לְאֹכְלָהּ בִּירֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל כֶּסֶף:
 וְאֶת־בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ כֶּסֶף: ה וְאֶת־
 אֶת־דְּמֵיכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
 אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ
 אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם כֶּסֶף: ו שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם
 דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־
 הָאָדָם כֶּסֶף: ז וְאִתְּחִי וּרְבִי שָׂרְצוּ בְּאָרֶץ
 וּרְבוּבָה כֶּסֶף: ח חֲמִישִׁי ה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נָח
 וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ט וְאֲנִי הֲנִי מְקַיֵּם
 אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זִרְעֵכֶם אַחֲרֵיכֶם כֶּסֶף:
 י וְאִתְּכֶם כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף
 בְּבַהֲמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מְכַל יִצְאִי

כֶּסֶף: ד בָּרָם בְּשָׂרָא בְּנִפְשָׁה
 דְּמָה לֹא תִכְלוּן: ה וּבָרָם ית
 דְּמִכּוּן לְנַפְשֵׁיכּוּן אֲתַבַּע מִיַּד כָּל
 חַיָּתָא אֲתַבַּעֵנָה וּמִיַּד אַנְשָׂא מִיַּד
 גְּבַר דִּישׁוּד ית דְּמָא דְּאֲחֻיָּה
 אֲתַבַּע ית נַפְשָׂא דְּאַנְשָׂא:
 ו דִּישׁוּד דְּמָא דְּאַנְשָׂא בְּסַהְרִין
 עַל מִימַר דִּינִיָּא דְּמָה יתְשַׁד אַרִי
 בְּצַלְמָא דִּי עֶבֶד ית אַנְשָׂא:
 ז וְאִתְּחִי פּוּשׁוֹ וּסְגוֹ אֲתִילִידוּ
 בְּאֶרְעָא וּסְגוֹ בַּה: ח וַאֲמַר יי
 לְנָח וּלְבָנָהּ עֵמָה לְמִימַר:
 ט וְאַנְא הָא אֲנָא מְקַיֵּם ית קְנִמִי
 עִמְכּוּן וְעַם בְּנִיכּוּן בְּתִרִיכּוּן:
 י וְעַם כָּל נַפְשָׂא חַיָּתָא דְּעִמְכּוּן
 בְּעוֹפָא בְּבַעֲרָא וּבְכָל חַיַּת אֶרְעָא
 דְּעִמְכּוּן מְכַל נַפְקִי תְּבוּתָא לְכָל

רש"י

מִמְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: "וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ"
 בְּמַסְכַּת מִכּוֹת: הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹמְנָן לְפוּנְדָק
 אֶחָד וְכו': (ו) בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ. אִם יֵשׁ עֲדִים
 הַמִּיתוּהוּ אַתְּם, לְמָה? "כִּי בְּצַלְם וָגו'": עָשָׂה אֶת
 הָאָדָם. זֶה מְקַרָּא חֲסֵר, וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת: עָשָׂה
 הַעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְבֵּה בְּמְקַרָּא: (ז) וְאִתְּחִי
 פָּרוֹ וּרְבִי. (כְּתוּבוֹת ה): לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הִרְאִישׁוּנָה
 לְבִרְכָּהּ וְכֵן לְצוּרֵי. וּלְפִי מְדָרְשׁוֹ, לְהַקִּישׁ מִי שְׂאִינוֹ
 עוֹסֵק בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ לְשׁוֹפֵף דְּמִים (יבְמוֹת טג):
 (ט) וְאֲנִי הֲנִי. מְסַפֵּים אֲנִי עִמָּךְ, שֶׁהִיָּה נָח דּוֹאֵג
 לְעַסֵּק בְּפִרְיָהּ וּרְבִיָּהּ, עַד שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא שְׂלֵא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד, וְכֵן עָשָׂה, וּבְאַחֲרוֹנָהּ
 אָמַר לוֹ: הֲנִי מְסַפֵּים לְעֲשׂוֹת קִיּוֹם וְחוֹזֵק בְּרִית
 לְהִבְטִחָתִי, וְאִתְּחִי לְךָ אוֹת: (י) חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם.
 הֵם הַמִּתְהַלְכִים עִם הַבְּרִיּוֹת: מְכַל יִצְאִי הַתְּבָה.
 לְהִבִּיא שְׂקָצִים וּרְמָשִׁים: לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. לְהִבִּיא
 הַמְזִיקִין, שְׂאִינָן בְּכָל־חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם, שְׂאִין

(ד) בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ. אֲסַר לְהֵם אֲכָר מִן הַחַי, כְּלוּמַר כָּל זִמְן שֶׁנִּפְשׁוֹ בּוֹ, לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר:
 בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ. בְּעוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ: בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא
 תֹאכְלוּ. הֲרִי אֲכָר מִן הַחַי, וְאֶת "בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא
 תֹאכְלוּ" הֲרִי דָם מִן הַחַי: (ה) וְאֶת דְּמֵיכֶם.
 אֶת עַל פִּי שֶׁהַתְּרַתִּי לָכֶם נְטִילַת נֶשְׁמָה בְּבַהֲמָה,
 "אֶת דְּמֵיכֶם אֲדַרְשׁ" מִהַשׁוֹפֵף דָּם עֲצָמוֹ:
 לְנַפְשֵׁיכֶם. אֶת הַחוֹנֵק עֲצָמוֹ, אֶת עַל פִּי שְׂלֵא יִצְאֵ
 מִמְּנוֹ דָם: מִיַּד כָּל חַיָּה. לְפִי שֶׁחֲטָאוּ דוֹר הַמַּבּוּל
 וְהַפְּקָרוֹ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רַעוֹת לְשַׁלֵּט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר
 (תְּהִלִּים ט): "נִמְשַׁל בְּבַהֲמוֹת נְדָמוֹ", לְפִיכֵךְ הִצְרִיךְ
 לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת: וּמִיַּד הָאָדָם. מִיַּד
 הַהוֹרֵג בְּמִזִּיד וְאִין עֲדִים, אֲנִי אֲדַרְשׁ: מִיַּד אִישׁ
 אָחִיו. מִיַּד [מִי] שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאֵחַ וְהִרְגוֹ שׁוֹגֵג,
 אֲנִי אֲדַרְשׁ אִם לֹא יִגְלֶה וּיִבְקֶשׁ עַל עוֹנוֹ לְמַחַל,
 שְׂאֶת הַשׁוֹגֵג צָרִיךְ בְּפָרָה, וְאִם אִין עֲדִים לְחִיבּוֹ
 גְּלוּת, וְהוּא אִינוֹ נִכְנַע, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דוֹרְשׁ

חות ארעא: יא ואקם ית קנמי
 עמכון ולא ישתיצי כל בשרא
 עוד ממי טופנא ולא יהי עוד
 טופנא לחבלא ארעא: יב ואמר
 יי דא את קנס די אנא זהב בין
 מימרי וביניכון ובין כל נפשא
 חיתא די עמכון לדרי עלמא:
 יג ית קשתי זהבית בעננא ותהי
 לאת קנס בין מימרי ובין ארעא:
 יד ויהי בעננתי עננא על ארעא
 ותתחזי קשטא בעננא:
 טו ודכירנא ית קנמי די בין
 מימרי וביניכון ובין כל נפשא
 חיתא בכל בשרא ולא יהי עוד
 מיא לטופנא לחבלא כל בשרא:
 טז ותהי קשטא בעננא ואחזנה
 למדפר קנס עלם בין מימרא דיי
 ובין כל נפשא חיתא בכל בשרא
 די על ארעא: יז ואמר יי לנח
 דא את קנס די אקמית בין מימרי
 ובין כל בשרא די על ארעא:
 יח והוו בני נח די נפקו מן
 תבוקא שם וחס ויפת וחס הוא
 אבוהי דכנען: יט תלתא אלין
 בני נח ומאלין אתבדרו כל
 ארעא: כ ושרי נח גבר פלח

התבה לכל חית הארץ כס"י: יא והקמתי את
 בריתי אתכם ולא יכרת כל-בשר עוד ממי
 המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת
 הארץ כס"י: יב ויאמר אלהים זאת אות-הברית
 אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה
 אשר אתכם לדרת עולם כס"י: יג את-קשתי
 נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין
 הארץ: יד והיה בענני ענן על-הארץ ונראתה
 הקשת בענן כס"י: טו וזכרתי את-בריתי אשר
 ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה בכל-בשר
 ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל-
 בשר: טז והיתה הקשת בענן וראיתה לזכר
 ברית עולם בין אלהים ובין כל-נפש חיה
 בכל-בשר אשר על-הארץ כס"י: יז ויאמר
 אלהים אל-נח זאת אות-הברית אשר
 הקמתי ביני ובין כל-בשר אשר
 על-הארץ כס"י: כ ושרי נח ויהיו בני-נח היצאים
 מן-התבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי
 כנען כס"י: יט שלשה אלה בני-נח ומאלה נפצה כל-הארץ: כ ויחל נח

רש"י

הלוכן עם הבריות: (יא) והקמתי. אעשה קיום
 לבריתי, ומהו קיומו? "את הקשת", כמו שמסים
 והולך: (יב) לדרת עולם. נכתב חסר, שיש
 דורות שלא הצרכו לאות, לפי שצדיקים גמורים
 היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של
 רפי שמעון בן יוחאי (בראשית רבה): (יד) בענני
 ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון
 לעולם: (טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין
 מדת הדין של מעלה וביניכם, שהיה לו לכתב:

ביני ובין כל-נפש חיה, אלא זהו מדרשו: כשתבא
 מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה
 את האות ונזכר: (יז) זאת אות הברית. הראהו
 הקשת ואמר לו: הרי האות שאמרתי: (יח) וחס
 הוא אבי כנען. למה הצרף לומר כאן? לפי
 שהפרשה עסוקה וכאה בשכרותו של נח, שקלקל
 בה חם ועל ידו נתקלל כנען, ועדין לא כתב
 תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך, הצרף
 לומר כאן: "וחס הוא אבי כנען": (כ) ויחל.

אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם כַּסִּי: כא וַיֵּשֶׁת מִן־הַיַּיִן
 וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֱהֻלָּהּ כַּסִּי: כב וַיֵּרָא חָם
 אָבִי כְנָעַן אֵת עֲרוֹת אָבִיו וַיַּגִּד לְשְׁנֵי־אָחָיו
 בַּחוּץ כַּסִּי: כג וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׂמֹלָה
 וַיִּשְׂימוּ עַל־שִׁבְמֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ
 אֵת עֲרוֹת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֲרוֹת
 אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ כַּסִּי: כד וַיִּיקֶן נֹחַ מֵיֵינוּ וַיִּדַע
 אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן כַּסִּי: כה וַיֹּאמֶר
 אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחָיו כַּסִּי:
 כו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
 עֶבֶד לָמוֹ כַּסִּי: כז וַיִּפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן

בְּאַרְעָא וּנְצִיב פְּרָמָא: כא וּשְׁתֵי
 מִן חֲמָרָא וּרְוֵי וְאַתְגְּלִי בְּגוֹ
 מִשְׁכְּנָה: כב וַחֲזָא חָם אֲבֹהֵי
 דְכְנָעַן יְת עֲרִיתָא דְאֲבֹהֵי וַחֲוֵי
 לְתַרִין אַחֻהֵי בְשׁוּקָא: כג וּנְסִיב
 שָׁם וַיִּפֹּת יְת כְּסוּתָא וְשׁוּרֵי עַל
 כְּתָף תְּרוּיָהוֹן וְאַזְלוּ מִחֲזָרִין
 וַחֲפִיאוּ יְת עֲרִיתָא דְאֲבֹהֵוֹן
 וְאַפִּיָהוֹן מִחֲזָרִין וְעֲרִיתָא
 דְאֲבֹהֵוֹן לֹא חֲזוּ: כד וְאַתְעֵר נֹחַ
 מִחֲמָרָה וַיִּדַע יְת דִּי עֲבַד לֵה בְרָה
 זְעִירָא: כה וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד
 פֹּלַח עֲבָדִין יְהִי לְאַחֻהֵי:
 כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵהּ דְשָׁם
 וַיְהִי כְנָעַן עֲבָדָא לְהוֹן: כז יִפֹּתֵי
 יְיָ לַיִּפֹּת וַיִּשְׂרִי שְׂכִינְתָהּ בְּמִשְׁכְּנָהּ

רש"י

וזקנים ערום ויחף וחסופי שת וגו': ופניהם
 אחרנית. למה נאמר פעם שניה? מלמד ששקרבנו
 אצלו והצרכו להפך עצמם לכסותו, הפכו פניהם
 אחרנית: (כד) בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו
 (ירמיה מט): "הנה קטן נתתיך בגוים בזוי":
 (כה) ארוור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן
 רביעי אחר לשמשני, ארוור בן רביעי להיות
 משמש את זרעם של אלו הגדולים שהטל עליהם
 טרח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו? אמר
 להם לאחיו: אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג
 זה את זה בשביל ירשת העולם, ואבינו יש לו ג'
 בנים ועודנו מבקש בן רביעי?!: (כו) ברוך ה'
 אלהי שם. שעתיד לשמר הבטחתו לזרעו, לתת
 להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:
 (כז) יפת אלהים ליפת. מתרגם: יפת, 'רחיב':
 וישפן באהלי-שם. ישרה שכינתו בישראל,
 ומדרש חקמים: אף על פי שיפת אלהים ליפת,
 שבנה פרש, שהיה מבני יפת, בית שני, לא שרתה
 בו שכינה, והיכן שרתה? במקדש ראשון שבנה

(בראשית רבה) עשה עצמו חלין, שהיה לו לעסק
 תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני
 האדמה, כמו (רות א): "איש נעמי": ויטע כרם.
 כשנכנס לתבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים
 (בראשית רבה): (כא) ויתגל. לשון ויתפעל:
 אהלה. אהלה כתיב, רמז לעשרת השבטים
 שנקראו על שם שומרון, שנקראת אהלה, שגלו על
 עסקי היין, שנאמר (עמוס ו): "השותים במזרקי
 יין": (כב) וירא חם אבי כנען. (בראשית רבה) יש
 מרבתינו אומרים: כנען ראה והגיד לאביו, לכה
 הזכר על הדבר ונתקלל: וירא את ערות אביו. יש
 אומרים: סרסו (סנהדרין ע) ויש אומרים: רבעו
 (בראשית רבה): (כג) ויקח שם ויפֹת. אין כתיב
 ויקחו' אלא "ויקח" (סנהדרין ע), למד על שם
 שנתאמן במצוה יותר מיפת, לכה זכו בניו לטלית
 של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר
 (יחזקאל ט): "אתן לגוג מקום-שם קבר", וחם
 שבנה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ): "בן ינהג
 מלך-אשור את שבי מצרים ואת-גלות פוש, נערים

דָּשֶׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ כַּסְיָ: כח וַיְחִי־
 נח וַחֲזָא נח בְּתֵר טוֹפְנָא תְּלַת
 מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין: כט וְהוּוּ כָּל
 יוֹמֵי נח תִּשְׁעֵ מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין
 וּמִית: א וְאַלִּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נח
 שֵׁם חָם וְיֶפֶת וְאַתְּלִידוּ לְהוּן בְּנִין
 בְּתֵר טוֹפְנָא: ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֵר
 וּמִגּוֹג וּמְדֵי וַיִּוֹן וְתוֹבֵל וּמִשְׁדָּ
 וְתִירָס: ג וּבְנֵי גּוֹמֵר אֲשַׁכְּנַז
 וְרִיפַת וְתוֹגְרָמָה: ד וּבְנֵי יִוֹן
 אֲלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כְּתִים וְדַדְנִים:
 ה מֵאַלִּין אֲתַפְרְשׁוּ נְגוֹת עַמְמֵיָא
 בְּאַרְעֵהוֹן גִּבְר לְלִישָׁנָה
 לְזַרְעֵיהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן: ו וּבְנֵי
 חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן:
 ז וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וְחוּלָה וְסִבְתָּה
 וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא
 וְדַדְנָן: ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יֵת נִמְרֹד
 הוּא שְׂרִי לְמַהוּי גִבְר תְּקִיף
 בְּאַרְעָא: ט הוּא הָוָה גִּבְר תְּקִיף
 קָדָם יְיָ עַל פִּן יִתְאַמֵּר כְּנִמְרֹד גִּבְר
 תְּקִיף קָדָם יְיָ: י וְהָוָה רִישׁ
 מְלֻכּוֹתָה בְּכָל וְאַרְדָּ וְאַפְדִּי וּכְלָנָה
 בְּאַרְעָא דְּכַבְּל: יא מִן אֲרַעָא (נ"א
 עֵיצָה) הָהִיא נִפְק אֲתוֹרָאָה וּבְנָא
 יֵת גִּינְוָה וְיֵת רַחֲבַת (נ"א רַחוּבִי)
 קַרְתָּא וְיֵת פְּלַח: יב וְיֵת רֶסֶן בֵּין
 גִּינְוָה וּבֵין פְּלַח הִיא קַרְתָּא

בְּאַהֲלֵי־שָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ כַּסְיָ: כח וַיְחִי־
 נח אַחַר הַמְּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים
 שָׁנָה: כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נח תִּשְׁעֵ מֵאוֹת שָׁנָה
 וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ י וְאַלֵּה תּוֹלְדַת
 בְּנֵי־נח שֵׁם חָם וַיֶּפֶת וַיּוֹלְדוּ לָהֶם בְּנִים אַחַר
 הַמְּבּוּל: ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֵר וּמִגּוֹג וּמְדֵי וַיִּוֹן וְתוֹבֵל
 וּמִשְׁדָּ וְתִירָס כַּסְיָ: ג וּבְנֵי גּוֹמֵר אֲשַׁכְּנַז וְרִיפַת
 וְתוֹגְרָמָה: ד וּבְנֵי יִוֹן אֲלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כְּתִים
 וְדַדְנִים: ה מֵאַלֵּה נִפְרְדּוּ אֲנִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
 אִישׁ לְלִשְׁנׇוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵהֶם: ו וּבְנֵי חָם
 כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן: ז וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא
 וְחוּלָה וְסִבְתָּה וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה
 שָׁבָא וְדַדְנָן: ח וְכוּשׁ יֵלֵד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחֵל
 לְהִיּוֹת גִּבְר בְּאַרְץ כַּסְיָ: ט הוּא־הִיָּה גִבְר־צִיד
 לְפָנָי וְהָוָה עַל־פִּן יֵאמֹר כְּנִמְרֹד גִּבְרֹר צִיד
 לְפָנָי וְהָוָה כַּסְיָ: י וְהָיִי רֵאשִׁית מְמַלְכָתׇוּ בְּכָל
 וְאַרְדָּ וְאַפְדִּי וּכְלָנָה בְּאַרְץ שִׁנְעָר: יא מִן־הָאַרְץ
 הַהִיא יֵצֵא אֲשׁוּר וַיִּכֶן אֶת־גִּינְוָה וְאֶת־רַחֲבַת
 עִיר וְאֶת־פְּלַח כַּסְיָ: יב וְאֶת־רֶסֶן בֵּין גִּינְוָה וּבֵין

רש"י

מתכונן להקניטו על פניו: על פן יאמר. על כל
 אדם מרשיע בעצות פנים, יודע רבונו ומתכונן
 למרד בו, יאמר: 'זה כנמרד גבור ציד' (בראשית
 רבה): (יא) מן־הארץ. פיון שראה אשור את בניו
 שומעין לנמרד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא
 מתוכם (בראשית רבה): (יב) העיר הגדלה. היא

שלמה, שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף
 משיגלו בני שם, ומכרו להם עבדים מבני כנען:
 (ב) ותירס. זו פרס (בראשית רבה): (ח) להיות
 גבור. להמריד כל העולם על הקדוש ברוך הוא,
 בעצת דור הפלגה: (ט) גבור ציד. צד דעתן של
 בריות בפיו, ומטען למרד במקום: לפני ה'.

כֹּלֵךְ הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה כס"י: יג וּמְצָרִים יִלְד
 אֶת־לוֹדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־
 נַפְתָּחִים כס"י: יד וְאֶת־פְּתָרְסִים וְאֶת־כַּסְלֹחַיִם
 אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים
 וְאֶת־כַּפְתָּרִים כס"י: טו וְכַנְעַן יִלְד אֶת־צִידֹן
 בְּכָרוֹ וְאֶת־חֵת: טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי
 וְאֶת־הַגְּרָזִשִׁי: יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעֵרְקִי וְאֶת־
 הַסִּינִי: יח וְאֶת־הָאֲרוּדִי וְאֶת־הַצְּמֹרִי וְאֶת־
 הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי כס"י:
 יט וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאַכָּה גְרָרָה
 עַד־עֵזָה בְּאַכָּה סְדֹמָה וְעַמּוֹרָה וְאֲדָמָה
 כְּתִיב וַיְצַבֵּן קְרִי וַיְצַבֵּן עַד־לְשַׁע כס"י: כ אֵלֶּה בְנֵי־
 חָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם
 בְּגוֹיֵיהֶם כס"י: ס כא וְלִשְׁם יִלְד גַּם־הוּא אָבִי
 כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אַחִי יִפֹּת הַגְּדוֹל כס"י: כב בְּנֵי שֵׁם
 עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד וְאַרְם: כג וּבְנֵי
 אָרָם עוּזָן וְחוּל וְגֵתֵר וּמֶשֶׁ: כד וְאַרְפַּכְשָׁד יִלְד
 אֶת־שִׁלַּח וְשִׁלַּח יִלְד אֶת־עֵבֶר: כה וְלַעֲבָר יִלְד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד

רַבְתָּא: יג וּמְצָרַי (בכלל הס'
 וּמְצָרִים) אוֹלִיד יֵת לוֹדַי וְיֵת
 עַנְמַי וְיֵת לְהַבַּי וְיֵת נַפְתּוּחַאי:
 יד וְיֵת פְּתָרְסַי וְיֵת כַּסְלוּחַאי
 דִּי נִפְקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתַּי וְיֵת
 קַפּוּטְקַאי: טו וְכַנְעַן אוֹלִיד יֵת
 צִידוֹן בְּכָרָה וְיֵת חֵת: טז וְיֵת
 יְבוּסַי וְיֵת אֲמֹרַי וְיֵת גְּרָזִשַׁי:
 יז וְיֵת חִוַּי וְיֵת עֵרְקַי וְיֵת
 אֲנֹטְסַי: יח וְיֵת אֲרוּדַי וְיֵת
 צְמֹרַי וְיֵת חֲמָתַי וְיֵת בְּן
 אֲתַבְּדֵרוּ זְרַעִית כְּנַעֲנַי: יט וְהָיָה
 תַּחֲוּם כְּנַעֲנַי מִצִּידוֹן מְטִי לְגֵרָר
 עַד עֵזָה מְטִי לְסְדוּם וְעַמּוֹרָה
 וְאֲדָמָה וַיְצַבֵּן עַד לְשַׁע: כ אֵלִין
 בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהוֹן לְלִישְׁנָהוֹן
 בְּאַרְעֵיהוֹן בְּעַמְּמִיהוֹן: כא וְלִשְׁם
 אֲתִילִיד אָף הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי
 עֵבֶר אַחוּהִי דִּיפֹת רַבָּא: כב בְּנֵי
 שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוֹד
 וְאַרְם: כג וּבְנֵי אָרָם עוּזָן וְחוּל
 וְגֵתֵר וּמֶשֶׁ: כד וְאַרְפַּכְשָׁד אוֹלִיד
 יֵת שִׁלַּח וְשִׁלַּח אוֹלִיד יֵת עֵבֶר:
 כה וְלַעֲבָר אֲתִילִידוּ תְרִין בְּנִין
 שׁוּם חַד פִּלְג אָרִי בְיוֹמוּהִי

רש"י

פִּי שְׁנַחֲלֵקוּ לְלִשְׁנוֹת וְאַרְצוֹת, כָּלֵם בְּנֵי חָם הֵם:
 (כא) אָבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר. הַנְּהָר - הָיָה שֵׁם: אַחִי
 יִפֹּת הַגְּדוֹל. אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יִפֹּת הַגְּדוֹל, אִם שֵׁם?
 כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "שֵׁם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה וְגו' שְׁנַתִּים אַחַר
 הַמְּבּוּל", הוּא אוֹמֵר יִפֹּת הַגְּדוֹל, שְׁהָרִי בֶּן־ת"ק שָׁנָה
 הָיָה נֹחַ כִּשְׁהַתְּחִיל לְהוֹלִיד, וְהַמְּבּוּל הָיָה בְּשַׁנַּת שֵׁשׁ
 מֵאוֹת שָׁנָה [לְנַח]. נִמְצָא, שֶׁהַגְּדוֹל בְּכַנְיֵי הָיָה בֶּן
 מֵאָה שָׁנָה, וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה עַד שְׁנַתִּים אַחַר
 הַמְּבּוּל: אַחִי יִפֹּת. וְלֹא אַחִי חָם, שְׂאֵלוּ שְׁנֵיהֶם
 כִּבְדוּ אֶת אֲבִיהֶם, וְזֶה בְּזָהוּ: (כה) נִפְלְגָה.

גִּינָה, שְׁנַמֵּר (יוֹנָה ג): "וְיִגְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה
 לְאַלְהִים": (יג) לְהַבִּים. שְׁפָנִיָּהם דּוֹמִים לְלֵהַב:
 (יד) פְּתָרְסִים וְאֶת כַּסְלֹחַיִם אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם
 פְּלִשְׁתִּים. מִשְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ, שְׁהִיוּ פְּתָרְסִים וְכַסְלֹחַיִם
 מִחֲלִיפִין מִשְׁכַּב נְשׁוּתֵיהֶם אֵלּוּ לְאַלּוּ, וְיֵצְאוּ מִקֶּם
 פְּלִשְׁתִּים: (יח) וְאַחַר נָפְצוּ. מֵאַלְהָה נָפְצוּ
 מִשְׁפְּחוֹת הַרְבֵּה: (יט) גְּבוּל. סוּף אֲרָצוּ, כָּל גְּבוּל
 לְשׁוֹן סוּף וְקִצָּה: בְּאַכָּה. שֵׁם דְּבָר. וְלִי נִרְאָה כְּאֵדָם
 הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: גְּבוּל זֶה מְגִיעַ עַד אֲשֶׁר תִּבְא
 לְמִקּוֹם פְּלוּנִי: (כ) לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם. אָף עַל

פֶּלַג כִּי בַיּוֹמֵי נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו
 יִקְטָן כִּשׁ"י: כו וַיִּקְטָן יָלֵד אֶת־אֱלֹמוֹדֵד וְאֶת־שֵׁלֶף
 וְאֶת־חֲצֵרְמוֹת וְאֶת־יֵרַח כִּשׁ"י: כז וְאֶת־הַדּוֹרִם
 וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה: כח וְאֶת־עוֹבֵל וְאֶת־
 אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא: כט וְאֶת־אוֹפֵר וְאֶת־
 חוּילָה וְאֶת־יוֹבֵב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יִקְטָן: לו וַיְהִי
 מוֹשְׁבָם מִמַּשָּׂא בֶּאֱכָה סְפָרָה הָרַקְדָּם:
 לא אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפַּחָתָם לְלִשְׁנָתָם
 בְּאַרְצֵתָם לְגוֹיָהֶם: לב אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ
 לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם
 בְּאָרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: פ שְׁבִיעִי יֵאָ א וַיְהִי כָל־
 הָאָרֶץ שִׁפְהָ אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים כִּשׁ"י: ב וַיְהִי
 בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ בִקְעָה בְּאָרֶץ שְׁנַעַר
 וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כִּשׁ"י: ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה

אֶת־פְּלִיגַת אֶרְעָא וְשׁוּם אַחֻוּהִי
 יִקְטָן: כו וַיִּקְטָן אוּלִיד יֵת
 אֱלֹמוֹדֵד וְיֵת שֵׁלֶף וְיֵת חֲצֵרְמוֹת
 וְיֵת יֵרַח: כז וְיֵת הַדּוֹרִם וְיֵת אוּזָל
 וְיֵת דִּקְלָה: כח וְיֵת עוֹבֵל וְיֵת
 אַבִּימָאֵל וְיֵת שָׁבָא: כט וְיֵת אוֹפֵר
 וְיֵת חוּילָה וְיֵת יוֹבֵב כָּל אֵלִין בְּנֵי
 יִקְטָן: ל וְהוּהּ מוֹתְבְּנֵהוּן מִמַּשָּׂא
 מְטִי לְסַפֵּר טוֹר מְדִינְחָא:
 לא אֵלִין בְּנֵי שֵׁם לְזִרְעִיתְהוֹן
 לְלִישְׁנֵהוֹן לְאַרְעִיתְהוֹן בְּעַמְמִיּהוֹן:
 לב אֵלִין זִרְעִית בְּנֵי נֹחַ
 לְתוֹלְדֵתְהוֹן בְּעַמְמִיּהוֹן וּמֵאֵלִין
 אֶת־פְּרָשׁוּ עַמְמִיָּא בְּאַרְעָא בְּתַר
 טוֹפְנָא: א וְהוּהּ כָּל אֶרְעָא לִישָׁן
 חָד וּמִמְלַל חָד: ב וְהוּהּ
 בְּמִטְלֵהוֹן בְּקַדְמִיתָא וְאַשְׁפַּחוּ
 בְּקַעֲתָא בְּאַרְעָא דְכָבֵל וַיְתִיבוּ
 תַמָּן: ג וַאֲמָרוּ גְבַר לְחֻבְרָה הִבּוּ
 גַרְמֵי לְבָנִין וְנִשְׂרַפְנוּן בְּנוֹרָא
 יוֹקְדָתָא (ג"י בְּנוֹרָא) וְהוּתָּ לְהוֹן

רש"י

נתפלגו ה'לשונות ונפצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל
 העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על
 שם העתיד, ושנינו בסדר עולם, שבסוף ימיו
 נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו
 צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קדם לכן,
 שנאמר: "ויקטן ילד וגו'", ואחר כך "ויהי כל
 הארץ וגו'". ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא
 הכתוב לסתם אלא לפרש, הא למדת, שבשנת מות
 פלג נתפלגו: יקטן. שהיה ענו ומקטין עצמו, לכהן
 זכה להצמיד כל המשפחות הללו:
 (כו) חצרות. על שם מקומו, דברי אגדה
 (בראשית רבה): (א) שפה אחת. לשון הקדש:
 ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו: לא כל
 הימנו שיכר לו את העליונים. נעלה לרקיע ונעשה
 עמו מלחמה. דבר אחר: על יחידו של עולם. דבר

אחר: "ודברים אחדים", (ספרים אחרים: דברים
 חדים). אמרו: אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע
 מתמוטט, כשם שעשה בימי המבול. באו ונעשה
 לו סמוכות (בראשית רבה): (ב) בנסעם מקדם.
 שהיו יושבים שם, פדכתיב למעלה: (לעיל י) "ויהי
 מושבם וגו' הר הקדם" ונסעו משם לתור להם
 מקום להחזיק את פלם, ולא מצאו אלא שנער:
 (ג) איש אל-רעהו. אמה לאמה: מצרים לכוש
 וכוש לפוט ופוט לכנען: הבה. הזמינו עצמכם. כל
 'הבה', לשון הזמנה הוא, שמכינים עצמן
 ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא: הבה.
 הזמינו, אפקרליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אבנים
 בכבל, שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין
 הלבנים, שקורים טוול"ש בלע"ז (ציגעל
 דאכשטיינע), שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח

נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְתָהִי לָהֶם
 הַלְבְּנָה לְאַבְנֵי וְתַחֲמָר הִיָּה לָהֶם לְחָמֵר כִּסְיִי:
 וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה | נִבְנֶה-לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
 בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָנוּ שֵׁם פֶּן-נִפּוּץ עַל-פְּנֵי
 כָּל-הָאָרֶץ כִּסְיִי: הַיֵּירֵד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת-הָעִיר
 וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם כִּסְיִי: וַיֹּאמֶר
 יְהוָה הֵן עִם אַחַד וְשָׂפָה אַחַת לְכָל־אֶם וְזֶה
 הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֵר מֵהֶם כָּל
 אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת כִּסְיִי: הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה
 שֵׁם שְׂפַתֶם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת
 רֵעֵהוּ כִּסְיִי: הַיִּפְּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי
 כָּל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבַנֵּת הָעִיר כִּסְיִי: טַ עַל-כֵּן
 קָרָא שְׂמָהּ בְּכָל כִּי-שָׁם בְּלָל יְהוָה שְׂפַת
 כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי

לְבַנְתָּא לְאַבְנָא וְחִימְרָא הוּוּהּ לְהוֹן
 לְשִׁיעַ: ד וְאַמְרוּ הִבּוּ נִבְנֵי לָנָא
 קְרַתָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁהּ מְטִי עַד
 צִית שְׁמִיָּא וְנַעֲבִיד לָנָא שׁוּם
 דִּילְמָא נִתְבְּדַר עַל אִפִּי כָּל
 אֲרַעָא: ה וְאַתְגְּלִי יְיָ לְאַתְפְּרַעָא
 עַל עוֹבְדֵי קְרַתָּא וּמִגְדָּלָא דִּי בְנוּ
 בְּנֵי אָנְשָׁא: ו וְאַמַּר יְיָ הֵא עָמַא
 חַד וְלִישָׁן חַד לְכָל־הוֹן וְדִין
 דְּשָׂרִיו לְמַעַבְדּוֹ וְכַעַן לֹא יִתְמַנַּע
 מִנְהוֹן כָּל דְּחִשְׁבּוּ לְמַעַבְדּוֹ:
 ז הִבּוּ נִתְגְּלִי וְנִבְלַבְל תַּמָּן
 לִישְׁנָהוֹן דְּלֹא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר)
 אָנְשׁ לִישָׁן חִבְרָה: ח וּבְבַר יְיָ
 יִתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אִפִּי כָּל אֲרַעָא
 וּמִנְעוּ לְמִבְנֵי (נִיִּי וְאַתְמַנְעוּ
 מִלְּמִבְנֵי) קְרַתָּא: ט עַל כֵּן קָרָא
 שְׂמָהּ בְּכָל אֲרֵי תַמָּן בְּלַבְל יְיָ
 לִישָׁן כָּל אֲרַעָא וּמִתַּמָּן בְּדַרְנוֹן יְיָ

רש"י

כְּנִגְדַּ מְדָה, הֵם אָמְרוּ: "הִבֵּה נִבְנֶה", וְהוּא כְּנִגְדָם
 מְדַד וְאָמַר: "הִבֵּה נִרְדָּה" וְנִבְלָה. וְנִבְלַבְל, נוֹן
 מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְהוּא אֲחֵרוֹנָה יִתְרָה כַּהֲ"א
 שֶׁל נִרְדָּה: לֹא יִשְׁמְעוּ. זֶה שׁוֹאֵל לְבַנְתָּה וְזֶה מְבִיא
 טִיט, וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפּוֹצֵעַ אֶת מַחוּ: (ח) וַיִּפְּץ
 ה' אֹתָם מִשָּׁם. בְּעוֹלָם הַזֶּה, מַה שְׁאָמְרוּ: "פֶּן
 נִפּוּץ" נִתְקַזְּזָם עֲלֵיהֶם. הוּא שְׁאָמַר שְׁלֵמָה (מְשִׁלִּי י):
 "מִגּוֹרֵת רִשָּׁע הִיא תְּבוֹאֲנוּ": (ט) וּמִשָּׁם הִפִּיצָם.
 לְמַד שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכִי אֵי זֶה קָשָׁה:
 שֶׁל דוֹר הַמְּבּוּל, אוֹ שֶׁל דוֹר הַפְּלִגָּה, אֵלּוּ לֹא פִּשְׁטוּ
 יָד בְּעֵקֶר, וְאֵלּוּ פִּשְׁטוּ יָד בְּעֵקֶר לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֵלּוּ
 נִשְׁטְפוּ וְאֵלּוּ לֹא נִאָּכְדוּ מִן הָעוֹלָם? אֵלּא שְׂדוֹר
 הַמְּבּוּל הָיוּ גּוֹזְלִים וְהִיתָה מְרִיבָה בִּינֵיהֶם, לְכַף
 נִאָּכְדוּ, וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹהֲגִים אֲחֵבָה וְרַעוּת בִּינֵיהֶם,
 שְׁנֵאמַר: "שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחֲדִים", לְמַדָּת

הַקִּיר: (ד) פֶּן-נִפּוּץ. שְׁלֹא יָבִיא עֲלֵינוּ שׁוּם מַכָּה
 לְהַפִּיצָנוּ מִכָּאן: (ה) וַיֵּרֵד ה' לִרְאוֹת. לֹא הִצְרִיךְ
 לְכַף, אֲלֹא בָּא לְלַמֵּד לְדַגְּנִים שְׁלֹא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן
 עַד שֶׁיִּרְאוּ וְיִבְיִנוּ. בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: בְּנֵי
 הָאָדָם. אֵלּא בְּנֵי מִי, שְׁמָא בְּנֵי חֲמוּרִים וְגַמְלִים?
 אֵלּא בְּנֵי אָדָם הָרֹאשׁוֹן שְׂפָפָה אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר:
 (לְעִיל ג) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נִתְתָּה עִמָּדִי". אַף אֵלּוּ כְּפוּ
 בַטּוֹבָה לְמַרְד בְּמִי שֶׁהַשְּׁפִיעַם טוֹבָה וּמִלְטָם מִן
 הַמְּבּוּל: (ו) הֵן עִם אַחַד. כָּל טוֹבָה זֶה יֵשׁ עִמָּהּ,
 שְׁעַם אַחַד הֵם וְשְׂפָה אַחַת לְכָל־אֶם, וְדָבָר זֶה הַחֲלוּ
 לַעֲשׂוֹת: הַחֲלָם. כְּמוֹ: אָמַרְם, עֲשׂוּתֶם, לְהַתְחִיל
 הֵם לַעֲשׂוֹת: לֹא-יִבְצֵר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת.
 בַּתְּמִיחָה, יִבְצֵר לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ:
 "יִבְצֵר רוּחַ נְגִידִים" (תְּהִלִּים עו): (ז) הִבֵּה נִרְדָּה.
 בְּבֵית דִּינוֹ נִמְלָךְ מַעֲנִיתוֹתוֹ יִתְרָה: הִבֵּה. מְדָה

על אפי כל ארעא: י אלין
 תולדת שם שם פר מאה שנין
 ואוליד ית ארפכשד תרתין שנין
 בטר טופנא: יא וחיא שם בטר
 דאוליד ית ארפכשד חמש מאה
 שנין ואוליד בנין ובגן:
 יב וארפכשד חיא תלתין וחמש
 שנין ואוליד ית שלח: יג וחיא
 ארפכשד בטר דאוליד ית שלח
 ארבע מאה ותלת שנין ואוליד
 בנין ובגן: יד ושלח חיא תלתין
 שנין ואוליד ית עבר: טו וחיא
 שלח בטר דאוליד ית עבר ארבע
 מאה ותלת שנין ואוליד בנין
 ובגן: טז וחיא עבר תלתין
 וארבע שנין ואוליד ית פלג:
 יז וחיא עבר בטר דאוליד ית
 פלג ארבע מאה ותלתין שנין
 ואוליד בנין ובגן: יח וחיא פלג
 תלתין שנין ואוליד ית רעו:
 יט וחיא פלג בטר דאוליד ית
 רעו מאתן ותשע שנין ואוליד
 בנין ובגן: כ וחיא רעו תלתין
 ותרתין שנין ואוליד ית שרוג:
 כא וחיא רעו בטר דאוליד ית
 שרוג מאתן ושבע שנין ואוליד
 בנין ובגן: כב וחיא שרוג תלתין
 שנין ואוליד ית נחור: כג וחיא
 שרוג בטר דאוליד ית נחור מאתן
 שנין ואוליד בנין ובגן: כד וחיא
 נחור עשרין ותשע שנין ואוליד

כל־הארץ כש"י: פ יאלה תולדת שם שם
 בן־מאת שנה ויולד את־ארפכשד שנתים
 אחר המבול כש"י: יא ויחי־שם אחרי הולידו
 את־ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים
 ובנות: יב וארפכשד חי חמש ושלושים
 שנה ויולד את־שלח: יג ויחי ארפכשד אחרי
 הולידו את־שלח שלש שנים וארבע מאות
 שנה ויולד בנים ובנות: יד ושלח חי
 שלשים שנה ויולד את־עבר: טו ויחי־שלח
 אחרי הולידו את־עבר שלש שנים וארבע
 מאות שנה ויולד בנים ובנות: טז ויחי־עבר
 ארבע ושלושים שנה ויולד את־פלג: יז ויחי
 עבר אחרי הולידו את־פלג שלשים שנה
 וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות: יח
 ויחי־פלג שלשים שנה ויולד את־רעו:
 יט ויחי־פלג אחרי הולידו את־רעו תשע שנים
 ומאתים שנה ויולד בנים ובנות: ס כ ויחי
 רעו שתים ושלושים שנה ויולד את־שרוג:
 כא ויחי רעו אחרי הולידו את־שרוג שבע
 שנים ומאתים שנה ויולד בנים ובנות: ס
 כב ויחי שרוג שלשים שנה ויולד את־נחור:
 כג ויחי שרוג אחרי הולידו את־נחור מאתים
 שנה ויולד בנים ובנות: ס כד ויחי נחור תשע ועשרים שנה ויולד

רש"י

ששנאוי הממלקת וגדול השלום: (י) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר

אֶת־תֶּרַח׃ כה וַיְחִי נַחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
 תֶּרַח תִּשְׁעֵ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד
 בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס כו וַיְחִי־תֶרַח שְׁבַע־עִים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֹר וְאֶת־הָרָן׃ כז וְאֵלֶּה
 תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־
 נַחֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ כח וַיִּמָּת
 הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר
 כַּשְׂדִים כִּס״י׃ כט וַיִּקַּח אַבְרָם וּנַחֹר לָהֶם
 נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נַחֹר
 מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה כִס״י׃
 ל וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד׃ לא וַיִּקַּח תֶּרַח
 אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בְּנֵי־בְנוֹ וְאֵת
 שָׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם
 מֵאוּר כַּשְׂדִים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ
 עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כִּס״י׃ לב וַיְהִי יוֹמֵי־תֶרַח

ית תרח: כה ותיא נחור בתר
 דאוליד ית תרח מאה ותשע עשר
 שנין ואוליד בנין ובני: כו ותיא
 תרח שבעין שנין ואוליד ית
 אברם ית נחור וית הרן:
 כז ואלין תולדת תרח תרח
 אוליד ית אברם ית נחור וית הרן
 והרן אוליד ית לוט: כח ומית
 הרן על אפי תרח אבויי בארעא
 דילדויה באורא דכסדאי:
 כט ונסיב אברם ונחור להון נשין
 שום אתת אברם שרי ושום אתת
 נחור מלכה בת הרן אבוייא
 דמלכה ואבוייא דיסכה: ל והות
 שרי עקרה לית לה ולד:
 לא ודבר תרח ית אברם ברה וית
 לוט בר הרן בר ברה וית שרי
 כלתה אתת אברם ברה ונפקו
 עמהון מאורא דכסדאי למיזל
 לארעא דכנען ואתו עד חרן
 ויתיבו תמן: לב והווי יומי תרח

רש"י

המבול: (כח) על־פני תרח אביו. בתיי אביו
 (בראשית רבה). ומדרש אגדה: יש אומרים שעל ידי
 אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרד על
 שפתת את צלמיו, והשליכו לכבשן האש, והרן
 יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח אני משלו, ואם
 נמרד נוצח אני משלו, וכשנצל אברם, אמרו לו
 להרן: משל מי אתה? אמר להם הרן: משל אברם
 אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור
 כשדים. ומנחם [בן סרוק] פרש אור, בקעה, וכן
 (ישעיה כד): "בארים כפדו ה'", וכן (שם יא):
 "מאורת צפפוני". כל חור ובקע עמק קרוי אור:
 (כט) יספה. זו שרה, על שם שסכתה ברות

הקדש, ושהפל סוכין בפינה (ספרים אחרים: כמו
 שנאמר "ויראו אותה שרי פרעה"). ועוד יספה,
 לשון נסיכות (וכן הוא בסנהדרין ל"ט להדיא), כמו
 שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. ויצאו תרח
 ואברם עם לוט ושרי: (לב) וימת תרח בחרן.
 לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען, והיה
 שם יותר מששים שנה, שהרי כתיב: (לקמן יב)
 "ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו
 מחרן", ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם,
 הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן. עדין נשארו
 משנותיו הרבה, ולמה הקדים הכתוב מיתתו של
 תרח ליציאתו של אברם? שלא יהא הדבר מפרסם

חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיִּמַּת תָּרַח מֵאֵתָן וַחֲמִשׁ שָׁנִין וּמֵיַת תָּרַח
בְּחָרָן כַּסִּי: כַּפֵּה קנ"ג פסוקים, בצלא"ל סימן.

רש"י

לכל ויאמרו: לא קיים אברם את פבוד אביו, שגאמר: "ובגנהו בן הוידע בן איש חי": בחרן.
 שהניחו זקן והלך לו. לפיכך, קראו הכתוב מת. הנו"ן הפוכה, לומר לך: עד אברם חרון אף של
 (ספרים אחרים: ועוד) שהרשעים אף בחייהם מקום:
 קרויים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים, חסלת פרשת נח

קריאה למפטיר לשבת ור"ח

מפטיר ט וכיום השפת שני-כבשים בני-שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה
 בשמן ונסכו: י עלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונסכה: פ יא ובראשי חדשיכם
 תקריבו עלה ליהוה פרים בני-בקר שנים ואיל אחד כבשים בני-שנה שבעה תמימם:
 יב ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה
 בלולה בשמן לאיל האחד: יג ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה
 ריח ניחח אשה ליהוה: יד ונספיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת
 ההין לכבש יז ואת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: טו ושעיר עזים אחד לחטאת
 ליהוה על-עלת התמיד יעשה ונסכו: ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

הפטרת נח לשמו"ת בישעיה פרק נד

א רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי לא-חלה בירבים בני-שוממה מפני בעולה אמר יהוה:
 ב הרחיבי | מקום אהלך ויריעות משכנותיך וישו אל-תחשכי האריכי מיתוךך ויתדתיך חוקי: ג ביימין
 ושמאל תפוצי וזרעך גוים ירש וערים נשמות יושיבו: ד אל-תיראי בילא תבושי ואל-תפלמי כי לא
 תחפורי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד: ה כי בעליך עשיך יהוה צבאות

שְׁמוֹ וְגֵאלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא: וּפִי־כַאֲשֶׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ יְהוָה וְאַשְׁתִּי
 נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם אָמַר אֱלֹהֶיךָ: זִכְרֹנִי קִטָּן עֲזוּבְתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ: ח בְּשִׁצְפָה קָצַף הַסִּתְרֹתַי
 פָּנַי רָגַע מִפֶּהךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶתֶיךָ אָמַר גֵּאלְךָ יְהוָה: ט פִּי־מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מֵעֵבֶר מִיַּמֵּנִי
 עוֹד עַל־הָאָרֶץ כִּן נִשְׁפַּעְתִּי מִקְצָף עָלֶיךָ וּמִגֵּעַ־רֶבֶךָ: י כִּי תִהְרִים יָמוּשׁוּ וְהִנְבָּעוֹת תִּמוּטִינָה וְחֶסְדִּי מֵאֲתָךָ
 לֹא־יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מִרְחֶמֶךָ יְהוָה:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
 היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וּרְצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁהָ עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרה לשמו"ת ולקריאה בציבור בישיהו פרק ט

טו א בַּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אִיזוּה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאִיזוּה
 מְקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת־כָּל־אֱלֹהֵי יָדַי עָשִׂתָה וַיְהִי כָל־אֱלֹהֵי נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זוּה אֶפִּיט אֶל־עֵנִי
 וּנְכַהֲרוּחַ וְחָרַד עַל־דְּבָרֵי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכַּהֲאִישׁ זֹבַח הַשֶּׁה עָרַף כָּלֵב מֵעֵלָה מִנְחָה
 דִּם־חֲזוֹר מִזְכִּיר לְבָנָה מִבְּרַךְ אֲוֹן גַּם־הִמָּה בָּחַרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נִפְשָׁם חִפְצָה:
 ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמְגוֹרַתָם אֶבִּיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאִין עוֹנָה דִּבְרַתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ
 וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבְאֲשֶׁר לֹא־חִפְצָתִי בָּחָרוּ: ה שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ
 אַחֵיכֶם שְׁנֵאֵיכֶם מְגִדֵיכֶם לְמַעַן שָׁמִי יִכְבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ: ו קוֹל שְׁאוֹן
 מְעִיר קוֹל מְהִיכַל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּלָה לְאֵיבָיו: ז בְּטָרָם תַּחֲלִיל יִלְדָה בְּטָרָם יָבֹא חֶבֶל
 לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכַר: ח מִי־שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלַד גּוֹי
 פָּעַם אַחַת כִּי־חָלָה גַּם־יִלְדָה צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ: ט הָאֲנִי אֲשַׁבֵּר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
 הַמוֹלִיד וְעֲצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהֶיךָ: י שְׂמַחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֶהֱבִיהָ שִׂישׁוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ
 כָּל־הַמְּתַאֲבָלִים עֲלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׁבַעְתֶּם מִשֹּׁד תִּנְחַמְיָה לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהַתְּעַנְגְתֶּם
 מִזִּז כְּבוֹדָה: יב כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֲלֶיהָ כְּנֹהַר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם
 וּנְקָתָם עַל־צַד תִּנְשָׂאוּ וְעַל־בְּרָכִים תִּשְׁעֲשַׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ כִּן אֲנֹכִי
 אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: יד וּרְאִיתֶם וְשִׂישׁ לְבַבְכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׂא תִפְרַחְנָה וְנֹדַעָה
 יד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו: טו כִּי־תִנְהַה יְהוָה בְּאֵשׁ יָבֹא וּכְסוּפָה מִרְפַּכְתּוֹ לְהַשִּׁיב
 בַּחֲמָה אָפוֹ וְגַעַרְתוֹ בְּלֶהֱבִיאֵשׁ: טז כִּי בְּאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וּרְבוּ חֲלָלֵי
 יְהוָה: יז הַמְּתַקְדָּשִׁים וְהַמְּטַהֲרִים אֶל־הַגְּזוֹת אַחַר אַחַת בַּתּוֹךְ אֶכְלִי בְּשַׁר הַחֲזוֹר וְהַשֶּׁקֶן

וְהַעֲבֹר יַחֲדוּ יִסְפוּ נְאֻם־יְהוָה: יֵה וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
וְהַלְשֹׁנֹת וּבָאוּ וּרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יֵה וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם אֶל־הַגּוֹיִם
תְּרַשִׁישׁ פּוֹל וְלוֹד מִשְׁכֵי קִשֵׁת תֵּבֵל וַיִּזְן הָאֵיִים הַרְחֵקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי
וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כִּי־הִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם אֶל־מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה אֶל־יְהוָה בְּסוּסִים וּבְכָרֶכֶב וּבַצִּבִּיּוֹם וּבַפְּרָדִים וּבַכְּפָרוֹת עַל־הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר
יְהוָה בְּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־יְהוָה בֵּית יְהוָה: כִּי־וָגַם־מֵהֶם אָקַח
לְכַהֲנָיִם לְלוֹיִם אָמַר יְהוָה: כִּי־כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עִמָּדִים לִפְנֵי נְאֻם־יְהוָה בֵּן יַעֲמֹד זְרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם: כִּי־וְהָיָה מִדֵּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי־שַׁבָּת
בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה: כִּי־וַיֵּצְאוּ וּרְאוּ בְּפָנָי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים
כִּי־כִי תוֹלַעְתֶּם לֹא תָמוֹת וְאִשֶׁם לֹא תִכְפֹּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר:

כִּי־וְהָיָה מִדֵּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי־שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הַאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אָמֵת
וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמִהְרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמִהְרָה יָבֹא וַיְגַל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אַחֲרֵיכֶם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכָּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ו	א	ו	א	ו	א	אדמוה"ז		מג"א		ו	א	
								ו	א	ו	א			
18:00	16:55	17:44	17:54	17:13	17:23	9:50	9:48	8:55	8:52	7:58	7:55	6:09	6:02	אוסטריה וינה
19:14	18:17	19:01	18:56	18:35	18:30	9:57	10:01	8:53	8:58	8:03	8:08	5:40	5:47	אוסטרליה מלבורן
18:03	17:00	17:48	17:58	17:18	17:28	9:53	9:52	8:58	8:55	8:02	7:59	6:11	6:04	אוקראינה אודסה
17:44	16:40	17:29	17:39	16:58	17:08	9:35	9:33	8:40	8:37	7:43	7:40	5:54	5:47	אוק. דנייפרופטרובסק
18:09	17:03	17:53	18:04	17:21	17:32	10:00	9:59	9:06	9:03	8:07	8:03	6:22	6:14	אוקראינה ז'יטומיר
18:02	16:56	17:46	17:57	17:14	17:25	9:54	9:52	9:00	8:56	8:00	7:56	6:15	6:07	אוקראינה קייב
18:28	17:26	18:13	18:22	17:44	17:53	10:17	10:16	9:22	9:19	8:27	8:25	6:34	6:28	איטליה מילאנו
19:43	18:47	19:30	19:26	19:05	19:01	10:32	10:35	9:28	9:32	8:40	8:45	6:16	6:23	ארגנטינה ב. איירס
18:12	17:14	17:59	18:06	17:32	17:40	9:58	9:57	9:02	9:00	8:13	8:11	6:12	6:07	ארה"ב בולטימור
18:02	17:04	17:49	17:57	17:22	17:30	9:49	9:48	8:53	8:51	8:02	8:00	6:03	5:58	ארה"ב ברוקלין נ.י.
18:00	17:05	17:48	17:54	17:23	17:30	9:44	9:44	8:47	8:46	8:01	8:00	5:55	5:52	ארה"ב לוס אנג'לס
18:31	17:39	18:20	18:25	17:57	18:02	10:11	10:10	9:13	9:12	8:30	8:30	6:18	6:16	ארה"ב מיאמי
18:38	17:39	18:25	18:33	17:57	18:05	10:26	10:24	9:30	9:27	8:38	8:36	6:40	6:35	ארה"ב מישגן
18:03	17:05	17:50	17:58	17:23	17:31	9:49	9:48	8:53	8:51	8:03	8:02	6:03	5:58	ארה"ב ניו ג'רסי
17:58	16:59	17:44	17:52	17:17	17:25	9:45	9:44	8:49	8:47	7:58	7:56	6:00	5:54	ארה"ב ניו הייבן
17:55	16:56	17:42	17:50	17:14	17:22	9:43	9:42	8:47	8:45	7:56	7:54	5:58	5:53	ארה"ב שיקאגו
18:44	17:52	18:32	18:30	18:10	18:08	9:47	9:50	8:45	8:48	8:03	8:06	5:37	5:42	ברזיל סאן פאולו
18:29	17:38	18:18	18:16	17:56	17:54	9:34	9:37	8:32	8:35	7:50	7:53	5:24	5:28	ברזיל ריו דה ז'נרו
18:04	16:57	17:48	17:59	17:15	17:26	9:56	9:54	9:02	8:58	8:00	7:57	6:18	6:09	בריטניה לונדון
18:13	17:03	17:56	18:07	17:21	17:33	10:06	10:04	9:12	9:08	8:08	8:03	6:29	6:20	בריטניה מנצ'סטר
18:30	17:24	18:14	18:24	17:42	17:52	10:21	10:19	9:26	9:23	8:27	8:23	6:41	6:33	גרמניה פרנקפורט
17:49	16:55	17:37	17:43	17:13	17:19	9:31	9:31	8:34	8:33	7:50	7:49	5:41	5:38	ישראל באר שבע
17:48	16:41	17:36	17:42	17:11	17:18	9:31	9:31	8:34	8:33	7:49	7:47	5:41	5:38	ישראל חיפה
17:47	16:31	17:35	17:41	17:11	17:17	9:30	9:29	8:33	8:31	7:48	7:47	5:40	5:36	ישראל ירושלים
17:49	16:53	17:37	17:43	17:13	17:19	9:32	9:32	8:35	8:34	7:50	7:49	5:42	5:38	ישראל תל אביב
18:09	17:06	17:54	18:04	17:24	17:34	9:59	9:58	9:04	9:02	8:08	8:05	6:18	6:11	מולדובה קישינב
18:48	17:57	18:37	18:41	18:15	18:20	10:24	10:25	9:26	9:26	8:46	8:46	6:29	6:28	מקסיקו מקסיקו
18:55	18:06	18:45	18:46	18:24	18:26	10:20	10:21	9:20	9:21	8:42	8:43	6:19	6:20	סינגפור סינגפור
17:40	16:32	17:23	17:34	16:50	17:01	9:32	9:31	8:38	8:35	7:36	7:32	5:55	5:46	פולין ורשא
18:46	17:44	18:31	18:40	18:02	18:11	10:35	10:34	9:40	9:37	8:45	8:42	6:52	6:46	צרפת ליאון
18:56	17:51	18:40	18:50	18:09	18:19	10:46	10:44	9:51	9:48	8:53	8:50	7:06	6:58	צרפת פריז
18:23	17:23	18:09	18:18	17:41	17:50	10:11	10:10	9:15	9:13	8:23	8:20	6:27	6:21	קנדה טורונטו
18:00	16:58	17:45	17:54	17:16	17:25	9:48	9:47	8:53	8:50	7:58	7:56	6:05	5:59	קנדה מונטריאול
18:32	17:20	18:14	18:27	17:38	17:50	10:27	10:24	9:34	9:29	8:25	8:21	6:52	6:42	רוסיה מוסקבה
18:26	17:11	18:07	18:20	17:29	17:42	10:21	10:19	9:28	9:24	8:17	8:12	6:48	6:37	רוסיה רוסטוב
18:31	17:27	18:15	18:25	17:45	17:55	10:20	10:19	9:25	9:23	8:29	8:26	6:39	6:32	שוויץ ציריך

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ הַפְּצָנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פּוֹרְעָנוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00080
07/10/2007